

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ صَلَّى اللهُ عَلَي سَيِّدِنَا
مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّاهِرِينَ وَ أَصْحَابِهِ الْمُتَجَبِّينَ

Bismillahirrahmanirrahim

**el-Hamdu lillâhi rabbil âlemîn ve
sallallâhu alâ seyyidinâ Muhammedin ve
âlihî tâhirîn ve ashâbihil muntecebîn.**

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsus-
tur. Allah'ın salâtı efendimiz Muhammed'e
(s.a.a), onun tertemiz Ehlibeyt'ine ve seçkin as-
habına olsun.

Bu eser, Yüce Rehberlik Makamı Ayetullah Hameneî'nin Hac Temsilcisi ve İran Hac Organizasyonu İşleri Başkanı Dr. Gazi Askerî tarafından alınan karar üzerine, İran Hac ve Ziyaret Araştırma Merkezi tarafından basılmıştır.

Adres:

Hac ve Ziyaret Araştırma Merkezi

Sümeyye Cad. 27. Sk. No: 472

P.K: 1113-37175

KUM-İRAN

Tel: +98 (0251) 7740800

Fax: +98 (0251) 7743155

Web: <http://www.hajnews.ir>

Email: Info@hajj.ac.ir

HACCIN SIRLARI

KOMİSYON

Çeviri
Yusuf YAĞLI

Tashih & Tatbik
Turgut ATAM

Eserin Adı

Esrar-1 Hac

Çeviri

Yusuf YAĞLI

Tashih & Tatbik

Turgut ATAM

İlk Baskı

İçindekiler

GİRİŞ	19
-------------	----

BİRİNCİ BÖLÜM HACC'IN GİZEMİ VE ÖĞRETİLERİ/23

Mukaddime	23
1-Kelime ve Terimlerin Tanımı.....	23
2-Sırlar ve Felsefe Konularının Gerekliği ve Faydaları	24
3-Sırlar ve Felsefe Konularının Ele Alınmasındaki Kaynaklar, Üslup ve Mantık.....	25
4-Felsefe ve Sırların Beyanında Kurân'ın Yöntemi	27
5-Ehlibeyt (a.s) Işığında Felsefenin Beyanı.....	29
6-Hükümlerin Esrarını Araştırmada Mezhep Büyüklerinin Üslubu	30
a) Mirza Cevad Melikî Tebrizî (r.a)	31
b) Allame Seyit Ebul-Hasan Rafii Kazvinî	35
c) İmam Humeyni (r.a)	35
Genel Görünümü İle Hac.....	38
1-Hac İbadetleri Kapsayıcıdır	38
a) Hac Betimlemesinin Ana Hatları (Kâbe; Amellerin Mihveri).....	39
b) Hac İbadetlerinin Diğer Özellikleri.....	45
Haccın Kurânî Özellikleri	51

İKİNCİ BÖLÜM HAC VE UMRENİN GENEL SIRLARI/53

1-Asla ve Köke Geri Dönüş	53
---------------------------------	----

2-Esenlik Yurdu ve Güvenli Şehrin Oluşu.....	54
3-İbadet Ruhunun Güçlenmesi	54
4-Hac ve Gafletin Ortadan Kalkması.....	56
5-Teslimiyet Ruhunun Güçlenmesi	58
Haccın Ahlaki Sırları	60
1-Nefsi Yüce Ahlak ve Faziletlerle Süslemek.....	62
<i>A-Güzel ve İyi Ahlak.....</i>	<i>63</i>
<i>B-Tevazu ve Alçak Gövüllülük.....</i>	<i>64</i>
2-Nefsi Rezil Sıfatlardan ve Pisliklerden Arındırma.....	65
3-Tövbe ve Günahların Bağışlanması.....	67
4-Takva ve Allah'tan Korkma.....	68
5-Allah'ı Zikretme ve Anma.....	70
Haccın Sosyal ve Siyasi Sırları.....	71
1-Müslümanlar Arasında Vahdet ve Gönül Birliği Oluşturma..	71
2-Müslümanlar Arasında Düşünce ve Şuurun Artması	73
3-Birlikte Barışçıl Yaşam ve Hoşgörünün Artması	73
4-Tek Bir İslam Ümmetinin Oluşumuna Ortam Hazırlama.	73
5-Toplum Ahlakının Yükselmesi, Kanunların Korunması ...	74
6-Çevreye Önem Verme ve Koruma	74
7-Müslüman Sosyal Kimliğinin Güçlenmesi	75
8-Örnek Toplumun Öğretimi ve Pratikte Gösterimi.....	76
9-Düşmanı Korkutmak.....	76
10-İslam ve Müslümanların Güç ve Azametinin Gösterimi.	77
11-Şirk ve Müşriklerden Beraat	77
Haccın İrfanî Sırları.....	78
1-Tevhit ve Allah'ı Tanıma (İtikadî Seyir).....	78
2-Allah'a Doğru Seyir ve Yakınlaşma (Amelî Seyir)	80
3-Unutulmaz Misafirlik ve Ziyafet.....	82
4-İnsanın Maneviyatının ve Ruhani Yönünün Güçlenmesi..	83
5-Kulluğun Tecellisi ve İtaatin Mikyası.....	85
6-İslam Ümmetinin Tehzib ve Tezkiyesi.....	86
7-Ölümü ve Tekrar Dirilmeyi Hatırlatma	87
8-Gayriden Kopma.....	89
9-Kemale Ulaşmak	90
Ekonomik Sırlar	92

1-Hacda Maddi Menfaatlerin Kazanımı.....	93
2-Toplumun Ayakta Kalmasında Etken Oluşu	95
3-Ticaret ve Kazanç İşlerinin Genişletilmesi.....	99
4-Hac, Müstağni Olmanın Temeli	100
5-Menfaat Elde Etme İlkesi.....	101
6-Ulaşım Sanayiinin Genişletilmesi.....	101
7-Tur ve Seyahat Sektörü'nün (Turizm) Kalkınması.....	102
8-Bölgesel ve Küresel Ekonomi Düşüncesinin Güçlenmesi....	102
9-Hacda Hediye Almanın Müstehap Olmasının Sırrı	102
10-Müslümanların Ortak Pazar Ekonomisinin Teşkili	103
11-Hac ve Müslümanların Ekonomik Özgürlüğü.....	104

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAC ÇEŞİTLERİNİN SIRRI/107

Hac Çeşitlerinin Geçmişi (Tarihçesi)	107
Haccın Mukaddimelerine Dikkat Etmenin Sırrı	111
1-Hac İçin Yatırım Yapmak.....	111
2-Helal Malla Hac	112
3-Hac için En Güzel ve En Temiz Azığı Temin Etmek.....	113
Haccın Farz Oluşunun Sırrı	114
Haccın Terki ve Dinden Çıkmaya Sebep Oluşu	115
Müstehap Haccın Sırrı	116
1-Kişisel ve Toplumsal Menfaatlerin Elde Edilmesi.....	116
2-Hac Maslahatlarının Eksikliğinin Giderilmesi	116
3-Zengin Olmayan İnsanların Varlığı	117
4-Olanaklara Yön Verme ve Dini Seyahatlerin Gelişmesi ..	118
Müstehap Haccın Önemi.....	119
Haccı Terk Edene Uygulanan Cezaların Sırrı	120
1-Haccın Terki, Toplumun Gerilemesi ve Çöküşüdür	120
2-Haccın Terki, Dinden Çıkmanın Alametidir.....	122
3-Haccın Sayısız Fayda ve Yararlarından Mahrum Kalmak	123
Hac Vaktinin Sırrı.....	125
A-Haram Aylar Arasındaki Özel Konumu.....	125

B-Haram Aylarda Yer Almak	126
C-Zilhicce Ayının İlk On Gününün Fazileti	128
D-İnceleme ve Planlama Fırsatı	129
Hac Yerinin (Mekân) Sırrı.....	130
A-İnsanların İmtihana Tabi Tutulması.....	131
B-Kalpten Kibir ve Gururu Atarak Onu Mütevazı Kılmak	131
C-Allah'a Ait Topraklar	132
D-Âdem'i, Havva'yı (s.a) ve Cenneti Anmak	132
E-Mekke'nin Merkezde Yer Alması.....	132
F-İlk Yaşam Merkezi.....	133
İstitaât'in Sırrı.....	135
1-Tuğyan ve İsyamı Engelleme.....	135
2-Servet Dağılımı ve Yeni İş İmkânlarının Yaratılması	135
3-Şahsiyet ve Ahlak Dengesinin Oluşumu	136
4-Hayır İşler Yapma Yatkınlığının Oluşumu.....	136
Niyabet'in Esrarı.....	137
Hacda Vekâlet ve Bunun Teşvik Edilmesi	139

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM MİKAT VE İHRAMIN SIRLARI/141

İhramdan Önceki Hazırlıklar.....	151
1-Başı ve Yüzü Süslememek	151
1-1) Kendinden Kurtulup Allah'a Teveccüh Etmek	152
1-2) Haccın Canlı Tutulması.....	152
1-3 Zabiri Çekicilikleri Renksizleştirmek	153
2-Beden Temizliği.....	153
2-1) Olası Hastalıkların Önünün Alınması ve Beden Temizliği....	154
2-2) İhram İçin Hazırlık ve Onun Haramlarına Bağlılık.....	154
2-3) İnsanlarla Daba Çok ve İyi İletişim İçin Ortam Hazırlamak	155
3-Gusül.....	155
3-1) Zabiri Temizliğin Bâtını Temizliğe Ön Hazırlık Olması	156
3-2-Guslün İhramla Uyum.....	157
4-İhram Duaları	158

5-İhramdan Önce Namaz	161
5-1-Hac ve Namazın Birbiriyile Uyumu	162
5-2-Namaz, Haccın Dayanağıdır.....	163
İhram Niyetinin Sırları	164
İhlâs İmtihanı	165
Lebbeyk'in (Telbiye) Esrarı	167
1-Telbiye, Haccın Tek Farz Olan Zikridir.....	167
2-Hacc'ın ve Haclıların Şiarı.....	168
3-Korku İle Ümit Arasında Olmak.....	169
4-İcabet ve Saadet Makamına Erişmek	170
5-İlahî Davete Cevap Verenlerle Birlikte Olmak.....	171
6-Varlık Düzeniyle Uyumlu Tevhid Hareketi	173
7-Allah'a Dönüş	174
8-Bağlılıkların Kesilmesinden Sonra İcabet.....	175
9-Telbiyenin Tekrar Edilmesinin Sırrı	176
İhramın Sırları	176
1-Yakınlaşmak İçin Hazırlık.....	177
2- Allah Karşısında Huşu Sahibi Olmaya Çalışmak	178
3-Dünyadan Yüz Çevirip Allah'a Yönelmek	180
4-Hedefe Ulaşmada Ciddi Azim ve Kararlılık.....	180
5-Allah'ı Ululama ve Fakirliği İtiraf.....	181
6-Allah'a Yakarış ve Ümidin Çoğalması.....	181
7-Müminin Ziyneti	182
8-Allah'a Şevk ve İlginin Artması.....	183
9-İhram Yani; Her Türlü Temiz Olmayan Durumu Kişinin Kendisine Men Etmesi	184
10-Dünyaya Bağımlılık ve İlgiyi Kesme Alıştırması	185
İhramda Mekruhları Terk Etmenin Esrarı	185
1-Renklerin Etkisi.....	187
2-Temizlik ve Süslenmek.....	188
3-İlahî Sınırları Korumak.....	189
4-İlahî Huzurda Bulunma Adabına Riayet Etmek.....	190
5-Allah İçin Ortak Karar Kılmamak.....	190
İhramda Haramları Terk Etmenin Esrarı.....	190
<i>Kadın ve Erkeklerde Ortak Olan Şeyler.....</i>	<i>190</i>

<i>Erkeklerle Mahsus Olan Şeyler:</i>	191
<i>Kadınlara Mahsus Olan Şeyler:</i>	191
1-Fısk (Kötülükler).....	192
1-1-Davranış Tarzını Haccın Rubuyla Uyumlu Hale Getirmek ...	193
1-2-Düşmanlık Zeminini Ortadan Kaldırma	195
2-Cidal (Münakaşa Yapmak).....	195
2-2-Tefrika ve Düşmanlığı Ortadan Kaldırma.....	198
2-3-Harem'e, Kâbe'ye ve Sahibine Yapılacak Saygısızlığın Önüne Geçmek.....	198
3-Şehvetsel Lezzetler.....	199
3-1-Kemal Yolculuğunda Manilerin Ortadan Kaldırılması.....	199
3-2-İnsanın Kendisi ile Meşgul Olması	200
3-3-Manevî Lezzetlere Daba Fazla Dikkat	201
4-İnsanın Bedeni Üzerindeki Tasarrufu	201
4-1-İbrahimden Çıkarmaya Sebep Olan Şeylerden Kaçınma.....	202
4-2-Küçük veya Büyük Haramları Terk Etme Zorunluluğu	202
4-3-Bedene En Az Şekilde Teveccüh Etme.....	203
5-Asayiş ve Emniyet Peşinde Olmak.....	203
5-1-Boyun Eğmek ve Teslimiyet.....	203
5-2-Böbürlenmek ve Üstünlük Taslamaktan Uzak Durmak	204
5-3-Zorluklara Katlanmak ve Visal İçin Meşakkeat	204
5-4-Tövbe ve Yakarış Edebi.....	206
5-5-Takva Alıştırmaları	207
5-6-Haccın Şiari.....	207
6-Süslenmek.....	207
6-1-Dünyevi Ziyinetlerden Arınmak ve Maneviyatla Süslenmek.....	208
6-2-Bencilliği Terk Etmek.....	209
6-3-Maddî Lezzetlerin Yasaklanması	210
6-4-İnsanın Kendisini Görmemesi	211
7-Başkasının Harımına Saldırı ve Emniyetsizlik	212
7-1-Şiddeti Terk Etmek.....	212
7-2-Herkes İçin Güvenli Ortam Oluşturmak	213
7-3-Avlanmanın Teslimiyet Rubuyla Uyuşmaması.....	215
Kefaretlerin Esrarı	217
1-Hatayı Örtmek ve Günahı Telfi Etmek.....	218
2-İman Esaslarının Güçlendirilmesi	219

3-Kefaretin Günahı Önleyici Rolü.....	220
4-Hatırlatma Etkeni ve Hatalı Kimsenin Islahı.....	221

BEŞİNCİ BÖLÜM

MESCİD-İ HARAM'IN SIRLARI VE AMELLERİ/223

Mekke Şehrinin Sırları.....	223
1-Mekke, Allah'ı Arayanların Varış Noktasıdır	223
2-Mekke Geçiş Yurdudur.....	224
3-Mekke, Hayrın Menbaıdır.....	225
4-Görkemli Tevhit Ehlinin Toplanma Yurdudur.....	225
5-Zalimleri Aşağılama Merkezidir.....	226
6-İbadet ve Ubudiyet Topraklarıdır.....	227
7-Ruhu ve Nefsi Olgunlaştırma Şehridir.....	228
8-Temiz Kimselerin Şehridir.....	228
9-Özel Bir Saygınlığa Sahiptir.....	229
10-Herkesin Şehridir	230
Mescid-i Haram'ın Esrarı	231
1-Mescid-i Haram, Vuslat İçin Bir Bahanedir.....	232
2-Temizler Vadisidir.....	234
3-Umut Ehli ve Sığınanlar İçin Güven Yurdudur.....	235
4-Evrensel Şirkle Mücadele Yeridir	236
5-Irkçılık ve Sınıflandırmanın İptal Yurdudur	238
6-Başlangıç İçin Bir Sondur	239
7-Herkesin Maksadı ve Hedefidir	240
8-Hakkı Tanıma Dersi Verir	241
9-İmanı Sağlamlaştırmak İçin Fırsattır	242
Tavaf'ın Esrarı, Mukaddimeleri ve Şartları.....	242
Tavaf'ın Geçmişi	244
1-Beden ve Elbisenin Temizliği.....	245
2-Tavaf Elbisesi.....	245
3-Kadınların Giyim Şekli.....	245
4-Sünnetli Olmak.....	246
5-Tavaf Bölgesinden Çıkılmamak	246

6-Tavafta Kâbe'yi Sol Tarafa Almak.....	246
7-Hacerül-Esved'de Başlamak ve Burada Bitirmek.....	247
8-Yedi Defa Tavaf Etmek.....	249
<i>Yedi Tavaf Dönüşününün Taşındığı Anlam.....</i>	<i>252</i>
Tavaf'ın Sırları	252
1-Tevhîde ve Tek Tanrıya Tapma Dersi.....	252
2-Tek Ümmet Olma Örneği.....	254
3-Allah'ı Zikretmek ve Anmak.....	255
4-İtaat ve Kulluğun İlamı.....	256
5-Arş Ehliyle Uyum.....	256
6-Bağlılıklardan ve Tağutlardan Kurtulmak	256
7-Allah'tan Mağfîret Dilemek	257
8-Namaz ve Tavaf'ın İlişkisi.....	258
9-İnanç ve İman Dersi.....	259
10-İlahî Rahmete Sığınmak	259
11-Müslüman Topluluğun Arasında Bulunmak.....	261
12-Mahbuba Aşk ve Gönül Bağlılığı.....	261
13-Korku ve Ümidin Göstergesi.....	262
14-Maşukun Fikrinde ve Zikrinde Olmak.....	263
15-Muvahhid ve Salih Kimselerin Birleşme Merkezi.....	263
16-İnsanların İmtihan ve Sınanması	264
17-Müslümanların Büyüklük ve Vahdet Merkezi	265
18-İlahî Sınırların Korunması	265
Tavaf Namazı	266
Makam-ı İbrahim'in Arkasında Kılınan Namaz.....	267
Safa İle Merve Arasında Sa'y	269
1-İlahî Şiirleri Hatırlamak.....	270
2-Çaba, Ciddiyet ve Dayanıklılığın Gerekliliği.....	271
3-Ümit ile Korku Arasında Olmak	273
4-Cahillerin Amelleri İşinize Engel Olmamalı	274
5-Şeytanla Mücadele.....	274
6-Ümitsizliğe Kapılmamalı.....	275
7-Nefisten Kaçarak Allah'a Yönelmek.....	275
8-Gurur ve Tekebbürle Mücadele.....	275
9-Sefa ve Yiğitlik, Safa ve Merve'de Kazanılır	276

10-Safa ve Merve, Terazinin İki Kefesi Gibidir.....	276
11-Kadınların Sa'y Esnasında Koşmalarının Müstehap Olmaması.....	277
12-Çokluk ve Devamlılık.....	277
13-Cehennemın Yedi Katından da Kurtulmak.....	277

ALTINCI BÖLÜM
MUKADDES MEKÂNLARDA YAPILAN
AMELLERİN FELSEFE VE SIRLARI/279

Arafat Vakfesi'nin Sırları	279
1-Ümit ve Rahmet Mekânı.....	281
2-Allah'ın İlmî İhatasını Tanımak.....	282
3-Şeytanın Çaresizliği	283
4-Marifetin Kemali	284
5-Kıyamet Sahnesinin Hatırlanması.....	285
6-İlahî Evliyaların Orada Bulunmaları.....	285
7-Arafat Vaktinin Kısa Oluşu.....	285
9-Arafat'ta Nefsin Temizlenmesi ve Tahareti	286
10-Arafat ve Velayet.....	287
11-Arafat'ta Dua Etmenin Özel Konumu.....	288
12-Bekleme Zamanının Esrarı.....	288
13-Arafat, Uyumluluğun Zirvesi	289
14-Toplu Hareket İçin Hazırlanma Kampı	289
15-İktisat ve İbadet.....	289
Meş'ar'ın Esrarı.....	290
1-İlahî Feyizden Faydalanmak	291
2-İhtiyaçların Giderildiği Yer	292
3-İlahî Bağışlanma ve Rahmeti Elde Etmek.....	292
4-Allah'ı Anmak ve Zikretmek	293
5-Takva ve Sakınma Gücünün Kazanılması.....	294
6-Tekebbürün Terki, Alçakgönüllülüğün ve İnsan Sevgisinin Öne Çıkması.....	295
7-Meş'ar Şuur ve ve Hakk'ın Şuhut Edildiği Yer	295

8-Şeytanla Mücadele Etmek İçin Silah Kuşanma	296
9-Allah'ı Bulmanın, Zahirden ve Dünya Sevgisinden Uzaklaşmanın Göstergesi.....	296
10-Meş'ar Dualarının Sırları	297
Mina'nın Sırları.....	298
1-İnsanların Uyumluluğu ve Eşitliği	299
2-Mina İlahî Zikir Mekânı	300
3-Allah'ın Rızasının Kazanılması.....	301
4-Yeniden Doğuş ve Yeni Başlangıç	301
5-İlahî Rahmeti Elde Ettikten Sonraki İstikrar	302
6-Arzuların En Güzeli Mina'da	302
7-Mina Gerçek Arzulara Yönelme Yeri	303
8-Mina Önemli Kararları Almaya Uygun Bir Fırsat.....	303
Şeytan Taşlamanın (Remy-i Cemerât) Sırları.....	304
1-Şeytanla Mücadele/ Savaş.....	305
2-İçimizdeki Şeytanla Mücadele	307
3-Remy-i Cemerât'ta Taharet.....	307
4-Günahlardan Temizlenmek	308
5-Şeytanla Mücadelede Nuraniyet'in Kazanılması.....	308
6-Şeytanla Mücadelenin Sürekliliği.....	308
7-Allah'ın Azametine ve Şeytanın Zayıflığına İlgî.....	309
8-Orta Yolu Koruma ve Haklara Riayet	309
9-Şeytanın Farklı Nüfuz Yollarına Karşı Mücadele.....	310
10-Cemarât'ın Tekrarı; Hak Yolunda Engellerin Çokluğunun Nişanesi.....	311
11-Kibleye Doğru Dönerek Taş Atmanın Müstehap Oluşunun Sırrı.....	311
12-Şeytanla Mücadelede Topluca Saldırmanın Gerekliliği ..	312
13-Şeytanla Ciddiyet İçerisinde Mücadele Etmek	312
14-Remy-i Cemerât'ın Yedi Merhalesi.....	313
Kurban Kesmenin Sırları	313
1-Allah'a Yakınlaşmak ve Takva.....	315
2-Fedakârlık ve Teslimiyetin Tecellisi.....	317
3-Hayvani Yönün Kurban Edilmesi ve Nefsani Arzuları Öldürmek.....	319

4-Kurban Kesmekle Allah'a Şükretme	322
5-İbrahim (a.s) ve İsmail'i (a.s) Anmak	323
6-İlahî Şiarları Yüceltmek	326
7-İlahî Rahmeti ve Bağışlanmayı Elde Etmek.....	327
8-Hırs ve Tamahtan Uzak Durmak	328
9-Zikir ve Allah'ı Anmak	329
10-İhtiyaç Sahiplerinin ve Fakirlerin Faydalanması.....	330
Başı Tıraş Etmenin Sırları	331
1-Kulluk Şiarı.....	332
2-Alaka ve Bağmlılıklardan Kurtulmak	333
3-Kusur ve Noksanlıklardan Arınmak	334
4-Rahmetin Celbi ve Uhrevi Nimetlerden Faydalanmak	335
5-Maneviyat ve Nuraniyet Elde Etmek.....	336
6-Alçak Gönüllülüğün ve Tevazunun Nişanesi	338
7-Cesaretin ve Kendine Güvenin Göstergesi.....	338
8-Kurtuluşun ve Güvende Olmanın Nişanesi	339

YEDİNCİ BÖLÜM

ZİYARETİN FELSEFESİ VE SIRLARI/341

Ziyaretin Sırları.....	341
1-İlahî Evliyaları Anmak ve Onları Yüceltmek.....	341
2-Taharet Elde Etmek ve Günahlardan Uzaklaşmak	342
3-Allah'a Yakınlaşmak.....	344
4-Ehlibeyt'e (a.s) Karşı Sevginin Dışavurumu	347
5-Ehlibeyt'i (s.a) Daha Fazla Tanımak	348
6-Şefaât ve Mağfîret Vesilesi.....	349
7-Ölümü ve Ahireti Hatırlamak	350
8-Sayırsız Sevap ve Mükâfattan Yararlanmak.....	351
9-Ehlibeyt'i Örnek Almak ve Takipçileri Olmak.....	352
10-Ahdi Yenilemek.....	354
11-Sayırsız Fayda ve Yarar.....	355
Mescid-i Nebevinin Sırları	356
1-Özel Bir Kutsallık ve Fazilete Sahip Olması.....	357
2-İslam'ın İlk Çağlarında Gelişen Olaylarının Yâdı.....	358

3-Cennet ve Melekût Âlemiyle Bağlantı.....	360
4-Allah Resulü'nün Mübarek Kabrinden Feyiz Almak.....	361
5-Hükümet ve Siyaset Mahalli	362
6-Vahyin Nazil Olduğu ve Hidayetin Yayıldığı Yer	363
7-Teheccüt ve Tövbe Mekânı	364
8-Ehlibeyt'in (a.s) Tertemiz Oluşunun Anılması	365

GİRİŞ

Yüce Allah insanları saadet yoluna hidayet etmek için onlara peygamberler göndermiştir ve Peygamberlerin so-nuncusu Hz. Muhammed (s.a.a) en büyük mucizesi Ku-rân-ı Kerim ile insanları ilahî yola davet etmiştir. Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.a) insanların hak yolu bulmaları için Allah'ın emriyle bir ibadet programını in-sanlara sunmuştur. Dolayısıyla Allah'ı tanımak, O'na kul-luk etmek, hayatını O'nun belirlediği program dâhilinde yürütmek insanın temel görevidir.

Yüce Allah Kurân-ı Kerim'de ibadet hakkında şöyle buyuruyor:

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾

*"Ben, cinleri ve insanları, ancak bana ibadet etmeleri için yarattım."*¹

İbadet, en geniş anlamıyla, insanın bütün hayatını, Al-lah'ın istediği şekilde tanzim eder. Namaz, oruç, humus, zekât ve hac gibi ibadetler insanları Allah'a yönlendirir. Her ibadetin kendine has bazı özellikleri ve hikmetleri olup, bunların bilinerek yapılması o ibadetleri daha da

---

1-Zâriyât, 56.

anamlı kılar. Bu ibadetlerin arasında haccın özel bir konumu vardır. Özellikle, neredeyse tamamı sembolik eylemlerden oluşan haccın, hikmetlerinin ve sırlarının ortaya konulması, haccın ruhunun yakalanabilmesi açısından çok önem arz etmektedir.

Her yıl on binlerce âşık insan, görkemli ibadetlerden biri olan umre ve hac amelini yerine getirmek için şehir ve diyarlarından, Haremeyn-i Şerife'ye (Mekke ve Medine'ye) doğru hareket ederler.²

Hac ve diğer ibadetlerin teşri edilmesindeki asıl hedef, manevi ve ruhani boyutun güçlenmesidir ki insan maneviyata erişerek cisim âleminden mana âlemine yükselir ve Allah'a karşı sevgi ve muhabbet kazanarak ülfet elde eder. Allah'ın keramet yurdunda onun evliyalıyla birlikte olur. Hac, ilahî bir ilaç ve ruhsal hastalar için çokça faydalı kısımlardan oluşan bir iksirdir.

Elinizde bulunan bu kitap güçlü, âlim ve akademik bir yazar kadrosu tarafından hazırlanmıştır. Haccın sırları üzerinde düşünerek bu yolculuğa başlayan hacıların, hac yolculuğunda ibadetlerinin zahirine önem verdiği kadar batınına da önem vermesi gerektiğini anlayacaktır. Böylelikle yolculuğu boyunca görevine ve gerçek hedefine aşina olarak Allah'ın evine, Allah Resulü (s.a.a) ve mason imamların (a.s) tertemiz kabirlerinin ziyaretine müşerref olmasıyla daha güzel bir anlam kazanacaktır. Hacceden kimse, ziyaretten döndüğünde sonsuz ilahî rahmet ve mağfiret deryasına ulaşmanın yanında ruh ve canında büyük bir değişim yaşayarak varlığının tamamını ilahî bir renk ve kokuya büründürmüş olacaktır.

2-Kâbe ve Mescid-i Nebevî.

Din önderlerimizin yolculuk ahlakı ve âdâbı ve özellikle ilahî ve manevî hac yolculuğunun sırlarının derlendiği bu kitabın faydalı olmasını ümit ediyoruz.

Veliyy-i Fakih'in Hac ve Ziyaret İşleri Temsilciliği
Din İşleri Başkanlığı

BİRİNCİ BÖLÜM

HACCIN GİZEMİ VE ÖĞRETİLERİ

Mukaddime

Haccın gizemi ve öğretileri birkaç başlıkta incelenebilir:

- 1-Kelime ve terimlerin tanımı.
- 2-Hac amellerinin esrarı ve felsefesi konularının ele alınması gerekliliği.
- 3-"Haccın esrarının felsefesi" konusunun incelenme yöntemi ve mantığı.
- 4-Kurân'ın, Haccın esrarı, felsefesi ve hükümlerini açıklamadaki yöntemi ve kaynakları.
- 5-Haccın esrarı, felsefesi ve hükümlerinin açıklanmasında Ehlibeyt'in (a.s) yöntemi.
- 6-Sır ve hikmetler konusunda mezhep büyüklerinin üslubu ve sireti.
- 7-Haccın Kurân'daki genel görünümü.

1-Kelime ve Terimlerin Tanımı

Bu bölümde birkaç terimin anlamı ve kullanıldığı yerler belirlenecektir:

1-1. Felsefe¹

Hâlihazırdaki konuda "Felsefe", hükümlerin hikmeti manasında olup bir hükmün koyulmasında ne tür hedefler ve faydaların gözetildiğini ele alır.

1-2. Sır

"Sır" örtülü ve gizli olan şey manasındadır ve hükümlerin hikmeti genelde gizli olmasından ötürü, ona sır denmektedir. Buna binaen sır kelimesinin kullanımı, hikmetlerin gizli olması yönüyledir.

1-3. Tam İlet

Tam illet, tahakkuk etmesiyle malulün de zorunlu olarak gerçekleştiği, ortaya çıktığı şeydir.

Ancak 'Eksik İlet', malulün ortaya çıkması için gerekli ve şart olan illettir; ancak malulün ortaya çıkmasında yeterliliğe sahip değildir.

Sırlar ve felsefe konusunda "İlet" kelimesinden maksat, "Eksik illet" başka bir tabirle "Sebepe"tir.

2-Sırlar ve Felsefe Konularının Gerekliği ve Faydaları

a-İnsan sorgulayan bir zihne sahiptir ve yaptığı işlerin nedenini bulmanın peşindedir. Bunlardan birisi de "Hac Amellerinin Hükümleri"dir ki çeşitliliği ve kendine özgü

1-Bu kelime Yunanca olup "phileo ve sophia" kelimelerinin birleşmesiyle ortaya çıkmış ve ilmi seven manasındadır. Bu sözcük başlangıçta tüm ilimlerde ve sonrasında ise aklı ilimlerde kullanılmıştır. Günümüzde bu kelimenin "Varlığı Tanıma" konusunun yanı sıra "Mahiyet" ve "Niçin" sorularını içeren tüm konularda kullanılmaktadır.

özellikleri sebebiyle zihinde cevaplanması gereken birçok soru oluşturmaktadır.

b-Amellerin sır ve felsefesine teveccüh eden kimse, amel esnasında daha çok odaklanmakta ve ibadeti de kalbî huzur ve daha fazla istekle yerine getirmektedir.

c-Mükellef, amellerin esrarından bir miktar haberdar olduğunda amel esnasında yol onun için daha aydınlık olduğundan, bir yolda hareket edip de varma noktasını bilen biri gibi daha fazla sükûnet içerisindeydir.

d-Amel esnasında huzurun sebeplerinden biri, o amelin özellikleri ve sonuçlarına ağâh olmanın kokusudur. Hedefi ve maksadı tanıyan ve ona ulaşmanın yolunu bulan kimse, imtihan ve zorluklarda incinmemekle beraber günden güne huzuru ve mutluluğu artar.

e-Sırlar ve Felsefe (dikkate alındığı durumda), ibadetlerin yüce hedeflerine ulaşmada yolu saflaştırıcı niteliğe sahiptir. Çünkü mükellefin amellerin esrarını dikkate alması, o hedeflere nail olma yönünde kendisinde olumlu telkin oluşturur ve maksatların oluşmasında kendisine yol gösterir.

3-Sırlar ve Felsefe Konularının Ele Alınmasındaki Kaynaklar, Üslup ve Mantık

3-1-Kurân-ı Kerim: Kurân, en sağlam ve en kapsamlı senet olma unvanıyla hükümleri anlama, felsefe ve esrarını elde etmede birinci mercidir.

3-2-Peygamber (s.a.a) ve Ehlibeyt'ten (a.s) Ulaşan Sünnet ve Rivayetler: Yüce Peygamber (s.a.a) ve tertemiz hanedanı Ehlibeyt (a.s), Kurân'ın müfessirleri ve onda yer alan hükümlerin beyanı, felsefesi ve esrarının kay-

nağı olmaları unvanıyla adı geçen konuda bir diğer önemli ve temel kaynaktır.

3-3-Akıl: "Akıl" hükümlerin esrarını araştırmada özel bir konuma sahiptir. Öyle ki şer-i kanunların ortaya çıkarılmasında (İstinbât) da özel ve seçkin bir yere sahiptir.

"İstinbât" ve "Sırlar ve Felsefe" Alanlarının Farkı

Görüldüğü üzere felsefe ve esrara ulaşmadaki kaynak ve üslup, fıkıh ve fihhi hükümlerin ortaya çıkmasında faydalanılan mantık ve kaynakla aynıdır. Ancak şu genel farkla ki sırlar ve felsefe alanında çaba, kanunlar içinden bir hüküm çıkarma veya onun genişletilmesi ve daraltılması yönünde olmayıp aksine bu alanda sonuçların ortaya çıkarılmasıyla hükümlerin esrarına ve içerdiği hikmetlere ulaşmak yönündedir.

Diğer bir tabirle (İstinbât), hükmün ortaya çıkmasında mukaddimedir ancak "sırların keşfi" hükmün çıkışından sonradır.

İşte bu yüzden bu alanda akıl, inceleme için daha geniş bir alana sahiptir ve bir hükümden onlarca hikmet ve sırrı ortaya çıkarması mümkündür.

Bu esasa göre, hükümlerin istinbâtında (elde edilmele-
rinde) aklın sahip olduğu konum ve sınırları (örneğin; istihsan ve kıyasın batıl olması...), felsefe ve esrara ulaşmakta yetersiz kalmaktadır. Çünkü bu temel kurallar, hükmün ortaya çıkmasında etkendirler. Ancak hüküm ortaya çıkıp elde edildikten sonra, hükmün esrarının keşfinde aklın önü açıktır ve bu alanda aklın, hükmün ortaya çıkışına yardım ve hediye unvanında hiçbir rolü ve etkisi yoktur.

4-Felsefe ve Sırların Beyanında Kurân'ın Yöntemi

Kurân-ı Mecid, hükümlerin beyanının yanısıra hükümlerin felsefe ve esrarına da değinmektedir. Bu, hükümleri beyan etme makamındaki kimselere bu yöntemden faydalanmaları ve onu üstlenmeleri konusunda bir yol göstericidir.

Kurân ayetlerinde esrarın beyanını içeren örnekler çoktur; örneğin, boşanmış kadınların evlenmelerine mani olmayı nefyetme hususunda şöyle buyuruyor:

﴿ذَلِكُمْ أَزْوَاجُ لَكُمْ وَأَطْهَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾

"Bu öğüdü tutmanız kendiniz için en iyisi ve en temizidir. Allah bilir, siz bilmezsiniz."²

Ve kadınların adet dönemlerinde onlarla ilişkiye girmeyi nehyetmede şöyle buyuruyor:

﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ﴾

"Sana kadınların ay hâlini sorarlar. De ki: "O bir eza-dır (rahatsızlıktır). Ay hâlinde kadınlardan uzak durun."³, borç alışverişinin yazılması gerektiği hususunda ise şöyle buyuruyor:

﴿ذَلِكُمْ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمٌ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا﴾

2-Bakara, 232.

3-Bakara, 222.

"Bu, Allah katında adalete daha uygun, şahitlik için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için daha elverişlidir",⁴ orucun farz olması konusunda şöyle buyuruyor:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾

"Ey iman edenler! Oruç sizden önce gelip geçmiş ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki korunursunuz."⁵, hac konusundaki ayet ise şöyledir:

﴿لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَي مَا رَزَقَهُم مِّن بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ﴾

"Gelsinler ki, kendilerine ait birtakım menfaatlere şahit olsunlar ve Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği (kurbanlık) hayvanlar üzerine belli günlerde (onları kurban ederken) Allah'ın adını ansınlar..."⁶, namaz kılma konusunda ise şu ayet yer alıyor:

﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهِي عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ﴾

"Ve namazı kıl. Muhakkak ki, namaz, hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar."⁷

4-Bakara, 282.

5-Bakara, 283.

6-Hacc, 28.

7-Ankebût, 45.

Bu, sadece Kurân'ın bu alandaki ayetlerinden birer örnektir.

5-Ehlibeyt (a.s) Işığında Felsefenin Beyanı

Ehlibeyt'ten (a.s) gelen rivayetlerde hükümlerin felsefesi ve esrarını açıklayan birçok kesit görülmüştür.

Bu sebepten ötürü "Erbaa Mie' (Dört Yüz Usul)"de bu konuda, hadislerin zenginliğini gösteren ve Ehlibeyt (a.s) indinde bu konunun önemli bir yere sahip olduğunu gösteren birçok 'Asıl' 'usul' yazılmıştır. Örneğin:

1-*İlel* kitabı; Ahmet b. Muhammed b. el-Hüseyin b. el-Hasan b. Duvel el-Kummî'nin *İlel* kitabı⁸

2-*İlel* kitabı; Ahmet b. Ammar.⁹

3-*İlel* kitabı; Ali b. El-Hüseyin b. Ali ibni Fuzzal.¹⁰

4-*İlel* kitabı; Ali b. Sehl Hatem b. Ebu Hatem el-Kazvinî.¹¹

5-*İlel* kitabı; Muhammed b. Halit b. Abdurrahman.

6-*İlel* kitabı; Muhammed b. Ahmet b. Davut b. Ali (Şeyhu'l-Kummiyyin).

7-*İlel* kitabı; Ebu Haşim Davut b. el-Kasım el-Caferî.

8-Bu konuda kapsamlı bir eser olan Merhum Şeyh Saduk'un *İlelu'ş-Şerâi* kitabı.

Burada hükümlerin esrarı ile ilgili rivayetlerden birine işaret edeceğiz:

8-*Rical-i Neccâşî*, s.90.

9-a.g.e., s.95.

10-a.g.e., s.285.

11-a.g.e., s.363.

1-Şeyh Saduk, sahih senetle İmam Sadık'tan (a.s) şöyle naklediyor:

"İmam Sadık'tan (a.s) bir şeyin helal veya haram olduğu sorulduğunda şöyle buyurdu: **"Şüphesiz O, bir şeyi başka bir şeyden ötürü karar kıldı."**¹²

2-Masumlardan (a.s) Sırlar hakkındaki sorulara örnekler:

"Niçin hacı kimseye dört ay günah yazılmaz?"

"Telbiye'nin niçin karar kılındığını sordum."

3-"Kabe'ye niçin Kabe denmiştir?", "Niçin Beytu'l-Atik denmiştir?", "Niçin Beytullahi'l-Haram denmiştir.", "Niçin Zilhicce ayının onuncu günü karar kılınmıştır?", "Niçin Hacerü'l-Esved istilam edilir?", "Niçin şeytan üç defa taşlanır (Remy'i Cemerât)?, "Niçin sa'y yapmak gerekir?"...bunların hepsi haccın felsefe ve sırlarının ne denli önemli olduğunu ve açıklanması gerektiğini göstermektedir.

6-Hükümlerin Esrarını Araştırmada Mezhep Büyüklerinin Üslubu

Kurân'ı Kerim ve Ehlibeyt'ten (a.s) gelen rivayetlerde, ibadet ve hükümlerin esrarı ve felsefesi konusuna değinildiği gibi ulema ve din büyükleri de Kurân ve Sünnet'e tabi olarak bu konu üzerinde sıkça münazaralarda bulunmuşlar ve bazı konulara değinmişlerdir. Bu konuya tanıklık eden yani namaz ve diğer ibadetlerin esrarı hakkında yazılan birçok kitap ve tezler mevcuttur. Buna Merhum Ağa Melikî Tebrizî'nin, İmam Humeyni'nin (r.a)

12-İlelu'ş-Şerâi, c.1, s.8.

vb. yazılarını örnek verebiliriz. Örnek olarak bu konunun önemi ve büyüklerin esrara yönelik teveccühleri esasınca onların yazdıkları bazı eserlere işaret edeceğiz.

a) Mirza Cevad Melikî Tebrizî (r.a)

Herkesin görebileceği ve anlayabileceği şey, halkın genelinin ibadet, uhrevi mevzular ve hatta kendi iman ve ahlak noktasında bunların görünen boyutuna sarılmış olduğudur. Ancak dünyevi mevzularda işin görünen boyutunu yerine getirmeye ilave olarak onun hakikatini kazanmak ve gerçek yüzünü kavramak için oldukça özen vermektedirler. Örneğin halkın çoğu namazın sadece zahirini yerine getiriyor ve zahiri kısmını kemale erdirmek için çaba gösteriyorlar. Ancak namazın ruhunu elde etmenin peşinde değildirler. İnsanın dini ve ahiretinin yok olmasının, onu dünyaya bağlamasının ve nefsanî duyguların insana hâkim olmasının en önemli nedeni işte bu konudur.

Namazın her bir zikri ve kısmı –ki namazın şartlarından ya da bölümlerindendir- taharet ve tekbirden tutun da selama kadar ve namaz bitiminde okunanların tamamı bir şekil ve ruha sahiptir. Ancak insanlar namazın görünen kısmını öğrenerek taklitle uygun davranma ve namazı öğrenmede çokça çaba sarf edip bu konuda ihtiyat göstermektedirler. Hatta taklit mercilerinin ilim seviyesi ve takvası hakkında araştırma yapıp birbirleriyle görüş alışverişinde bulunmaktadır. Konuları anlamak için ilmi risaleleri dikkatle inceleyip içerdiği metin hakkında birbirleriyle tartışmaktadırlar. Suyun paklığı ve beden azalarının temizlenmesi hakkında ileriye giderek abdest bölgelerine suyun ulaşması için şeriatın kendilerinden istemediği hatta açıkça yasakladığı halde aşırı gayret göster-

mekteler. Mekânın ve elbisenin de pak olması konusunda da yine aynı şekil hassasiyeti göstermekteler. Namazda Kur'ân okurken ve zikirleri söylerken harflerin mahreçlerine o kadar dikkat etmekte ve ileri gitmekteler ki sonuçta onu da yanlış okumaktalar.

Ancak güya beden azalarının günahlardan, kalbin çirkin sıfatlardan, nifaktan, Allah'tan gayrısı ile yakınlık kurmaktan ve Allah'tan başkasını anmaktan arınması hakkında emir yokmuş gibi bu konularla ilgilenmemekteler!!

Aynı şekilde namazın kısımlarını ve zikirlerini yerine getirmede gevşeklik göstermekteler. Hatta büyük ulema-dan dahi bazıları, Tekbiretu'l-İhramda eli kaldırmanın, kıyamın, rükû ve secdenin, rükûda boynu geriye çekmenin, secdeden başı kaldırmanın, teşehhüdü okumanın ve selam vermenin felsefesi Âl-i Muhammed'e (s.a.a) ait rivayetlerde gelmesine rağmen namazdaki birtakım eylemlerin kastını bilmemekteler. Ayrıca rivayetlerde, adı geçen her bir amelin bir hakikati ve manası olduğu, eğer o niyet ile yerine getirilmemiş ise sanki hiç namaz kılmamış olduğu nakledilmiştir.

Tekbir, kıraat, tesbih, hamd etme ve selam verme tevhide ve Peygamber'in (s.a.a) risaletine şahitlik olup her birinin bir hakikati vardır. Bir kimse, bunları hakikatleri ile birlikte söylemez ise tekbir getiren, Kur'ân karisi, tesbih eden ve hamd eden olamaz.

Ancak insanlar dünyevi işlerde bu şekilde olmayıp tüm çabalarını elle tutulur şeyleri kazanmak için sarf etmektedirler. Örneğin, tatlı dağıtan kimse tatlının şekli veya kelimesi ile kendini tatmin edemez ve içerdiği malden herhangi biri yeterli miktarda olmazsa tatlı vas-

fını reddederek şöyle der: "Bu tatlı değil ki!" Aynı şekilde diğer şeyler ve dünyevi işlerde şimdiye kadar, bu konularda görünüş ve şekil ile yetinen kimseleri görmedik. İnsanların tamamı olmasa da birçoğu uhrevi konularda işin zahiri yönünü ortaya sunarak, ulaşamadıkları ruhsal ve batını etkiye sadece zahir ve görüntü ile ulaşma beklentisi içindeler.

Uhrevi konulardan biri Allah'a yakınlaşmak için yaptığımız eylemlerdir. Hatta ömrümü yazmaya harcadığım bu kitap, görünürde kendi çapında kâmeldir. Ancak kitabın zahiri yönü manası için de bir fayda sağlamakta mı? Bu ve buna benzer kitapların yazımındaki ruh ve mana, yazarın Allah'a yakınlaşma, O'nun hoşnutluğunu kazanma ve ilahî ilim ve konuları yazma kastı taşımasıdır. Böylece okur da ondan faydalanarak ona amel edebilsin. Eğer yazarın amacı ve arzusu Müslümanlara fayda sağlayacak ilimleri yazmak ise, onlar için en faydalı konuları yazma gayreti içinde olacaktır ve diğerlerinin ne dedikleri onun için önemli olmayacaktır. Ayrıca metnin fasih olması onun için önemli olmayıp bu işin sonunda kendine üstünlük kazandırma peşinde olmayacaktır. Hatta sayfa düzeni dahi önemli olmayacak ve sadece kalplerde etki bırakan ve yaratıcının hoşnutluğunu kazandıracak olan faydalı konuların peşinde olacaktır.

Kısacası bizler, dinî ve uhrevi işlerde gevşeklik gösteriyor; kendimizi, hakikati/ ruhu olmayan zahiri şekillerle avutuyor ve hakikati olan amelleri yerine getirmeyi de savsaklıyoruz.

Elbette şunu da unutmamalıyız ki eylemlerimizde işin mahiyetini ve manasını ortaya çıkarmalı ve sadece görünen kısmıyla yetinmekten uzak durmalıyız dememizden maksat; işin zahiri yönüne itina göstermemek değil aksi-

ne Allah'ın bizden istediği ve Allah Resulü'nün de (s.a.a) yaptığı gibi hem zahiri yönü hem de manevi ve ruhsal ve batını yönünü de oluşturmaktır. Zira şekil ve zahiri boyut da çok önemlidir. Eğer bir kimse sofiler gibi zahiri şekil ve fiillere riayet etmezse hem kendini hem de diğerlerini saptırarak dinden çıkar.

Onlar hakikatin peşinde olduklarını ve işin görünür kısmıyla ilgilenmedikleri iddiasındalar. Ancak hakikati de oluşturamadıklarını görmekteyiz. Zahiri şekli terk eden biri kesinlikle ruh ve mahiyetini de terk etmiştir. Bu işin İslam'a zararı diğer her şeyden daha fazladır. Zira dinin bekası zahir ve şeklin korunmasına bağlıdır.

Bunun nedeni, İslam'ın zahiri şekillerden ve batını manalardan oluşması ve bunlardan birini terk edenin İslam'dan çıkması değil –ki aslında bu doğrudur ve kimse-nin bu konuda şüphesi yoktur- aksine zahire uymanın ve onu korumanın insanların çoğunun dine tabi olmasına sebep olmasıdır. Zira dinin hakikatleri, genelde halk için ona tabi olmaları hususunda aşikâr olmayan batını meselelerdir. İnsanların idrak ettiği şey sadece dinin görünürde taşıdığı manalardır.

Dinin ruhsal ve manevi yönüne daha çok yönlendir-memizin sebebi, kanun koyanın indinde ruh ve mananın şekil ve dış görünüşten daha önemli olmasıdır. Bu nedenle şekle ve görüntüye önem verdiğimiz kadar, ruha ve manaya da önem vermeliyiz. Dış görünüşte eylemin daha çok şekline ve zahirine dikkat etmeli ve batında ise ruhu-na ve manasına dikkat etmeliyiz.¹³

13-Mirza Cevat Melikî Tebrizî, *el-Murakibât*, Tercüme: İbrahim Muhaddis, s.538-543.

b) Allame Seyit Ebul-Hasan Rafii Kazvinî

Sütuna yedi adet taş attığında, Şeytan'ı bu yedi güç tarafından uzaklaştırarak nüfuz etme yoluna set çekersin. Buna ek olarak bu yedi taş atmanla Cehennem'in yedi kapısını kendi yüzüne kapatırsın. Bu hakikatler, asaletin temelinde ve erkânların zirvesinde yer alır. Bunlar İslam dininde ibadetlerin derinliğini ve ruhunu oluşturan sırlar ve hakikatlerdir. Hanif İslam dininin bütün hüküm ve emirleri esrara, şifrelere, yüce hakikatlere ve eşsiz öneme sahiptir. Bunları dikkatle ve derin düşünmeyle ortaya çıkarmak gerekir. Şöyle ki üzerindeki toprağı, taşları ve çamuru azaltarak saf, tertemiz ve lezzetli serin suyu onun derinliklerinden çıkarmalısın ki insanı, hayvanı, tarlayı, bitkileri ve ağaçları onunla suya doyurasın ve bu su onları sulak ve taze kılsın.¹⁴

c) İmam Humeyni (r.a)

Bu taşlama insanın iradesini, nefsanî heveslerini terk etmesi, Şeytan'ın ve ordusunun itaatinden kurtulması için kula verilen ilahî bir saltanattır. Zikredilen bu sonuçlardan hiçbiri kalbin tam anlamıyla huzur bulması dışında gerçekleşmez. Eğer kalp ibadet esnasında gafil ve gevşeklik gösterirse ibadetin hakikatine ulaşmaz ve bir oyun ve eğlence aracına benzer.

Elbette böyle bir ibadet, nefiste hiçbir etki bırakmaz ve ibadet, şekil ve zahirden sıyrılıp batını ve melekutî boyutuna ulaşamaz. Ayrıca buna benzer ifadelere rivayetlerde de değinilmiş ve nefsi güçler (kuvâ-yı nefsâniyye) böyle bir ibadetle nefsin kendisine teslim olmaz ve nefsin bunlar üzerindeki egemenliği açığa çıkmayacağı ve aynı

14-Seyit Ebul-Hasan Rafii Kazvinî, *Esrar ve Maârif-i Hac*, s.35.

şekilde zahiri ve batını güçler ilahî iradeye teslim olma-
yacağı ve memleketin (yani insanın kalbi) yüce hakkın
egemenliğine girmeyeceği belirtilmiştir.

Şu çok açıktır ki ibadetlerimiz (kırk elli yıldan sonra)
bizlerde hiçbir etki bırakmamış aksine günden güne kal-
bimizdeki zulmet ve azalarımızdaki isyan artmakta, her
anımızda tabiata (maddiyata) şevkimiz, nefsanî hevesle-
rimize itaatimiz ve şeytanî vesveseler çoğalmaktadır. Bu-
nun sebebi, ibadetimizin beyinden, batını gereksinimler-
den ve kalbi teveccühten mahrum olmasıdır. Eğer böyle
olmamış olsaydı ilahî kitabın açıkça buyurduğu gibi na-
maz, günahattan ve kötülükten alıkoyma.¹⁵ Elbette bu alı-
koyma, zahiri şekli nefyetme değildir. Mutlaka kalpte bir
kandil yanmalı ve batında bir nur ışıldamalı ki insanı
gaybi etkene hidayet etsin ve ilahî bir engel oluşsun ki
insanı isyandan ve emre itaatsizlikten alıkoysun.

Bizler kendimizi, namaz kılanlar zümresinden hesap
etmekte ve yıllardır bu yüce ibadetle meşgul olmaktadır
ama kendimizde böyle bir nur görmedik, batınımızda bir
engel bulamadık. Öyleyse eyvah bize ki amellerimizin
gerçek suretini ve yaptığımız işlerin defterini o âlemde
elimize verecekleri, kendi hesabını kendin gör¹⁶ diyecek-
leri gün, böyle ameller o dergâhta kabul görülebilir mi ve
karanlık bir şekilde bürünmüş bu namaz seni Hazreti Kib-
riya'ya (Yüce Allah'a) yakınlaştırır mı?¹⁷

15-"Çünkü namaz, insanı hayâsızlıktan ve kötülükten alıkor"
(Ankebût, 45)

16-"Oku kitabını! Bugün hesap sorucu olarak sana nefsin yeter"
denilecektir." İsrâ, 14.

17-İmam Humeyni (r.a), *Adabu's-Salât*, Tashih: Seyit Ahmet
Fehrî, s.40 ve 41.

İmam Humeyni (r.a) *Namazın Sırları* adlı kitabında da şöyle yazıyor:

"Genel anlamda namazın farklı mertebe ve makamları vardır. İnsanın her bir mertebedeki namazının durumu, diğer mertebelere nazaran çok fark ettiği gibi makamı da diğer makamlarla çok bariz ölçüde farklılık gösterir.

Öyleyse insan insanın suretiyse, namazı da suretten ibarettir. Bu namazın faydası ise fikhî şekillerdeki cüzlerinin varlığı ve sıhhatidir.

Bütün şartlara uysa ve cüzleri yerine getirse dahi ilahî dergâhta makbul olmadığı gibi beğeni de görmez. Eğer zahiri mertebeden batına ve şekilden manaya ulaşırsa, vuku bulan her mertebe miktarınca namazı da hakikat bulur. Hatta daha önce de işaret edildiği üzere, namaz kılanın Allah'a olan seyrinde süluk merkebi Burak'tır.

İnsanın namazı namazın şekli olduğu ve hiçbir batını mertebeye ulaşamayıp o mertebenin sırrı muhakkak olmadığı müddetçe insan da, insan şekli (görüntü) ile kalır ve kendi hakikatine ulaşamaz.

Maksadımızın hâsılı, namazın tüm ibadetlerde olduğu gibi bu şekil, örtü ve mecazın dışında batın, öz ve hakikat sahibi olduğudur."¹⁸

Tabi ki bu akıl yoluyla aşikârdır ve hadis yoluyla da birçok delil bulunmaktadır ki onların hepsini burada zikretmek mümkün değildir.

18-*Sırru's-Salât*, s.22 ve 23.

Genel Görünümü İle Hac

Haccın genel felsefesinden amaç, haccın bir kısmı veya tüm hükümlerin içinde özel bir hüküm ile değil külliyyatı ile ilgili olan noktalardır.

1-Hac İbadetleri Kapsayıcıdır

Hac, birçok ibadeti kapsayan bir ibadettir. Örneğin namaz, infak, taharet, hicret, Allah yolunda zorluklara katlanma, imsak (İhram halinde ve haremdeki haram kılınan şeylerden sakınma), toplu şekilde hareket ve göç, kurban etme farızası, yemek verme, tevella ve teberrâ, cihat ve...

Büyük âlimlerden merhum Sahib-i Cevâhir (r.a) bu konu hakkında şunları yazıyor:

"Hac bu anlamda, sözlü, edimsel, vücut ve adem (yokluk) açısından nefsanî riyazet, mal yoluyla itaat ve cismanî bir ibadettir ki namaz dahil hiçbir ibadet bu denli kapsayıcılığa sahip değildir. Öyle ki namaz, hac kadar birçok itaati kapsayabilecek özelliğe sahip değildir."¹⁹

Buna binaen, kendisinde diğer ibadetleri de içeren bir toplamdır ve diğer tüm ibadetlerin karışımıdır. Ancak, her bir kısmın kendine has özelliği olmakla birlikte bu cüzlerin toplamı ve birleşiminin de bir takım genel özellikleri vardır.

Şüphesiz hac, Kurân kaynaklı bir projedir. Öyleyse başlangıçta Kurân'da haccın betimlemesine bir göz atmak

---

19-Cevâhiru'l-Kelâm, Hac babının başlangıcı.

gerekir. Hac için betimlenen şeyler, her ne kadar hac bundan çok daha yüce hedeflere sahip olsa da bir yere kadar Umre için de geçerlidir.

a) Hac Betimlemesinin Ana Hatları (Kâbe; Amellerin Mihveri)

Eğer haritaya dikkatli bakacak olursak, bu haritanın hangi hedefler üzerine çizildiğini anlarız. Acaba ikamet için dolayısıyla bir ev yapımı için mi? Okul için mi? Cami mi? Fabrika mı? Ve...

Hac veya umre yılda bir defa gerçekleşen ibadetlerdir. Bu nedenle haccın amelleri hususunda tanımlama ve harita çizmede mütalaa sahibi olunmalı ki bu projenin genel hatları elde edilsin. Külliyyat elde edildikten sonra teferruatlar da onun ışığında açığa çıkacaktır. Hakikatte bu, genelden cüziyata, bir mecmuadan kısımlara yolculuktur.

Hac ve umre, bütün amellerin güneş ışınları misali başlangıç ve bitiş noktasıdır. Kutsal ev Kâbe, bu amellerin merkezi ve eksenidir. Bu yüzden böyle bir merkezin, onun gölgesi altında diğer ışınların (amellerin) tanımlanabilmesi için incelenmesi gerekmektedir.

Kâbe'nin Kurân'da yer alan özellikleri şu şekildedir:

1-İnsanlar İçin İlk Ev ve İlk Mabet:

﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ﴾

"Şüphesiz, insanlar için kurulan ilk ibadet evi"²⁰ Bu nedenle hiçbir mabet Kâbe'den daha öncelikli ve değerli değildir.

20-Âl-i İmrân, 96.

2-İnsanlar İçin Olması

Yani bu ev bütün insanlar içindir ve hiçbir grup, millet, ırk veya halk tabakası, ona karşı bir önceliğe sahip değildir.

﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ﴾

"Şüphesiz, insanlar için kurulan ilk ibadet evi"²¹

3-Kutlu Olması

Yani orada hayır ve bereketin çok olması demektir.

﴿الَّذِي بَكَتْهُ مَبَارَكًا﴾

"Şüphesiz Mekke'deki mübarek"²²

4-Allah İle Nispetlendirilmesi

﴿وَوَظَّهْرُ بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾

"Tavaf edenler, ayakta ibadet edenler, rükû ve secdeye varanlar için evimi temiz tut."²³

Her ne kadar bu âlemdeki her şey Allah'a ait olsa da (göklerin ve yerin mülkü yalnızca Allah'ındır) ancak bu ev Allah için özel bir yer ve öneme sahiptir.

21-Âl-i İmrân, 96.

22-Âl-i İmrân, 96.

23-Hacc, 26.

5-Atîk²⁴ Olması

﴿وَلِيَطُوفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾

"Ve Beyt-i Atîk'i (Kâbe'yi) tavaf etsinler."²⁵ Bu ev hiç kimsenin mülkü değildir ve bütün bağılıklardan bağımsızdır.

6-Kıyam Yeri Olması

﴿جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْآبِيَةَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ﴾

"Allah, Beyt-i Haram (olan) Kâbe'yi insanlar için bir ayaklanma (kıyam evi) kıldı"²⁶ Yani Allah-u Teâlâ, saygın bir yer olan Kâbe'yi insanların kıyam yeri kılmıştır.

7-Tüm İnsanlık İçin Hidayet Olması

﴿لِلَّذِي بِيَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ﴾

"Elbette Mekke'de, âlemlere rahmet ve hidayet kaynağı olarak kurulan Kâ'be'dir."²⁷

Bu ayetin içeriği şu şekildedir: Kâbe bütün insanlığın hidayet vesilesidir. Yani haccın temel ekseni olan Kâbe'nin mesajı sadece Mekke'de bulunanlar veya Müslümanlar için değil aksine evrenseldir.

24-Eski, kullanılmayan, tarihî ev demektir. Kâbe'nin ismidir. Atîk dilimizde de kullanılmaktadır ve "kadîm" anlamındadır. Eski zamanlardan kalma demektir. Bunun için bazen "eski" tabiri de kullanılır. *Mütercim*.

25-Hacc, 29.

26-Mâide, 97.

27-Âl-i İmrân, 96.

8-Kâbe ve Mekke'nin Güvenilir Yer Olması

﴿وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ
إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنَّ طَهِّرَا بَيْتِيَ
لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾

"Hani, biz Kâbe'yi insanlara toplantı ve güven yeri kılmıştık. Siz de Makam-ı İbrahim'den kendinize bir namaz yeri edinin. İbrahim ve İsmail'e şöyle emretmiştik: "Tavaf edenler, kendini ibadete verenler, rükû ve secde edenler için evimi (Kâbe'yi) tertemiz tutun."²⁸

Yani; Hani biz Kâbe'yi insanlar için bir toplanma ve güvenlik yeri kılmıştık.

Hz. İbrahim'in (a.s) şu duasının ardından

﴿وَإِذِ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا﴾

"Hani İbrahim, "Rabbim! Bu şehri güvenli bir şehir kıl" demişti."²⁹

Allah, bu mekânı Müslümanlar ve onların temsilcilerinin bir araya gelmeleri için güvenli yer karar kılmıştır.

﴿وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا﴾

"Oraya kim girerse, güven içinde olur."³⁰

28-Bakara, 125.

29-Bakara, 126.

30-Âli İmran, 97.

Kâbe'nin sahip olduğu özellikler ve vasıfları arasında diğerlerinden daha fazla vurgu yapılan özelliği güvenliği konusudur. Atık³¹, toplanma yeri, kutlu ve kıyam sıfatları bir defa zikredilmiştir ama güvenlik konusu en az yedi defa tekrarlanmıştır. Bu nişane, bu özelliğin diğerlerine nazaran seçkinliğini ve önemli rolünü göstermektedir:

*"Oraya kim girerse, güven içinde olur."*³²

*"Hani, biz Kâbe'yi insanlara toplantı ve güven yeri kılmıştık."*³³

*"Çevrelerindeki insanlar kapılıp götürülürken, bizim, onların yurtlarını saygın ve güvenli bir yer kıldığımızı görmediler mi?"*³⁴

*"Biz onları, kendi katımızdan bir rızık olarak her şeyin ürünlerinin toplanıp getirildiği, güvenli, dokunulmaz bir yere (Mekke-i Mükerrerme'ye) yerleştirmedik mi?"*³⁵

*"Bu güvenli şehre (Mekke'ye) andolsun ki"*³⁶

8-Kâbe ve Mescid-i Haram'a Özel İhtiram ve Saygı

Kurân'ın bakış açısına göre Kâbe'nin saygınlığının özel bir yeri vardır. *"senin Beyt-i Muharrem'inin yanındaki"*³⁷ Aynı şekilde Mescid-i Haram da böyle bir hürmete sahiptir: *"bütün insanlar için eşit kılınan Mescid-i Haram'dan..."*³⁸ Harem bölgesi de bu surette özel bir saygın-

---

31-Sözlükte eski, korunmuş ve tarihi anlamına gelir.

32-Âl-i İmrân, 97.

33-Bakara, 125.

34-Ankebut, 67.

35-Kasas, 57.

36-Tin, 3.

37-İbrahim, 37.

38-Hacc, 25.

lık kazanmıştır. "Biz onları tarafımızdan bir rızık olarak, her türlü meyve ve mahsullerin kendisinde toplandığı, saygın ve güvenli bir yere yerleştirmedik mi?"³⁹

Bu bölgeye giren kimse de bu "Saygınlık"tan yararlanır. "Ey iman edenler! Allah'ın (koyduğu din) nişanelerine, haram aya, hac kurbanına, (bu kurbanlıklara takılı) gerdanlıklara ve de Rab'lerinden bol nimet ve hoşnutluk isteyerek Kâbe'ye gelenlere sakın saygısızlık etmeyin."⁴⁰

Nasıl ki ilahî şiarlar, haram ay ve haccı yerine getiren kimsenin nişaneleri bu saygınlığa sahipse hac çağrısına icabet eden kimseler de böyle bir saygınlığa sahiptir:

"Mescid-i Haram'a gelmiş olanlara saygısızlık etmeyin!"⁴¹

9-Geri Dönüş ve Toplanma Yeri Olması

﴿وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا﴾

"Hani, biz Kâbe'yi insanlara toplantı ve güven yeri kılmıştık."⁴²

"Mesâbe", insanların sürekli gidip geldikleri ve toplandıkları yerdir. Bu geçmişte gerçekleşmiş ve gelecekte de olacak olan şeydir. Bu husus haccın toplumsal, siyasi ve kültürel açıdan en önemli özelliklerinden birisidir.

Hacılar, tarih boyunca Mekke'ye gidiş dönüşlerinde kendilerinden, ayrıca bahsedilmesi gereken bir takım izler bırakmışlardır.

39-Kasas, 57.

40-Mâide, 2.

41-Mâide, 2.

42-Bakara, 125.

10-Mekke Sakinlerinin ve Ziyaretçilerinin Hukuki Açından Bir Sayılması

﴿سَوَاءٌ الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ﴾

"...İçinde, yerli, misafir bütün insanları eşit kıldığımız Mescid-i Haram'dan..."⁴³

Dünyadaki tek şehir –oranın sakinlerinin, o şehre dışarıdan gelenlerle aynı haklara sahip olması açısından- kutsal Mekke şehridir. Ne yazık ki bu Kurânî gerçek uygulanmamaktadır ancak son derece azim olan ve uygulanması haccın hedeflerinin tahakkuk bulmasını garanti eden bir asıl ve temeldir.

11-Taharet ve Temizlik:

Allah (c.c) Hz. İbrahim ve oğlu İsmail'e (a.s) şöyle emrediyor: "İbrahim ve İsmail'e şöyle emretmiştik: "Tavaf edenler, kendini ibadete verenler, rükû ve secde edenler için evimi (Kâbe'yi) tertemiz tutun."⁴⁴ Yani evimi, ibadet edenler için temizle. Taharet, bu evin hem zahiri hem de batını yönünü (her türlü şirkten temizlenmek) içeren önemli nişanelerinden biridir. Bu emri hac amellerinin genelinde görmekteyiz. Örneğin Mîkât'ta, Harem'e ve Mescid-i Haram vb. önemli mekânlara girerken gusül almanın müstehap olması gibi.

b) Hac İbadetlerinin Diğer Özellikleri

1-Hac İbadetlerinin Sembol ve Nişane Oluşu

Kurân-ı Kerim, bazı hac ibadetlerini zikrettikten sonra onların tamamını ilahî sembol ve nişane saymıştır:

43-Hacc, 25.

44-Bakara, 125.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ
وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا آمِينَ الْبَيْتِ الْحَرَامِ﴾

"Ey iman edenler! Allah'ın (koyduğu din) nişanelerine, haram aya, hac kurbanına, (bu kurbanlıklara takılı) gerdanlıklara ve de Rab'lerinden bol nimet ve hoşnutluk isteyerek Kâ'be'ye gelenlere sakın saygısızlık etmeyin."⁴⁵ Şiar ve nişaneler İslam sancağının sembolü, muhteva ve hedeflerinin göstergesidir.

2-Bedensel ve Mali Yönden Gücü Olan Kimselerin Varlığı

Hac, gücü olan kimselere farz olduğundan;

﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا﴾

"Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır."⁴⁶ Her yıl İslam toplumlarından bir kesim Mekke'de toplanırlar. Bu özellik, İslami camianın mali ve ekonomik yönden gücünün, müstağni oluşunun ve kendine yeterliliğinin bir göstergesidir.

3-İhtiyaç Sahibi ve Fakir Kimselerin Hac'da Bulunmaları

Her ne kadar hac, gücü olan kimselere farz olsa da zenginliğin olduğu her yerde ihtiyaç sahipleri iş yönünden ve geçimini sağlamak amacıyla oraya giderler.

İşte bu yüzden hac hükümlerinde onlara da değinilmiş ve onların varlığı da nazara alınmıştır:

45-Mâide, 2.

46-Âl-i İmrân, 97.

﴿فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِعُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ﴾

"Artık onlardan siz de yiyin, yoksula fakire de yedirin."⁴⁷ ve

﴿فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِعُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ﴾

"Siz de yiyin, istemeyen fakire de istemek zorunda kalan fakire de yedirin."⁴⁸ Bu esasa göre tekrar tekrar fakir kimselerin ihtiyaçlarının temini vurgulanmıştır.

4-Haccın "Zikrullah" Oluşu

Hac ibadetlerinin hedeflerinden biri de Allah'ı anmaktır. Bunun sadece sırf zihinsel yönden anmanın olmadığı, hac ibadetlerinde yerine getirilen amellerle olan bir anma olduğu aşktır.

﴿وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ﴾

"Ve malum olan günlerde Allah'ın ismini anınlar."⁴⁹

﴿لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَيْكُمُ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ﴾

"Size doğru yolu gösterdiğinden dolayı Allah'ı büyük tanıyasınız. İyilik edenleri müjdele."⁵⁰

5-Nübüvvet ve İmametle Olan Bağ

Hac amelleri, nübüvvet ve imametle sınımsız bağa sahiptir. Bu yüzden hac amellerinde önemli bir konuma sa-

---

47-Hacc, 28.

48-Hacc, 36.

49-Hacc, 28.

50-Hacc, 37.

hip olan tavaftan sonra tavaf namazını yerine getirmek farzdır:

﴿وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلِّينَ﴾

"Siz de Makam-ı İbrahim'den kendinize bir namaz yeri edinin."⁵¹ Yani tavaf namazı Makam-ı İbrahim'in arkasında olmalıdır. Ama neden Makam-ı İbrahim?

Makam-ı İbrahim'in tavaf namazında, namaz kılanla Kâbe'nin arasında olması, çok önemli bir noktaya işaretler. Bu da, Kâbe'nin yanbaşı ve tavaf namazı esnasında nübüvvet ve imamet makamlarına dikkat çeken bir işaretler. Hz. İbrahim (a.s), **Şeyhu'l-Enbiya**'dır ve İslam, Hıristiyanlık ve Yahudilik gibi büyük dinler, o peygamberi kabul ederler.

Allah'ın (c.c) Kâbe'nin yanı başında belirttiği en büyük makam, Makam-ı İbrahim'dir:

﴿فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ إِبْرَاهِيمَ﴾

"Onda apaçık deliller, Makam-ı İbrahim vardır."⁵² Kâbe hakkında birçok ayet mevcut olsa da onların arasından, Makam-ı İbrahim özel olarak zikredilmiştir ki bu taşıdığı önemin delilidir. Bu makam "namaz imamı" unvanıyla tavaf edenler için belirlenmiştir.

6-Hareket, Yer Değiştirme, Gök ve İkamet

Haccın özelliklerinden biri de –ki cihat dışında çok az ibadette görülen- hareketli olup sabit olmamasıdır. Mîkât'a hareket, Mîkât'tan Harem'e, tavaftan ihram bağ-

51-Bakara, 125.

52-Âl-i İmrân, 37.

lamak için Sa'y etmeye, Arafat, Meş'ar, Mina ve sonrasında ameller, bunların tamamı hareket ve intikal içerir. Bu hususiyet, hacıların bir araya gelmelerine ve daha fazla birleşmelerine ve hacın kutsal ve yüce hedeflerine yakınlaşmaya sebep olmaktadır ki bunlardan bazıları tembelliğin, hareketsizliğin, suskunluğun bertaraf olması ve Müslümanları daha geniş çapta harekete hazırlamaktır.

7-Hac, Ahlaki Afetlerden ve Kargaşalardan Uzak Olmalıdır

"Felâ rafese" yani; "Ne kadına yaklaşmak"; yani hacda kadına yaklaşılmamalı, kötülüğe sapmamalı ve çekişmeye girilmemelidir:

﴿الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفَعَّلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَىٰ وَاتَّقُونِ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ﴾

"Hac (ayları), bilinen aylardır. Kim o aylarda hacca başlarsa, artık ona hacda cinsel ilişki, günaha sapsak, kavga etmek yoktur. Siz ne hayır yaparsanız, Allah onu bilir. (Ahiret için) azık toplayın. Kuşkusuz, azığın en hayırlısı takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma)dır. Ey akıl sahipleri, bana karşı gelmekten sakının."⁵³

Hac, nefesine hâkim olan, şehvet ve kötü ahlaki özelliklere esir olmayan, sözlü çatışmalara ve çekişmelere girmeyen (hakikati ortaya çıkarma amacı değil de sırf başkasına üstünlük için bunu yapan) kimselerin yeridir.

8-Hac, Hayır İşlerinin Yeridir

Kurân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ
فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ
عَلِيمٌ﴾

"Şüphesiz Safa ile Merve, Allah'ın (dininin) nişanelerindendir. Onun için her kim hac ve umre niyetiyle Kâbe'yi ziyaret eder ve onları da tavaf ederse, bunda bir günah yoktur. Her kim de gönlünden koparak bir hayır işlerse, şüphesiz Allah onu bilir, karşılığını verir."⁵⁴

Hac ayetlerinde hacda hayır işi yapmaya dair defalarca tavsiyeler mevcuttur. Bu özellik, hacda birlikte yaşama öğretisinin en güzel tecellisi ve yansımasıdır ki herkese hayır işi yaptırma amacı taşımaktadır.

Hac takva elde etme mekânıdır:

"Hac (ayları), bilinen aylardır. Kim o aylarda hacca başlarsa, artık ona hacda cinsel ilişki, günaha sapmak, kavga etmek yoktur. Siz ne hayır yaparsanız, Allah onu bilir. (Ahiret için) azık toplayın. Kuşkusuz, azığın en hayırlısı takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma)dır. Ey akıl sahipleri, bana karşı gelmekten sakının."⁵⁵ Yani hacdan azık edinin ki en güzel azık takvadır.

Hacda "takva" azığı kazanma fermanı, hac boyunca böyle kutlu bir azığı elde etmenin nişanesidir.

54-Bakara, 158.

55-Bakara, 197.

Zikredilen özellikler, haccın külliyatı ve hedefleri hakkında bilgi sunan tablodur. Çünkü bu birleşimin, haccın ruhunu ve sırrını aşikâr kılan bir süreci vardır. Arif ve aynı zamanda kâmil bir âlim olan Merhum **Mirza Cevad Melikî Tebrizî (r.a)** şöyle yazmıştır:

"Diğer bir tabirle bazı ibadetler kötülükleri defetmede ve bazıları iyiliği yüklenmede ve bazı ibadetler de her ikisini yerine getirmede etkilidir. Hac ise son kısımdandır. Çünkü gerçek anlamda hac, kalplerde yerleşmiş tüm hastalıkları gideren nur âleminden terkip olunmuş ilahî bir macundur."⁵⁶

Haccın Kurânî Özellikleri

- Hac tevhit eksenli bir mecmuadır.
- Hacla birlikte İmamet ve Nübüvvet de bahsedilmiştir.
- Bu mecmuada güvenlik, çeşitli yönleriyle ortaya konulmuş temel hedeflerdendir.
- Diğer bir açıdan bereketli ve faydalıdır.
- Bahsedilen bu amellerde hidayet edici yönü dikkate alınmıştır. Yani tüm dünya insanlarına yol göstermesi gereken ve hidayeti, kalbin atması gibi dünya halklarının damarlarında akıtması gereken hacdır. Sadece hac merasimlerinde bulunanlara ve Kâbe'nin yanbaşıda hidayetten nasibini alanlara değil aksine bu düzlemde tüm dünya halkı dikkate alınmıştır.
- Bütün insanlar bu topraklarda siyasi koşullardan ve insan eliyle çizilmiş sınırlardan bağımsızdır ve sadece Allah'ın kullarıdır. Çünkü Kâbe, kimsenin mülkü olmayıp tarihi ve değerli bir evdir.

56-*el-Murakibât*, Zilkade ayının murakibâtı, s.196.

-Halkın geneline kıvam vermesi (hidayetden daha üst bir mertebedir), bu mecmuanın diğer bir cilvesidir.

-Zenginlerin hacda hazır bulunmaları, servetin ve olanakların göstergesidir. Diğerlerinin de hacda bulunmaları ise servetin intikali ve toplumun çeşitli kesimlerinin durumları hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlar.

-Hac Allah'ı anmaktır. Ancak, sadece manevi bir cazibe ve onun derinliklerine dalma değil insanların dünyevi durumları da o kutsal mekânda bahsedilmektedir. Siyasetin yanında ekonomi, ibadetin yanında siyaset gibi benzeri ilişkiler mevcuttur.

Dünyanın farklı noktalarında önemli toplumlar mevcuttur (Ganj Nehri kenarında yaşayan Hindular vs.); ancak bu tür toplumlar genellikle tek yönlüdür. Bundan da öte bazıları sadece tahrip edici özelliğe sahiptirler. Biz insanlar oluşturduğumuz her projede insan eliyle olduğu için birkaç boyutunu ele alsak da farklı diğer boyutlardan gafiliz. Ancak Allah (c.c), her şeyi tüm boyutlarıyla görüp programlamıştır. (O herşeyi bilen ve hikmet sahibidir.)

Bu genel bakışla gelecek bölümde haccın genel ve çok yönlü esrarına değineceğiz.

İKİNCİ BÖLÜM

HAC VE UMRE'NİN GENEL SİRLARI

1-Asla ve Köke Geri Dönüş

Kâbe, cennetten bazı nişanelere sahiptir; rivayetlerden "Hacerü'l-Esved" in cennetten indiği, Kâbe'nin cennet çadırının kurulduğu yer olduğu ve Harem bölgesinin de o çadırın yükseldiği mekân olduğu anlaşılmaktadır.

Hac ve Kâbe ziyareti, insanın vaat edilen cennete dönüşünün hatırlatılmasıdır. İnsanlar kıyamet günü gruplar halinde, bütün konumlardan, özelliklerden arınmış, yoksun olarak huşu içinde ve mütevazı bir şekilde Allah'tan rahmetini umarak;

﴿وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادِي كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾

"Andolsun ki, sizi ilk defa yarattığımız gibi teker teker bize geleceksiniz"¹ Hesap yeri ve Allah'ın huzurunda hazır bulunacaklardır;

﴿وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاطِرَةٌ﴾

1-En'âm, 94.

"O gün birtakım yüzler aydındır. Rablerine bakarlar."² Kâbe ziyaretinde hacılar her yönden gruplarla lebeyk diyerek hedefe daha da yaklaşır ve vuslata eriştiklerinde kelebekler gibi Kâbe'nin etrafında toplanarak dönmeye başlarlar.

2-Esenlik Yurdu ve Güvenli Şehrin Oluşu

Nasıl cennet esenlik yurdu ve oraya giren tam anlamıyla güvende ise;

﴿أَدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ آمِنِينَ﴾

"Onlara, "Girin oraya esenlikle, güven içinde" denilir"³ Kâbe de güvenli bir evdir ve oraya giren de emniyettedir;

﴿وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا﴾

"Oraya kim girerse, güven içinde olur."⁴ Hac ve umreyi yerine getirenlerin Kâbe'de bir arada olmaları, ilahî esenlik yurdunda muvahhitlerin varlığının bir tecellisidir.

3-İbadet Ruhunun Güçlenmesi

Allah'ı tanıma, O'na yönelme ve kulluk etme, tüm hil-katin kemal noktası ve hedefidir:

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾

2-Kıyamet, 22 ve 23.

3-Hicr, 46.

4-Âl-i İmrân, 97.

"Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."⁵ ve ayrıca başka ayetlerde şöyle buyuruyor:

﴿اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ﴾

"Sizi yaratan Rabbinize ibadet edin"⁶

﴿وَ اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾

"Allah'a karşı gelmekten sakının ki size merhamet edilsin."⁷

Buna binaen ibadet, takvaya zemine oluşturur ve o da ilahî rahmetin celbine ve Allah'a yakınlığa sebep olur.

Her ibadet, insana kemal yolunda ve Allah'a yakınlıkta yardım eden bir takım özellikler taşır. Hac, tüm ibadetlerin bir toplamı olmasından dolayı diğer ibadetlerdeki özellikleri de kendinde taşır.

İşte bu yüzden Allah Resulü (s.a.a) infak yoluyla, hac faziletini elde etmeye çalışan kimseye şöyle buyurdu:

قلوان اباقييس فلوا باقييس لك ذهبة حمراء انفقته في سبيل الله ما

بلغت ما يبلغ الحاج

"Eğer Ebû Kubeys dağı kadar altının olsa ve sen de bunları Allah yolunda infak etsen, yine de hacının sevabına kavuşamazsın"

5-Zâriyat, 56.

6-Bakara, 21.

7-Hucurat, 10.

Ve yine şöyle buyurdular:

انى لك ان تبلغ ما يبلغ الحاج

"Sen nerede bir hacının sevabına ulaşabilirsin ki?"⁸

Cevahir kitabının yazarı 'Hac Babı'nın mukaddimesinde şunları yazıyor:

الذى هو من اعظم شعائر الاسلام، وافضل ما يتقرب به الانام الى الملك العلام لما فيه من اذلال النفس و اتعاب البدن و هجران الاهل و التغرب عن الوطن و رفض العادات و ترك اللذات و الشهوات و المنافرات و المكروهات و انفاق المال و شد الرحال و تحمل مشاق الحل و الارتحال و مقاساة الاهوال و الايبتلاء بمعاشرة السفلة و الانزال.

Hac, İslam şiarlarının en büyüklerinden ve Malik ve Allâm olan Allah'a yakınlaşmak için en üstün vesiledir. Çünkü hacda, nefis küçük düşürülür, beden yorgun düşer, dost-akraba ve vatandan uzak kalınır, lezzetler ve şehvetler terk edilir, zorluklar ve meşakkatler çekilir. Hakeza mal infak edilir, koşmak, yolculuk zorluğu, acılar, hastalıklar ve benzeri durumlar söz konusudur.

Öyleyse bedensel ve ahlakî ibadetler, nefsin tezhibi ve tezkiyesinde var olan her şey, hacda hâsıl olmaktadır.

4-Hac ve Gafletin Ortadan Kalkması

Kendini tanıma, Allah'ı tanımanın mukaddimesidir:

"Kendini tanıyan Rabbini tanımıştır."

8-Yani hacın makam ve ilahî kazanımı daha üstündür. Çev.

Haccın özelliklerinden biri de insanın kendini tanımasına zemine hazırlamaktır.

İnsan kendi yaşantısında tabiatıyla günlük olayların esiri olmuş ve etrafında gerçekleşen olaylara alışkanlık göstermektedir. İşte bu yüzden kendi hayatının hakiki ve gerçek yüzünden gafilidir.

Hac onun, hayatın günlük ve alışıl gelmiş koşullarından koparak kendinde ve kendisi hakkında gözlemde bulunması ve gafletten kurtulması için böyle bir ortam oluşturur.

Ayetin de buyurduğu gibi:

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ إِندَادًا﴾

"İnsanlar arasında Allah'ı bırakıp da O'na ortak koşanlar vardır."⁹ ve ayrıca

﴿الْهَاقُمُ التَّكَاثُرُ حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ﴾

"Çoklukla övünmek sizi, kabirlere varıncaya (ölünceye) kadar oyaladı."¹⁰

Hac, alışılmış şeylere bağlılıktan kopma ve başka bir havaya bürünerek insanın kendini bulması ve aynı zamanda Allah'a ulaşmasıdır.

Hac merasimleri, ihramdan saç kısaltmaya kadar, Arafat'tan Ceme-rât'a kadar her bir merhalede deruni ve zahirî putları yere sermekte ve gerçek ziyarete nail olabilmesi için maddiyata bağımlılığı kırmaktadır.

9-Bakara, 165.

10-Tekâsur, 2.

5-Teslimiyet Ruhunun Güçlenmesi

İnsanın Allah'ın emir ve istekleri karşısında şu durumlarda bulunması mümkündür:

a-Allah'ın emrine karşı çıkararak onun isteklerine razı olmamak.

b-Allah'ın emirlerini üstlenmek ama kalben teslim olmamak.

c-Allah'ın emrine tam anlamıyla itaat etmek ve onun karşısında tam bir teslimiyette olmak.

Allah'ın ve ilahî peygamberlerin tavsiye ettiği durum üçüncüsüdür:

﴿وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيَّ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَإِلَهُكُمْ إِلَهُ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ﴾

"Her ümmet için, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanlar üzerine ismini anınlara diye kurban kesmeyi meşru kıldık. İşte sizin ilâhınız bir tek ilâhtır. Şu hâlde yalnız O'na teslim olun. Alçak gönüllüleri müjdele!"¹¹

﴿وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا﴾

"Kimin dini, iyilik yaparak kendini Allah'a teslim eden ve hakka yönelen İbrahim'in dinine tabi olan kimsenin dininden daha güzeldir? Allah, İbrahim'i dost edindi."¹²

Allah (c.c), Hz. İbrahim'i (a.s) işte bu özelliğiyle tanıtıyor:

﴿مَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾

"İbrahim, ne Yahudi idi, ne de Hıristiyan. Fakat o, hanif (Allah'ı bir tanıyan, hakka yönelen) bir Müslüman'dı. Allah'a ortak koşanlardan da değildi."¹³

Hız. İbrahim (a.s) de evlatlarına bu özelliği vasiyet ediyor:

﴿وَوَصَّي بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ﴾

"İbrahim, bunu kendi oğullarına da vasiyet etti, Yakub da öyle: "Oğullarım! Allah, sizin için bu dini (İslâm'ı) seçti. Siz de ancak müslümanlar olarak ölin" dedi."¹⁴

Hac merasimleri başından sonuna kadar, haccı yerine getiren müminin teslimiyete yükselebmesi için gerekli programlarla doludur. Nefsi, insanın tabii yapısının tersi işleri yapmaya mecbur bırakması (elbiseleri çıkarıp iki parçadan oluşan İhramı giyinmek ve ihram halinde haram

12-Nisa, 125.

13-Âl-i İmrân, 67.

14-Bakara, 132.

olan şeylerin aşırı fazlalığı gibi) ve nefsin yaptığında lezzet almadığı işleri yapması –ki çoğu zaman yaptığı şeyin manasını dahi bilmez- (Sa'y ve Şeytan taşlama vb.), hacılarda teslimiyet ruhunu güçlendirir. Öyle ki genelde haccdan önce ve sonra hacıların ruhsal haletlerinde ve davranışlarında değişiklikler görülmektedir.

Teslimiyet –ki tekâmüle (ilerleyişe) nail olmakta ve merhaleleri aşmakta önemli bir rampadır.- hac amellerinin toplamının neticesi ile hâsıl olmaktadır. Bunu da amellerin her birinde görmek mümkündür. Mikât'tan Harâm'e, İhram'da haram sayılanlardan farz olanlara, tavaf şartlarından tavafı batıl edenlere, tavaf adabından mekruhlarına, Sa'y'dan saç kısaltmaya, Arafat'tan Meş'ar'a, Meş'ar'dan Mina'ya, kurban kesmeye kadar hepsi bu önemli felsefeyi taşırlar.

Haccın Ahlaki Sırları

Kurân, ilahî enbiyanın en önemli görevinin insanları tezkiye ve nefislerini ıslah etmek olduğunu belirtmiştir:

*"O, ümmîlere, içlerinden, kendilerine âyetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderendir."*¹⁵

İslam Peygamberi de (s.a.a), seçilmesindeki hedefin ahlaki yücelikleri tamamlamak olduğunu buyurmuşlardır:

أنا بعثت لاتمم مكارم الاخلاق

"Ben, ancak güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim"

15-Cuma, 2.

Bu esasa göre, dinin en önemli programı insanları ahlaki yönden terbiye etmektir. Hac da, kapsayıcı ve yapıcı öğretileri ile örnek ve kâmil bir insan oluşturabilecek ve bir hacı için birçok ahlaki mesaj ve ders olabilecek bir eğitim programıdır.

Hac eğer doğru şekilde, dakik muhtevasıyla, kâmil ve hakiki manada yerine getirilirse insanın ruhunu latif, iradesini güçlü, nefsini temiz ve münezzeh, isyankâr arzularını da itidalli kılar ve kontrolde tutar. Örnek olarak, ihramda haram kılınanlardan uzak durmak ve ihramlı kimsenin yaptığı amelde gerekli dikkati göstermesi, tezhib ve tezkiyede ve nefsin taharetinde amele yönelik bir alıştırmadır ki şahıs bununla, şeytani vesveseler ve nefsanî arzuların karşısında mücadele edebilir ve gelecek günler için de bu gücü depolayabilir.

İmam Sadık'ın (a.s) hacılara en önemli tavsiyesi deruni temizlik ve kalbin taharetidir. İmam (a.s) bu konuda şöyle buyuruyor:

"Hacca gitmeye niyet ettiğin zaman, kalbini Allah için her türlü (dünyevi) iş, perde ve engelden temizle."¹⁶

Rabbani bir âlim olan Bahârî Hamedanî'nin görüşüne göre Allah'ı tanımak, Habibullah makamına erişmek ve O'nunla dostluk kurmak, kalbi tüm pisliklerden arındırmak ve temizlemekten başka bir yolla olmaz. Bu yüzdendir ki Allah, ibadeti tekdüze karar kılmamış, aksine çok yönlü kılmıştır. Zira mükellef onlardan her biriyle meşgul olduğunda ondan bir rezalet ve çirkinlik uzaklaşır ve onların hepsiyle (ibadetlerle) meşgul olduğunda kalbi

---

16-Misbâhu'ş-Şeria, s.142.

tamamıyla temizlenir. Hac da tüm ibadetlerin kapsayıcısı olduğundan fazlasıyla –ki meşakkatli amelleri de içermektedir.- her biri nefsi temizleme gücüne sahip ve kalbe sefa veren etkenlerdir.¹⁷

Şimdi ise haccın ahlaki sırlarından bir bölümüne değineceğiz:

1-Nefsi Yüce Ahlak ve Faziletlerle Süslemek

Sahih ahlak edinme ve batını güzelleştirme, manevi hac seferinde kolaylıkla elde edilebilecek bir şeydir. Bu yolculukta hacılar başkalarıyla ilişkilerinde güzel ahlak, zorluklar ve müşküller karşısında direnme ve sabır kazanımı ve alıştırmaları içindedirler. Kendi nefislerini fedakârlık, kendinden taviz verme, muhabbet ve sevgi, başkalarına karşı edep ve saygı, sadakat ve dürüstlük, ihsan ve infakla süslerler. Hayır isteme, cömertlik, eli bolluk, tevazu, ahlak, şefkat, züht, tüm bağımlılıklardan kurtulma vb. güzellik unsurlarını kendilerinden açığa vururlar.

Tüm bunlar bu batını seyir, kutsal mekânlarda bulunma ve salih ve mümin kimselerle sıkı ilişkiye girmekle elde edilen manevi bereket ve ganimetlerdir. Öyle ki Kur'ân şöyle buyuruyor:

﴿لِيَسْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ
عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ﴾

"Gelsinler ki, kendilerine ait birtakım menfaatlere şahit olsunlar ve Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği

17-Tezkiretul-Muttakin, s.81.

(kurbanlık) hayvanlar üzerine belli günlerde (onları kurban ederken) Allah'ın adını ansınlar..."¹⁸

İmam Rıza (a.s), haccın çeşitli hikmetlerini beyan ettikten sonra şöyle buyuruyor: "**Bunda (hacda) tüm insanlar için faydalar ve Yüce Allah'a karşı arzu, huzu, huşu ve korku (içinde olmak) vardır.**"¹⁹

Burada, hac sayesinde kolaylıkla elde edilebilecek yüce ahlak ve faziletlerden birkaçına işaret edeceğiz:

A-Güzel ve İyi Ahlak

Yumuşak huyluluk, kötü ve rahatsız edici konuşmalardan uzak durma, söylemlerde kabalık etmemek, sinir ve öfkeyi yutmak, edepli konuşma ve hatta başkalarının eziyetlerine tahammül etme, güzel ahlakın bir cilvesi ve hakkıyla hac edenin göstergelerindendir.

Haccın hikmetlerinden biri belki de güzel ahlak, güzel sözlü olma ve mülayimlik için bir alıştırma ve devamlılığıdır. Özellikle geçmiş zamanlarda ki hacılar yaklaşık bir yıl aynı kervanda oluyor ve devamlı irtibat halindedirler, onlar mutlaka birbirleriyle samimiyet ve dostluk kurarak yoldaki zorluklara gönül birliği ve güzel ahlakla tahammül ederlerdi.

Aynı şekilde eğer Allah'ın misafiri ve O'nun huzurunda olduğunun farkında olursa, Allah'ın kullarına karşı davranışları yumuşak ve edepli şekilde olacaktır. İlahi arif Melikî Tebrizî'nin görüşüne göre böyle bir durumda bir hacı, ahlakını arkadaşlarına karşı güzelleştirmeli ve onlarla olan ilişkisini dostane hale getirmelidir. Onlarla

---

18-Hacc, 28.

19-İlelu'ş-Şerâi, s.404.

kurduğu bağı sevmeli, onlara hizmet etmede şevkli olmalı ve onlardan gelecek eziyete de tahammül etmelidir. Bu durumdan lezzet almalı, onlarla muhabbet kurmalı ve hatta hamal ve işçilerle...²⁰

Merhum Nerâkî'ye göre de hacı, kendi dostları ve yol arkadaşlarına karşı güzel ahlaklı olmalı, güler yüzlü ve tatlı dilli olmalıdır. Kötü ahlaktan, kaba konuşmadan son derece uzak durmalıdır. Küfür etmemeli, boş konuşmamalı ve kimseyle münakaşa etmemeli ve düşmanlık yapmamalıdır. Öyle ki Allah Resulü (s.a.a), en iyi hacı onda hoş ve güzel söz olan hac bilmıştır.²¹

İmam Bakır'a (a.s) göre de yol arkadaşlarıyla güzel bir birliktelik kurmayan, hacdan bir fayda sağlamamıştır.²²

B-Tevazu ve Alçak Gönüllülük

Allah huzurunda alçak gönüllülük ve tevazu, tekebbürden, kendini beğenmişlikten ve gururdan uzak olma, haccın hikmetlerinden ve nurani esrarındandır. Hatta şöyle de söyleyebiliriz: Haccın cevheri ve önemli hikmeti, tüm yolculuk boyunca ortaya konması gereken eziklik, küçüklük, huşu, tevazu, fakirlik ve çaresizliktir. İmam Ali (a.s), haccın bu hikmeti hakkında buyurmaktadır ki:

جعلہ سبحانہ علامۃ لتواضعہم لعظمتہ و اذعانہم لعزتہ

"Allah (c.c) hacı kendi azameti karşısında kullanım tevazu göstermesi ve sahip olduğu izzeti karşısında itirafta bulunmaları için karar kılmıştır."²³

20-el-Murakibât, c.2, s.212.

21-Camiu's-Saâdât, c.3, s.389.

22-Usul-u Kâfi, c.2, s.286.

23-Nehcü'l-Belaga, hutbe.1.

İmam Rıza da (a.s) haccın felsefesi ve sebebinin tevazu, zillet ve kendini küçük görmek olduğunu buyurmuşlardır: "**Hac, Allah'ın huzuruna varmak... huzu, alçakgönüllülük ve (insanın Allah karşısında) zelil olması için karar kılınmıştır.**"²⁴

Safa diğerleriyle aynı renkte ve şekilde giyinme, bir köle misali Allah'ın evini tavaf etme, Safa ile Merve dağları arasında Sa'y ve gidip gelme, saçları kısaltma ve Cemerât'ta taş atma, yürüme vb. hepsi tekebbürü ve kendini büyük görmeyi ortadan kaldırmak için ve insanın Allah karşısında tevazu ve küçüklüğünü göstermesi içindir. Öyle ki İmam Sadık (a.s), Mes'a'yı²⁵ en sevilen mekân olarak tanımlamıştır. Zira cabbar ve tekebbür sahibi kişiler orada zillete boyun eğmek zorunda kalırlar ve Safa ile Merve arasında koşarken üzerlerindeki tüm bencillik ve kibir elbisesinden sıyrılırlar.²⁶

Molla Mehdi Nerâkî'ye göre, hac yapanların en temel vazifelerinden biri de ev sahibi karşısında tevazu ve alçak gönüllü olmak ve Allah'ın izzet ve celali karşısında O'na yalvarma ve yakarıştır.²⁷

2-Nefsi Rezil Sıfatlardan ve Pisliklerden Arındırma

İnsanın kendini yetiştirmesinde, nefsini tezhib ve teziyesindeki önemli bir adım da günahlardan uzak durma ve bâtını çirkin sıfatlardan, kötü ahlaktan ve kirliliğinden arındırmaktır. Bu, gerçek haccın sonuçlarının ve bereke-

---

24 *İlelu's-Şerâi*, s.674

25-**Mes'a**: Safa ile Merve arasındaki yaklaşık 400 metre uzunluğundaki yürüme alanına "Mes'a" denir. *Mütercim*.

26-*Mehecce'tu'l-Beyzâ*, c.2, s.192

27 *Camiu's-Saâdât*, c.3, s.480

tinin oluşmasında en gerekli şart ve edeptir. Hac diğer ibadetler gibi edep, sünnet ve farzlara sahiptir ki ahlaki rezaletlerden kurtulma ve nefsin tezhibinde birçok etkiye sahiptir. Hacda haram kılınan şeyler, genelde isyan ve kirlenmeye duçar olan güçlerin temizlenmesi içindir. Öyle ki; "*Kim o aylarda hacca başlarsa, artık ona hacda cinsel ilişki, günaha sapsak, kavga etmek yoktur.*" ayeti, hacdaki haramlardan üçüne –her biri batını temizleme ve pak kılmada etkilidir- işaret etmektedir. "kadına yaklaşmak yok" şehvet gücünü temizlemek için, "günaha sapsak yok" gazap gücünü arındırmak için ve "kavga etmek yoktur" düşünce gücünü tezhib etmek içindir.

Lezzetlerin haram kılınması ve insanın kendini yetiştirme uğraşısı, hacıyı madde âleminden soyutlar ve nur ve maneviyat âlemine sokarak şehvetlerden uzaklaştırır. İmam Rıza (a.s) şöyle buyuruyor: "**Allah'ın evinde haccetme (ilahî dergâha giriş) günahlardan temizlenmeye ve bedensel arzulardan uzaklaşmaya vesiledir.**"²⁸

Buna ek olarak hac da, insan yetiştirme üniversitesidir. Hacı, bu ruhani ve manevi mekânda bulunmakla, tevhit ve tek bir ilaha tapınma ile daha yakından aşına olmakla, salih ve ehil kimselerle ilişki kurmakla günahlardan arınmaya ve kendini iyilere benzemeye çalışarak onlar gibi olmaya çabalamaktadır.

İmam Rıza'nın (a.s) ve büyüklerin kelimelerinden anlaşılan; haccın sonuçları ve hikmetlerinden bazıları taş kalplilik, bencillik, gaflet ve ümitsizlikten kurtulmak ve nefisleri fesat, kirlilik ve günahlardan korumaktır.²⁹

28-Daha fazla bilgi için bkz: *İlelu's-Şerâi*, 404.

29-*İlelu's-Şerâi*, s.404.

عندما حلقت أئكَ تَوَيْتَ أئكَ تَطَهَّرتَ من الادناس و خرجت من
الذنوب؛ كما ولدتك أئكَ

"Saçını kesip niyet ettikten sonra bütün kirlilerden temizlenir ve annenin seni doğurduğu gün gibi günahlarından kurtulursun."³⁰

Merhum Melikî Tebrizî'ye göre hac, ilahî bir ilaç ve kalbin hastalıklarına karşı çok faydalı parçaların bütünüdür. Bu hastalıklar, kalbi nur âleminden alıkoyar. Örneğin hacda para harcamak, cimrilik hastalığının, tavaf ve namazda tevazu ve küçüklük kibir hastalığının ilacıdır...³¹

3-Tövbe ve Günahların Bağışlanması

Yüce ahlakı elde etme ve nefsanî kirlilik ve çirkinliklerden kurtulmanın önemli yollarından birisi tövbe ve Allah'a yönelmedir. Tövbe, günahların bağışlanmasına, asilerin affedilmesine ve Allah'a yakınlaşma ve ülfetle batının temizlenmesine neden olur. İnsan, her zaman ve mekânda gerçek tövbeyle Allah'a tekrar dönüş yapabilir. Ancak haccı diğer amellerden farklı kılan şey; hac yolculuğunda tam anlamıyla ve kâmil bir şekilde insanın tövbesinin kesin olarak kabul edilip günahlarının bağışlanmasıdır. Aslında haccın taşıdığı felsefelerinden ve eşsiz bereketlerinden birisi de tövbe, rahmete mazhar olma, ilahî af ve günahkârların isyandan kurtulmalarına daha fazla imkân oluşturmalarıdır. İmam Rıza (a.s) şöyle buyuyor:

30-Müstedreki'l-Vesâil, c.1, s.167.

31-el-Murakibât, s.384.

"Haccın sebebi, Allah'ın rahmetine girme... ve tüm geçmiş günahlardan sıyrılma ve tövbe ile gelecekteki yaşama başlangıçtır."³²

İmam Zeynelabidin de (a.s) şöyle buyurmaktadır:

"Haccın hakkı, Allah'ın lütuf dergâhına girdiğini ve günahlardan kaçarak Allah'a yöneldiğini bilendir..."³³

Arif Bahârî Hamedanî'nin görüşüne göre de bir hacı, doğru şekilde tövbeyi yerine getirerek ruhani insanların meclisinde bulunmaya hazır hale gelir.³⁴

Molla Muhsin Feyzi Kaşanî'ye göre de hac ve ziyaretin kabulü bütün günahlardan ilahî dergâha tövbe etmeye, yaptığı zulümlerden geri dönmeye ve kendini Allah için (tövbeyle) halis ve saf kılmaya bağlıdır.³⁵

Bu temel esasa göre İmam Bakır (a.s) *"Gelsinler ki, kendilerine ait birtakım menfaatlere şahit olsunlar ..."*³⁶ Ayetinin tefsirinde, haccın eşsiz yarar ve bereketlerinden birinin ilahî bağışlanma ve af olduğunu buyurmuşlardır.³⁷

4-Takva ve Allah'tan Korkma

Takva; uzak durma, kendini koruma, günahlardan kaçınma ve Allah'tan korkmaktır. Mümin bir insan her halinde muttaki ve günahlardan kaçınan olmalı, emre itaat-sizlikten kaçınmalı ve Allah'a karşı günahları küçük gör-

---

32-Uyun-u Ahbari'r-Rıza (a.s), c.2, s.9; İlelu's-Şerâi, s.404

33-Biharul-Envar, c.74, s.4

34-Tezkiretu'l-Muttakin, s.82

35-Meheccehu'l-Beyzâ, c.2, s.198

36-Hacc, 28.

37-el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne, s.135, h.285.

memelidir. Manevi hac seferi, Allah'tan korkmakta, kendini korumakta, nefsi günahlardan alı koymakta ve süreklilik göstermekte en önemli amel sahnesidir.

Kurân-ı Kerim, hac yapanlarla ilgili ayetlerde şöyle buyuruyor: "*(Ahiret için) azık toplayın. Kuşkusuz, azığının en hayırlısı takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma)dır* ..."³⁸

Bu ayetin esasına göre hacılar kendileri için yol azığı edinmelidirler (maddi-manevi) ve azıkların en önemlisi takvadır. Takva, haccın ruhudur ve sadece akıl ve düşünce sahipleri onu derk eder.

Doğrusu haccın en önemli felsefesi ve hedefi takva ve ahiret azığı elde etmektir. Hac, vera için bir alıştırmaya ve iyilikleri payidar kılmaktır. Allah'a daha yakın olma hissi ve saygın Harem'de bulunma, insanın ruhsal durumunu yükseltilere taşır. Şu ayette kurban hakkında buyurduğu gibi; "*Onların etleri ve kanları kesin olarak Allah'a ulaşmaz. Ancak O'na sizden takva ulaşır.*"³⁹

Rabbani arif Melikî Tebrizî'ye göre, hacıların yol azığı takvadır ve takvayı korumak, haramlardan ve şüpheli şeylerden kaçınmakla olur.⁴⁰

İmam Sadık (a.s), hacıların en önemli vazifelerinin takva ve Allah'ı anma olduğunu buyurmuşlardır.

إذا احرمت، فعليك بتقوى الله وذكر الله كثيراً

"İhrama girdiğinde ilahî takvaya bürün ve Allah'ı çokça zikret."⁴¹

38-Bakara, 197.

39-Hacc, 37.

40-el-Murakibât, c.2, s.214.

Bazı din büyüklerinin sözlerinde de, hacıların en önemli özelliklerinin şiarların idrak edilmesi, takva ehli şuurunda olunması ve Allah'tan korkmak olduğu belirtilmiştir.⁴²

5-Allah'ı Zikretme ve Anma

Allah'ı daim zikretme ve anma, gaflet ve unutkanlıktan uzak durma, salih ve mümin kimselerin seçkin sıfatlarından ve insan yaşantısının bütün evrelerinde yaratıcısını (kalben ve dilde) anmalıdır. Bu gerekli amel, manevi hac seferinde en güzel şekilde elde edilebilir. Haccın hikmetlerinden ve esrarından biri de hac merasimi, amel-leri ve değerli mekânları ziyareti boyunca Allah'ı anmaktır. Kur'ân-ı Kerim şöyle buyurur:

﴿فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا﴾

"Hac ibadetlerini bitirdiğinizde, atalarınızı andığınız gibi hatta ondan da kuvvetli bir anma ile Allah'ı anın."⁴³ Devamında ise şöyle buyuruyor: " Sayılı günlerde Allah'ı anın."⁴⁴ (Zilhicce ayının 11, 12, ve 13. günleri).

Değerli İslam Peygamberi'nin (s.a.a) buyruğuna göre Allah'ın evini tavaf etmenin, Safa ile Merve arasında sa'y etmenin ve Cemerât'ta taş atmanın farz oluşunun sebebi Allah'ı anmaktır.

41-Usul-u Kâfi, c.4, s.338.

42-Müstedreki'l-Vesâil, c.1, s.166.

43-Bakara, 200.

44-Bakara, 203.

أما جعل الطواف بالبيت و بين الصفا و المروة رمى الجمار لإقامة

ذكر الله

"Allah'ın evini tavaf, Safa ile Merve arasında sa'y, üç cemerâtı (şeytanı) taşlamak Allah'ın zikrini ihya ve ikame için teşri olmuştur."⁴⁵

Hac, tavaf ve diğer ibadetlerin temel felsefesi Allah'ı anma ve zikretmeyi ayakta tutmaktır.

أما فرضت الصلاة و أمر بالحج و الطواف و اشعرت المناسك

لإقامة ذكر الله...

"Namaz kılmak, hacca gitmek, tavaf etmek ve diğer ameller Allah'ın zikrini ihya/ yaşatma ve ikame için teşri olmuştur."

Meşhur arif Baharî Hamedanî'ye göre kalp ile yapılan tavaf "Beytin Rabbi"ni anmaktır.⁴⁶ Ayrıca Molla Ahmet Nerâkî de şöyle der:

"Hacceden kimse, şunu bilmelidir ki maksat, Allah'ı anarak kalben tavaf etmektir, sadece bedenle Kâbe'yi tavaf etmek değil. Öyle ki başlangıcı ve sonu Allah'ı zikretmek üzere olmalıdır..."⁴⁷

Haccın Sosyal ve Siyasi Sırları

1-Müslümanlar Arasında Vahdet ve Gönül Birliği Oluşturma

45-el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne, s.133, h.280.

46-Tezkiretu'l-Muttakin, s.90.

47-Camiu's-Saâdât, c.3, s.489.

Hac merasimi, birçok farklı bölge, ırk, dil ve geleneklere sahip çeşitli kimseleri ve sosyal grupları bir araya toplar. Bu birliktelik Müslümanlar arasında tek bir hüviyeti doğurur ve onlar arasında vahdet ve gönül birliğini ortaya çıkarır. Bu yakınlık hac merasimi boyunca çeşitli merhalelerde şekillenir ve birkaç durumda ise doruk noktasına ulaşır.

Birinci Merhale: Aynı şehir veya bölgeden hac için yola çıkan hacılar, genellikle bir kervan ve kabile şeklinde yol alırlar ve bu, gönül birliği oluşturarak onlara birlikte yaşamayı öğretir.

İkinci Merhale: Mîkât, farklı grupların buluşmalarının başlangıç noktasıdır. Gerçi bu noktada bir araya gelme tesadüfen olup ve zorunlu değildir.

Üçüncü Merhale: Tavaf ve sa'y bu yakınlığın diğer bir merhalesidir. Genellikle farz veya müstehap tavaflar nedeniyle hacılar yan yana ve omuz omuza vazifeyi yerine getirirler. Bu ortak ameller ise karşılıklı anlayış ve gönül birliği için daha uygun bir ortam hazırlar.

Sa'yda omuz omuza olmanın yanı sıra hacılar, yüz yüze de gelmektedirler. Tavafta her ne kadar birbirlerini arkadan görseler de sa'yda buna ek olarak yüz yüze de gelerek gönül birliği yolunda bir adım daha atılmaktadır.

Dördüncü Merhale: Tavafta bazı gruplar ve kimseler diğerleriyle bir araya gelir ve bazı ortak amelleri yerine getirseler de Arafat ve Meş'ar'da herkes bir meydanda, aynı zaman ve mekânda ve birliktelik içerisinde dirler. Bunun doruk noktası da o görkemli gönül birliği ve birbirleriyle yoldaşıklarıdır. Arafat'ta bu tecrübeyi gündüz sergilerler ve Meş'aru'l-Haram'da geceyi bu fikirle geçirerek gündüz ederler.

Beşinci Merhale: Arafat ve Meş'ar'da sadece aynı mekânda bulunma ve zikir, hacıları bir araya getirir. Ancak Mina'da hacıların tamamı büyük bir eyleme katılırlar ve hacda bulunanların hepsi Cemerât'da şeytan taşlama, kurban ve Mina'daki diğer amelleri yerine getirirler.

Bu merhale gönül birliğinin en yüksek mizan derecesidir. Ayrıca diğer eylemlerdeki ortak çalışma ve katılımın vuku bulmasına neden olur.

2-Müslümanlar Arasında Şuurun Artması

Hac, İslam âleminde şekillenen düşüncelerin toplandığı meydandır. Tabii olarak hacda hazır bulunan farklı mezhep ve fırkalar bir şekilde birbirleri hakkında eleştirilerini sunarak bir takım sorularını da karşı taraftan sorarlar. Hacda kendiliğinden gelişip ortaya çıkan bu durum, İslam âleminde düşünce ve fikirlerin gelişmesine ve düşüncelerin yayılmasına neden olur. Bu oluşum ise ardından, Müslümanlar arasında değerli izler bırakır.

3-Birlikte Barışçıl Yaşam ve Hoşgörünün Artması

Farklı inanç ve amel sahibi (ortak asıllara sahip olan) çeşitli gruplar bir araya geldiğinde ve ibadetleri ortak ve uyumlu şekilde yerine getirmeye tabi tutulduklarında, açıkçası onlar arasında tahammül ve hoşgörü kapasitesi yükselir ve elde edilen bu durum İslam ümmetinin yekvücut olmasında önemli bir rol oynar.

4-İslam Ümmetinin Oluşumuna Ortam Hazırlama

Çok açıktır ki İslam, coğrafi sınır tanımamaktadır. Her nerede Müslümanlar var ise ve çoğunlukta ise, orası İs-

lam bölgesidir. Onları birbirinden ayıran şey, gayri İslami düşüncelerin artması (Nasyonalizm gibi düşünceler), bağınaz mezhebi görüşler ve nihayetinde düşmanların hileleri, Müslümanlar arasında yeterli derecede ve harekete geçirecek fikir yükselişinin olmamasıdır. Hac, İslami toplum birliğini oluşturacak ortamı yaratma gücüne sahiptir.

Hakikatte hac, dönemseller olarak şekillenen ve İslam ümmetinin ortak hüviyetini pratikte ortaya koyan tek bir İslami ümmetin küçük bir örneğidir.

5-Toplum Ahlakının Yükselmesi, Sınır ve Kanunların Korunması

Sosyal takva, haccın bir diğer getirisidir. İhram ve Harem'deki haram kılınan şeyler –ki çoğunluğu sosyal hukuk alanındadır-, bu hukukun korunmasında eğitici ve öğretici role sahiptir. Cidal ve çekişmenin, bozguncululuğun, diğerlerini yaralama ve darp etmenin, silah taşımının vb. haram kılınması bu konuyla ilgili örneklerdir.

Şüphesiz hacıların bu sınırları korumadaki dikkat ve çabaları ve bu müddet içerisinde ihramdaki haramlardan kaçınmada gösterilen özen, toplum ahlakının yükselmesinde ve hakların korunmasında çok etkili ve yapıcı role sahiptir.

Bu özelliği "**Sosyal Takva**" unvanı adı altında örnek verebiliriz.

6-Çevreye Önem Verme ve Koruma

Haccın öğretileri ve sırlarından bir diğeri de, hacıların çevreye ve yaşam alanlarına önem vermeleri ve onu koruma gerekliliğine dikkatlerini çekmektir. Avın, Harem'-

deki bitki ve ağaçları yok etmenin haram kılınması, bu konudaki önemli iki noktadır. Hacılar bu nükteyi öğrenirler ve bir hayvanı avlamamak ve herhangi bir bitkiyi ezmemek için özen gösterirler. Yaşam alanını korumanın iki ana ekseni vardır:

a-Bitki ve Ağaçları Koruma.

b-Vahşi Hayatı Koruma.

Karşılıklı etki ve öneme sahip bu iki etken, yaşam alanını korumada en önemli unsurlardır.

Gerçi Harem bölgesinde ve ihram halindeyken hacılar, şer'i hüküm hasebiyle bu konuya dikkat etmekteler ancak, bu öğretilerin doğal ve sosyal hayat alanındaki etkisi inkâr edilemez.

7-Müslüman Sosyal Kimliğinin Güçlenmesi

Müslümanlar her ne kadar dünyanın her köşesinde olsalar da birbirleriyle dini bağlılık ve kardeşliğe sahiplerdir. Ancak buraya kadar olan söz ve slogandan öte geçemez. Onları pratikte birbirlerine bağlayan ve onlara tek bir hüviyete sahip olma özelliği kazandıran şey, hac ve orada yaşananlardır.

Bir hacı, hacda hazır bulunduktan sonra kendini daha büyük bir mecmuanın yani "İslam Ümmeti"nin bir parçası olarak bilir. Haccın bu sosyal hüviyeti güçlendirmesindeki etki ve rolü, İslam toplumu tarihinde güzelce müşahede edilebilir.

Hac, daima bir kalp gibi İslam dünyasında çarpmakta ve bu ruhu çeşitli İslam toplumlarının damarlarına enjekte etmektedir.

İmam Sadık (a.s) bu konuda şöyle buyuruyor:

"Allah (c.c.), Müslümanların batı ve doğudan Mekke ve Hac'da bir araya gelerek birbirlerini tanımalarını istemiştir."⁴⁸

8-Örnek Toplumun Öğretimi ve Pratikte Gösterimi

Haccın özelliklerinden biri de (ki hiçbir merasim ve ibadette görülemez) çok kapsamlı önemli güvenlik kurallarıdır. Hacda bulunan her hacı adayı kendilerini kontrol ederek bu güvenliğin kendiliğinden oluşmasında ve icrasında en büyük etkindir. Güvenlik ve emniyet, çok farklı boyutlarıyla hacda söz konusu olan ve haccın önemli özelliklerinden biridir. Yaşam alanının güvenliği, söyleşilerde karşılaşılan güvenlik, mal ve can güvenliği, siyasi güvenlik, bu güvenlik konularından bazılarıdır. (Kim oraya girerse güvendedir.)

Farklı halkların (ırk, kültür ve mezhep bakımından) böyle bir topluluğu oluşturması, amellerin beraberce uyum içinde yapılması ve başkalarına karşı güven ve emniyet hissi, örnek camiaya ulaşmada, nasıl yaşamak gerektiğine güzel bir örneğin sunumunda ve onu elde etmede herkes için bir öğretilerdir.

İhram hali ve Harem'deki birçok haram kılınan şey, bu bakışla tahlil ve incelenmesi gereken bir konudur.

9-Düşmanı Korkutmak

İslam ümmeti, ister istemez bazı düşmanlara sahiptir ki pusuda olup Müslümanların varlığına darbe indirmek için fırsat kollamaktadır. Hac İslam toplumunun hayat ni-

---

48-*Vesâilu's-Şia*, c.11, s.14.

şanesidir ki düşmanı korkutarak herhangi bir hamle ve hareket gücünü onun elinden alıp onu pasif ve güçsüz bırakabilir

10-İslam ve Müslümanların Güç ve Azametinin Gösterimi

Dünya Müslüman temsilcilerinin Büyük Hac Merasiminde hazır bulunmaları Müslümanların dünya sahnesindeki varlık ve kudretlerinin tecellisidir.

Bir rivayette İmam Sadık'tan (a.s) şöyle nakledilmiştir: "**Din, Kâbe var olduğu müddetçe yok olmaz.**"

Şu çok açıktır ki dinin ayakta kalması müminlerin, İslam dünyasının merkezinde atan ve İslam âleminin her bir köşesine düşünce ve din hayatının kaynağını yayan güçlü bir kalp gibi Hac'da ve Kâbe'de bulunmalarına bağlıdır.

İşte bu yüzden birçok rivayette şu şekilde gelmiştir ki eğer Müslümanlar hep birden haccı terk ederse (hacca gitmezlerse), onlara hiç mühlet verilmeyecektir. Çünkü Kâbe'yi boş bırakmak toplumun düşünce hayatını yok edecektir.

Hac, İslam camiasının uyanışı, hareketi ve ilerlemesinin bir nişanesidir. Aynı zamanda Müslümanların yücelik ve azametini gösteren dimdik dalgalanan bayrağıdır.

11-Şirk ve Müşriklerden Beraat

Şüphesiz haccın ruhu tevhitir ve tevhit ve şirk birbiriyle uyuşmaz. Bu yüzden Kurân-ı Kerim, Müslümanları, hac ibadetlerinde şirkten beraat etmeye ve ondan uzak durmaya çağırmıştır.

Haccın İrfanî Sırları

Haccın önemli ve dikkat çekici boyutlarından birisi de onun manevi ve irfanî boyutudur. Hac baştan sona nur, maneviyat ve marifetle doludur. Salıklar ve arifler bu ruhani seferden önemli derecede faydalanarak onda gönül okşayan güzellikleri ve hayret verici şeyleri görmüşlerdir. İrfan sözlükte tanıma ve tanıtmaktır. Terim olarak ise varlığın hakikatlerini ve insanın hakikatle olan bağlantı ve ilişkisini tanımlamak için özel bir yol ve üsluptur. Bu da şuhud, işrak, vusul ve hakikatle ittihadı dayanır. Bu makama ulaşma delil, burhan ve düşünce yoluyla değil de nefsi tezkiye etmekle, dünya ve dünya işlerine alakayı kesmekle, ruhanî ve manevî işlere tam bir yönelmeyle elde edilir.⁴⁹

Eğer bu pencereden haccın nurani simasına bakılacak olursa haccın yüce öğreti ve esrarına ulaşılabilir. Bunun, hem bir hacının inanç ve eğilimlerine olumlu etkileri vardır hem de seyr-u sülukta ona yol gösterir. Burada bu sırların bazılarını değineceğiz.

1-Tevhit ve Allah'ı Tanıma (İtikadî Seyir)

Haccın taşıdığı önemli hikmetlerinden ve felsefelerinden birisi de tevhit ve Allah'ı tanımadır. Yani hacılar bu önemli seferde, ilahî sıfat ve isimler hususunda ilim ve marifetlerini artırır. Ameller, haccın erkânı ve sayısız ayetlere dikkat ve tefekkürle bakıldığında ne kadar Allah'la aşına olunursa hacıların Rablerine karşı ilim ve yakinleri de o kadar artar.

49-*İrfan ve Tasavvuf*, Muhammed Rıza Kaşifi, s.17.

Tevhit, hacda teecessüm etmiş ve başından sonuna kadar tek bir ilaha tapınmanın ve şirkin yok edilmesinin bir örneğidir. Haccın her bir ameli ve mabut karşısında sonsuz tevazu ve itaat, Allah'ın birliğinin, sınırsız azamet ve kudretinin nişanesidir. Aynı zamanda benzeri olmayan o vücudu tanımak için bir kapıdır. *el-Murakibât* kitabının yazarının da söylediği gibi:

"Haccın bu amel ve ibadetleri, nefsi tanımaya sebep olur; sonrasında ise Allah'ı tanımak gelir."

"Kâbe-i Muazzama", Allah'ın evi, tevhit ve Allah'ı tanımanın merkezidir. Makam-ı İbrahim (a.s), Safa ve Merve, Arafat, Mina... her biri gerçek mabudu tanımak için alamet ve nişanedir. Haccın amel ve ibadetleri de, kulluk ve tevhit nidasıdır. Hekim Rafii Kazvinî şöyle söylemiştir:

"Şunu iyi bil ki Hacı, önceki Arafat ve Meş'ar'de menfaat talebindedir ve o; tevhidin, Allah'ı tanımanın, Allah'a yakınlaşmanın, Allah'tan gayrisinden geçmenin ve Allah'ta fenaya ermenin nihai mertebesidir. Rububiyet (rablik) dergâhına tam anlamıyla teveccüh ve Ehediyet-i Kübra Makamı'yla tam bir irtibat ve gayrisından kopmadır."⁵⁰

İmam Sadık (a.s) Arafat'ta bulunmanın, Allah'ın vahdaniyetini ikrar ve O'na yakınlaşmanın gerekliliğine işaret etmiştir:

"Arafat'ta hata ve günahlarını itiraf et, Allah'ın vahdaniyetine karşı ahdini yenile ve Allah'a yaklaş..."⁵¹

50-*Esrar ve Maârif-i Hac*, s.20.

51-*Misbâhu's-Şeria*, s.76.

Yine hazret, Allah'ın evini ziyareti, Allah'ın adını yüceltme ve O'nun celal ve saltanatını tanıma olarak nitelendirmiştir:

"Beyti (Kâbe'yi), O'nun sahibini yüceltmek ve O'nun celal ve saltanatını tanımak üzere ziyaret et."⁵²

2-Allah'a Doğru Seyir ve Yakınlaşma (Amelî Seyir)

Bir hacı, tevhit nidasına cevap vermekle ve Hz. Hakk'ı tanıdıktan sonra, Allah'a doğru bir sefere ve irfani seyr-u süluka başlar. Genel anlamda hac, insanın halktan bir hicret ile Allah'a doğru yol almasıdır. Hacı; bağlılıklardan kopmuş, ev, iş ve meşgalelerden kurtulmuş halde tek seferde dost ve habibine doğru hicret etmek için kendini buna hazırlamalıdır.

Tabii olarak Allah'a doğru olan bu seyir, mekân ve zamansal bir seyir değildir. Aksine batını bir seyir olup insan Allah'tan gayri her şeyi terk ederek sadece O'nu istemekte ve O'nun arayışında olur. İmam Bakır (a.s), "*O hâlde Allah'a koşun. Şüphesiz ben, size....*"⁵³ ayetinin tefsirinde "**Allah'a doğru hadin (koşun)**"⁵⁴ buyurmuştur.

Yani Allah'a doğru kaçmak ve firardan maksat haccetmektir. Allah'a doğru kaçış, insanın Allah'tan gayrisini terk edip O'nu istemesidir. Bu doğrultuda insan bütün kötülüklerden, gafletlerden, imanı ortadan kaldıran şeylerden ve kısacası tüm dünyevi ve şeytani cilvelerden koparak rahmet ve saadetin kucağında yer edinir. Öyleyse sa-

---

52-Misbâhu'ş-Şeria, s.76.

53-Zâriyat, 50.

54-İlelu'ş-Şerâi, s.44, h.5.

dece Allah'ın evini ziyaret etme ve hac amellerini yerine getirmede mali ve benzeri kudretin olması yeterli değildir. Bunun yanı sıra kişi, eğer bu hicretin zirvesine ulaşmak istiyorsa Allah'a doğru sefer için gerekli kudreti de elde etmesi gerekir.

﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا﴾

*"Yolculuğuna gücü yetenlerin hacetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır."*⁵⁵

Bu seyrin sonucu, gerçek mahbuba karşı ülfet ve gönül bağı oluşturmak ve O'nun kutsal dergâhına takarrüp ve yakınlaşmadır. Özgür ve saadetli kimse odur ki gayri bırakıp ve O'nun dışındakinden geçip maşuka bağlanandır. Haccın nurani amel ve ibadetleri, bâtının ve kalbin nurlu sefasına nur katar ve kalbin hicap perdelerini bir kenara iterek onu ilahî buluşmaya hazırlar. Sekizinci önder İmam Rıza (a.s) şöyle buyuruyor: **"Şüphesiz haccın sebebi... ibadette Allah'a (a.c) yakınlaşmaktır."**

İmam Sadık'ın (a.s) hac yolculuğunda şu duayı okuduğu rivayet edilmiştir: **"Bismillah'la girdim, Bismillah'la çıktım ve Allah yolunda..."** ardından şöyle buyurmuştur: **"Ben senin kulunum, seninleyim ve senin içinim."**⁵⁶

Molla Ahmet Nerâkî ve Feyzi Kaşanî gibi arif ve âlim kimselere göre hac, dinî erkânın en yücesi ve insanı Allah'a yakınlaştıracak şeylerin toplamıdır. Kâbe'ye gitmeye niyet eden Allah'ı kastetmiştir ve O'nun ziyaretçisidir.

55-Âl-i İmrân, 97; Bkz: *Menasik-i Hac* veya *Seyr-i Tekamuliy-i İnsan*.

56-*Vesâilu's-Şia*, c.8, s.5

Dünyada Allah'ın evini ziyaret etmeyi niyet eden kimse- nin, ziyaretinin zayi olmaması ve vaat edilen yerde ama- cının Allah'a ulaşmak olması uygundur.⁵⁷

3-Unutulmaz Misafirlik ve Ziyafet

Hac görkemli bir ziyafet, resmi misafirlik ve ilahî hu- zura çıkıştır. Bu misafirlikte yer alma yani, resmi ve ön- cededen belirlenmiş bir programa girıştır. "**Şüphesiz hac- cın (vacip olmasının) sebebi, Yüce Allah'ın huzuruna varmaktır...**"⁵⁸ Allah'ın kendisi, birçok hediye ve sayısız lütuflardan faydalanmaları için kullarını bu manevi misa- firliğe davet etmiş ve katılmalarını istemiştir.

*"İnsanlar arasında haccı ilan et ki, gerek yaya olarak, gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler."*⁵⁹ Halkın bu büyük ibadette varlıkları bu dave- te cevap, kutsal dergâha yol bulmaları ve Allah'ın evini ziyaret etmeleri demektir.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor: "**Şüphesiz Allah- ın (c.c) misafiri hac ve umreyi yerine getiren kimse- dir ve o kimse evine dönünceye kadar Allah'ın misafi- ridir.**"⁶⁰

İmam Ali (a.s) ise şöyle buyurmaktadır: "**Hac ve um- re yapan kimse, Allah'ın misafiridir. Allah için de mi- safirine ikramda bulunması ve onu mağfiretle ödül- lendirmesi haktır.**"⁶¹

57-Hakâik, s.53; Mehecetu'l-Beyzâ, c.2, s.273.

58-İlelu'ş-Şerâi, s.404.

59-Hacc, 27.

60-Biharu'l-Envar, c.99, s.8; el-Hisâl, s.127.

61-Tuhefu'l-Ukul, s.123.

Bu ziyafette insanın aklı, kalbi, ruhu ve batını manevi rızıklarla ağırlanır ve onun normal hayatı tertemiz bir hayata dönüşür. İnsanın bu dünyevi mükâfatı Hz. Hakk'a olan itaati ve boyun eğmesindedir." Başka bir rivayette de şöyle yer alır:

"Allah, Hz. Âdem'e şöyle vahyetti:

"Bu Bekke'nin (kutlu evin) sahibi benim, oranın ehli benim komşularım ve ziyaretçileri benim misafirimdir. Orasını yer ve gök ehliyle hazırlıyorum. Bölük bölük karışık halde ve tozlara bulanmış şekilde orayı ziyarete gelirler, tekbir ve lebbeyklerle Allah'ın dergâhına dua ederler. Öyleyse her kim ziyaret kastıyla gelir ve ondan başka niyeti olmazsa beni mülakat etmiştir. O, benim misafirim olmuş ve benim için eğilmiştir. Bana yakışan ona kendi kerametlerimden hediye etmemdir."⁶²

4-Maneviyatın Güçlenmesi

Haccın irfani boyutlarından birisi kendine has ruhaniyeti ve maneviyatıdır. Hac amel ve ibadetleri (tavaf, sa'y, namaz, bekleyiş, Şeytan taşlama ve kurban gibi) özel bir maneviyata ve feyze sahiptir. Bu da, vahiy topraklarındaki kutsal ve tertemiz mekânların nasıl birçok etkisi varsa, insanın ruhu ve psikolojisine de olumlu ve çok etkileyici eserlere sahiptir. Allah'ın mutahhar evi, Mina, Arafat, Meş'ar ve ... her biri insanın batınını ve ruhaniyetini güçlendirmede önemli rol oynamaktadır. Hacda bulunma ve onun derin felsefesiyle tanışma, insanın iman ve dininin artmasına ve yükselmesine, batını ve ruhunun sefa ve

---

62-el-Haraic ve'l-Ceraih, c.1, s.8.

nuraniyet kazanmasına sebep olur. Ariflerin mevlası Hz. Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

"Hac, dinin takviyesi ve güçlenmesi içindir."⁶³

İmam Rıza (a.s) bir rivayette haccın sayısız hikmetine işaret ederek onlardan birinin de **"Nefisleri fesattan alıkoyması"**⁶⁴ olarak nitelendirmiştir. Bu, kalbi pisliklerden alıkoyma, yüce ve faziletli ahlaka yakınlaşmaya, maneviyat ve nuraniyet elde etmeye sebep olur.

Allame Tabatabai'ye (r.a) göre, Hz. İbrahim'in (a.s) hikâyesi, onun ilahî hareme yolculuğu, eşi ve evladını Mekke çölüne götürmesi, sonrasında İsmail'in (a.s) kurban edilişi, gökten bir nidanın gelmesi ve Kâbe'nin yapımında vs. insanın ibadet seyri ve ruhani-manevi sülukunda kendi darlığı ve kendine tapınmasından geçerek Allah'a yakınlaşmanın en doruğuna ulaşmasında, maddi ve dünyevi bağılıklardan kurtularak rububiyet makamı ve Kibriya yurdunun erkânıyla birleşmesinde kâmil bir dönem görmekteyiz.⁶⁵

Rabbani âlim Ayetullah Melikî Tebrizî'ye göre ise hac ve diğer ibadetlerin teşri edilmesindeki asıl hedef, manevi ve ruhani boyutun güçlenmesidir ki insan maneviyata erişerek cisim âleminde mana âlemine yükselir ve Allah'a karşı sevgi ve muhabbet kazanarak ülfet elde eder.

Allah'ın keramet yurdunda onun evliyalıyla birlikte olur. Hac, ilahî bir ilaç ve ruhsal hastalar için çokça faydalı kısımlardan oluşan bir iksirdir.

63-Nehcü'l-Belaga, hutbe.1.

64-İlelu's-Şerâi, s.404.

65-el-Mizan, c.1, s.301.

5-Kulluğun Tecellisi ve İtaatin Mikyası

Haccın hikmetlerinden biri de kulluk ve teslim olma mikyasının belirlenmesi ve ubudiyette kulluğun sabit kılınmasıdır. Mahbubun haremine yol bulmak için kul olunmalı ve "bana itaat et" in nişanı elde edilmelidir. İtaatkâr kul tüm kalbi ve ruhuyla habibin sevdasına düşer ve hayat denizinde canan neyi beğenmişse onu beğenir. O'nun fermanına kayıtsız şartsız itaat eder. Çölleri ve dağları aşır, sıcağa soğuğa, rüzgâra ve boranlara, yorgunluk ve açlık sıkıntılarına katlanarak dünyevi elbisesinden sıyrılır. Âşıklar gibi döner ve dilenciler gibi koşar, taşları toplayıp atar, kurbanını takdim eder ve köleler gibi saçlarını keser. Böylece kulluğunu ispat eder. Allah Resulü (s.a.a) hac ibadetleri esnasında şöyle buyururdu:

لبيك بحجّه حقّاً تعبّداً و رقاً

"Allah'ım! Hassas rakik bir kalple, tam ve halis bir kullukla lebbeyk diyorum (ve hac amellerini yerine getiriyorum)" ⁶⁶

Feyzi Kaşanî'ye göre, hac amelleriyle hacıların kullukları tamamlanır ve Rableri karşısında ikrar ve itaatleri (boyun eğmeleri) daha kâmil olur... ⁶⁷

Erbain kitabının yazarına göre de hacıların Rableri karşısında mütevazı ve alçak gönüllülükle huzura çıkmaları, Allah'ın azamet ve büyüklüğü karşısında alçalma ve küçülmeleri itaatin kemali ve kulluğun izharının göstergesidir. Onların olağandışı ve garip işler yüklenmeleri ve görünürde akla ters olan amelleri sadece salt kulluk ve

66-*Hakâik*, s.3; *Mecmau'z-Zevaid*, c.3, s.233.

67-*Mehecce'tu'l-Beyzâ*, c.2, s.272.

verilen emri yerine getirme kastıyladır ve başka bir sebebi yoktur. Bu, hac ibadetinin içinde yatan büyük sırlardan biridir.⁶⁸

6-İslam Ümmetinin Tehzib ve Tezkiyesi

Hac, şer'i riyazet ve irfani seyr-u süluk için kâmil bir dönemdir. İbadetlerin meşakkat ve zorlukları küçük cihadın örneklerinden biridir. İlahî feyizlere ve insani kemale ulaşmak, şahsın şehvetten ve kısa süreli lezzetlerden el çekmesi ve zaruret miktarıyla yetinmesi durumunda mümkündür. Bu yüzden geçmişte rahipler ve zahit kimseler halktan uzaklaşarak mağaralarda ve dağlarda yaşarlardı! Onlar Allah'a daha da yakınlaşma ve ülfet için halktan uzaklaşırlardı ve fani lezzetlerden el çekerlerdi. Bunun yerine tahammülü zor amellerle ve zorlu riyazetle uğraşırlardı. Bu vesile ile de ahiret yollarını düzeltmeye çalışırlardı.

Kurân-ı Kerim onlar hakkında şöyle buyuruyor:

﴿وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ

اللَّهِ﴾

*"Kendiliklerinden) icat ettikleri ruhbanlığa gelince; biz onu onlara farz kılmamıştık. Allah'ın rızasını kazanmak için onu kendileri icat etmişlerdi."*⁶⁹

Ancak bir müddet sonra halk, nefsanî arzularına uydu ve ilimle uğraşmaktan ve ibadetten uzaklaştılar ta ki Al-

68-Kitabu'l-Erbain, c.2, s.272.

69-Hadid, 27.

lah, kendi inayetiyle onlara Peygamber (s.a.a) gönderdi. O hazret, insanları hakka ve iyiliğe davet etti. Ruhbanlığın ve inzivanın yerine Allah yolunda ve hac yolunda cihat hakkında konuştu. Bu vesileyle onları meşakkatli kişisel amellerin yerine karar kıldı. Peygamber (s.a.a) bu konu hakkında şöyle buyururdu:

أبدلنا بالرهبانية الجهاد و التكبير على كل شرفٍ -يعنى الحج- و
أبدلنا بالسياحة الصوم

"Ruhbanlığın yerine, cihat ve her bir yükseklikte tekbiri (Hac) karar kıldık. Seyahat ve yolculuğun yerine ise orucu seçtik."⁷⁰

Hatta Peygamber Efendimiz (s.a.a), haccı güzel cihat olarak tanıtmıştır: **"Hac, güzel cihattır."**

Feyzi Kaşani'ye göre de Allah-u Teâlâ bu ümmete inayette bulunmuş ve ruhbanlık ve inzivanın yerine onlara Allah'ın evini ziyareti karar kılmıştır. Tarihi evini değerli kılmış ve onu kendi evi olarak adlandırmıştır. Orayı kulları için aşk noktası ve o evin etrafını kendi haremi olarak karar kılmıştır.⁷¹

7-Ölümü ve Tekrar Dirilmeyi Hatırlatma

Hac çeşitli amel ve ibadetleri ve akıl almaz etkileriyle dünya ve ahiret arasında batını bir bağlılık ve ilişkidir. İnsanı tekrar dirilişi anlamaya ve kabul etmeye ve kıyametteki mahşere hazırlar. Evinden vedalaşıp ayrılan, şehirleri, ülkeleri ve çölleri aşarak bu manevi yolculuğa çı-

70-Camiu's-Saâdât, c.3, s.68.

71-Hakâik, s.531.

kan hacı, sanki ahiret âlemine bir yolculuk yapmaktadır. Beyaz ihram elbisesini giymekle, tevhit inançlı diğer beyaz giyinenlere katılmasıyla ve farklı amel ve ibadetleri yerine getirmekle sanki mahşer sahnesinde hazır bulunmuş, hesap kitap duraklarını tek tek geçmekte ve rububiyet dergâhına yaklaşmaktadır. Bu serüvenin hatırlatılmasıyla hacı, kıyamet günü ve insanların tekrar dirilişiyle aşına olur.

İmam Sadık (a.s), hacılara irfan içerikli öğütlerinin sonunda şöyle buyurmaktadır:

"Yüce Allah'ın farz ettiği her bir amel ve Peygamber'in (s.a.a) koyduğu her bir sünnet (helal olsun haram olsun veya ibadetler olsun) insanı ölüme, berzah âlemine ve kıyamete hazırlamak içindir. Bundan dolayıdır ki (Allah) hacı, (insanların) kıyamette cennetliklerin cennete ve cehennemliklerin ateşe atılmadan önce (hatırlamaları) için (vacip) karar kıldı."

Edebu'd-Dünya ve'd-Din kitabının yazarına göre hacın farz kılınması diriliş gününün hatırlatılması içindir. Çünkü kıyamette mal ve aile söz konusudur. İzzetli ve hakir herkes, Allah-u Teâlâ'nın karşısında tevazu ile durmakta, itaatkâr ve günahkâr kimseler de Allah'tan korkma konusunda ve O'na rağbet göstermede ve yaklaşma arzusunda birdirler. Günahkârların tekrar günaha düşmekten çekinmeleri ve günah ehlinin geçmiş işlerine yönelik pişmanlıkları hacın farz oluşunun etki ve sonuçlarındandır.⁷²

Gazali'nin görüşüne göre de hacın esrarı şunlardır: Bu sefer ve yolculuk ahiret yolculuğu gibi ve onun ben-

---

72-*Edebu'd-Dünya ve'd-Din*, s.172.

zeridir. Hacı her bir amelinde –özellikle yolculuğun başlangıcında, ayrılık anında, bir bineğe binerken ve ihram elbisesini giyerken vs. - ölümü, meadı ve tekrar dirilişi anmalıdır.⁷³

8-Gayriden Kopma

Arzulardan vazgeçme, Allah'tan gayrisinden kopma ve O'nda fenaya erme seyr-u sülukun gerekliliklerinden ve irfandaki en önemli merhaledir. Hac bu kopmanın, bağlılık ve arzulardan kurtulma ve dünyevi bağımlılıklardan ve alışlagelmiş adetlerden ayrılma meydanıdır. İmam Cafer Sadık'ın (a.s) düsturuna göre bir hacının kalbi, onu gerçek ibadetten alıkoyan tüm hicap ve engellerden temizlenmelidir.

"Hacca (gitmeye) karar verdiğinde sefere çıkmadan önce kalbini Allah için, bütün meşgalelerden ve seni (O'ndan) alıkoyan bütün hicaplardan soyutla."⁷⁴

Bazı büyük âlimlerin sözlerinde ise Allah'tan başka hür türlü bağıllık ve şartlanmışlıklardan kurtulma ve ilahî ahde gönül bağlama ihram amellerinin gerekliliklerinden olduğu vurgulanmıştır.

فحين عقدت الحج نويت انك قد حللت كل عقدٍ بغير الله

"Hac akdini dile getirmekle Allah'tan başka her türlü antlaşmayı bozmayı niyetlenmiş olursun."⁷⁵

Hız. İbrahim (a.s), İsmail (a.s) ve Hacer (s.a), tüm Allah yolundaki salıklar için özgürlüğün, dünyevi ve maddi

73-Kitabu'l-Erbain, s.56 ve 57.

74-Misbâhu's-Şeria, s.74.

75-Müstedreki'l-Vesâil, c.10, s.167.

bağlılıklardan kurtulmanın örneğidir. Molla Ahmet Nerâkî'nin tavsiyesine göre hacı, bağlılıklardan kurtulmakla ve mahlûkattan soyutlanmakla çok değerli bir eve varmakta ve kalbini bu mülakatla genel anlamda teselli etmektedir. Bu erişimi de son arzusu olan (Celil ve Cemil Hak Teâlâ'ya) ulaşmak için vesile karar kılar.⁷⁶

Merhum Melikî Tebrizî'ye göre (r.a) ise hacı arzu, şehvi duygular ve tüm isteklerini terketmekle maksada ulaşmadaki engelleri ortadan kaldırır ve sadece Allah'a ulaşma ve vusul iradesi taşır.⁷⁷

Bir büyükten şöyle nakledilmiştir:

"İhrama giren şahıs, buraya Allah'tan başkasını kendine haram etmek için geldiğini bilmelidir. 'Lebbeyk' dediği anda Allah'ın davetini kabul etmiştir ve O'ndan gayrisini kendine haram kılmıştır. Allah'tan başka her türlü bağlılık ona haramdır ve ömrünün son anına kadar da Allah'tan başkasına teveccüh etmemelidir."⁷⁸

9-Kemale Ulaşmak

İnsanın saadet ve kurtuluşu kemale ve yüceliğe ulaşmadadır. Onun tekâmülü Allah'a yakınlaşmakta ve yaratılış felsefesinin tahakkuk bulmasındadır (Allah'a ibadet ve kulluk). İnsanın Allah'a yakınlaşması, onun özel ilahî inayete mazhar olması, isteklerinin kabul olunması ve yaratıcısının gerçek kulu olmasıdır. İnsanın Allah'a doğru bu yükselme yolculuğu ve en derin batını merhaleleri

---

76-*Miracu's-Saadet*, s.696.

77-*el-Murakibât*, c.2, s.207-211.

78-*Kimyay-ı Muhabbet*, 9. fasıl.

geçmesi, hac ve Allah'ın evini ziyareti sayesinde daha hızlı ve güzel bir şekilde gerçekleşir ve insan kendi kemaline daha da yakınlaşır. Bu, has kullar ve ilahî dergâhın misafirlerine nasip olan büyük saadet ve kurtuluştur. İmam Rıza (a.s) şöyle buyurur: "**Haccın felsefesi, Allah'ın dergâhına girmek ve O'ndan daha fazla (kemal) talep etmektir.**"⁷⁹

İmam Bakır'a (a.s) "Neden hacca neden 'Hacc' deniyor?" diye sorulunca "**Falanca farizasını eda eylediği (haccettiği), yani kurtulduğu için.**" buyurdu.⁸⁰

İmam Sadık (a.s) da şöyle buyurur: "**Hac, ilahî rızanın kısımlarından bir kısım ve O'nun, azamet ve celalinin toplamı olan mağfiretine nail olmak için kemal doğrultusunda bir yoldur.**"⁸¹

Hekim Rafii Kazvinî kurbanı, nefsi kesmeye benzetmektedir. Bu kimse nefsini keserek insaniyetin kemal derecesine ulaşır ve (Allah'a) yakınlık ehliyetini elde eder.⁸² Kamil arif Mirza Cevat Melikî Tebrizî'ye göre insan, hac ibadetlerinde etraflıca düşünüp fikir etmekle Allah'ın yüce lütfuna belki de O'nun müminlere olan muhabbetine ulaşır ve Allah'ın kullarını kendi dergâhına çekmesi ve onları yakınlığa davet etmesindeki sonsuz inayeti anlar. Haccın bütün amel ve ibadetleri, yükselmek ve mülk âleminden melekût, ceberut ve lahut âlemine geçmek için basamaklardır...⁸³

10-İslam'ın Uluslararası Alanda Güçlenmesi

79-İlelu's-Şerâi, s.404.

80-İlelu's-Şerâi, s.144, h.2.

81-Usul-u Kâfi, c.4, s.197.

82-Esrar ve Maârif-i Hac, s.40.

83-el-Murakibât, c.2, s.196

Ekonomik Sırlar

Şüphesiz hac, ekonomik hedeflere sahiptir ve Kur'ân ayetleri ve rivayetler açıkça haccın bu boyutuna değinmişlerdir.

Birçok rivayette hacca, kazanç ve ticaret amacıyla giden kimselerin eleştirildiği görülmüştür. Örneğin Allah Resulü'nden (s.a.a) şöyle nakledilmiştir:

﴿يَأْتِي عَلَي النَّاسِ زَمَانٌ يَكُونُ فِيهِ حَجُّ الْمُلُوكِ نُزْهَةً وَ حَجُّ الْأَغْنِيَاءِ تِجَارَةً وَ حَجُّ الْمَسَاكِينِ مَسْأَلَةً﴾

"Bir zaman gelir ki, hacca, sultanlar [devlet başkanları] gezi için, zenginler ticaret, fakirler dilenmek için giderler."⁸⁴

Bu tür rivayetler dikkate alındığında nasıl olur da hac ekonomik bir boyuta sahip olur?

Cevap:

Hac ile ekonomi ilişkisi birkaç şekilde ele alınabilir

a-İktisat Hakimiyetinde Hac: Yani iktisadi hedefler, öyle bir şekilde ele alınır ki tüm hac ekonominin gölgesinde kalır ve asıl olan ekonomidir.

b-Hac ve İbadet Hakimiyetinde İktisat: Yani haccın gerçek ruhu (ibadet ve ubudiyet yönü) asıldır ve iktisat onun ışığında ele alınır.

c-İbadet ve İktisadın Her Biri Bağımsızdır: Yani ibadet ve hac, aralarında hiçbir irtibat ve nispet bulunmaksızın her biri bağımsız şekilde ve birbirinden ayrıdır.

84-Tehzibu'l-Ahkâm, c.5, s.462.

Bunlar arasında kabul edilemez olan birinci ve üçüncü kısımdır. Kabul gören kısım ise ikinci kısımdır. Burada haccın iktisadi sırlarından bir kısmına işaret edeceğiz:

1-Hacda Maddi Menfaatlerin Kazanımı

Hac ile ilgili ayetlerde iki defa "günah yoktur" kelimesi geçmiştir. Birincisi sa'y hakkında olan şu ayette:

﴿إِنَّ الْأَصْفَا وَالْمَرْوَةَ مِنَ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ
اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا﴾

*"Şüphesiz Safa ile Merve, Allah'ın (dininin) nişanelerindendir. Onun için her kim hac ve umre niyetiyle Kâbe'yi ziyaret eder ve onları da tavaf ederse, bunda bir günah yoktur."*⁸⁵

İkincisi ise hacda iktisat hakkındaki şu ayettir:

﴿أَيَسَّ عَلَيكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فَإِذَا أَفَضْتُمْ
مِنْ عَرَفَاتٍ فَادْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ﴾

*"(Hac mevsiminde ticaret yaparak) Rabbinizin lütuf ve keremini istemekte size bir günah yoktur. Arafat'tan ayrılmış (sel gibi Müzdelife'ye) akın ettiğinizde, Meş'ar-i Haram'da Allah'ı zikredin."*⁸⁶

Arafat'la ilgili olan (haccın en önemli rüknüdür) ayetlerin muhtevasında hacda ekonomik faaliyet, kazanç ve iş konusunun ele alındığı görülmektedir.

85-Bakara, 158.

86-Bakara, 198.

Merhum Tabersî (r.a) bu ayetin tefsirinde şöyle der:

"Bu ayetin mefhumu, hac ibadetlerini yerine getirdikten sonra kazanç elde etme, iş yapma ve ticaretin caiz oluşudur. Bu da İmamlarımızdan (a.s) nakledilmiştir."⁸⁷

Hac ayetinde;

﴿وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ • لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَيَّ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ﴾

"İnsanlar arasında hacçı ilan et ki, gerek yaya olarak, gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler. Gelsinler ki, kendilerine ait birtakım menfaatlere şahit olsunlar ve Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği (kurbanlık) hayvanlar üzerine belli günlerde (onları kurban ederken) Allah'ın adını ansınlar."⁸⁸

Hac, menfaat elde etme ve Allah'ı anma olarak belirtilmiştir. "Menfaatler" kelimesi hem çoğuldur ve hem de belirsizdir (nekredir). Bu yüzden hem menfaatin çeşitliliğine hem de sınırsız oluşuna alamettir. Rivayetlerde bu menfaatlerin genişliği için "dünya ve ahiret menfaatleri" tabiri kullanılmıştır.

İmam Sadık (a.s), "Kendileri için bir takım menfaatlere şahit olsunlar diye..." ayetindeki menfaatlerden maksadın ne olduğu sorusunu şöyle cevaplamıştır:

87-Mecmau'l-Beyan, ayetin tefsiri.

88 Hac, 27 ve 28.

"Ayette Allah'ın '*kendileri için bir takım menfaatlere şahit olsunlar diye...*' ayetini duydum ve dünya menfaatleri mi yoksa ahiret menfaatleri mi diye sordum. İmam (a.s) şöyle cevap verdi: **"Her ikisi de."**⁸⁹

2-Toplumun Ayakta Kalmasında Etken Oluşu

Yüce Allah Mâide suresinde şöyle buyurmuştur:

﴿جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ﴾

*"Allah; Kâbe'yi, o saygıdeğer evi, haram ayı, hac kurbanını ve (bu kurbanlara takılı) gerdanlıkları insanlar(ın din ve dünyaları) için ayakta kalma (ve canlanma) sebebi kıldı."*⁹⁰

Bu ayette geçen "gıyâmen" (ayakta kalma ve canlanma) kelimesi rivayetlerde şu şekilde tefsir edilmiştir:

"İmam Sadık'tan (a.s) bu ayetin tefsirini sordum. İmam (a.s) şöyle cevap verdi: **"Allah, Kâbe'yi insanların dinlerini ayakta tutması ve geçim kaynağı olması için karar kıldı."**⁹¹

Hz. İbrahim (a.s)'ın, Mekke şehri hakkındaki duası şöyledir: *"Hani İbrahim, "Rabbim! Bu şehri güvenli bir şehir kıl. Halkından Allah'a ve ahiret gününe iman edenleri her türlü ürünle rızıklandır" demişti."*⁹² Öyleyse başlangıçta dahi bir şehrin kurulması ve orada nelerin yer alması gerektiği söz konusu olmuş ve ekonomik boyuttan da bahsedilmiştir.

89-*Usul-u Kâfi*, c.4, s.422.

90-Mâide, 97.

91-*Vesâilu's-Şia*, c.11, s.60

92-Bakara, 126.

Burada birkaç noktanın açıklanması gereklidir:

2-1 İslam'da Ekonominin Yeri

Şüphesiz ekonomi İslam içinde bir hedef ve amaç değildir. Sadece asıl hedeflere ulaşmak için (insanın kemali ve Allah'a yakınlaşması için) bir vesiledir.

Kurân-ı Kerim, mal ve eşyayı toplumun ayakta kalmasında bir sebep olarak görmüştür:

﴿وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا﴾

"Allah'ın, sizin için geçim kaynağı yaptığı mallarınızı akli ermezlere vermeyin."⁹³

Aynı şekilde Kâbe'yi de insanlar için bir ayakta kalma yeri olarak nitelemiştir:

﴿جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ﴾

"Allah; Kâbe'yi, o saygıdeğer evi, ayakta kalma (ve canlanma) sebebi kıldı."⁹⁴

Yüce Allah, aynı zamanda insanları, dünyaya karşı meftun olma ve gönül bağlılığından men etmiş ve onlardan hedefi vesilelerle karıştırmamalarını istemiştir:

﴿وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالَكُمُ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ﴾

"Biliniz ki, mallarınız ve çocuklarınız birer imtihan sebebidir."⁹⁵

Tüm yönleriyle İslam'ın tecellisi ve ona dair program-

93-Nisa, 5.

94-Mâide, 97.

95-Enfal, 28.

lar içeren hac, İslam toplumu ekonomisine yabancı kalmaz.

İslam, ruhbanlık ve dünyadan soyutlanma dini değildir: "**Ümmetimde ruhbanîyet yoktur.**"⁹⁶ Hac ise İslam'ın aynasıdır. Bundan dolayı kendisinde ekonomiye bir bakış açısı taşımalıdır. Hac, sadece siyaset ve ekonomiden uzak riyazet içerikli amelleri yerine getirmek değildir.

2-2 Hac'da Ekonominin Günümüzdeki Durumu

Günümüzde hac, asıl hedef ve içeriğinden çok uzaktadır. Özellikle ekonomi alanında! Hac, şu anki şartlarda ekonomik açıdan "*kendileri için menfaatler*" olmamakla beraber aynı zamanda "*onlar için zarardır*" görüntüsü çizmektedir. Hac, halkın yükselmesi ve ilerlemesi için ortam hazırlamak yerine her yıl Müslümanların hatırı sayılır servetini doğu ve batılı çıkarıcıların ceplerine aktarmaktadır ve bu alanda Müslümanların payı gözle görülemeyecek kadar azdır.

2-3 Hac Mübelliği ve Sorumlularının Görevi

Haccın ekonomik hedefleri düzenlenmemiş ve açıklanmamış olduğundan bazıları, oluşan sorunlardan kaçmak için veya habersizlik yüzünden hacda ekonomik faaliyetleri toptan yasaklamış ve hacıların tek görevinin, kendi ibadetlerini yerine getirmeleri olduğunu ve siyasi veya ekonomik işlere karışmamaları gerektiğini göstermeye çalışmaktadırlar.

Bu düşünce, haccın genel bakış açısıyla zıt düşmekte ve bir anlamda "Ruhbanî" bir düşüncedir. İslam beldele-

---

96 *Vesâilu's-Şia*, c.11, s.344

rindeki hac işlerinden sorumlu yetkili ve temsilciler bu noktayı göz önünde bulundurarak, haccın bu boyutunun temini için planlar yapmalıdırlar. Kanaat önderleri ise haccın bu ve diğer boyutlarını beyan ederek uygulamaya geçilmesi konusunda düşünce ortamını hazırlamalıdırlar.

Kurân-ı Kerim, Müslümanların iş ve ekonomi ile uğraşmalarını kınamamakta, aksine insanları bu konuda teşvik etmektedir.

﴿فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

*"Namaz kılınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan nasibinizi arayın. Allah'ı çok zikredin ki kurtuluşa eresiniz."*⁹⁷

Ancak namazı boşlamak, ibadeti unutmak ve gafilce kazanç işleriyle uğraşmak reva görülmemiştir:

﴿وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا﴾

*"(Durum böyle iken) onlar bir ticaret veya bir oyun eğlence gördükleri zaman hemen dağılıp ona koşular ve seni ayakta bıraktılar."*⁹⁸

Buna binaen önemli olan ibadet ve ekonominin nasıl dengelendiği ve aralarındaki ilişkidir.

2-4-Cahilce Bir Düşüncenin Eleştirisi

Diğer taraftan cahiliyet döneminde hac ibadetleri es-

97-Cuma, 10.

98-Cuma, 11.

nasında her türlü anlaşma ve kazanç işleri haram bilinirdi. Bu asıla uymayan kimselerin haccı batıl sayılırdı.

Kurân-ı Kerim bu düşünceyi reddetmiş ve üzerine batıl çizgisi çekmiştir.⁹⁹ Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَ أذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الضَّالِّينَ﴾

"(Hac mevsiminde ticaret yaparak) Rabbinizin lütuf ve keremini istemekte size bir günah yoktur. Arafat'tan ayrılıp (sel gibi Müzdelife'ye) akın ettiğinizde, Meş'ar-i Haram'da Allah'ı zikredin. Onu, size gösterdiği gibi zikredin. Doğrusu siz onun yol göstermesinden önce yolunu şaşırmışlardın idiniz."¹⁰⁰

Bu ayette Yüce Allah, kazancı caiz kılmakla birlikte onlara, ilahî fazıl ve bereket vaat etmiştir.

3-Ticaret ve Kazanç İşlerinin Genişletilmesi

İmam Sadık (a.s), Hişam b. Hakem'in haccın felsefesine dair sorusunun cevabında şöyle buyurmuştur:

"Her kavim, bir beldeden başka bir beldeye gidip ticaret yaparak kazanç elde etsin. Böylece hayvanlarını kiraya verenler veya deve sahipleri de fayda sağlasın."¹⁰¹

99-Tefsir-i Numune, ayetin tefsiri

100-Bakara, 198.

101-Vesâilu's-Şia, c.11, s.14

Ayyaşî, İmam Cafer Sadık'tan (a.s) şu ayetin tefsirini sordu:

﴿يَسْأَلُكَ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ الضَّالِّينَ﴾

"(Hac mevsiminde ticaret yaparak) Rabbinizin lütuf ve keremini istemekte size bir günah yoktur. Arafat'tan ayrı- lıp (sel gibi Müzdelife'ye) akın ettiğinizde, Meş'ar-i Har- ram'da Allah'ı zikredin. Onu, size gösterdiği gibi zikre- din. Doğrusu siz onun yol göstermesinden önce yolunu şaşırılmışlardan idiniz."¹⁰²

Bunun üzerine imam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurdu: **"Rızık kastedilmiştir. Kişi ihramdan çıktığında ve ibadetlerini bitirdiğinde, hac mevsimi içinde alışveriş yapabilir."**¹⁰³

4-Hac, Müstağni Olmanın Temeli

Allah Resülü (s.a.a) şöyle buyurdu: **"Haccı yerine ge- tirin ki müstağni olasınız."**¹⁰⁴

İmam Zeynelabidin (a.s) şöyle buyurmuştur:

حُجُّوا وَاَعْتَمِرُوا تَصِحَّ أَبْدَانُكُمْ وَتَتَّسِعَ أَرْزَاقُكُمْ وَتُكْفَوْنَ مَوَاتٍ عِيَالِكُمْ

"Haydin/ koşun, hac ve umre yapın ki bedenleriniz

102-Bakara, 198.

103-Tefsir-i Ayyaşî, c.1, s.96.

104-Vesâilu's-Şia, c.8, s.7.

sağlıklı kalsın, rızkınız artsın, imanınız düzelsin ve kendi evinizin masraflarını temin edebilesiniz."¹⁰⁵

5-Menfaat Elde Etme İlkesi

"Hacca Çağrı" ayetinde menfaat elde etme konusu "Allah'ı anmak"tan önce gelmiştir. Allah'ı anma ise "dört ayaklıların etinden faydalanma" ve fakirler için gelen hükümlerin yanında yer almıştır.

Ayetin kavramlarındaki bu sıralama ekonomi ve ibadet, dünya ve ahiret ve bunların bir arada ele alınmasının en büyük şahididir. Özellikle haccın farz kılınışının temelinde "menfaatler" genel alınmıştır.

Ayetin sonunda *"Artık...hem de yoksula, fakire yedirin."* cümlesiyle, daha çok hacda menfaat elde etmeye vurgu yapılmaktadır. Yani yoksulların sorunlarıyla ilgilenme konusunda bir emir verilmişse, bundan daha öncelikli olarak menfaat elde etme, bütçe ve imkân temin etme yolu belirlenmiştir.

Önemli bir noktaya da dikkat edilmelidir ki, ayette bahsedilen menfaat, hacdan elde edilecek birkaç günlük menfaat değildir. Aksine Müslümanların dünya düzeyindeki genel menfaatleri kastedilmiştir. Nasıl ki, ihtiyaç sahiplerinin acil ihtiyaçlarını giderme o döneme ait değilse bu menfaat, tüm dünya Müslümanları için de genel bir menfaattir.

6-Ulaşım Sanayiinin Genişletilmesi

Haccın iktisadi etkilerinden biri de taşıma sanayi ve sektörünün geliştirilmesidir. Geçmişte ve günümüzde İs-

---

105-*Usul-u Kâfi*, c.4, s.52.

lam dünyasının her bir yanından binlerce kişi bu alanda iş sahibi olup buna uygun şirket ve kurumlar oluşturmuşlardır. Kafileleri, işçileri ve hizmeti kapsayan, kullanılan taşıt ve araçlara varıncaya kadar birçok alanda ve hatta çeşitli devlet organları ve konsolosluklara yönelik çeşitli düzenlemeler geçmişten günümüze yapılagelmiştir.

7-Tur ve Seyahat Sektörü'nün (Turizm) Kalkınması

Görünüşte hac, bugünkü dünya ekonomisinin önemli sektörlerinden olan gezi ve turizm sektörüdür. Her zaman ve her yıl gerçekleşen hac ve umre, bu sektörün canlılığında sağlam bir garantördür.

Bir başka açıdan hac, seyahat sektörünün daha fazla gelişmesine ve genişlemesine neden olmaktadır. Çünkü her bölgeden hacıların başka halkları ve onların kültürlerini görmeleri, onların başka yerlere seyahat etmelerinde daha fazla istek oluşturmakta ve hac da bu ortamı onlar için hazırlamaktadır.

8-Bölgesel ve Küresel Ekonominin Güçlenmesi

Müslümanların kutsal şehir Mekke ve Medine'ye sürekli gidip gelmeleri ve onların ekonomik faaliyetleri, yerli ekonomi yerine bölgesel ekonomi düşüncesi ortamını ve ardından küresel ekonomi düşüncesini hazırlamaktadır. Çünkü hacda, birçok ekonomik sebepler, ekonomiden anlayan kimseleri daha cazip, stratejik ve uygun plan ve projeleri hakkında düşüncelerini sunmaya itmektedir.

9-Hacda Hediye Almanın İstihbab Sırrı

Hacda müstehap sayılan amellerden biri de hediyedir.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor: "**Hac hediyesi, haccandır.**"¹⁰⁶

Hediyenin konumu şeriat sahibinin katında o kadar önemlidir ki onu fazladan bir iş olarak görmemiş aksine haccdan saymıştır.

Hac hediyesi, orada bulunmayan kimseler için hatıra rolünün yanı sıra, Müslümanların diğer ülkelerin malları ve ürettiklerini daha yakından tanıma imkânı sunar. Bu da kendisi, üretimin ve bunların bir bölgeden başka bir bölgeye taşınmasının gelişmesine ek olarak ekonomik bakışın yaygınlaşmasına neden olur.

10-Müslümanların Ortak Pazar Ekonomisinin Teşkilî

Hac ekonomisi hakkında gelen ayet ve rivayetler dikkate alındığında şu noktayı çıkarabiliriz ki şeriat sahibinin hedefi haccın ibadet, siyasi ve toplumsal yönlerinin yanı sıra Müslümanlar için ortak pazarın kurulmasıdır.

Bu ortak pazar, bölge ekonomisinin gelişmesi ve kalınmasında ve nihayetinde İslam dünyası ekonomisinin gün yüzüne çıkmasına ortam hazırlayacaktır. Böyle bir pazarın menfaat ve kazancı da, Müslümanlar ve onların manevi, siyasi ve toplumsal hedeflerinin korunması için olmalıdır.

Ümit edilir ki İslam ülkelerinin liderleri, Allah'ın onlar için hazırladığı bu olanak ve durumu anlayarak, bu düşüncenin ele alınmasıyla (hedeflerin) ve ciddi şekilde incelenmesiyle bunun uygulanmasına ortam hazırlarlar.

106-*Usul-u Kâfi*, c.4, s.280.

Doğrusu hacda İslam ülkelerinin üretimlerinin sergilenmesi, ülkelerin ihtiyaçlarını bu pazardan temin etmeleri ve insanların da Müslümanların üretim mahsulleriyle tanışmaları ne kadar güzel olur!

11-Hac ve Müslümanların Ekonomik Özgürlüğü

Allah-u Teâlâ haccı, Müslümanların ekonomik özgürlüklerinin ve onların müşriklerden müstağni olduklarının garantisini karar kılmıştır:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا
الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا وَ إِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ
يُعِينِكُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنْ شَاءَ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾

*"Ey iman edenler! Allah'a ortak koşanlar ancak bir pislikten ibarettir. Artık bu yıllarından sonra, Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar. Eğer yoksulluktan korkarsanız, Allah dilerse lütfuyla sizi zengin kılar. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir."*¹⁰⁷

Müşriklerin Mekke'ye girmelerinin yasak olması, müşriklerin Mekke'de bulunmamaları gerektiği noktasına işaret eder. Bu bulunma sadece fiziksel değil aynı zamanda ekonomik, toplumsal ve siyasi açıdan da bulunmamaları demektir.

Hakikatte, müşriklerin Allah'ın emin haremine girmeleri yasak ise, sadece birkaç kilo et ve kemikten dolayı değil onların necis ve pis olduklarıdır.

Bu pisliğin İslam dünyasının Ümmül-Kura'sından silinmesi sadece onların bedenlerinin orada olmamasıyla hâsıl olmaz. Aksine bu, onların ekonomik, siyasi ve toplumsal rollerinin de silinmesiyle gerçekleşir.

Müslümanların İslam'ın ilk yıllarında, Mekke'nin fetihinden sonra beliren endişeleri, müşriklerin olmamasının piyasadaki devamlılığı yok edeceği ve Müslümanlar için ekonomik zarar oluşturacağıydı.

Allah (c.c), Müslümanlar için ekonomik menfaatleri temel anlamda kınanacak bir durum görmemiş ve bu menfaatleri elde etmek için başka yollara vurgu yapmıştır:

﴿وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنْ شَاءَ
إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾

"Eğer yoksulluktan korkarsanız, Allah dilerse lütfuyla sizi zengin kılar. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir."¹⁰⁸

Bu ayetten anlaşılıyor ki istenilen şey, Müslümanların ekonomik özgürlüğü ve gayrimüslimlere güvenmelerinin reddedilmesidir. Bu yolla da İslam toplumu ekonomisinin tohumlarının Ümmül-Kura ışığında İslam dünyasında şekillenmesidir ve bu, tüm İslam âlemi için mübarek bir başlangıç noktası olacaktır. Çünkü Kâbe, "*Âlemlere rahmet ve hidayet kaynağı*"dır ve "**Müslümanların Ekonomik Özgürlüğü**" noktası bu hidayetin bir örneğidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAC ÇEŞİTLERİNİN SIRRI

Hac üç şekilde yerine getirilebilir:

1-Temettü Haccı: Hac çeşitlerinin en faziletlisidir ve Mekke şehrinden uzakta yaşayan kimselere farz kılınmıştır.

2-İfrad Haccı: Mekke ve etrafında yaşayan kimselere veya umre ve temettü haccına yetişemeyenlere ya da buna imkânı olmayanlara farz kılınmıştır.

3-Kıran Haccı: Kıran, hacının Mikât'tan itibaren kurbanını yanında taşıdığı haktır.

Hac Çeşitlerinin Geçmişi (Tarihçesi)

Haccın "Temettü" unvanında başlangıcı kesinlikle Veda Haccı'na dayanmaktadır. Ondan önce hac, İfrad ve Kıran şeklindeydi ve Mekke'ye giren kimse Arafat'a ve sonraki amellere kadar ihram halinde kalmalıydı.

Veda Haccı'nda ve "*Haccı da, umreyi de Allah için tamamlayın.*"¹ ayetinin nüzulünden sonra Allah Resulü (s.a.a), Merve'de halka konuşma yaptı. Allah'ı hamd ve

---

1-Bakara, 196.

senadan ve parmaklarını birbirine kenetledikten sonra şöyle buyurdu: "**Ben kıyamete kadar umreyi hacca dâhil ettim.**"²

Aynı dönemde bu konu bazı cahil kimselerin inkârına sebep oldu ve "Ben-i Adıyy" kabilesinden bir şahıs ayağa kalkarak dedi ki: "Boynumuzda gusül olduğu halde Mina'ya mı gidelim?" Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurdu: "**Sen ölene kadar iman etmeyeceksin..!**"³

Bu konu Peygamber'in (s.a.a) vefatından sonra da devam etti ve bazı anlayışı sığ kimseler temettü haccına karşı çıktılar. Karşı taraftan masum İmamlar (a.s), temettü haccına ve onun faziletleri konusunda ısrarlı davranmışlar ve onu haccın en faziletlisi olarak nitelendirmişlerdir. Mekke şehrinde uzakta olan kimseler için bunu gerek görmüşlerdir.

Safvân'dan şöyle nakledilir:

قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ إِنَّ بَعْضَ النَّاسِ يَقُولُ جَرَّدِ الْحَجِّ وَبَعْضَ النَّاسِ
يَقُولُ اقْرُنْ وَسُقْ وَبَعْضَ النَّاسِ يَقُولُ تَمَتَّعْ بِالْعُمْرَةِ إِلَيَّ الْحَجِّ فَقَالَ لَوْ
حَجَجْتُ أَلْفَ عَامٍ لَمْ أَقْرُنْهَا إِلَّا مَتَمَّتًا⁴

"İmam Sadık'a (a.s) dedim ki; "Bazıları kıran haccını yerine getir ve kurbanını yanında götür, bazıları da temettü haccını yerine getir diyorlar.' İmam (a.s) şöyle cevap verdi:

"Eğer ben bin yıl boyunca hac farızasını yerine ge-

2-*Vesâilu's-Şia*, c.11, s.236.

3-*Vesâilu's-Şia*, c.11, s.236.

4-*Usul-u Kâfi*, c.4, s.292.

tirseydim, temettü haccından başkasını yerine getirmezdim."⁵

Ehlibeyt'in (s.a.a) temettü haccına defalarca yaptıkları vurguyla birlikte kıran ve ifrad hacı niyetlerinin temettü haccına çevrilebilmesi imkânı (bir takım şartlarla), bu haccın diğer kısımlardan daha üstün ve faziletli olduğuna işarettir. Bu da şeriat sahibinin hacda gözettiği hedeflerin temini ve kolaylığı içindir.

Elbette Mekke sakinleri ve 48 mile kadar etrafındaki halk için kıran ve ifrad hacı farzdır. Bu da uzak yoldan gelenler ve Mikât'tan geçmek için ihrama girmek zorunda kalan kimselerin aksine Harem bölgesinde bulunmalarından, hac ihramı konusunda fazla bir sorun yaşamayacaklarından ve Arefe gününden itibaren hac için ihrama girebileceklerindedir. Çünkü onlar, mesafenin uzak olmasından ve uzun süreli ihram döneminden dolayı birçok sorunla karşılaşmakta, güç ve takatleri azaldığından haccın sahip olduğu birçok hedef için fırsat bulamamaktadırlar.

Sekizinci İmam, Ali b. Musa er-Rıza (a.s), haccın kısımlarının sırrı hakkında şöyle buyurmaktadır:

قَالَ إِنَّمَا أَمِرُوا بِالْتَّمَتِّعِ إِلَى الْحَجِّ لِأَنَّهُ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ
لَأَنَّ يَسْلَمَ النَّاسُ فِي إِحْرَامِهِمْ وَلَا يَطُولَ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ فَيَدْخُلَ عَلَيْهِمُ
الْفَسَادُ وَ أَنْ يَكُونَ الْحَجُّ وَالْعُمْرَةُ وَاجِبَيْنِ جَمِيعًا فَلَا تُعْطَلُ الْعُمْرَةُ وَ
تَبْطَلُ وَلَا يَكُونَ الْحَجُّ مُفْرَدًا مِنَ الْعُمْرَةِ وَ يَكُونُ بَيْنَهُمَا فَضْلٌ وَ تَمْيِيزٌ وَ

5-Vesâilu's-Şia, c.11, s.250.

أَنْ لَا يَكُونَ الطَّوَافُ بِالْبَيْتِ مَحْظُورًا لِأَنَّ الْمُحْرِمَ إِذَا طَافَ بِالْبَيْتِ أَحَلَّ
إِلَّا لِعَلَّةٍ فَلَوْ لَا التَّمَتُّعُ لَمْ يَكُنْ لِلْحَاجِّ أَنْ يَطُوفَ لِأَنَّهُ إِنْ طَافَ أَحَلَّ وَ
أَفْسَدَ إِحْرَامَهُ.⁶

"İnsanlar, temettü haccına emrolundular. Çünkü bu insanların ihram halinde salim kalabilmeleri ve amellerinin bozulmaması için (ihram halinde günaha duçar olarak), ihram hallerinin kısa tutulması Rabbimizden bir kolaylık ve rahmettir. Ayrıca hac ve umre, umrenin tatil edilmemesi ve haccın da umreden yoksun kalmaması için her ikisi birlikte farz kılınmıştır. Her ikisi de sahip olduğu özelliklerle birbirinden ayrılmaktadır.

Aynı şekilde hacılara, Kâbe'nin tavafında bir engel oluşmaması için ihramlı hacılar, özel bir durum hariçinde Kâbe'yi tavaf ettikten sonra ihramdan çıkarlar. Temettü haccı olmasaydı, hacılar ihram halindeyken (hac ihramı) müstehap tavafi yerine getiremezlerdi. Çünkü bu suretle ihramdan çıkmış olup haccı yerine getirmeden önce ihram hali batıl olurdu."⁷

Her bir hac türünün hüküm ve özellikleri, fıkıh kitaplarında yazılmıştır. Haccın bu çeşitliliği ve farklı şekilleri (ki birbirleriyle çok sayıda ortak noktalara sahiptir) farklı nedenlere dayalıdır. Örneğin:

A-Mükellef kimseler için kolaylık. Her bir mükellef

6-a.g.e., c.11, s.232.

7-Bu yüzden âlimler kitaplarında, hac ihramına giren kimsenin müstehap tavaf etmemesine vurgu yapmışlardır.

gücü ve maksadı doğrultusunda amelini seçebilir. (Farz durumları dışında)

B-Hiç kimse hac amelinden geri kalmaz. Kişi haccın herhangi bir çeşidini yapamazsa da diğer hac çeşidini yerine getirebilir.

Haccın Mukaddimelerine Dikkat Etmenin Sırrı

Herhangi bir işi yapmak için bazı mukaddimleri yerine getirmek gerekir. Ancak hacda gerekli araç ve vesileleri hazırlama zorunluluğuna ek olarak, bir takım başka mukaddimelere de vurgu yapılmıştır. Hac, ona ulaşmak için yüksek dağ ve tepelerin aşılıp ulaşılmaması gereken zirvedir.

İmam Sadık (a.s), İsa b. Mansur'a şöyle buyurdu:

"Ey İsa! Ben, Yüce Allah'ın seni, iki hac arasında, bir sonraki hac için hazırlanır durumda görmesini seviyorum."⁸

1-Hac İçin Yatırım Yapmak

Hacca hazırlık ve bunun yaşantıda ele alınması o kadar önemlidir ki onun için yatırım ve tasarruf yapmak, teşvik edilmiştir. İmam Sadık (a.s) buyuruyorlar ki:

"Sizlerden her biriniz, bir kazanç sağladığında, kazancının bir miktarını bir kenara bırakır ve 'Bu hac içindir' derse, hac mevsimi geldiğinde onun hac masrafı hazır ve rahatlıkla yolculuğa çıkabilir. Ancak elde ettiği kazancı harcar ve (hac için) birik-

---

8-*Usul-u Kâfi*, c.4, s.281.

tirmezse, hac mevsimi geldiğinde sermayesinden harcamalıdır ve bu ona ağır gelir."⁹

Haccın devamlı hatırlanması ve onun yıl boyunca unutulmaması, fertte ve camiada olumlu ve değerli etkiler bırakır. Bu, bir taraftan gelir elde etmek ve hac masrafını karşılamak için iktisadi konularda daha fazla çabalamaya sebep olur. Diğer taraftan ise şahsın yıl içindeki yaşamında ahlaki ve sosyal yönüyle düzenleyici rol oynayan manevi bir hedef ve değerli bir boyut oluşturur.

Günümüzde bu rol, geçmişe nazaran daha önemli ve hayati bir önem taşır. Çünkü ulaşım, taşımacılık ve seyahatin kolaylaşması ve genişlemesiyle, manevi faydadan ve bazı durumlarda maddi fayda bile sağlayamayan hatta bazen birçok zarar içeren farklı istekler ve arzular ortaya çıkmaktadır.

2-Helal Malla Hac

Haccın gerekli mukaddimelerinden biri de bu yolda helal azıktan faydalanmaktır. Bu konu her ne kadar haccın mukaddimesi ve bazen de adabından sayılsa da, bunu haccın farzlarından ve zorunluluklarından saymamız gerekir. Çünkü haram ve şüpheli mal ile yapılan hac, hac değildir. Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurur:

إِذَا اكْتَسَبَ الرَّجُلُ مَالًا مِنْ غَيْرِ حِلِّهِ ثُمَّ حَجَّ وَابْتَدَأَ بِحُجَّتِهِ لَا لِبَيْتِكَ وَلَا سَعْدَيْكَ وَلَا سَعْدَيْكَ وَإِنْ كَانَ مِنْ حِلِّهِ فَلَيْتِي نُودِيَ لِبَيْتِكَ وَ سَعْدَيْكَ¹⁰

9-Usul-u Kâfi, c.4, s.280.

10-Tehzibu'l-Ahkâm, c.6, s.368.

"Bir kimse haram malla hacceder de "lebbeyk, âllahumme lebbeyk" derse Allah ona: "Sana lebbeyk de yok sa'deyk de yok, haccın da geri çevrilmiştir." der."¹¹

Rivayetlerde "Mebrûr Hac", "Me'zûr Hac" karşısında yer almıştır. Me'zûr Hac, zorla, baskıyla veya haksız yolla elde edilen malla yapılan hacca denir. Açıktır ki hac, Müslümanlığın saf ve halis halidir. Hacı bu amele başlangıçla dininin, amele ve nazara yönelik tüm yönlerini kemale erdirir. Bir kimse temiz olmayan malla hac yarsa, haccın hedefine (Allah'a kul olma) ters yönde adım atmış olur.

Takva, her amelin kabul şartıdır. *Allah, yalnızca muttakilerden kabul eder.* Mukaddimesi helal yolla kazanılmayan bir ibadet, takvadan beridir ve böyle bir amelle Allah'a yakınlaşma gerçekleşmez.

Hakikatte takvadan yoksun ibadet, batını bir zıtlığa duçardır. Çünkü bir taraftan yapılan amel Allah'ın emrine muhaliftir ve insanı O'ndan uzaklaştırır, diğer taraftan ise insan böyle bir birleşimle Allah'a yakınlaşmak ister. Bu surette yakınlaştıran ile uzaklaştıran şeyler bir noktada birleşir. Hâlbuki iki zıt bir noktada birleşmezler.

3-Hac için En Güzel ve En Temiz Azığı Temin Etmek

Hac, helal malla yerine getirilmelidir. Ancak buna ek olarak hac veya umre azığı en iyilerden olması gerektiği vurgulanmıştır.

İmam Zeynelabidin (a.s) hac ve umre için Mekke'ye

11-Men lâ Yahzuruhu'l-Fakih, c.2, s.317.

yolculuk ettiğinde, badem, şeker ve yumuşak elenmemiş un gibi temiz ve sağlıklı yiyecekleri yanında götürürdü.¹²

Hac ve umre, İslam toplumunun gani oluşunun göstergesidir. Bu yüzden en güzel şeyleri edinme tavsiye edilmiş ve hacda fazla harcama men edilmemiştir. Allah Resulü (s.a.a) buyuruyorlar ki:

"Allah katında en çok sevilen harcama, iktisatlı-orta halli harcamadır; Allah, hac ve umre dışındaki israfa buğzeder."¹³

Bu nokta, İslam camiasının güçlü olması gerektiğine ve en güzel sermayenin Allah yolunda kullanılması gerektiğine bir vurgudur.

Haccın Farz Oluşunun Sırrı

Şii ve Mutezile mütekellimlerinin görüşüne göre, ilahî hükümler maslahat ve fesat (mefsede-kötülük, bozukluk) etkenlerince koyulmuştur.

Maslahatın olduğu yerde (ki onu elde etmek zaruridir ve göz yumulması mümkün değildir.) hüküm farz yönünde ve eğer bir fesat amili mevcutsa (ki onu defetmek zaruridir) hüküm haram yönünde verilmiştir.

*"Yolculuğuna gücü yetenlerin haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır",*¹⁴ ayeti gereği hac, gücü yeten kimselere farz kılınmışsa, mecmua olarak bireyler ve toplumlar için elde edilmesi gereken maslahatların varlığı nedeniyledir.

12-Men lâ Yahzuruhu'l-Fakih, c.2, s.282.

13-a.ge., c.3, s.167.

14-Âl-i İmrân, 97.

İbadî, iktisadî, toplumsal ve diğer yönleriyle hac, gerek hacılara, gerekse dolaylı yoldan diğer insanlara dönen etkileri bakımından o kadar önemlidir ki bu yüzden Allah haccı, her yıl gücü yeten kimselere farz kılmıştır.

Hac ayetinin devamında Allah şöyle buyuruyor: "*Kim inkâr ederse (bu hakkı tanınmazsa), şüphesiz Allah bütün âlemlerden müstağnidir.*"¹⁵

Yani haccı terk etmek Allah (c.c) için bir zarar teşkil etmez. Aksine asıl zarara uğrayacaklar haccı terk etmekle ilahî hükümleri inkâr edenlerdir. Haccın içerdiği maslahatlar İslam dünyası için, (özellikle şariat sahibi yerine getirilmesini istemişse) o kadar fazla ve bereketlidir ki her yıl İslam toplumlarından hatırı sayılır bir sermaye hac için harcanmaktadır.

Haccın Terki ve Dinden Çıkmaya Sebebiyeti

Rivayetlere göre, haccı terk eden (kendine farz olduğu halde) dünyadan Müslüman olarak gitmez. Aksine ona şöyle denilir: "**Yahudi olarak mı ölmek istersin yoksa Hıristiyan mı?**"

مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَحُجَّ حَجَّةَ الْإِسْلَامِ لَمْ يَمْتَعَهُ مِنْ ذَلِكَ حَاجَةٌ تُجْحِفُ
بِهِ أَوْ مَرَضٌ لَا يُطِيقُ فِيهِ الْحَجَّ أَوْ سُلْطَانٌ يَمْتَعُهُ فَلَيْمَتْ يَهُودِيًّا أَوْ
نَصْرَانِيًّا

"Kendisine farz olduğu halde bir hastalık, bellibaşlı bir ihtiyaç, bir sıkıntı veya zalim bir hükümdar gibi engeller olmaksızın haccetmeden ölen kimse Yahudi veya Hıristi-

15-Âl-i İmrân, 97.

yan olarak ölmüş olur."¹⁶

Bu rivayetin anlamı şudur ki; haccın sahip olduğu maslahatlar o kadar fazladır ki terki, şahsın İslam'dan çıkmasına sebep olur.

Müstehap Haccın Sırrı

Rivayetlerde ve yazılı eserlerde, Allah Resülü (s.a.a) ve Ehlibeyt'in (a.s) müstehap haccı yerine getirme konusunda çokça tekitte buldukları yer almıştır.

İmamlar'ın (a.s) hayatında hac seferlerinin çokluğu (ki yirmi defaya kadar ulaşır), bu iddianın delilidir. Farz haccın, şeriat sahibinin gerekli gördüğü maslahatları karşılamasına rağmen neden müstehap hacca vurgu yapılmıştır? Bu doğrultuda birkaç noktaya işaret edebiliriz:

1-Kişisel ve Toplumsal Menfaatlerin Elde Edilmesi

Hacılar ve halkın geneli için haccın semeresi o kadar bereketli ve hayırlıdır ki bu sayı ne kadar artarsa kişisel ve toplumsal menfaatler de daha fazla temin edilir. Hac eğer farz yönüyle sınırlanırsa, bu maslahatlar ulaşılabili-likten çıkar.

2-Hac Maslahatlarının Eksikliğinin Giderilmesi

Farz olan hac her ne kadar gerekli ve küçümsenemez maslahatları temin etse de şuna dikkat etmemiz gerekir ki gücü yeten herkes, hac vazifesini yapma şerefine ulaşmıyor ve kudret sahibi kimselerden ancak bir kesimi hac yapmayı başarabiliyor.

16-*Usul-u Kâfi*, c.4, s.268.

Öyleyse bu durumda, eksikliğin karşılanabileceği bir bölüm (müstehap hac) mutlaka olmalıdır. Müstehap hac, bir yere kadar kudret sahibi ve zengin kimselerden oluşan boşluğu telafi etmektedir.

3-Zengin Olmayan İnsanların Varlığı

Hac, eğer sadece zengin kimselere özel olsaydı halkın birçoğu (gerektiği kadar zengin olmayan veya önceden hacca gitmiş olanlar) haccın sahip olduğu hayır ve faziletlerden mahrum kalırdı. Birden fazla hac yapılması hususunda gelen rivayetler bu iddianın kanıtıdır.

Tarihî kaynaklarda, İmamların (a.s), tüm yıl boyunca, özellikle mübarek Ramazan ayında, her sene hacca gidebilmek için Allah'a dua ettikleri rivayet edilmiştir.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmaktadır:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِبَهَائِكَ وَجَدَالِكَ وَجَمَالِكَ. . . الصَّدُورُ وَ تَرْزُقَنِي
فِي عَامِي هَذَا وَ فِي كُلِّ عَامِ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ

"Yatsı namazının nafiyesini bitirdikten sonra şunları söyle: Allah'ım! Aydınlığın (nurun), celal ve cemalin hatırına... senden bu yıl ve her yıl beni, hac ve umre ile rızıklandırmanı diliyorum."¹⁷

Yine aynı İmamdan (a.s) Ramazan ayının her gecesinde okunan şu dua nakledilmiştir:

اللَّهُمَّ رَبَّ شَهْرِ رَمَضَانَ ... وَ اجْعَلْ فِيهَا تَقْضِي وَ تَقْدِرُ مِنَ الْأَمْرِ
الْمَحْتُومِ فِيمَا يُفْرَقُ مِنَ الْأَمْرِ الْحَكِيمِ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ مِنَ الْقَضَاءِ الَّذِي لَا

17-Tehzibu'l-Ahkâm, c.3, s.72.

يُرَدُّ وَلَا يُبَدَّلُ أَنْ تَكْتُبَنِي مِنْ حُجَّاجِ بَيْتِكَ الْحَرَامِ الْمَبْرُورِ حَجَّهُمْ
الْمَشْكُورِ سَعِيهِمْ الْمُعْفُورِ ذَبِّهِمْ الْمَكْفَرِ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ.

"Allah'ım! Ey Ramazan ayının Rabbi! Kadir Gecesi'nde hükmettiğin ve takdir buyurduğun kesin emirlerin ve belirlediğin hikmetli işlerin arasında beni de hacları dosdoğru olan, çabaları mükâfatlandırılan, günahları bağışlanan ve kötülükleri affedilen Beytullahi'l-Haram'ın hacılarından kıl."¹⁸

Haccın devamlılığının fazileti hakkında birçok hadis nakledilmiştir. İmam Rıza (a.s) şöyle buyurmuştur:

إِنَّمَا وَضِعَتْ عَلَيَّ أَدَّتِي الْقَوْمِ قُوَّةً فَكَانَ مِنْ تِلْكَ الْفَرَائِضِ الْحَجُّ
الْمَفْرُوضُ وَاحِدًا ثُمَّ رَغَبَ (بَعْدُ أَهْلَ الْقُوَّةِ بِقَدْرِ طَاقَتِهِمْ)

"Allah'ın vacipleri, istitaati ve gücü olanlar içindir. (Hayat boyu yapılması) bir kez farz olan hac da bunlardan biridir. Sonra (Allah), insanları, (güçleri miktarınca) buna teşvik etmiştir."¹⁹

Allah (c.c), haccı farz kıldıktan sonra halkı güçleri miktarınca haccı yerine getirmeye teşvik etti.

4-Olanaklara Yön Verme ve Dini Seyahatlerin Gelişmesi

Şüphesiz, her dönemde, özellikle ekonomik gelişmenin yaşandığı dönemlerde insanlar, herhangi bir şekilde kullanmak zorunda oldukları birtakım servete ve olanak-

18-*Usul-u Kâfi*, c.4, s.71.

19-*Vesâilu's-Şia*, c.11, s.19.

lara sahip olur. Karşılarında doğru ve kemale ulaştıracak bir yol olmazsa, bu olanakların kültür yozlaşması ve gafleti artıracak lüks düşkünlüğü, sonuçta da tuğyan ve isyan yollarında kullanılması kaçınılmaz olur. "*Hayır, insan kendini yeterli gördüğü için mutlaka azgınlık eder.*"²⁰

Hac ve ziyaret, gerek bireyleri, gerekse toplumları kemale ulaştıracak bir projedir. Bu proje, eldeki olanakların bir kısmını farklı zeminelerde olumsuz hadiselerin ortaya çıkışını engellemek ve herkes için değer kazandıran etkiler bırakmak adına insanı kendine çeker.

Buna ek olarak dini seyahatlerin gelişmesi ve yaygınlaşması, iş alanlarının oluşumuna ve nihayetinde elde oluşan servetin eşit şekilde dağılmasına neden olur.

Müstehap Haccın Önemi

Haccın herkes için o kadar yarar ve semereleri vardır ki müstehap hac, diğer müstehap ibadetlere tercih edilmiştir. Şeyh Hürri Âmulî (r.a) *Vesâilu's-Şia* kitabında bu başlık adı altında bazı fasıllar oluşturmuştur:

1-Müstehap haccın, istisnalar dışında diğer ibadetlere tercih faslı.

2-Müstehap haccın, sadakaya tercihi faslı.

3-Müstehap haccın, köle azat etmeye tercihi faslı.

4-Hac ve umrenin takat miktarınca tekrarının müstehap oluşu.

5-Hac ve umrenin naiplik şeklinde de olsa her yıl tekrarlanması ve devamlılığı faslı.²¹

20-Alak, 6.

21-*Vesâilu's-Şia*, c.11, s.20.

Müstehap hacca tekit o kadar fazladır ki haccın terki konusunda yapılan istişare ve istihareler reva görülmüştür.²²

Haccı Terk Edene Uygulanan Cezaların Sırrı

1-Haccın Terki, Toplumun Gerilemesi ve Çöküşüne Alamettir

Bir kısım hadislerde, Müslümanların hep birden haccı terk etmesi durumunda onlara hiç mühlet verilmeyeceği ve günahlarından dolayı (örneğin haccı terk etmek) azaba uğrayacakları bildirilmiştir.

İmam Sadık'tan (a.s) şöyle nakledilir:

إِنَّ النَّاسَ لَوْ تَرَكُوا حَجَّ هَذَا الْبَيْتِ لَنَزَلَ بِهِمُ الْعَذَابُ وَمَا تُؤْظِرُوا

"Şüphesiz insanlar bu evin (Kâbe'nin) haccını terk ederlerse, onlara hiç mühlet verilmeden azap nazil olur."²³

İmam Ali'den (a.s) de şöyle rivayet edilir:

اللَّهُ اللَّهُ فِي بَيْتِ رَبِّكُمْ فَلَا يَخْلُو مِنْكُمْ مَا بَقِيْتُمْ فَإِنَّهُ إِنْ تَرَكَ لَمْ تَنْظُرُوا

"Allah için, Allah için! Rabbinizin evini hayatta olduğunuz müddetçe boş bırakmayın. Eğer haccı terk ederseniz size mühlet verilmez."²⁴

22-a.g.e., c.11, s.136.

23-Vesâilu's-Şia, c.11, s.22.

24-Usul-u Kâfi, c.7, s.51.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

إِنَّ اللَّهَ لَيَدْفَعُ بِمَنْ يَحُجُّ مِنْ شِيعَتِنَا عَمَّنْ لَا يَحُجُّ وَلَا أَجْمَعُوا عَلَيَّ
تَرَكَ الْحَجَّ لَهْلَكُوا وَهُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلَا تَدْفَعُ اللَّهُ النَّاسَ
بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلَكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَيَّ الْعَالَمِينَ

"Şüphesiz Allah haccı yerine getiren Şiiler vesile-
siyle hac yapmayan Şiiler'den azabı kaldırır. Eğer
hep birlikte haccı terk ederlerse helak olurlar. Bu Al-
lah'ın (c.c) buyruğudur: 'Eğer Allah'ın insanlardan bir
kısımını diğerleriyle savması olmasaydı elbette yeryüzü
altüst olurdu. Lâkin Allah bütün insanlığa karşı lütuf ve
kerem sahibidir.'^{m25}

Tüm bu rivayetlerden şunu anlıyoruz ki:

a-Hac, azap ve cezanın hac yapmayanlardan kaldırıl-
masına sebep olur.

b-Eğer Müslümanlar hep birlikte haccı terk ederlerse,
artık onlara mühlet verilmeyecektir.

Öyleyse bunca hadis şunu gösteriyor ki, haccın yerine
getirilmesi hususunda bu kadar tekit yapılması, diğer so-
nuçlarına ek olarak her yıl Müslümanlar üzerinde bıraktı-
ğı etkiden dolayıdır.

Neden haccın terk edilmesi halinde mühlet sona er-
mektedir?

Hac, İslam camiasının hayat nişanesidir. Müslümanla-
rın hac için yaptığı koşuşturmaca ve gayretler, onların
kültürel, toplumsal ve ekonomik yönden gelişmesine ve

25-Usul-u Kâfi, c.2, s.451.

ilerlemesine sebep olur. İşte bu nişane ortadan kalkar ve bir yıl içinde hacılar Allah'ın evini boş bırakırlarsa bu, kültürün yok olduğunun ve Allah'ın evinin ziyaretçilerden boş kalmasıyla Müslümanlar arasında dinin son günlerini yaşadığının kanıtıdır.

Bu surette Allah'ın onlara verdiği mühlet sona erecek ve onlar, ağır bir cezaya ve azaba duçar olacaklardır. Bu yüzden eğer Müslümanlar hep birlikte haccı terk ederlerse şer'i hâkim, onları hacca gitmeye zorlamakla yükümlüdür ve eğer hacca gidebilecek kadar güçleri yoksa beytülmal'dan (devlet hazinesi) giderleri için bir meblağ temin etmelidir.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ لَوْ أَنَّ النَّاسَ تَرَكُوا الْحَجَّ لَكَانَ عَلَيَّ الْوَالِي أَنْ يُجْبِرَهُمْ عَلَيَّ ذَلِكَ وَ عَلَيَّ الْمَقَامِ عِنْدَهُ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ أَمْوَالٌ أَنْفَقَ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْتِ مَالِ الْمُسْلِمِينَ

"Eğer insanlar haccı terk ederlerse şer'i hâkim, sahip olduğu makam gereğince onları buna mecbur kılmalıdır ve eğer malları yoksa onlara, beytül-maldan infak etmelidir."²⁶

2-Haccın Terki, Dinden Çıkmanın Alametidir

Bazı rivayetler, gücü yettiği halde haccı terk eden kimselere uygulanan ceza hakkındadır. Bu tür rivayetler, kişisel anlamda haccı terk etmeyi bildirirler. Yani, eğer gücü yeten bir kimse tembellik eder ve hacca gitmezse

26-a.g.e., c.4, s.272.

onu kâfir, Yahudi, Hıristiyan, şefaatten mahrum, Kevser Havuzu'ndan mahrum, insanlardan en ziyanda olanı, ölüm anında pişman ve kıyamette kör olarak niteleyen hadislerdir.²⁷

Bunlar kişisel ve ferdi cezalardır. Yani, gücü olduğu halde haccı terk eden kimse bu derece kendisine ve topluma zarar verir. Öyle ki dinden çıkmış ve kör hesap edilir. Çünkü bu gibi kimseler dinin hedefini anlamamış ve hayatlarında körler gibi hareket etmektedirler.

Böyle bir hayatın sonu ölüm anında ve berzah âleminde pişmanlık, kıyamet günü avare olmak, şefaatten mahrum kalmak ve şaşkınlığa düşmek olacaktır.

3-Haccın Sayısız Fayda ve Yararlarından Mahrum Kalmak

Bir kısım rivayetler, müstehap haccın terki konusunu göz önüne almış ve onu kötülemiştir. Müstehap haccın terki her ne kadar günah olmasa da bu haccın semere ve bereketi o kadar fazladır ki onu terk etmek dahi (farz olmadığı halde) ardından bir takım sonuçlar doğurur:

عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ لِي مَا لَكَ لَا تَحُجُّ فِي الْعَامِ
فَقُلْتُ مُعَامَلَةٌ كَانَتْ بَيْنِي وَبَيْنَ قَوْمٍ وَأَشْعَالٌ وَعَسَى أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ
خَيْرَةً فَقَالَ لَا وَاللَّهِ مَا فَعَلَ اللَّهُ لَكَ فِي ذَلِكَ مِنْ خَيْرَةٍ ثُمَّ قَالَ مَا
حُبَسَ عَبْدٌ عَنْ هَذَا الْبَيْتِ إِلَّا بِذَنْبٍ وَمَا يَغْفُو أَكْثَرَ

Sema'e diyor ki: İmam Sadık (a.s) bana şöyle buyur-

27-Bkz: *el-Hac fi'l-Kitab ve's-Sünne*, s.145-146-147.

du: **"Neden bu sene hacca gitmiyorsun?"** Dedim ki: "Benimle birkaç kişi arasında bir ticaret söz konusu ve çeşitli meşgalelerden ötürü gidemiyorum. Kim bilir belki de hayır bundadır." İmam (a.s) şöyle buyurdu: **"Allah'a ant olsun hayır! Allah (c.c) haccı terk etmekte senin için bir hayır karar kılmamıştır."** Sonrasında ise şöyle buyurdu:

"Hiç kimse için hac, sahip olduğu günahlar dışında yasaklanmaz. Allah'ın bağışlaması ise buna nazaran çok fazladır."²⁸

Ezâfer'den nakledilen bir hadis de şöyledir:

قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مَا يَمْنَعُكَ مِنَ الْحَجِّ فِي كُلِّ سَنَةٍ قُلْتُ جُعِلْتُ
فِدَاكَ الْعِيَالُ قَالَ فَقَالَ إِذَا مِتَّ فَمَنْ لِعِيَالِكَ أَطْعِمُ عِيَالَكَ الْخَلَّ وَالزَّيْتِ وَ
حُجَّ بِهِمْ كُلَّ سَنَةٍ

İmam Sadık (a.s) bana şöyle buyurdu: **"Senin her sene hacca gitmene mani olan şey nedir?"** Dedim ki: "Canım size feda olsun! Ailemdir." İmam (a.s) şöyle buyurdular: **"Sen öldüğünde ailenin ihtiyaçlarını kim karşılayacak? Aile fertlerine sirke ve yağ ver ve her sene onları (kendinle birlikte) hacca götür."**²⁹

Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyuruyor:

مَنْ أَسَاتُ لَهُ فِي أَجَلِهِ وَ وَسَّعَتْ عَلَيْهِ فِي رِزْقِهِ وَ صَحَّحَتْ لَهُ
جِسْمُهُ وَ لَمْ يَزُرْنِي فِي كُلِّ حَمْسَةِ أَعْوَامٍ فَهُوَ مَحْرُومٌ

28-Usul-u Kâfi, c.4, s.270.

29-Usul-u Kâfi, c.4, s.256.

"Her kim, ecelini geciktirdiğim, rızkını çoğalttığım ve bedenini sıhhatli kıldığım halde her beş yılda bir beni ziyaret etmezse bilsin ki o mahrumdur."³⁰

Bu nedenle hac, müstehap şekli dahi terk edildiğinde ardında azap ve ceza barındıran ibadetlerdendir. Bu da haccın sahip olduğu maslahat ve faydalardan dolayıdır. Öyle ki farz olmayan yönünün dahi terki bazı sonuçlara sahiptir.

Hac Vaktinin Sırrı

Haccın düzenlendiği aylar Şevval, Zilkâde, Zilhicce'dir ki "Hac Ayları" da denilir.

Elbette bu aylar haccın başlangıç aylarıdır. Çünkü aslında haccın birçok ameli Zilhicce ayının ilk on günüdür. Özellikle bu ayın dokuz, on, on bir ve on ikinci günleridir. Hac rükunlarının en önemlilerinin yer aldığı Zilhicce ayının ilk on gününün bazı özellikleri vardır:

A-Haram Aylar Arasındaki Özel Konumu

Zilhicce ayının ilk on günü ve diğer hac günleri, haram aylar içinde yer almıştır. Çünkü Zilkâde, Zilhicce ve Muharrem haram aylardandır ve Zilhicce ayının ilk on günü, haram aylar içindeki dördüncü on günlük dilimdir.

Bir hacı, ilahî haremde bulunmasıyla ve haram vakit diliminde olması hasebiyle özel bir hürmete ve saygınlığa sahip olur. Haram aylarda savaş başlatmak haramdır. İhramlı kimsenin de silah taşınması ve tartışmaya girmesi haram kılınmıştır. Ayrıca, bu ilahî emin kılınan toprak-

---

30-Müstedreki'l-Vesâil, c.8, s.51.

larda her şey (tabiat ve yaşam alanı dâhil) her türlü afet ve ziyandan korunmalıdır.

Emniyetin bu derecede ileri düzeyde olması, manevi anlamda fırsatların doğması ve düşünce ortamının temin edilmesi, ibadete yönelmek ve haccın hedeflerine ulaşmak içindir ki hacılar, bu sayede sade meselelerden ve önemsiz ihtiyaçlardan kurtularak değerli ve kutsal konularla ilgilenme olanağı yakalasırlar.

B-Haram Aylarda Yer Almak

Hac mevsimi, üç haram ayın art arda yer aldığı bir dönem içinde konumlanmıştır. Bu peş peşe olma durumu, farklı memleketlerden olan hacıların huzuru için bir takım şartlar içermektedir. Çünkü bu aylarda savaş başlatmak haramdır.

Bu birkaç aylık ateşkes, Müslümanların maneviyatını düzeltmeleri ve kendi düşünsel ve toplumsal bünyelerinin güçlenmesi için bir fırsattır. Hac ise bu manevi düzelmenin ve daha güçlü bir hazırlığın gerçekleşmesi için en güzel fırsattır. Kurân'ın bu haram aylara olan tekidi bunun kanıtıdır:

﴿يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ
وَصَدٌّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ
مِنْهُ أَكْبَرُ عِندَ اللَّهِ﴾

"Sana haram ayda savaşmayı soruyorlar. De ki: "O ayda savaş büyük bir günahdır. Allah'ın yolundan alıkoymak, onu inkâr etmek, Mescid-i Haram'ın ziyaretine

engel olmak ve halkını oradan çıkarmak, Allah katında daha büyük günahdır."³¹

Yine Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحِلُّوا سَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ
وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا آمِينَ الْبَيْتِ الْحَرَامِ يَبْتَغُونَ فَضْلًا
مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا﴾

"Ey iman edenler! Allah'ın (koyduğu din) nişanelerine, haram aya, hac kurbanına, (bu kurbanlıklara takılı) gerdanlıklara ve de Rab'lerinden bol nimet ve hoşnutluk isteyerek Kâbe'ye gelenlere sakın saygısızlık etmeyin."³²

Başka bir ayette Kâbe'yi, insanlar için kıyam yeri kıldığı gibi haram aylar ve belli belirsiz kurbanlıkları da insanlar için düzen, ayakta kalma ve canlanma sebebi kılmıştır.

﴿جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ
الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلَائِدَ﴾

"Allah; Kâbe'yi, o saygıdeğer evi, haram ayı, hac kurbanını ve (bu kurbanlara takılı) gerdanlıkları insanlar(ın din ve dünyaları) için ayakta kalma (ve canlanma) sebebi kıldı."³³

Bu ayet, haccın hem mekân bakımından hem de za-

31-Bakara, 217.

32-Mâide, 2.

33-Mâide, 97.

man özelliği bakımından rolünü ortaya koymaktadır. Yani bir taraftan Kâbe (haccın yapıldığı mekân), diğer taraftan ise haram aylar (hac mevsiminin yer aldığı aylar) bu ayette belirtilmiştir.

C-Zilhicce Ayının İlk On Gününün Fazileti

Hac vaktinin bir diğer özelliği de, onun Zilhicce ayının ilk on gününde yer almasıdır ki diğer günlere nazaran özel bir önem ve makamı vardır.

Bu on gün, dini iki büyük bayramını kendisinde barındırır; Arefe Bayramı ve Kurban Bayramı. Her ne kadar Arefe günü bayram olarak anılmasa da, Merhum Şeyh Abbas Kummî (r.a) gibi büyük muhaddislerden bazıları'nın deyimine göre Arefe gerçekte bir bayramdır.³⁴

Müfessirlerin söylediklerine göre, Fecr suresinde geçen "*On geceye andolsun*"³⁵ 'on gecenin' muhtemel günlerden bir diğeri de Zilhicce ayının ilk on günüdür.³⁶

Müfessirlere göre şu ayette geçen "*Çifte ve teke andolsun*"³⁷ 'Çift' ve 'Tek'ten kasıt Kurban Bayramı ve Arefe Günü'dür.³⁸

Cabir, Allah Resulü'nden (s.a.a) şöyle nakleder:

"On'dan (10) maksat kurban bayramının günüdür (Zilhicce'nin ilk onunun son günüdür.), "Çift" Arefe Günü ve "Tek" ise Kurban Bayramı günüdür."³⁹

34 Şeyh Abbas Kummî, *Mefatihul-Cinân*, Arefe Günü Amelleri.

35-Fecr, 2.

36 Bkz: Tabersî, *Mecmau'l-Beyan*, ayetin tefsiri.

37-Fecr, 3.

38-Muhammed Hüseyin Tabatabai, *el-Mizan*, ayetin tefsiri.

39-*el-Cami li Ahkami'l-Kurân*, Kurtubî, ayetin tefsiri.

Buna binaen, Zilhicce ayının ilk onu kendine has bir özelliğe sahiptir.

D-İnceleme ve Planlama Fırsatı

İslami yıl hesaplamasında Zilhicce ayı, yılın en son ayıdır. Haccın kameri yılın sonunda yer alması, her yıl farklı toplum temsilcilerinin Mekke'de bir araya gelerek Müslümanların geçmiş yıldaki durumlarını inceleme ve gelecek yıl için planlama yapmaları hususunda özel bir nükte içerir. İmam Rıza'dan (a.s) şöyle rivayet edilmiştir:

إِنَّمَا جُعِلَ وَقْتُهَا عَشْرَ ذِي الْحِجَّةِ وَ لَمْ يُقَدِّمْ وَ لَمْ يُؤَخَّرْ لِأَنَّهُ لَمَّا أَحَبَّ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ يُعْبَدَ بِهَذِهِ الْعِبَادَةِ وَضَعَ الْبَيْتَ وَ الْمَوَاضِعَ فِي أَيَّامِ التَّشْرِيقِ وَ كَانَ أَوَّلُ مَا حَجَّتْ إِلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ وَ طَافَتْ بِهِ فِي هَذَا الْوَقْتِ فَجَعَلَهُ سُنَّةً وَ وَقْتًا إِلَيَّ يَوْمِ الْقِيَامَةِ فَأَمَّا النَّبِيُّونَ آدَمُ وَ نُوحُ وَ إِبْرَاهِيمُ وَ مُوسَى وَ عِيسَى وَ مُحَمَّدٌ ص وَ غَيْرُهُمْ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ إِنَّمَا حَجُّوا فِي هَذَا الْوَقْتِ فَجَعَلْتُ سُنَّةً فِي أَوْلَادِهِمْ إِلَيَّ يَوْمِ الدِّينِ

"Allah (c.c) hac mevsimini, ancak böyle bir ibadetle kendisine kulluk edilmesini sevdiği için ne erken ne de geç tam olarak Zilhicce ayının ilk on gününde karar kılmıştır. Bu yüzden Kâbe ve diğer yerleri (ibadetleri) Teşrik Günleri'ne (Kurban Bayramı'nın ikinci, üçüncü ve dördüncü günleri) bırakmıştır. İlk hac yapanlar meleklerdir ve bu zamanda tavaf yapmışlardır ve Allah (a.c) haccı bu vakitte, kıyamete kadar ilahî sünneti kılmıştır. Âdem, Nuh, İbrahim, Musa, İsa (a.s) ve Muhammed (s.a.a) ve diğer enbiyalar bu

zaman zarfında hac farizasını yerine getirmişlerdir. Allah da onların evlatları için kıyamete kadar bunu sünnet karar kılmıştır."⁴⁰

Hac Yerinin (Mekân) Sırrı

Mekke toprakları kuru ve kayalık bir noktadadır ve dört bir taraftan, nispeten mamur topraklardan uzaktır.

Bu topraklar ne tarım için elverişlidir "*ekin bitmez bir vadi*",⁴¹ ne de sanayi için uygun bir yerdir (diğer toplumlardan mesafesinin uzak olması ve devamlı bir iş gücünün olmayışı nedeniyle).

Kutsal Mekke şehrinin şu anda mamur ve gözde olmasının yegâne nedeni, hacıların orada bulunmalarıdır. Eğer ziyaretçiler Mekke'den ayrılırlarsa bu Mekke şehri, varlık felsefesini yitirecektir.

İlahi haremde doğan Müminlerin Emiri Ali (a.s), o topraklar için şöyle buyuruyor:

"Sonra onu, yeryüzünün taşı en çok, ot bitmez, dar bir vadide, sarp dağlar arasında, savrulan kumlar içinde, suyu az pınarların ve birbirinden kopuk köylerin bulunduğu bir bölgede kurdu. Orada ne deve, ne at, ne inek ve ne de koyun barınırdı."⁴²

Ama neden bu topraklar ilahî Harem mekânı ve hac ibadetlerinin yapıldığı yer olarak seçilmiştir? Bu konuda birkaç noktaya işaret edebiliriz:

---

40 *Vesâilu's-Şia*, c.11, s.232.

41-İbrahim, 37.

42-*Nehcü'l-Belaga*, el-Kasia hutbesi. Daha fazla bilgi için bkz: *Usul-u Kâfi*, c.4, s.198.

A-İnsanların İmtihana Tabi Tutulması

Müminlerin Emiri Ali (a.s), bu konuda şöyle buyuruyor: "**Mekke toprakları ve Kâbe de, yapıldığı gibi değil de yeşil zümrüt, kızıl yakutla süslü, nurlu ışıklar saçan, parıl parıl parıldayan bir bina olarak yapılsaydı, gönüllerdeki şüphe azalır, iblisin kalplerdeki savaşı biterdi... Ancak Allah, kullarını çeşitli zorluklarla imtihan etmekte, sorunlarla ibadete davet etmekte ve çeşitli belalara düçar kılmaktadır.**"⁴³

Bu cümlelerde birkaç noktaya daha fazla dikkat edilmesi gerekir. Müminlerin Emiri Ali'nin (a.s) değerli sözlerinin neticesi şudur ki eğer Mekke toprakları yemyeşil, güzel ve mutluluk verici, tabii güzelliklerle dolu ve insanı hayrete düşüren manzaralarla dolu olsaydı, hac artık bir imtihan ve riyazet olmazdı. Aksine birçok diğer mekânlar gibi gezi, eğlence ve meşgale yeri olurdu. Ancak Allah (c.c), (bu topraklara gelen) kullarının en baştan mabudun dışında kimseye teveccüh etmemeleri için bütün tabii çekicilikten uzak olan bu toprakları seçti.

Günümüzde Mekke toprakları kuru, sıcak ve ilgi çekici tabii güzelliklerden uzak olmasına rağmen birçokları dünyevi amaçlarla o kutsal mekânda bulunmaktadır. Eğer o çekicilik yönü olsaydı kesinlikle bu tür amaçlar daha fazla olur ve haccın asıl hedefi zarar görürdü.

B-Kalpten Kibir ve Gururu Atarak Onu Mütevazı Kılmak

Bir rivayette şöyle yer alır:

43-Nehcü'l-Belaga, 292.

"Kalplerindeki kibri çıkarırsın, yerine ruhlarına huzu ve huzuru yerleştirsın ..."⁴⁴

C-Allah'a Ait Topraklar

Mekke toprakları hemen hemen bütün uygarlık merkezleriyle (özellikle geçmiş uygarlıklarla) uzak mesafededir; Mısır, İran, Rum ve Yemen gibi. Bu mesafenin yanında karasal iklim ve toprağın verimsiz oluşu, diğer uygarlıkların buraya saldırılarını engellemiştir. Bu vesileyle beşeri kültürlerle ait geleneklerden daha az etkilenmiş ve Allah'a ait topraklar olarak kalmıştır. Bu özellik, bu toprakların hac için seçilmesinin esrarından biridir.

D-Âdem'i, Havva'yı (s.a) ve Cenneti Anmak

Harem toprakları Âdem ve Havva'nın (s.a) yeryüzüne inmeleri, ikisinin ilahî dergâha tövbesi ve bu tövbenin kabulünü hatırlatır. Harem topraklarına has olan bu özellik, insanların bu bölgede bulunarak ait oldukları asıl yer ve konumlarını anmaları ve Allah'a tekrar dönüş yolunu hatırlamaları açısından büyük önem taşır.

*Melekût bağının kuşuyum madde âleminde değim
Ben buraya kendim gelmedim ki kendim döneyim
Bedenimden birkaç günlük kafes yaptılar bana...*

E-Mekke'nin Merkezde Yer Alması

Mekke'nin coğrafi konumu İslam dünyasının merkezinde yer almaktadır. Çünkü batıdan İslam dünyasının

---

44-Nehcü'l-Belaga, 292.

büyük bir bölümünü oluşturan Afrika ve Mağrib'e bağlanmaktadır. Doğudan ise Irak, İran ve bazı Asya İslam ülkeleri, kuzeyden Akdeniz'in güney sahilleri ve Şam ve güneyden ise Yemen ve güney Afrika ile sınırdır.

Coğrafi yönden böylesine bir merkez konumu, İslam dünyasında önemli rol oynamakta ve Müslümanları kendi etrafında dairesel şekilde tek bir toplu düzen oluşturmaktadır.

İmam Rıza'nın (a.s), "Neden Kâbe, dünyanın ortasında yer almıştır?" sorusunun cevabında şöyle buyurdıkları rivayet edilmiştir:

وَضِعَ الْبَيْتُ فِي وَسْطِ الْأَرْضِ لِأَنَّهُ الْمَوْضِعُ الَّذِي مِنْ تَحْتِهِ دُحَيْتُ
الْأَرْضُ وَلِيَكُونَ الْفَرَضُ لِأَهْلِ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ فِي ذَلِكَ سَوَاءً⁴⁵

"Allah, doğu ve batı ehlinin hac farızasını eşit şekilde yapabilmeleri için Kâbe'yi dünyanın merkezinde karar kılmıştır."⁴⁶

F-İlk Yaşam Merkezi

Kâbe ve dolayısıyla Mekke toprakları, suyun çekilmesiyle birlikte yeryüzünde yaşanabilecek ilk yer olmuştur.

Yer kürenin her yeri uzun bir değişimden sonra suyla kaplıydı. Bir zaman sonra yeryüzünün bir bölümü suların çekilmesiyle ve oluşan kara parçasıyla şekillenmeye başladı. Bu esasa göre Mekke'nin isimlerinden biri de "Ümmül-Kura"dır.

45-Men lâ Yahzuruhu'l-Fakih, c.2, s.191.

46-Vesâilu's-Şia, c.11, s.13.

İmam Ali (a.s), "Neden Mekke, Ümmül-Kura adını almıştır?" sorusunun cevabında şöyle buyurmuştur:

فلم سميت مكة أم القري قال لأن الأرض دحيت من تحته⁴⁷

"Çünkü yeryüzü ilk olarak bu mekânın altından genişlemeye başladı."⁴⁸

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurdular:

أَحَبُّ الْأَرْضِ إِلَيَّ اللَّهُ تَعَالَى مَكَّةُ وَمَا تُرْبَةُ أَحَبُّ إِلَيَّ اللَّهُ عَزَّ
وَجَلَّ مِنْ تُرْبَتِهَا وَلَا حَجْرٌ أَحَبُّ إِلَيَّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ حَجَرِهَا
وَلَا شَجَرٌ أَحَبُّ إِلَيَّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ شَجَرِهَا وَلَا جِبَالٌ أَحَبُّ
إِلَيَّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ جِبَالِهَا وَلَا مَاءٌ أَحَبُّ إِلَيَّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ
مَائِهَا

"Yüce Allah'ın yeryüzünde en çok sevdiği yer Mekke'dir. Allah nezdinde hiç bir toprak onun toprağından, hiçbir taş onun taşından, hiçbir bir ağaç onun ağacından, hiçbir dağ onun dağından ve hiçbir su onun suyundan daha sevimli değildir."⁴⁹

Bu nedenle Allah katında en değerli mekân Mekke'dir⁵⁰ ve buna binaen Mekke, yaşama uygun yer olarak hazır olması ve Allah katında seçilmiş olmasından dolayı hac merasimi için seçilmiştir.

47-İlelu's-Şerâi, c.2, s.593.

48-Men lâ Yahzuruhu'l-Fakih, c.2, s.241.

49-a.g.e., c.2, s.243.

50-a.g.e., c.2, s.242.

İstitaât'in⁵¹ Sırrı

Şüphesiz hac, bedensel ve mali yönden güçlü ve bazı diğer şartları taşıyan kimseler için farzdır. Elbette diğer insanlar da (her ne kadar şartları taşımaları da) bu ibadette yer alabilirler. Ancak sadece gücü yeten kimselere farzdır. Bu durum gücü yeten kimsenin üstünlüğüne neden olmaz aksine onun, kendine ve topluma karşı yüklediği bir sorumluluktur. Gücü yeten kimseye haccın farz oluşu birçok hikmet ve semereye sahiptir ki şimdi bunlardan bazılarına değineceğiz:

1-Tuğyan ve İsyanı Engelleme

Servet ve gücün sonuçlarından biri de tuğyandır. "*Gerçek şu ki, insan kendini kendine yeterli görerek azar.*"⁵² Müstağni olma, diğer bir tabirle ihtiyaçsızlık hissi, insanı sınırları bozmaya iten nedenlerdendir.

İnsanın kontrolü, servet ve güce yön verme nedenlerinden biri de kişilerin ilahî boyutunun güçlenmesi ve kişinin topluma ve onun ihtiyaçlarına değer vermesidir. Hac, ilahî marifette derinlik ve hacıyı hacda var olan çeşitli boyutlara yönlendirme vasıtasıyla, kişiyi tuğyandan alıkoyar.

2-Servet Dağılımı ve Yeni İş İmkânlarının Yaratılması

İstitaât (yeterli güç sahibi olma) esrarından bir diğeri, servetin dağılımıdır. Tabiidir ki servet ve olanaklar bakımından yeterli güç sahibi kimselerin İslam dünyasının

---

51-Hacca gitme imkânına kavuşmak. *Mütercim.*

52-Alak, 6.

dört bir yanından hareket etmesi yüzlerce kişinin çeşitli işlerde iş yapmasına imkân doğurur. Bunlardan bir kısmı yollarda, bir diğer kısmı ise Mekke'de, üretim ve hizmet işlerinde faaliyet gösterirler. Bu yolla güç sahibi zengin kimselerin servetinin bir kısmı diğerlerine intikal eder ve bu yer değişikliği, toplum için birçok güzel sonuç ve bereket taşır.

Bir rivayette şöyle geçer:

وَلِيُنزِعَ كُلُّ قَوْمٍ مِّنَ التِّجَارَاتِ مِنْ بَلَدٍ إِلَى بَلَدٍ وَ لِيُنْتَفِعَ بِذَلِكَ
الْمُكَارَى وَالْجَمَّالُ

"Her bir kavim, bir beldeden başka bir beldeye gidip ticaret yaparak kazanç elde etsinler. Böylelikle hayvanlarını kiraya verenler veya deve sahibi kimseler de fayda sağlasınlar."⁵³

3-Şahsiyet ve Ahlak Dengesinin Oluşumu

Güç sahibi kimsenin evinden ve yaşantısından uzaklaşarak başka gruplara katılması ve ihrama bürünmesiyle, onda servet ve imkânlardan oluşan heyecan diner ve azgınlığa sebep olacak şeyler dizginlenir. Onu, kendisine olan ilgisinden soyutlayarak başka bir ortama dâhil eder ve hakikatte ortam ve çevre farklılığı onda bazı değişimler gerçekleştirir.

4-Hayır İşler Yapma Yatkınılığının Oluşumu

Güç sahibi kimseler, kendi memleket ve diyarlarından

53-Vesâilu's-Şia, c.11, s.14.

ibadet niyetiyle harekete geçer ve başka şehir ve bölgelerden geçerek bir mekânda (dünyanın her yerinden gruplar orada bir araya gelirler) toplanırlar. İşte burada eksiklik, ihtiyaç ve farklılıklar ortaya çıkar ve hayır işlerine eğilim ortamı hazırlanır. Öyle ki hacılara ihtiyaçları yakından tanıma olanağı sağlar.

Niyabet'in⁵⁴ Esrarı

İbadet ve amellerde öncelik, mükellefin onları direkt kendisinin yapmasıdır. Ancak şeriat sahibi, bazı durumlarda vekâleti caiz kılmış ve hatta bazen bunu tekit ederek amellerde vekil tutmayı yaygınlaştırmak istemiştir. Bunlardan biri de hacdır. Hac kendisine farz olan ama yerine getirmemiş ve fiili durumda yerine getirmeye kadar olmayan kimse, ister hayatta olsun ister boynuna hac görevi düştüğü halde ölmüş olsun kendisine vekil tutmalıdır.

Haccın kendisine farz olmadığı kişiler dahi, haccı yerine getirmesi için kendine vekil tayin etmesi müstehaptır. İnsan, bir kişiyi ya da birkaç kişiyi, kendi yerine vekâleten haccı yapmaları karşılığında vekil karar kılabilir. İmam Rıza (a.s) şöyle buyuruyor:

مَنْ حَجَّ بِثَلَاثَةٍ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَقَدْ اشْتَرَى نَفْسَهُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ
بِالثَّمَنِ

"Üç kişiyi hacca gönderen kişi, canını para karşılığında Allah'tan (c.c) satın almış gibidir."⁵⁵

54-Hacda Vekâlet. *Mütercim*.

55-*Vesâilu's-Şia*, c.11, s.108.

Hac ve umre vekâletinin yanı sıra [özellikle Ehlibeyt (a.s) olmak üzere] başkalarından vekâleten tavaf etmek de teşvik edilmiştir.

İmam Muhammed Taki (a.s), vasilere vekâleten tavaf etme sorusunun cevabında şöyle buyurmuştur:

بَلْ طُفَّ مَا أَمْكَنَكَ فَإِنَّهُ جَائِزٌ

"Ne kadar tavaf edebilirsen et. Şüphesiz bu iş caizdir."⁵⁶

Vekâlette bazı sonuçlar ve hikmetler gizlidir. Örneğin:

A-Başkalarının geri kalan amellerini telafi etmek: Eğer bir kimse her ne sebeple üstüne farz olan haccı yapmazsa yolun kapandığını ve hayırlı bir ümidin kalmadığını düşünmemelidir. Hac için vekil tutmak, bir hadde kadar elden kaçan amel ve fazileti telafi edebilir.

B-Hacda vekâlet, (kendilerinin mali açıdan hac yapmaya gücü yetmeyen) birçok kimse için ortam hazırlar. Bu vesileyle onlar da bu hayırlı işten nasipsiz kalmaz ve başkalarına vekâleten hac ile şereflenirler.

C-Biraz önce de belirttiğimiz gibi haccın maslahatları o kadar önemli ve değerlidir ki şeriat sahibi, farz miktarının yanı sıra hac için müstehap bir bölüm de düşünmüştür. Hacda vekâlet konusu işte bu felsefeyi taşımaktadır.

D-Vekâlet yoluyla yapılan hac, haccı terk etmekle oluşan eksikliğin giderilmesi içindir. Eğer bir kimse, hac ona farz olmuşsa ve bunu yerine getiremezse vekâlet yoluyla bu eksiklikleri giderir ve hacdaki maslahatları elde eder.

56-*Usul-u Kâfi*, c.4, s.314.

Hacda Vekâlet ve Bunun Teşvik Edilmesi

Hacda bulunmak ve onun heyecanını korumak o kadar önemlidir ki bunun için vekâlet yoluyla yapılan hac teşvik edilmiş ve hatta naibin payının/sevabının vekil tutan kimseden daha fazla olduğu zikredilmiştir. Abdullah b. Senân şöyle der:

"İmam Sadık'ın (a.s) yanındaydım. Bir kişi İmamın yanına geldi ve İmam (a.s) ona, İsmail'in tarafından hac yapması için otuz dinar verdi ve daha sonra şöyle buyurdu:

"Bu haccı yerine getirdiğinde İsmail, bu yolda harcadığı malından ötürü bir hac yerine getirmiş olacak. Sen ise bedenini zahmete ve zorluğa soktuğundan ötürü dokuz hac yerine getirmiş (gibi) olacaksın."⁵⁷

57-İsmail, İmam Sadık'ın (a.s) oğludur ve İmam'ın (a.s) şehadetinden önce vefat etmiştir. Hadisten anlaşıldığı üzere bu olay, İsmail vefat ettikten sonra gerçekleşmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MÎKÂT VE İHRAM'IN SIRLARI

Mîkât, hacıların ihrama bürünme ve Harem-i Şerife (Kâbe'ye) giriş için hazırlanma yeridir. Hac ve umre mîkât yerleri Peygamber'in (s.a.a) bizzat kendisi tarafından belirlenmiştir. İmam Sadık (a.s) bu konu hakkında şöyle buyuruyor:

الاحرام من مواقيت خمسة وقتها رسول الله (ص) لا ينبغي لحاج و
لا لمعتمران يحرم قبلها و لا بعدها، ووقت لاهل المدينة ذا الحليفة و هو
مسجد الشجرة يصلى فيه و يفرض الحج، و وقت لاهل الشام المحففة،
ووقت لاهل النجد العقيق، ووقت لاهل الطائف قرن المنازل ووقت
لاهل اليمن يللم

"Resulullah tarafından belirlenen ihrama girme yerleri (mîkâtlar) beş tanedir. Hac ve umre yapan kimse buralardan önce veya sonra ihrama giremez. [Peygamber (s.a.a)], Medine halkı için Zu'l-Huleyfe'yi belirlemiştir. Medineliler Mescid-i Şecere'de ihrama girip orada namaz kılarlar ve hac farızasını yerine getirirler. Şam ahalisi için Cuhfe'yi, Necd halkı için

Akik'i, Tâif halkı için Karnü'l-Menâzil'i, Yemen halkı için ise Yelemlem'i mîkât yeri olarak belirlemiştir."¹

Bu beş mîkât yerine ek olarak, Mekkelilere veya Mekke'de bulunan kimselere umre ihramına bürünmeleri için diğer mîkât yerleri tayin edilmiştir. İmam Sadık (a.s) buyuruyor ki:

"Mekke'den umre için ayrılmak isteyen kimse Cûrane'de veya Hudeybiye'de ya da benzeri yerlerde ihrama girsin."²

Temettü haccı için mîkâtın belirlenmesi hakkında şöyle rivayet edilmiştir:

"İmam Sadık'a (a.s) hac için nerede ihrama gireceğimizi sordum; **"İster bulunduğun yerde,³ ister Kâbe'de, istersen de yolda ihrama girebilirsin"** buyurdu.⁴

Haccın bütün türlerinde ve umrede, mîkâttan başlayarak ihramlı olmak farzdır ve kişinin oradan kendi isteğiyle ihramlı olmadan ayrılması haramdır. Mîkât'tan önce ihrama girmek de eğer adak (nezir) adanmamışsa batıldır.

Mîkât'ın sırları hakkında şu noktalara işaret edilebilir:

1-Allah-u Teâlâ'nın davetine icabet etmek için hazırlık yeri olması: Mîkât'ta bulunmak, Allah-u Teâlâ'nın kendi misafirlerine sunduğu iki önemli şeyi; "ilahî davete icabet ve özel rahmete nail olmayı" elde etmek için hazırlıktır. Bu iki şeyden faydalanmanın ölçüsü, mîkâttaki hazırlık oluşluğun ölçüsüne bağlıdır. Mîkâtın müstehapları,

---

1-*Vesâilu's-Şia*, c.8, bab.1, h.2

2-a.g.e., c.8, bab.22, h.1

3-Kişinin Mekke'de bulunduğu ev veya kervan kastedilmiştir.
Mütercim.

4-*Vesâilu's-Şia*, c.8, bab.21, h.2

*"İyilik, evlere arkalarından girmeniz değildir. Ama iyi davranış, takva sahibi (Allah'a karşı gelmekten sakınan) insanın davranışındır. Evlere kapılarından girin."*⁷

İmam Cafer Sadık'ın (a.s) buyruğuna göre: "Hac Allah'ın misafirliğidir ve hacılar da O'nun misafiridir.

İmam Cafer Sadık (a.s) bu konu hakkında şöyle buyurmuştur: **"Hacca veya umreye giden bir kimse Allah'ın misafiridir."**⁸

Öyleyse bu misafirliğin adabı da konuk sahibinin evine giriş kapısından girmektir ve mîkât, hac ibadetine başlama ve ilahî Harem için giriş kapısıdır. Yani Allah-u Teâlâ, hacıların hacca ve ilahî hareme giriş sınırı olarak kullanmak zorunda oldukları, bazı özel mekânlar belirlemiştir ve buralardan geçmeksizin hareme girmek haramdır.

3-Harem'e ve Harîm-i İlahî'ye saygının korunması: İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor: **"İhram, Harem'e girmek için farz kılınmıştır."**⁹ Ve ardından şöyle buyurdu: **"Bu saygılığın hakkı, Harem'e girmeden önce belirlenen yer ve zamanda saygı gösterildiği takdirde ödenmiş olur."**

Bir başka hadiste ise şöyle buyurmuştur: **"Hac ve umre, mîkât yerlerinde ihrama girmekle tam ve kâmil olur."**¹⁰

Öyleyse mîkât, Harem ve Kâbe'ye saygılığın korunması için bir belirlenen bir mekândır ve Mescid-i Şe-

---

7-Bakara, 189.

8-*el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne*, s.137, h.379.

9-a.g.e., s.150, h.436.

10-*Vesâilu's-Şia*, c.8, bab.16, h.1.

cere'nin (Zu'l-Huleyfe), diğer mîkâtlara göre daha faziletli olmasının sırlarından biri; ziyaretçiyi diğer mîkâtlardan daha önce, Harem ve Kâbe'ye saygının korunmasına davet etmesi olabilir.

4-Allah-u Teâlâ ile konuşma (mülakat) yeri: Hacı ve Beytullah'ın ziyaretçisi için 'Mîkât'; Allah-u Teâlâ ile sohbet etme mekânıdır. Kur'ân-ı Kerim Musa'nın (a.s) Allah-u Teâlâ'yla mîkâтта konuşması hakkında buyuruyor ki:

﴿و لما جاء موسى لميقاتنا و كلمه ربه﴾

"Musa, belirlediğimiz yere (Tûr'a) gelip Rabbi de ona konuşunca..."¹¹

Allah'ın haremini niyet eden de Musa (a.s) gibi mülakat için mîkâta davet edilmiştir ve Allah-u Teâlâ bal tadındaki "Lebbeyk'i" kendi evinin konuklarına tattırmıştır. Mîkâтта, bir taraftan hacı; Allah'ın davetine icabet eder ve diğer taraftan da Allah-u Teâlâ; kendi "lebbeyk ve sa'deyki ile" ona hareme girme izni verir. Öyleyse insanın her ne kadar dili ve can kulağı pak olursa o kadar çok bu sohbetten faydalanacaktır. Aynı zamanda zahiri diliyle gönül dili birbirine uzak olan kimseye ise "la lebbeyk la sa'deyk" şeklinde hitap olunacaktır. İmam Rıza (a.s), hacılarla Allah-u Teâlâ'nın bu diyaloglarının açıklamasında şöyle buyuruyor:

"İnsanlar ihrama girdiklerinde Allah onlara şöyle hitap eder: 'Ey kullarım! Nasıl ki siz benim için ihrama girmişseniz, ben de size ateşi haram kılıyorum.' Ve hacılar Allah'ın kendilerine hitabına icabeten söy-

---

11-Âraf, 143.

le derler: 'Lebbeyk, âllahumme lebbeyk.'¹²

5-Mîkât, dört irfani yolculuğun tecelligâhıdır: Yakaza (uyanıklık),¹³ tahliye (arınma), tehliye ve tecliye; mîkâtta şekillenen dört ruhani ve irfani yolculuklardır. Yakaza yani, "Neredeyim? Neden geldim? Nereye gidiyorum? Ne için gidiyorum ve sonunda ne olacağım?" sorularıyla uyanıştır. Hacılar mîkâtta (ki Allah'la onun buluşma yeridir) bütün bu soruların cevaplarını bulmalıdır ve cevaba ulaşması durumunda, elde ettiği her seviyedeki marifetle irfani yolcuğun ikinci merhalesine adım atması mümkün olur.

İkinci adım tahliye yani arınmadır. Yani dünyevi bağılılıklardan uzak olmak, kendinden ve diğerlerinden ayrılmasıdır. Nihayetinde ise bütün bağımlılıklarından, dünyevi ve ilahî olmayan şeylerden kurtuluştur.

﴿فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طَوِي﴾

"Şüphe yok ki, ben senin Rabbinim. Hemen ayakkabılarını çıkar. Çünkü sen mukaddes vadi Tuvâ'dasın."¹⁴

Bu hakikat dikişli elbiseyi vücuttan çıkarmakla ortaya çıkar.

Üçüncü adım olan tehliye ilahî renkle süslenmek demektir. İhram elbisesi, ilahî dergâhta bulunuşun göstergesidir. Hacı, kendinde ilahî tecelliye ihya ederek itaat ve ubudiyet elbisesini üzerine giyindiğinde, vücudu rah-

12-İlelu's-Şerâi, s.416, h.2.

13-**Yakaza:** Uyanıklık, dikkatli olmak, şuurlu olmak anlamlarına gelmektedir. *Mütercim.* Yakaza hem irfani seferler için mukaddime olabilir hem de bu alandaki ilk sefer olabilir.

14-Tâ-hâ,12.

mani tecelli yeri olması ve buluşma nuru 'Lebbeyk' şifresiyle bütün vücudunda parlaması için dördüncü adıma (tecelli) hazır olmuş demektir. Eğer dağ, Musa'nın (a.s) mîkâtında Allah'ın tecelligahı olmuşsa, hacıların kalbi de orada rahmani tecelligah olur ve yeni bir kimlikle kendi yolculuğuna başlar. Bu dört merhalenin hakikati bazı kitaplarda şu şekilde belirtilmiştir:

فحين نزلت الميقات نويت انك خلعت ثوب المعصية و لبست ثوب الطاعة... فحين تجردت عن مخيط ثيابك نويت انك تجردت من الريا و النفاق و الدخول في الشبهات... فحين اغتسلت نويت انك اغتسلت من الخطايا و الذنوب.

"Mîkâta vardığında niyetin günah elbisesinden sıyrılıp itaat elbisesini giymek olmalıdır... Dikişli elbiseni çıkarırken kastın riya ve nifaktan kurtulup, şüpheli işleri yapmaktan sıyrılıp çıkmak olmalıdır... Gusül ederken ve bedenini yıkarken kastın, kendini hata ve günahlardan yıkamak olmalıdır."¹⁵

İmam Sadık'a (a.s) ait sözlerde de buna benzer ifadeler yer almaktadır:

إذا اردت الحج فجرد قلبك لله تعالى من كل شاغل... و فوض امورك كلها الى خالقك... ثم اغسل بماء التوبة الخالصة ذنوبك و البس كسوة الصدق و الصفاء والخضوع و الخشوع واحرم من كل شيء يمنعك عن ذكر الله... ولب... متمسكا بعروته الوثقى.

15-el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne, s.236, h.725.

Hacca (gitmeye) karar verdiğinde kalbini Yüce Allah (c.c) için bütün meşgalelerden soyutla... ve bütün işlerini yaratıcına havale et (bırak)... sonra günahlarını halis tövbe suyuyla yıka böylece doğruluk, sefa, huzu ve huşu elbisesine bürünesin. Seni Allah'ın zikrinden ve itaatinden alkoyan her şeyi kendine haram kılarak ihrama gir. Allah'ın sağlam ipine sarılarak lebbeyk de."¹⁶

6-Miraç ve mîkât ilişkisi: Bir hacı mîkâtı, Miraç gecesinin başlangıç noktası olarak bilmelidir ve bütün maddi varlığını ve dünyevi olanakları arşa (gökyüzüne) uzanan halı kılmalıdır. Hacı mîkâta, harcadığı dünyevi sermayesi ve hayvani (nefsanî) isteklerinden koptuğu ölçüde yücelir ve Allah'a yakın olur. Mîkât, hafiflemek ve Allah'a doğru yücelmektir. Onun Miraç olmasının sırrı Peygamber'in (s.a.a) Miraç gecesinde saklıdır. Miraç gecesinde o hazretin bütün hamd, övgü, nimet ve malikiyetin Allah'a ait olduğunu ve hiçbir ortağının olmadığını itiraf etmesinden sonra, gökyüzü kapıları onun yükselmesi için açılmıştır:

و لما اسرى به الى السماء و صار بجذاء الشجره... فلما كان في
الموضع الذى بجذاء الشجره نودى يا محمد قال لبيك قال الم اجدك يتيماً
فأويت و وجدتك ضالاً فهديت؟ قال النبى (ص) ان الحمد و النعمه و
الملك لك لا شريك لك لبيك

"(Allah) Peygamberi gökyüzüne götürdü ve Şecere'yle aynı hizaya geldiğinde ona 'Ey Muhammed!'

16- a.g.e., s.234, h.724.

diye nida edildi. 'Lebbeyk' deyince Allah da ona 'Seni yetim bulup da barındırmadım mı ve şaşırılmış bulup da yol göstermedim mi?' diye sordu. Bunun üzerine Peygamber de (s.a.a) şöyle cevap verdi: 'İnne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülke lâ şerike leke lebbeyk' (Şüphesiz hamd sana, nimet senden ve mülk senindir. Ortağın da yoktur. Lebbeyk.)¹⁷

Hac, göğe yükselişin yeryüzündeki çehresidir; Mîkât bu yükselişin başlangıç noktasıdır ki Allah'a ulaşmak için kalıplardan çıkılması gerekir.

7-Beytu'l-Mamur'u tavaf için yere inen meleklerin buluşma yeridir: Beş Mîkât, hac ve umre mîkâtı sadece mülk âlemi için değildir, mülk ve melekût âlemi içindir. Mekke'ye karşılık Beytu'l-Mamur olduğu gibi, yeryüzü mîkâtların karşılığında da gökyüzü mîkâtları vardır. Melekler Beytu'l-Mamur'u tavaf etmek istediklerinde gökyüzü mîkâtlarında bulunurlar. Daha sonra Beytu'l-Mamur'a giderek onu tavaf ederler. İmam Sadık (a.s) bir hadiste meleklerin göklerdeki mîkâtlarda olmaları hakkında şöyle buyuruyor:

لما اسرى به الى السماء و صار بجذاء الشجرة و كانت الملائكة تأتي الى البيت المعمور بجذاء الموضع التي هي مواقيت سوى الشجرة...
فلذلك احرم من الشجرة دون المواضع كلها

"(Allah) Peygamberi gökyüzüne götürdüğünde Peygamber, Mescid-i Şecere'yle aynı hizada durdu. Melekler de Beytü'l-Mamur'a gelip Şecere dışındaki mîkât yerlerinde durdular. (Peygamber'in), Şecere di-

17-İlelu'ş-Şerâi, s.433, bab.169, h.1.

şındaki yerlerde ihrama girmeyip Şecere'de ihram bağlaması bu yüzdendir."¹⁸

Yani melekler, mîkâtlar arasında sadece Peygamber'in (s.a.a) miracında o hazretin kendileri tarafından açılan Zu'l-Huleyfe mîkâtını idrak edemediler.

8-Her yönden hak dairesine girme imkânı: Harem ehlinin mîkâtı, Harem'in sınırları dışında belirlenmiştir ve diğer ülkelerin mîkâtları Mekke şehrinin etrafında bulunmaktadır. Yani Harem'e ve hak dairesine giriş, her taraftan ve her konumdan herkes için mümkündür. Temettü haccında da Mekke şehri ve Mescidül-Haram mîkât olmuştur. Yani aslında Harem'in kendisi, bir haremden diğer hareme yolculukta mîkâttır. Böylece hacılar bu yolculukta, yolculuklarının başlangıç ve sonlanma noktalarının birleşmesiyle, Arafat'ta irfani merhalelerin feyzinden, Meş'ar'a vardıklarında şuurdan, Mina'da arzularının zirvesine ulaşmaktan nasiplenirler ve sonunda güven dolu ilahî hareme yeniden dönerler.

9-Kıyametin hatırlanması: Hac amel ve ibadetleri farklı açılardan, kıyamet sahnesiyle benzerliklere sahiptirler. Bunlardan bir tanesi, hacıların ihramlı bir şekilde mîkâтта bulunmalarıdır. İnsanların kıyamet günü, beyaz kefenleriyle Allah-u Teâlâ'nın huzurunda durması gibi (insanların âlemlerin Rabbinin huzurunda durdukları gün), mîkâтта da lebbeyk diyen hacılar beyaz ihramlarıyla ilahî mîkâтта bulunurlar. Açıktır ki hacı, böyle bir durumda, her şeyden önce kıyamette de bu sahnenin benzerinin gerçekleşeceğini ve o gün için hazırlık yapması gerektiğini anlar.

18-a.g.e.

İhramdan Önceki Hazırlıklar

İhramdan önce, kişinin daha fazla hazırlıklı olması ve hac amellerini dikkatle ve istekle yerine getirmesi için istenen bazı adap ve düsturlar vardır. Burada bu adap ve müstehapların bir kısmına, felsefesi ve sırlarıyla birlikte işaret edilecektir:

1-Başı ve Yüzü Süslememek

Hacca gidecek kişinin, hac veya umre mevsiminden bir ay ya da otuz gün önce saç ve sakalını tıraş etmemesi müstehaptır. İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

لا تأخذ من شعرك وانت تريد الحج في ذى القعدة و لا في الشهر
الذى تريد فيه الخروج الى العمرة

"Zilkâde ayında hacca gitmek istediğinde veya umre için çıkış yapmak istediğin ay içerisinde saçlarını kısaltma."¹⁹

Bir diğer rivayette de yüzü süslemenin terk edilmesine işaret ederek buyuruyor ki: **"Ve sakalını da kısaltma..."**²⁰

Ve bazı rivayetlerde de onun (yüzü süslememenin) zaman sınırı; hac mevsiminden otuz gün önce olarak belirtilmiştir.

قلت لابي عبدالله (ع) كم أوقر شعري اذا اردت هذا السفر، قال: اعفه شهرا

19-*Vesâilu's-Şia*, c.9, bab.2, h.1.

20-a.g.e., c.9, bab.2, h.6.

İmam Sadık'a "Hac yolculuğundan ne kadar süre (önce) saçımı kısaltayım?" diye sordum. İmam, cevabında şöyle buyurdu: "**Bir ay öncesinden terk et.**"²¹

Bu yüzden bir hacı, Zilkâde ayının başlangıcından veya (umre) zamanının otuz gün öncesinden saç ve sakalını tıraş etmeyi bırakmalıdır. Delillerin zahirinden anlaşıldığına göre hac ve umre için bu süre içerisinde saçın kesilip tüylerin temizlenmesi hükmü bayan hacıları da kapsamaktadır. Bu bağlamda birkaç sırra işaret edilebilir:

1-1) Kendinden Kurtulup Allah'a Teveccüh Etmek

İnsanın başını ve yüzünü süslemesi güzelleşmesine neden olur. Bu da ona diğerlerinin karşısında özel bir çecikilik kazandırır. Kişi ihrama bürünüp ilahî hareme varmak istiyorsa; bu durumda ihramı tam olarak idrak edebilmesi için hac mevsiminden bir süre önce, en önemli zahiri gösterişlerinden uzak durmalıdır ve mahbubu (sevgilisi) için bunları terk etmelidir. Kendi baş ve yüzünden, kendi menfaatleri ve başkalarının dikkatini çekmek için de faydalanmaması daha uygundur. Baş ve yüzün hacdaki konum ve önemiyle ilgili olarak İmam Bakır (a.s) şöyle buyuruyor:

احرام المرأة في وجهها و احرام الرجل في رأسه

"Kadının ihramı yüzünde, erkeğin ihramı ise başındadır."²²

1-2) Haccın Canlı Tutulması

Kişinin hac mevsiminden önceki hazırlığı, onun için

21-a.g.e., c.9, bab.2, h.2.

22-Vesâilu's-Şia, c.9, bab.48, h.1.

bu manevi yolculuktan daha çok faydalanma zeminini hazırlar. Baş ve yüz (saç ve sakal) bakımını hac için terketmesi, aslında bu seyr-u süluk için bir nevi "Hazır ol! demektir. Yani bu durum haccı, hacı için canlı tutmasına ek olarak; hac mevsimi boyunca haramlara dikkat etmesine, onları terk etmeye daha hazırlıklı olmasına, Şeytan'ın vesveseleri karşısında takvalı olmasına sebep olur. O, mecbur olmadığı zamanlarda nefsanî lezzetlere karşı üstün gelebildiğinde ve hac için kendini süslemekten vazgeçtiğinde kesinlikle günah karşısında takva ve kendini kontrol edebilme düzeyi onda daha fazla artacaktır ve amelleri (ibadetleri) gūnahtan arınmış bir şekilde yerine getirecektir. Bundan dolayı, süslenmeyi terk etmek takva için ön hazırlıktır. Bir taraftan bu hazırlık haccin azametini, hac merasiminden önce halk arasında çekici kılar ve diğer taraftan hac havasının İslam topraklarında canlı tutulmasını sağlar ki bu ilahî şiarları yüceltmenin ta kendisidir.

1-3 Zahirî Çekicilikleri Renksizleştirmek

Baş ve yüz, şehvani ve hayvani çekiciliklerin en önemli merkezidir. Yüz ve gözün süslenme şekli tahrîk etmede ve istek ve arzuların kabarmasında etkilidir. Erkeklerin hacda başlarını kapatmamaları ve kadınların da yüzlerini örtmemeleri gerektiğinden, hac mevsiminden önce baş ve yüz bakımını terk etmiş olmak zahiri çekicilikleri azaltır ve ihramlıyken de 'ziyneti (süslenmeyi) terketmek' emrini daha gerçekçi kılar.

2-Beden Temizliğı

Hacının ihramdan önce; tırnaklarını kesmesi, bıyığını kısaltması, uzayan kıllarını tıraş etmesi (etek tıraşı yap-

ması) müstehaptır. Bedenin temizliğine uyulması ve kirlerinin temizlenmesi, insanın hac amellerini yerine getirdiği zamanlardaki neşat, sevinç ve canlılığı açısından tekit edilmiştir. Bir rivayette de geçmiştir ki:

سألت ابا عبدالله (ع) عن التهيؤ للاحرام، فقال: تقليم الاظفار و اخذ
الشارب و حلق العانة

İmam Cafer Sadık'a (a.s) "**İhrama nasıl hazırlanılır?**" diye sorduğumda şöyle buyurdu: "**Tırnaklar kesilir, bıyık kısaltılır ve etek tıraşı yapılır.**"²³

2-1) Olası Hastalıkların Önünün Alınması ve Beden Temizliğine Riayet Edilmesi

İhramdan önce bedenin tüylerden temizlenmesi ve tırnakların kesilip bıyığın kısaltılmasının müstehap olması, kirlerin oluşumunu zemin hazırlayan bedenin temizlenmesi açısındandır. Böylece kişi, hac amellerini rahatlıkla yerine getirebilir. Tırnak pislği ve bedende uzayan tüyler, zamanla cilt iltihaplarına ortam hazırlar. Dolayısıyla bedeni bu oluşumlardan arındırmak önemle vurgulanmıştır.

2-2) İhram İçin Hazırlık ve Onun Haramlarına Bağlılık

Kişinin ihrama büründükten sonra beden tüylerini kopardı ve el ayak tırnaklarını kesme hakkı yoktur. Bunları yapan kimse kefarete vermedir. Aslında ihramla birlikte bedene olan tasarruf-otorite hakkı insandan çıkar. Bundan dolayı bu sınırlamalar dikkate alındığında, hacının kendi bedeninden rahatsız olmaması için bu işlerin ih-

---

23-Vesâilu's-Şia, c.9, bab.6, h.1.

ramdan önce gerçekleşmesi uygundur (yerindedir). Ammar b. Muaviye'den şöyle nakledilmiştir:

سألت ابا عبدالله (ع) عن المحرم تطول اظفاره او ينكسر بعضها
فيؤذيه قال: لا يقص منها شيئاً....

İmam Cafer Sadık'a (a.s) "İhram halindeyken tırnaklarının uzamasından veya kırılmasından dolayı rahatsız olan kimsenin ne yapması gerekir?" diye sorduğum, "**HİÇBİR ŞEKİLDE ONU KESEMEZ**" buyurdu.²⁴

2-3) İnsanlarla Daha Çok ve İyi İletişim İçin Ortam Hazırlamak

Şu açıktır ki zahiri görünürdeki fiziki kirlilik insanların birbirinden öğrenmesine, uzak durmasına sebep olur. Bu açıdan namaz ve hac gibi dini konularda, daima bedensel sağlığa ve temizliğe önem verilmiş, insanların kirden ve pislikten uzak durmaları tavsiye edilmiştir. Çeşitli kaynaklarda tekrarlanan gusül abdestinin müstehap oluşu, yine kirli olan ihram elbisesinin mekruh olması ve bedenin kirlilerden temizlenmesi gibi durumların hepsi bu açıklamaya kanıttır.

3-Gusül

Hem mîkâtta ve hem de mîkât dışındaki yerlerde ihramdan önce gusül almak müstehaptır. Özellikle mîkâtta su bulamama korkusu olduğunda gusül almak caizdir. Bu durumda eğer mîkâtta su bulunursa veya mükellef şahıs (hacı), gusülden sonra elbise giyinirse veya lezzetli yemek yerse veya abdest veya guslün yenilenmesini gerek-

---

24-a.g.e., c.9, bab.11, h.4.

tirecek bir şeye maruz kalırsa tekrar gusül alması müstehaptır. Eğer gündüz gusül alırsa bu gelecek geceye kadar yeterli olur ve eğer gece gusül alsın bir sonraki günün sonuna kadar yeterlidir. Bu gusül, hayız ve nifaslı kadın için de geçerlidir.

Elbette, manevi makamlardan her bir makama ve ibadetlerden her bir ibadete geçiş için o makama özel paklıkla temiz olmak en iyi ve uygun olanıdır. Bundan dolayı her ibadet ve farize için yeniden abdest almak tavsiye edilmiştir:

Allah Resulü (s.a.a.) şöyle buyurmuştur:

كان النبي (ع) يجدد الوضوء لكل فريضة وكل صلاة

"Her bir farize ve namaz için abdestini yenile."²⁵

İmam Sadık da (a.s.) şöyle buyurmaktadır:

من جدد وضوئه لغير حدث جدد الله توبته من غير استغفار

"Kim bir hades olmadığı halde abdestini tazelerse Allah da o kimsenin istiğfarı olmadığı halde tövbesini tazeler."²⁶

Guslün sınırları hakkında aşağıdaki başlıklara işaret edilebilir:

3-1) Zahiri Temizliğin Bâtini Temizliğe Ön Hazırlık Olması

Baştanbaşa hac ve umre, yaratıcının kutsanması, şirkin reddedilmesi ve Yüce Allah'ın paklığının ifadesidir. Mu-

---

25-a.g.e., c.1, bab.8, h.9.

26 a.g.e., c.1, bab.8, h.7.

kaddes ilahî makama giriş, aynı türden (benzerlik) gerçekleşsin diye batını temizlikle birlikte olmalıdır. Bu da tahir ve temiz olmaya bağlıdır.

Yüce Allah Kurân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

﴿لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ﴾

*"Ona, ancak tertemiz olanlar dokunabilir."*²⁷

Bu ayette belirtildiği gibi zahiri taharetin rolü batını taharet üzerinde o kadar çoktur ki Peygamber (s.a.a) bu konuda şöyle buyurmuştur:

من بات على طهر فكأنما حيى الليل

"Kim geceyi taharetle sabahlarsa, o gecenin tamamını ihya etmiş gibidir."²⁸

İhram guslüyle bedenın temizlenmesi, batının günah-tan paklanmasına, rububiyet makamının huzuruna çıkış için ön hazırlıktır.

3-2-Guslün İhramla Uyumu

Cenabetli iken guslün farz oluşunun hikmeti hakkında İmam Rıza (a.s) şöyle buyuruyor:

لأنَّ الجنابة خارجة من كل جسده فلذلك وجب عليه تطهير جسده كله

"Cenabet, insanın bütün bedeninden çıktığı için bedenın tümünü yıkamak vaciptir."²⁹

27-Vâkıa, 79.

28-Vesâilu's-Şia, c.9, bab.9, h.4.

29-a.g.e., c.9, bab.2, h.1.

Ve hacının ihramlıyken maddi vücudunun tamamını ihrama bürümesi hakkında ise şöyle der:

احرم لك شعري و بشرى و لحمى و دمنى و مخى و عصبى

"Senin için saçımı, cildimi, etimi, kanımı, beynimi ve damarımı ihrama bürüyorum. (Kendime haram ediyorum)."³⁰

Kişi zahiri temizlikle de bütün vücudunu temizler. Böylece ihram ve onun temizliği arasındaki uyum sağlanmış olur.

4-İhram Duaları

İhramın farz ya da müstehap namazlardan sonra giyilmesi, namazdan sonra hamd ve senanın dile getirilmesi, Peygamber efendimize (s.a.a) ve değerli evlatlarına salât ve selam gönderilmesi ve rivayet olunan duaların okunması müstehaptır. İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

فاذا انفتلت من صلاتك فاحمد الله و اثن عليه و صلّ على النبي(ص) و
قل: اللهم انى اسئلك ان تجعلنى ممن استجاب لك... ويجزيك ان تقول هذا مرة
و احده حين تحرم

"Namazını bitirdikten sonra Allah'a hamdü sena et ve Peygambere salât gönder. Ardından da şöyle dua et: Allah'ım! Beni, sana icabet edenlerden karar kıl...

İhram esnasında bunu bir defa söylersen Allah sana mükafat verir."³¹

30-Biharu'l-Envar, c.99, s.135.

31-el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne, s.52, h.441.

İhram dualarının içerikleri bu genel sırrın açıklayıcısıdır; kişi ihramlı olmadan önce kendi itikat, inanç ve dünya görüşünü düzeltmelidir. Dualarda yer alan, tüm sermaye ve inançlarını gözeterek lebbeyk sözcüğünü dilinde cari kılmalıdır. Bu durumda 'lebbeyk'in nidasının karşılığında olumlu cevap alacaktır. Burada bu dualardan bazı örnekleri tercümeleleriyle birlikte zikredeceğiz.

1-Allah-u Teâlâ'nın davetine gerçekten icabet edenlerden olalım.

"Allah'ım! Beni, sana icabet edenlerden karar kıl."

2-İlahi vaatlere inanalım ve iman edelim.

"Ve senin vaadine iman ettim"

3-O'nun emrine boyun eğerek itaat ehlerinden olalım.

"Ve senin emrine uydum."

4-İlahi kudretin avucunda olduğumuzu ve kendimize ait hiçbir bağımsızlığın olmadığını kabul edelim.

"Kuşkusuz ki ben senin kulunum ve varlığım senin kudret elindedir."

5-Allah'tan başka koruyucumuz olmadığına inanalım.

"Senden başka muhafaza edecek ve koruyacak hiçbir koruyucu yoktur."

6-Neyimiz varsa O'ndandır ve O'ndan başka bağıшта bulunan yoktur.

"Senin bağışladığından başka hiçbir şey elde edilmez."

7-Hac ibadetine de yalnızca O'nun yardımıyla başlayabilir ve tamamlayabiliriz.

فاسئلك ان تعزم لى عليه وعلى كتابك و سنة نبيك و تقوينى على
ما ضعفت عنه و تسلم منى مناسكى فى يسر منك و عافية

"Kitabına ve Peygamberinin sünnetine göre kararımı ciddi bir azme çevirmeni, yerine getirmede güçsüz olduğum şey üzere beni desteklemeni, ibadetlerimi senden taraf bir kolaylıkla ve benden taraf bir afiyetle kabul etmeni istiyorum."

8-Bu yolculukta Allah'ın misafirlerinden olmayı arzu edelim.

"Beni, razı olduğun, seçtiğin, adlarını belirlediğin ve yazdığın ziyaretçilerinden kıl."

9-İbadetlerin tamamlanmasının ve kemale ermesinin, O'nun vereceği başarıya bağlı olduğunu bilelim.

"Allahım! Haccımı ve umremi tamamlamamı sağla."

10-Yolculuk boyunca bizi koruyan yalnız Allah'tır.

اللهم انى اريد التمتع بالعمرة الى الحج على كتابك و سنة نبيك صلى
الله عليه و آله فان عرض لى شىء يحبسنى فخلِّنى حيث حبستنى
لقدرك الذى قدرت على

"Allah'ım! Umre haccı hususundaki emirlerini kitabına ve Peygamberinin -Allah'ın salât ve selamı ona ve Ehlilbeytine olsun- sünnetine uygun olarak yerine getirmek istiyorum. Şu halde eğer beni alıkoyan bir engel çıkarsa, benim için takdir ettiğin engeli kaldırsın."

11-Bütün varlığımızla O'nun için ihrama bürünerek haremine girelim.

Senin için saçımı, cildimi, etimi, kanımı, beynimi ve damarımı ihrama bürüyorum ve kadınları, elbiseyi ve güzel kokuyu (kendime haram ediyorum.).

12-Bütün isteğimiz ve elde etmek için uğruna zorluklara katlandığımız şey; ebedi hayatla buluşup onu elde etmektir.

"Bununla senin zatını (sana yaklaşmayı), rızanı ve ahiret yurdunu arıyorum"

5-İhramdan Önce Namaz

İhrama, öğle namazı veya herhangi bir namazdan sonra bağlanmak müstehaptır. İmkân olmaması durumunda altı ya da iki rekât müstehap namazdan sonra da olabilir. Kişi namazdan sonra Allah'a hamd ve sena eder ve Peygamber'e (s.a.a) ve Ehlibeyt'ine salâvat gönderip 'lebbeyk' diyerek ihrama girer³² İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

لا يكون الاحرام الا في دبر صلاة مكتوبة او نافلة

"İhrama farz veya nafil namazının ardından girilmelidir."³³

İhramdan önce namazın önemi hakkında bir rivayette de şöyle geçmiştir:

كتبت الى ابي الحسن (ع) : «رجل احرم بغير صلاة او بغير غسل جاهلاً او عالماً ما عليه في ذلك؟ وكيف ينبغي له ان يصنع؟ فكتب يعيده

32-Menâsik-i Hac, 2-3. Meseleler.

33-Vesâilu's-Şia, c.9, bab.16, h.1.

"Ebu'l-Hasan'a (a.s) şöyle yazdım: "Birisi bilerek ya da bilmeden namazsız veya gusülsüz ihrama girerse ne yapması gerekir?"

İmam (a.s) şöyle buyurdu:

"Yeniden yerine getirmelidir."³⁴

Namazdan sonra ihrama bürünmenin bir takım hikmetleri vardır, onlardan bazıları şunlardan ibarettir:

5-1-Hac ve Namazın Birbiriyle Uyumu

Namaz tahrir ve tahlil arasında yer alan bir ibadettir.

فتحريها التكبير و تحليلها التسليم

"Namazın tahririni tekbir ve tahlili ise teslimdir."³⁵

Bundan dolayıdır ki namaz, hac ile çok sayıda benzerliğe sahiptir.

فانها عبادتان بين طرفي تحريم و تحليل

"Namaz ve hac bir yönü tahrir, diğer yönü tahlil olan iki ibadettir."³⁶

Uyumlu ve aynı cinsten olan bu iki ibadetin anlaşılması, aralarındaki bağın sırrını da ortaya koyar. İkisi arasındaki benzerliklerinden biri de, namaz için beş vakit varken ihram, hac ve umre için de beş mîkât bulunması-

---

34-a.g.e., c.9, bab.20, h.1.

35-Yani: Namaz dışında mubah olan şeyler, Allah-u Ekber deyip tekbir getirildiğinde işlenmesi haram olur ve bu namaz bitinceye kadar devam eder. Selam vermekle de namaz kılınmış olur ve namaz dışında işlenmesi haram olan şeyler kalkar. *Mütercim*.

36-*Futûhâtü'l-Mekkiye*, c.1.

dır. Bir diğer benzerlik de namazı inkâr edenin kâfir olduğu gibi, hacı inkâr edenin de kâfir olmasıdır (kâfir hükmündedir).

Namaz iki bölüme ayrılmıştır; bir kısmı tazim (Allah'ı yüce bilmek ve O'na hamd etmek), diğer kısmı ise, Allah-u Teâlâ'dan yardım dilemektir. Hacda da Allah'ı tazim etmek, ihtiyaçları belirtmek ve ilahî rahmetin kula nüzülü yer alır.

5-2-Namaz, Haccın Dayanağıdır

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

خمس صلوات لا تترك على كل حال... منها صلاة الاحرام

"Beş namaz vardır ki asla terk edilemez... Bunlardan biri de ihram namazıdır."³⁷

İhramdan önce namaz kılınmasının üzerinde durulması şu anlama gelmektedir ki hac, namazın desteğiyle amaca ulaşır. Hacı, namazın yardımıyla kendi ruhani ve irfani yolculuğuna bir destek ve dayanak hazırlar ve ona güvenerek Allah'a doğru yolculuğuna başlar. Bir rivayette şöyle yer alır: **"Hac, namaz dışında bütün ibadetlerden üstündür (faziletlidir)."**

Dikkat edilecek olunursa namazın hacda da göz önünde bulundurulduğunu görmek mümkündür. İşin ilginç yanı, ihramdan önceki müstehap namazın ilk rekâtında Allah'ın birliği ve şirkin reddini itiraf mesajı taşıyan İhlâs suresi, ikinci rekâtında ise ilahî olmayan her tefekkürün reddinin mesajını bulunduran Kâfirûn suresinin olmasıdır. Böyle bir namazın yardım ve dayanağıyla ihram ger-

---

37-Vesâilu's-Şia, c.9, bab.19, h.2.

çekleşir. Böyle bir ihramın ardından da gerçek manada İbrahimî bir hac gerçekleşebilir.

İhram Niyetinin Sırları

İhramda vacip olan şeylerden biri de niyettir. Niyet, bir işi yapmaya (karar alıp) azmetmek ve onu kalbinden geçirmektir ki dille söylemek gerekli değildir. Hac ve umre ibadî amellerden olduğu gibi, onu gerçekleştirmeyi niyet etmek de ibadet (ibadi) kapsamına girer ve dolayısıyla gurbet (Allah'a yakınlaşma) kastı ve ihlâsla yerine getirilmelidir.

İlahî vazifeler ve farz olan ahkâm (kuralları) daha çok mükellefin fiilleriyle ilişkilidir. (Namaz, oruç ve zekâtın farz olması gibi). Kurân-ı Kerim buyuruyor ki:

﴿كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ، أَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ﴾

"Sizin üzerinize oruç farz kılındı."³⁸, "Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin."³⁹

Fakat haccın farz olması hükmünün yer aldığı

﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ﴾

"Allah için gidip o evi ziyaret ederek haccetmesi farzdır."⁴⁰ ayetinde, vücup (vacip oluş) hükmü başka bir tabirle vacip ve emrolunan şey, mükellefin kastı ve niyeti olarak karar kılınmıştır. "Hicce" kasıt ve niyet manasındadır ve "Hiccu'l-Beyt-Evin Hicci" ise oranın niyet

38 Bakara, 183.

39-Bakara, 110.

40-Âl-i İmrân, 97.

edilmesidir. Bu ayet-i kerimede de bütün insanlara 'niyet kasti' farz olmuştur ve Allah-u Teâlâ, kullarının ibadî hac amelinde O'nun kendi evini niyet etmelerini istemiştir. Bu niyetin bir adabı vardır ve kişi bu adaba uygun olarak Kâbe'yi ziyaret etmelidir. Kasıt (niyet) başlığının vücuba ait kılınışı, bu manevi amelin kalple yapılması gerektiğinin ve onun hac amelleri içerisinde sahip olduğu yüce makamının göstergesidir. Haccın derecesi, hacının niyetinin ihlâslığıyla doğru orantılıdır. Dolayısıyla haccın hakikati ve batını niyete göre şekillenir.

Şairin dediği gibi: *Gül gibi düşünürsen, gülistan olursun.*

İhlâs İmtihanı

Yüce Allah, Kurân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor:

﴿وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ﴾

"Allah için gidip o evi ziyaret ederek haccetmesi farzdır."⁴¹

Ayette zikredilen, cer ve mecrurun mukaddem olmasından ve Allah sözcüğündeki "lam" harfinden, bu kasıt ve niyetin, Allah'a has ve sadece Allah rızası için olması gerektiğidir. Hacı, kalbinden Allah'tan gayrisini çıkararak sadece Allah'a yönelir ve onu kastedip niyet ederse gerçek manada doğru ve sadık bir şekilde Allah evini ziyaret etme kararı alabilir.

*İki kibleyle, mabudun yolunda adım atılamaz
Ya dosta kavuşmayı seç, ya da nefesine uymayı*

41-Âl-i İmrân, 97.

Elbette kastedilen ihlâsla kalp riyadan arındırılmalı ve diğer uğraşları da icra etmelidir.

Peygamber (s.a.a) buyuruyor ki:

يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يَحْجُ اغْنِيَاءُ أُمَّتِي لِلزَّهَةِ وَأَوْسَاطُهُمْ لِلتَّجَارَةِ
وَقَرَاءُ هُمْ لِلرِّيَاءِ وَالسَّمْعَةِ وَفُقَرَاؤُهُمْ لِلْمَسْئَلَةِ

"İnsanlar üzerine bir zaman gelir ki zenginler te-nezzüh (seyahat) için, orta halliler ticaret için, kari-âlimler riya ve gösteriş için, fakirleri ise dilenmek için hacc ederler."⁴²

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

"Hac iki çeşittir. Allah için yapılan hac ve insanlar için yapılan hac."⁴³

Allah, insandan, kalbiyle sadece kendi evinini kastederek ziyaret etmesini istiyor ve insanın kastettiği her türlü ziyareti ise kabul etmiyor. Ne fazlasını istiyor, ne de eksikliğini. Çünkü bu ziyaretin bazı amelleri vardır. Nitekim şöyle buyurmuştur:

*"Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır"*⁴⁴

Yani bu niyet kendine özel bir şekilde ve belirtilen şartlarla gerçekleşmeli, ziyaretçinin kendi seçimiyle de-ğil.

42-el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne, s.220, h.673.

43-a.g.e., s.220, h.676.

44-Âl-i İmrân, 97.

Lebbeyk'in (Telbiye) Esrarı

Telbiye şöyledir:

لبيك اللهم لبيك لبيك لا شريك لك لبيك

"Lebbeyk, âllahumme lebbeyk, lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk."

Beytullah'ın ziyaretçisi bu cümleleri bir kez söylemekle ihrama bürünür. Elbette bazıları vacip ihtiyat gereği ve bazıları ise fetva vererek devamında şu cümlelerin eklenmesinin gerektiğini bildirmiştir:

ان الحمد و النعمة لك و الملك لا شريك لك لبيك

"İnne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk lâ şerîke leke lebbeyk."

Telbiyenin yol boyunca farklı durum ve mekânlarda tekrarlanması ve Mekke'nin evleri görününce bu zikrin bırakılması müstehaptır. Telbiyenin ardından onun yerine Allah'a hamd ve sena, takdis ve tespih dile getirilmelidir. Telbiye bazı sırlara sahiptir, onlardan bazıları şunlardır:

1-Telbiye, Haccın Tek Farz Olan Zikridir

Hac ibadetlerinde tavaf namazı dışında tek sözlü vacip, azametli 'lebbeyk' cümleleridir. Aslında hac, az ve öz sözlerle çok sayıda amelin göstergesidir. Haccının, 'lebbeyk' zikri dışında hac ve umrenin hiçbir yerinde vacip zikir ve sözü yoktur. Bu telbiye öyle bir zikirdir ki Mekke'nin evleri görününceye kadar yol boyunca tekrarlanması ve tekbir, tehlil, temcid ve sena yerine söylenmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Telbiyenin kesilmesinden son-

ra diğer zikirler söylenir. İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

فاذا قطعت التلبية فعليك بالتهليل و التحميد و التمجيد و الثناء على
الله عزوجل

"Telbiyeyi tamamladıktan sonra tehlil, temcid getir ve yüce Allah'a (c.c) hamdü sena et."⁴⁵

2-Hacc'ın ve Hacıların Şiari

Telbiye (lebbeyk), haccın sloganıdır.

اتانى جبرئيل فقال أن الله عزوجل يأمرک ان تأمر اصحابک ان
يرفعوا اصواتهم بالتلبية فانها شعار الحج

Allah Resulü (s.a.a) Cebrail'in (a.s) kendisine şöyle dediğini buyurmuştur:

"Allah (c.c.) sana ve takipçilerine yüksek sesle telbiye getirmenizi emrediyor, çünkü telbiye haccın şiarıdır."⁴⁶

İmam Ali de (a.s) şöyle buyurmuştur:

جاء جبرئيل الى النبي و قال له ان التلبية شعار المحرم فارفع صوتك بالتلبية

Cebrail (a.s), Peygamber'e (s.a.a) gelerek şöyle dedi: "Telbiye, ihram halinde olan kimsenin şiarıdır; öyleyse yüksek sesle telbiye getir."⁴⁷

45-*Vesâilu's-Şia*, c.9, bab.44, h.2.

46-*El-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne*, s.58, h.461.

47-*Vesâilu's-Şia*, c.9, bab.37, h.1.

Bu slogan yüksek sesle söylenmelidir. Yalnızca temettü haccında hacı ihramdan sonra, Mekke'de bulunduğu sürede telbiyeyi sessizce söyler. Mekke'den çıktığı anda tekrar telbiyeyi dile getirir. Çünkü Kâbe ve Harem'de yüksek sesle lebbeyk demek reva görülecek bir iş değildir. İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

فاذا انتهيت الى الردم و اشرفت على الابطح فارفع صوتك بالتلبية

"Redm (bölgesini) geçip Ebtah'a varınca yüksek sesle telbiye getirmeye başla."⁴⁸

3-Korku İle Ümit Arasında Olmak

İnsanın kemali, korku ve ümit zemininde şekillenir. Her lebbeykte,

"Sana lebbeyk de yok sa'deyk de yok, haccın da geri çevrilmiştir." nidası ihtimali vardır. Telbiye esnasında İmam Seccad (a.s) ve İmam Sadık'ın (a.s) yüzünün renginin kaçması da bunda gizlidir. Bir rivayete göre:

"İmam Zeynelabidin (a.s) ihrama girip merkebine bindiği zaman rengi sarardı ve bedeninin tamamı titremeye başladı. Oradakilerden birisi İmam'a (a.s); lebbeyk demiyor musunuz diye sorduğunda İmam (a.s) şöyle buyurdu: **"Lebbeyk dediğimde Allah'ın reddetmesinden korkuyorum."** Bu yüzden lebbeyk dediğinde bayılır, merkebinden düşerdi. Hac boyunca devamlı bu haldeydi.⁴⁹

İmam Sadık (a.s) hakkında da şöyle nakledilir:

كلما هم بالتلبية انقطع الصوت في حلقه

48-a.g.e., c.9, bab.52, h.1.

49-el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne, s.157, h.457.

"İmam Sadık (a.s) 'lebbeyk' demek istediğinde boğazı düğümleniyordu."

Bunun sebebi sorulduğunda ise İmam (a.s) şöyle buyurdu:

كيف اجسران اقول لبيك اللهم لبيك و اخشى ان يقول تعالى لى: لا

لبيك و لاسعد يك

"Nasıl lebbeyk diyeyim?" diye sordum. **'Sana lebbeyk de yok, sa'deyk de yok; haccın da geri çevrilmiştir!' derse, ne yaparım?" dedi.**⁵⁰

*Kâbe'yi tavaf için Harem'e gittim, bana yol vermediler
Sen dışarıda ne yaptın ki Kâbe'ye giresin dediler*

4-İcabet ve Saadet Makamına Erişmek

Lebbeyk yalnızca bir söz değildir, aksine icabet makamına erişmektir. Yani, hacının, Allah tarafından kendisine yapılan davete resmi olarak olumlu cevap vermesidir. İcabet makamı çok yüce bir makamdır. Çünkü bu makamda, hem Âdem (a.s), İbrahim (a.s), Musa (a.s) ve İslam Peygamberi (s.a.a) gibi halkı hac ibadetini yerine getirmeye çağıran peygamberlerin davetine icabet vardır, hem de Allah'ın davetine icabet vardır. İcabet makamına erişmek, herkese nasip olmayan büyük kurtuluş makamına erişmek demektir. Nitekim İmam Sadık (a.s) bu makama nail olma şartınının helal mal ve helal lokma olduğunu bildirmiştir:

50-İlelu'ş-Şerâi, s.235, h.4.

إذا اكتسب الرجل مالا من غير حلّه ثم حج فلبيّ نودی لا لبيك و
لا سعد يك و ان كان من حلّه فلي نودی لبيك و سعد يك

"Kişi haram bir mal ile haccettiğinde telbiye dediği zaman cevabında ona "sana lebbeyk de yok sa'deyk de yok" diye nida edilir. Ama helal malla haccedip telbiye dediğinde "lebbeyk ve sa'deyk" diye cevap verilir."⁵¹

'Sa'deyk' tabiri kişinin, saadet makamı olarak bilinen Allah'ın, 'lebbeyk' cevabına layık olduğunu gösteriyor. 'La lebbeyk' de 'la sadeyk'i kapsayanlar için verilen cevaptır. Bundan dolayı bir rivayette şöyle gelmiştir:

İhramlıyken birine cevap olarak 'lebbeyk' demeyin, onun yerine 'ya sa'd' deyin. Belki de bundan kasıt diğerlerinin saadet ehli ve ilahî davete nail olanlardan olduğu şeklinde hayra yormaktır.

عن ابى عبدالله (ع) قال: ليس للمحرم ان يلبى من دعاه حتى
يقضى احرامه قلت كيف يقول؟ قال: يقول: يا سعد

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyurdu: "**İhramlı kimse ihramdan çıkıncaya kadar birine cevap olarak 'lebbeyk' demesin.** "Ne söylemesi gerekir diye sorduğunda cevabında şöyle buyurdu: "**Ya Sa'd desin.**"⁵²

5-İlahi Davete Cevap Verenlerle Birlikte Olmak

Ravi, telbiyenin manası hakkında İmam Sadık'tan (a.s) şöyle nakletmiştir:

51-el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne, s.226, h.694.

52-Vesâilu's-Şia, c.9, bab.91, h.1.

قلت له لم سميت التلبية تلبية فقال اجابه اجاب موسى به

"Telbiye'ye niçin telbiye denilmiştir diye sorduğumda İmam (a.s) şöyle buyurdu: **"Bu, icabettir. Çünkü Musa (Rabbine) böyle cevap verdi."**⁵³

İmam Sadık (a.s) Peygamberlerin Allah'ın davetine icabet için söyledikleri telbiye hakkında şöyle buyurmuştur:

وبها لبي المرسلون

"Peygamberler bu şekilde telbiye getirdiler."⁵⁴

Diğer bir hadiste ise İslam Peygamberinin (s.a.a) bütün ümmetinin babalarının ve annelerinin bağışlanmasından söz edilir:

الامام العسكرى عن آبائه عن اميرالمؤمنين(ع) قال: قال رسول الله (ص): في ذكر كلام موسى مع الله فنادى ربنا عزوجل يا امة محمد، فاجابوه كلهم و هم في اصلاب ابائهم و ارحام امهاتهم «لبيك اللهم لبيك، لبيك لا شريك لك...» قال: فجعل الله عزوجل تلك الاجابة،

شعارالحج

İmam Hasan Askeri (a.s), değerli babalarından, onlar da İmam Ali'den (a.s), o da Peygamber'den (s.a.a) şöyle nakleder: **"Aziz ve Yüce Allah "Ey Muhammed ü-**

53-İlelu's-Şerâi, s.418, h.4.

54-el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne, s.156, h.451.

meti!" diye nida etti. Anne rahminde ve baba sülbünde olan herkes 'lebbeyk, Allahumme lebbeyk, lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk!" diye seslend. Yüce Allah da bu cevabı şiar olarak karar kıldı."⁵⁵

Aslında bu zikri söylemek, Âdem'den Hatem'e (s.a.a), kıyamete kadar lebbeyk diyenler zümresine dâhil olmak ve ilahî çağrıya cevap verenler safında yer almaktır.

6-Varlık Düzeniyle Uyumlu Tevhid Hareketi

Bütün varlık âlemi Allah'a doğru hareket halindedir ve insan da hızla O'na doğru seyir etmektedir:

﴿يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ﴾

"Ey insan! Şüphe yok ki sen Rabbine karşı çaba üstüne çaba göstermektesin; sonunda O'na varacaksın."⁵⁶

Telbiye bu tevhidi hareketi ortaya çıkarmaktır. Hacı bu huzur verici ritimle Allah'a doğru hareket eder ve etrafında bulunan her şey bu ritimde onunla birlikte hareket eder. Peygamber Efendimiz (s.a.a) buyuruyor:

«ما من ملبّ يلبّي الا لبي ما عن يمينه و شماله من حجر او شجر او

مدر حتى تنقطع الارض من ها ها هنا وها هنا»

"Telbiyede bulunan hiçbir Müslüman yoktur ki, onun sağında ve solunda bulunan taş, ağaç, sert toprak onunla birlikte telbiyede bulunmasın. Bu iştirak

55-İlelu'ş-Şerâi, s.416, h.3.

56-İnşikak, 6.

(sağ ve solunu göstererek) şu ve şu istikâmette, arzın son hududuna kadar devam eder."⁵⁷

Ve İmam Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

«ما من مهل يهل بالتلبيه الا اهل من عن يمينه من شيء الى مقطع التراب
و من عن يساره الى مقطع التراب»

"Telbiye getirerek ihramdan çıkan kişiyle birlikte sağında ve solunda bulunan arzın son hududuna kadar her şey onunla birlikte ihramdan çıkarlar."⁵⁸

İmam Bakır (a.s) ise şöyle buyuruyor:

«احرم موسى(ع) من رملة مصر... فلبى، تُجيبه الجبال»

"Musa, Mısır'ın Ramle bölgesinde ihram bağladı... Ve telbiye getirdiğinde dağ ona cevap verdi."⁵⁹

7-Allah'a Dönüş

Telbiyenin hakikati tövbedir ve her geri dönüşte iki tövbe saklıdır: Allah'ın kula dönmesi (tövbesi), kulun Allah'a dönmesi (tövbesi). Tövbenin ardından mağfiret ve ilahî rahmetin nazil olması vardır. Telbiyeyi doğruluk ve hakikatle söyleyen kimse, hakikaten Allah'a geri dönmüş, tövbe etmiştir ve bunun karşılığı da ruh ve bedenin günah ve pislikten arınmasıdır. Peygamber (s.a.a) buyuruyor:

من اضحى يوماً ملبياً حتى تغرب الشمس غربت ذنوبه فعاد كما ولدته امه

57-*El-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne*, s.157, h.455.

58-a.g.e., s.157, h.456.

59-*Biharu'l-Envar*, c.99, s.185, h.13.

"Kim sabahdan güneş batıncaya kadar telbiye getirirse, güneş battığı gibi günahları da batar (bağışlanır) ve tıpkı annesinden doğduğu günkü gibi olur."⁶⁰

Diğer bir hadiste de şöyle buyurmuştur:

من لبي في احرامه سبعين مرة ايمانا و احتسابا، اشهد الله له الف الف ملك ببراءة من النار و براءته من النفاق

"Kim ihram halinde iman üzere ve ilahî mükâfatı ümit ederek yetmiş defa telbiye getirirse, Allah da binlerce meleğini şahit tutarak onu cehennem ateşinden ve nifaktan kurtarır."⁶¹

8-Bağlılıkların Kesilmesinden Sonra İcabet

Hacı dikişli elbiselerini çıkarıp kulluk ve itaat elbisesini giyindiğinde, yeni bir kimlik kazanır, bu maddi ve dünyevi bağlarını kopardıktan sonra gerçekleşir ve ihramlılar arasında yer alır. Öyleyse ihram ve telbiyeden önce kendini yeni bir şekilde buna hazırlamalı ve bu değişimi kendinde hissetmeli; işte o zaman lebbeyk demelidir. Bu konuyla alakalı olarak İmam Sadık'tan (a.s) şöyle nakledilmiştir:

"Namazını bitirip ihram bağladıktan sonra kalk ve biraz yürü. Daha sonra yaya ya da binek halindeyken telbiye getir."⁶²

Başka bir hadiste şöyle nakledilmiştir:

60-*el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne*, s.156, h.453.

61-*a.g.e.*, s.156, h.454.

62-*Vesâilu's-Şia*, c.9, bab.34, h.1.

ان شئت لبيت من موضعك و الفضل ان تمشي قليلا ثم تلبي

"İster ihram bağladıktan sonra, istersen de biraz yürümeye başladıktan sonra telbiye getir."⁶³

9-Telbiyenin Tekrar Edilmesinin Sırrı

Telbiyenin yetmiş kez tekrar edilmesi müstehaptır. Telbiyenin tekrarının çokluğu kendine has bir anlam taşıdığıнын işaretidir. Allah Kur'ân-ı Kerim'de Peygamber'e (s.a.a) şöyle buyuruyor:

*"Onlar için ister bağışlanma dile, ister dileme (fark etmez.) Onlar için yetmiş kez bağışlanma dilesen de, Allah onları asla affetmeyecektir."*⁶⁴ Bu da istiğfar ve zikrin zirvesini belirtir. Yetmiş kez bir şeye teveccüh etmek; yani zirveye ulaşmaktır.

İhramın Sırları

'İhram' arapça bir kelime olup if'al babının mastarıdır ve haram etmek-yasaklamak, kendini bir iş veya işlerin terkine mecbur kılmak manasına gelir. Terim anlamı için ise üç cüzden oluşan özel bir amel için söylenir. Bunlar ihram elbisesini giyinmek, hac ya da umre niyeti ve telbiyedir. İhramlı olmanın farzlarından biri, ihram elbisesini giyinmektir.

Erkekler, ihram için iki parçalı (izâr ve ridâ) sade bir elbise giyerler. Kadınlar da üzerlerinde olan elbiselerle ihramlı olabilirler. Kişi, ihram elbisesini niyet ve telbiye-

---

63-a.g.e., c.9, bab.35, h.1.

64-Tevbe, 80.

den önce giyinmiş olmalıdır. Dikişli elbisenin çıkartılıp, ihram elbisesi giyildiğinde, hacının Allah'ın emrine itaat kastı taşıması önemle vurgulanmıştır. Daha faziletli olanıysa ihramlı olanın bu elbiseyle tavaf etmesi ve kendisinin diğer hac ve umre amellerini yerine getirmesidir. Hacı, ihram elbisesini giydikten, ardından da hac veya umre niyetini ettikten sonra, telbiye zikrini söyleyerek ihramlı olur. Bazı işler ona haram olur. Bu işleri terk etme kastına sahip olsun veya olmasın fark etmez. Elbette en iyisi, ihramlıyken, ihramın haramlarını, hatta bütün haram ve günahlarını terk etmeyi niyet etmektir. İhram ve ihramlı olmak ibadi bir amel olduğundan gurbet (yakınlaşma) kastı da onda şarttır ve riya bu ameli batıl eder. İhram çeşitli hikmetlere sahiptir ve bunlardan bazılarına işaret edilecektir:

1-Yakınlaşmak İçin Hazırlık

İmam Sadık (a.s) buyuruyor ki:

كانت بنو اسرائيل اذا قربت القران تخرج نار تأكل قربان من قبل

منه و ان الله جعل الاحرام مكان القران

"İsrailoğulları kurban kesmek istediklerinde ateş alevlenip kurbanı ön taraftan (başlayarak) yaktı. Bundan dolayı Allah, ihramı kurban kesme yerinde karar kılmıştır."⁶⁵

İsrailoğulları'nda kurbanlığın yanması onun kabul olmasının nişanesi olduğu gibi, burada da hacı kendini kabul edilme konumuna koyar. İsrailoğulları'nın kurbanlık-

---

65-Vesâilu's-Şia, c.9, 1. Bab, h.1

larından sadece bazılarının kabul edilmesi gibi, hacılar arasında da bazıları 'la lebbeyk la sa'deyk' nidasını işiteceklerdir. Kurân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

﴿إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ﴾

"Allah sadece takva sahiplerinden kabul eder."⁶⁶

Bu ayetten, takvalı olma yönünde öğüdün sırrı anlaşılabilir:

﴿فتزودوا فان خير الزاد التقوى﴾

"Azık edinin. Hiç kuşkusuz azığın en güzeli takvadır."⁶⁷

Çünkü hacının ameli, takvayı kendi içinde ihya ettiğinde kabul edilecektir. Bundan dolayı yol azığı olan takvanın önceden hazırlanmış olması gerekir.

2- Allah Karşısında Huşu Sahibi Olmaya Çalışmak

İmam Rıza (a.s) şöyle buyuruyor:

انما يأمرؤا بالاحرام ليخشعوا قبل دخولهم حرم الله و امنه

"(Haccedenler) ilahî Harem'e ve güvenli (emîn) bölgeye girmeden önce huşu sahibi olsunlar diye ihram bağlamaya emrolundular."⁶⁸

Hacı bu yolculukta huzu ve huşu ruhunu kazanmak için alıştırma yapmalıdır. Mikâtta ilahî hareme girişte,

66-Mâide, 27.

67-Bakara, 197

68-Vesâilu's-Şia, c.9, bab.1, h.4.

kendi varlığından (özelliklerinden) soyutlanır (bağlılıkları azalır), huşu ve tevazu duyguları canlanır. Kimin de huşu ve tevazu sermayesi daha çok olursa bu seferden menfaati o kadar çok olacaktır.

İhram elbisesi öyle bir elbisedir ki ihrama gireni kendine (nefsine) tapmaktan, kibir ve üstünlük taslamaktan uzak tutacaktır; ilahî hareme girmeden önce onun ruhunu huşu sahibi ve mütevazı kılacaktır. Öyleyse hareme giriş ve Allah'ın huzurunda bulunma şartı; huşu sahibi ve mütevazı bir ruha sahip olmaktır. Bundan dolayı İmam Bakır (a.s) şöyle buyurmaktadır:

من امّ هذا البيت حاجا او معتمرا مبرءاً من الكبر رجوع من ذنوبه
كهية يوم ولدته امه

"Kim hac veya umre niyetiyle kibirden uzak durarak bu eve yönelirse, anneden doğduğu günkü gibi günahlarından arınır."⁶⁹

İmam Hüseyin (a.s) Peygamber'den (s.a.a) şöyle nakleder:

هلمّ الى جهاد لا شوكة فيه، الحج

"Görkem ve gösterişi olmayan cihada; hacca gelin."⁷⁰

Evet, hac baştanbaşa alçakgönüllülüktür. Onun elbisesinde de azamet, yücelik, üstünlük ve kudretin yeri yoktur ve onda sadece huşu ve tevazu göze çarpar.

69-*el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne*, s.140, h.396.
70-a.g.e., s.115, h.297.

3-Dünyadan Yüz Çevirip Allah'a Yönelmek

İhram elbisesi ve onun sadeliği hacıya zahiri güzellikleri bir kenara koymasını, bir üst adımda; eğer Allah'a ve O'na ulaşmaya talipse dünyevi oyunlardan kendini uzak tutması ve ilahî olmayan gönül bağlarını, bağlılıklarını ruhundan yok etmesi gerektiğini ona öğretir. O zaman mahbuba ulaşma yolunun önü açılmış olur ve madde âleminin ağırlığı onu manaya teveccüh etmesinden alı koymaz.

İmam Rıza (a.s) şöyle buyurmaktadır:

وانما يأمرؤا و بالاحرام... لتلا يلهوا ويشغلوا شىء من امور الدنيا و

زينتها و لذاتها

"Lüzumsuz işlerle uğraşmamaları ve dünya işleri, ziyneti ve lezzetlerinin onları alıkoymaması için... ihrama girmeye emrolundular."⁷¹

Bu yolculukta ilahî cemalin mazharına şamil olmak için sadece gerçek güzellikler ve batını süslemeler düşünlmelidir.

4-Hedefe Ulaşmada Ciddi Azim ve Kararlılık

Eğer hedefi açık bir şekilde anlar ve hedefe erişme aşkı ve şevki ruhumuzda alevlenirse, kemeri iyice sıkır, ciddi ve kalıcı (sağlam) bir azimle harekete geçeriz. İhram elbisesinin özelliklerinden biri, hacıyı şekillendirmedir. Bu şekil hac hedefine ulaşmada, onu engelleyici ve rahatsız edici olmamakla birlikte hedefe ulaşmak için

---

71-*Vesâilu's-Şia*, c.9, bab.1, h.1.

gayret ve dayanıklılıkta yardımcı olur ve haccın kemallerine ulaşmada kişinin motivasyonunu güçlendirir. İmam Rıza (a.s) ihramın sırlarıyla ilgili olarak şöyle buyuruyor:

و يكونو حادين فيما هم فيه قاصدين نحوه، مقبلين عليه بكليتهم

"Yöneldikleri maksat hususunda ciddi olmaları ve tüm varlıklarıyla ona yönelmeleri içindir."⁷²

5-Allah'ı Ululama ve Fakirliği İtiraf

Hacı, Allah'ın karşısında kendini zelil, fakir ve hakir görmeli ve O'nu büyük yüce saymalıdır. Onun için ihram elbisesi, hiçbir şeye sahip olmadığını ve ilahî azamet karşısında fakir bir kuldan başka bir şey olmadığını ifade eder; kendi içinde böyle hisseder. Böylece boş ellerle ve bütün vücudu baştanbaşa muhtaç ve fakir olarak hareme girer. Nitekim İmam Rıza (a.s) ihramın sırlarının başka bir yönünün beyanında şöyle buyurmuştur:

مع ما فيه من التعظيم لله عزوجل لبيته و التذلل لانفسهم عند

قصدهم الى الله عزوجل

"İhram, Allah'a ve O'nun evine karşı saygıyı, Allah'a yönelirken ve O'nun huzuruna çıkarken de nefsi hakir görmeyi ifade eder."⁷³

6-Allah'a Yakarış ve Ümidin Çoğalması

Hacceden kimsenin bu seferde en önemli sermayesi ümittir. Yani ev sahibinin rahmetine, lütfuna ve ilgisine

---

72-a.g.e.

73-a.g.e., h.4.

ümitli olmak! Ama bu önemli sermaye o kadar kolay ele geçmiyor. Ümit ışığının yüreklerde şekillenmesinin en büyük engeli geçici dünya işleri için sahte ve boş isteklerin insan vücudunda kök salmasıdır; makam, servet, toplumsal konumlar gibi. Hacı üzerinden elbisesini çıkardığında, aslında diğerlerine ümit beslememesi ve güvenmemesi gerektiği inancına ulaşır. Elbiseyi kendi bedeninden çıkarmakla, güvенеceği hiçbir dayanak noktasının olmadığına inanmalıdır. Dayanak noktası olarak bildiği şeyleri, mîkâтта kendinden uzaklaştırıp, eli boş ve dünyadan uzaklaşmayı hatırlatan elbiseyle Allah'a doğru yönelir. Bu halet içerisinde diğerlerine ümit bağlarının kesilmesiyle, sonsuz güç sahibi Allah'a ümit ışığı onun ruhunda şekillenir.

İmam Rıza'nın (a.s) buyruğuna göre "Böylece ihramın ruhunu elde eder; Allah'a doğru olan yolculuğunda rahmet ümidi ve azap korkusu, hacceden kimsenin vücudunda alevlenir."

راجين ثوابه راهبين من عقابه ماضين نحوه

"Bu durumlarıyla Allah'ın mükâfatını umarlar, O'nun azabından korkarlar."⁷⁴

7-Müminin Ziyneti

Kur'ân-ı Kerim cami ve mescide saygı gösterilmesi hakkında şöyle buyuruyor:

﴿يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ﴾

74-a.g.e.

*"Ey Âdemoğulları! Her mescitte ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin)."*⁷⁵

Ama Harem bölgesine ve Mescid-i Harama girmek için ihram elbisesi seçilmelidir. Bundan, müminin Harem bölgesine girdiğindeki güzellik ve ziyneti; sadelik, dünyevi süs ve güzellikten ayrılması gerektiği anlaşılıyor. Kimin bağlılığı daha az olursa ilahî hareme girerken daha saygılı olacaktır. Ve daha güzel bir süsle bu emin (güvenli bir şekilde) harîme adım atacaktır.

8-Allah'a Şevk ve İlginin Artması

İhram elbisesi Kâbe'ye doğru hareketi hızlandırır, hacının Rabbi ile görüşme ve buluşma şevkini artırır ve ciddiyet hissini oluşturur. Birçoğu, ameli yerine getirdikten sonra ondan gafil olurlar ve onun dışında başka bir işle meşgul olurlar. Ama ihram, bütün hac boyunca şahsın hac amellerine dikkatinin ve istenilen hedefe ulaşmada amellerin birbirlerine manevi ve batını bağlarının korunmasına sebep olur. Öyle ki kendi haline her dikkat edişinde, ibadet halinde olduğunun farkına varır. İbadet dışında zihnini başka işlerle meşgul etmemelidir. Bu yüzden, şu şekilde emir vermişlerdir:

Hacı lebbeyk demeden önce ihram elbisesini giyininip, birkaç adım yürümelidir; kendini iyice itaat elbisesi içinde hissedip, yeni hal ve durumuna alıştıktan sonra "lebbeyk, Allâhumme lebbeyk" demelidir.

İmam Cafer Sadık (a.s) bu konu hakkında şöyle buyuyor: **"Namazını bitirip ihram bağladıktan sonra**

75-Âraf, 31.

kalk ve biraz yürü. Daha sonra yaya ya da binek halindeyken telbiye getir."⁷⁶

İhramın fıkhi adabı hakkında da şöyle söylenmiştir: "Önce ihram elbisesini giyinsin, o an niyet etsin ve telbiye getirsin."

9-İhram Yani; Her Türlü Temiz Olmayan Durumu Kişinin Kendisine Men Etmesi

Hacceden kimse ihram elbisesini giyindiğinde, ihramlı olmakla paklık ve temizliği kendi vücudunda ihya eder ve böylelikle Harem'e giriş iznini elde eder. İhram, zatı itibarıyla batınî temizlik ve taharet demektir. Bu taharet onun içinde öyle bir inkılâp oluşturur ki eğer bu halde dünyadan gidecek olsa, hiç kuşkusuz kıyamet gününde tertemiz ve bağışlanmış bir halde haşr olacaktır. Nitekim Masum İmam (a.s) şöyle buyurmuştur:

من مات محرماً بعث يوم القيامة ملبياً بالحج مغفوراً له

"Kim ihramlıyken ölürse, kıyamet gününde günahları bağışlanmış ve telbiye getirir bir halde diriltir."⁷⁷

Hadis kitaplarında şöyle gelmiştir: Allah hacıya hitaben şöyle buyurur:

"Kulum, sen ihrama girdin ve bazı işleri kendine haram kıldın (yasakladın), ben de cehennem ateşini sana haram kılıyorum."⁷⁸

76-*Vesâilu's-Şia*, c.9, bab.34, h.1.

77-*El-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne*, s.135, h.367.

78-a.g.e., s.154, h.446.

10-Dünyaya Bağımlılık ve İlgiyi Kesme Alıştırması

Eğer oruç, yemek içmeksizin hayatı sürdürmenin bir ön hazırlığıysa, ihram da sade yaşamın bir ön hazırlığıdır. İhram, hakikatte, Allah'tan başka her şeyden kopma ve O'nun lütfuna ve rahmetine bağlanmaktır. Şöyle ki; ihrama büründüğümüzde adeta "Senin dışındaki her şeyden el çekiyor, sadece senin velayetine ve dostluğuna gönül bağlıyorum" deriz. Dikişli elbiseyi çıkarmak, dünyevî işlerden kopup günden ve ilahî olmayan işlerden kurtulmak manasındadır. İhram elbisesini giyinmek itaat elbisesini giyinmek veya başka bir ifadeyle ziynet elbisesini görmezden gelip takva elbisesini giyinmek demektir. Bundan dolayı günlük hayatta giyilen elbiseler çıkartılıp ihrama bürünüldüğünde, haramlardan ve Allah'ın razı olmadığı şeylerden uzak durmak özellikle tavsiye edilmiştir.

Nitekim rivayetlerde de şöyle geçmiştir: İhramlı, Allah'ı hamdetsin, Peygamber'e (s.a.a.) ve pak Ehlibeyti'ne (a.s) salâvat göndersin ve (Allah'tan) takva elbisesi dilesin.

İhramda Mekruhları Terk Etmenin Esrarı

"Mekruh" her ne kadar yapılması azabı gerektirmese de uzaklaşılması iyi olan ve terk edilmesi sevap olan bir ameldir. Sözlükte mekruhun tanımı şöyle geçer: "Bir şeyi beğenmemek, sevmek kelimesinin zıddı, kerahet."⁷⁹ Kurân-ı Kerim de mekruhu, sevilir olmanın karşısında göstermiş ve şöyle buyurmuştur:

79-Kamusu'l-Kurân, (Kerihe sözcüğü).

﴿حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ﴾

"Ama Allah, imanı size sevdirmiş ve onu gönüllerinizde süslemiştir."⁸⁰

Öyleyse mekruh yani, beğenilmeyen bir şey olup Allah-u Teâlâ, yapılması durumunda bir azap gerektirmese de onun terkinin sevdiği. İhram halinde mekruh olan şeyler şunlardır:

1-Siyah veya beyaz dışında herhangi bir renkli kumaşla ihrama girmek.

2-Çizgili veya üzerinde her türlü işleme ya da resim olan kumaşla ihrama girmek.

3-Kirli elbise ile ihram bağlamak.

4-İhramlı kimsenin yatakta veya siyah ya da sarı renkli yastıkta uyuması.

5-İhramlı kimsenin banyoya gitmesi ve keselenmesi.

6-İhramdan önce, ihramdan çıktıktan sonra ziyaret et-kisi devam edebilecek şekilde kına yakmak veya her türlü yapay renk kullanmak.

7-Kendisine seslenen bir kimseye 'lebbeyk' diye cevap vermesi.

İhram halinde mekruh olan şeylerden kaçınmanın esrarı hususunda şu birkaç noktaya değinebiliriz.

Örneğin:

80-Hucurat, 7.

1-Renklerin Etkisi

İhram elbisesinin beyaz olması gerekmektedir. Siyah rengin, renkli ve işlemeli kumaşların mekruh olması, Hicaz bölgesinin aşırı sıcak havasından dolayı sağlık yönünden etkisine ek olarak, psikolojik olarak da izdiham şeklindeki toplulukta son derece etkilidir. Zira beyaz renk ve herkesin tek renge bürünmesi ruhsal sükûneti ve ruhi sevinci beraberinde getirir. Herkesin beyaz renk kullanmasının yanı sıra gerçekte Müslümanların, kendine özgü azamet ve büyüklüğe sahip geniş bir camiada kültürel ve ibadet yönünden süslenmesine vesiledir. Manevi ve dini yönden de beyaz elbise kıyameti hatırlatan, taharet, temizlik ve ilahî nurla aydınlanmanın nişanesidir. Ancak siyah renk karartı, karanlık ve bulanıklığın habercisidir. Bu yüzden İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmuşlardır:

لايحرم في التوب الاسود و لا يكفن به الميت

"Siyah elbiseyle ihrama girmeyin ve ölüyü de siyah renkli kefenle kefenlemeyin."⁸¹

Allah Resulü de (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

ليس من ثيابكم شيء احسن من البياض

"Elbiselerinizin beyaz olmasından daha güzel bir şey yoktur."⁸²

Bu esasa göre İmam Sadık (a.s) yine şöyle buyurmuşlardır:

81-*Vesâilu's-Şia*, c.9,bab.26.

82-*Mekarimu'l-Ahlak*, s.104.

كان رسول الله (ص) يكره السوداء الا في ثلاثة العمامه والخف و
الكساء

"Allah Resulü (s.a.a) şu üç şey haricinde siyah renkten hoşlanmazdı: Sarık, ayakkabı (çarık) ve abâ."⁸³

2-Temizlik ve Süslenmek

İslam'ın zahirde ve batında temizlik ve taharete verdiği önem o derecededir ki müslümanları zahiri anlamda süslenmeye emretmekte ve buyurmaktadır ki: "**Şüphesiz Allah güzeldir ve güzeli sever.**" İhramın beyaz olmasının şartı ve elbisenin kirli olmasının çirkin ve kötü bilinmesi, bu verilen önemin göstergesidir. Masum İmam (a.s), birinin kirli elbiseyle ihrama girmesi hakkında sorulan soruya şöyle cevap vermiştir:

لا اقول انه حرام و لكن تطهيره احب الى و طهوره غسله و لا
يغسله الرجل ثوبه الذي يحرم فيه حتى يحل و ان توسخ

"Haram olduğunu söylemiyorum, ancak temiz olması bana daha sevimlidir. Kişi elbisesini yıkayarak temizlemeli ve sonra ihrama girmelidir. İhrama girdikten sonra kirlense de elbisesini yıkamamalıdır."⁸⁴

Elbette bu süslenme, zerafet ve şıklık, ihram elbisesiyle sınırlı kalmamıştır. Hatta bir hacı ihram halindeyken etrafını da uygun bir renge sokmalı ve ruhsal anlamda et-

83-Süneni'n-Nebi (s.a.a), s.132.

84-Vesâilu's-Şia, c.9, bab.38.

kisi olan renklerle bu büyük ve kalabalık camiada çevrenin temizlik, taharet ve zerafetini gözetmesi bakımından sarı veya siyah gibi renklerden uzak durarak beyaz elbise giymelidir.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

كره ان ينام المحرم على فراش اصفر او على مرفقة صفراء

"İhramlı kimsenin sarı renkli yatak veya yastıkta uyuması mekruhtur."⁸⁵

3-İlahî Sınırları Korumak

Haram ilahî sınırlardan sayılır ve haram sınırlarını korumak da harama mürtekip olma ihtimalinden dahi uzak durmayı gerektirir. Bu ihtimale amel etmek her ne kadar vacip olmasa da taşıdığı önem, bu tür işlerin mekruh unvanı taşımamasını ve bu tür amellerin terkine teşvik etmeyi gerektirir. Bu kural bütün haram kılınan şeylerde geçerlidir. Ancak hac ibadetlerinde önemle iki meseleye işaret edilmiştir: Bedene zarar verme ihtimalini taşıdığı için banyo yapmak ve keselenmek, ihramdan önce ve ihramdan çıktıktan sonra ziynet etkisini sürdürecektir olan kına vurmaktır. Nitekim İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

لا بأس بأن يدخل المحرم الحمام ولكن لا يتدلك

"İhramlı kimsenin banyo yapmasında sakınca yoktur. Ancak kese yapmamalıdır."⁸⁶

85-a.g.e., c.9, bab.28.

86-a.g.e., c.9, bab.76.

4-İlahî Huzurda Bulunma Adabına Riayet Etmek

İnsan daima Allah'ın huzurunda olsa da "lebbeyk" zikrini dilinde cari ettiğinde emniyet yurdu ilahî hareme girmiş ve rububiyet dergâhında özel anlamda huzura çıkmış olur. İnsan ilahî huzura varmanın gereğince, huzura has zikri ve ilahî hareme girmedeki remzi (lebbeyk) Allah'tan gayrısı için kullanmamalıdır. İnsan eğer Allah'ın nidası ve davetine lebbeyk demişse, başkalarına cevap olarak bu kelimeyi kullanmamalıdır. Ayrıca Allah'ın sevmediği ve yapılmasını mekruh kıldığı şeylerden uzak durmalıdır.

5-Allah İçin Ortak Karar Kılmamak

İhram halindeki mekruhlardan biri de insanın kendisine seslenen bir kimseye 'lebbeyk' diye cevap vermesidir. Hac, Allah'ın davetine icabet olduğundan ve lebbeyk kelimesi de bu icabete nişane sayıldığından, lebbeyk kelimesini Allah'a mahsus kılmak gerekir ve insan başkalarını (hatta konuşmada dahi) O'na ortak kılmamalıdır. (İbâdetle Allah'a hiç kimse ortak edilemez.)

İhramda Haramları Terk Etmenin Esrarı

Bir hacı niyet ve ihram elbisesini giydikten ve telbiye getirdikten sonra yirmi dört şeyi kendine haram eder. Bunlardan on dokuzu kadın ve erkekler için ortak, dört şey ise erkeklere mahsus ve bir şey de kadınlara mahsus-tur.

Kadın ve Erkeklerde Ortak Olan Şeyler:

Aynaya bakmak, her türlü güzel koku kullanmak, ziy-net anlamında sürme çekmek, yağ sürmek, ziyet unva-

niyle parmağa yüzük takmak, her türlü süs aracı, kadın ve erkeğin birbirine karşı her türlü cinsel lezzet almak, istimna, birine akit okumak ve birinin akdine geçmek veya buna şahit olmak, bedenden kıl-tüy koparmak, tırnak kesmek, diş çekmek, bedenden kan akıtmak, vahşi çöl hayvanlarını avlamak, bedene yerleşen haşereleri öldürmek, silah taşımak, ağaç veya Harem'de büyüyen bir bitkiyi koparmak (kendi ektiği şeyler istisna), cidâl ve füsûk.

Erkeklerle Mahsus Olan Şeyler:

Dikişli elbise giymek, başı örtmek, ayağın üstünü tamamen kapatmak ve hareket halinde başın üstüne gölge edecek bir şey kullanmak.

Kadınlara Mahsus Olan Şeyler:

Yüzü Örtmek.

Hacılar, ihrama girmekle bazı şeyleri kendilerine haram ve yasak kılarlar ve onları yapmamayı ahdederler. İmam Sadık (a.s) ihram halindeki haramlar hakkında şöyle buyuruyor:

"Hacceden kimse, hac ve umre için ihram esnasında Allah'ı anmaktan alıkoyacak, başka şeylerle meşgul edecek veya Allah'a itaat ve ibadete engel olacak her türlü şeyi kendine haram kılmalıdır."⁸⁷

Haramların sırrı, ihramın esrarında saklıdır ve ihram halinde yapılan haramlar, ihramda olan her türlü hikmet ve sırrın tahakkuk etmesine engeldir.

87-Mehecce'tu'l-Beyzâ, c.2, s.207.

İhramın hakikati "*O'nun vechi dışında herşey helâk olacaktır.*"⁸⁸ cümlesidir.

İhram, hayvani yaşam şeklini unutmak ve kalben tertemiz bir hayat üzere olmaktır.

İhramın hakikati, ciddiyet alıştırmasıdır.

İhram, bir olmak, bire dönüşmek ve nihayetinde bir hakikate ve çokluktan vahdete ulaşmaktır.

İhram, Âlemlerin Rabbi ile bir antlaşma yapmaktır.

İhram Allah'ın celal ve cemal mazharı olmak ve kâmil insan makamına ulaşmak adına adım atmaktır.

Ancak haramlar, hacıların bu hakikatlere nail olmalarını önleyen engellerdir. Allah'tan başkasına gönül vermeye ortam hazırlar. Bu yüzden ihramın sırrına ulaşmak, ihramlı haldeyken haramlardan kaçınmakta yatar.

1-Fısk (Kötülükler)

"Fısk", hak yolundan her türlü sapmaya denir. Sözlük bilimcileri şöyle yazar: "Fısk yani, itaatten çıkmaktır."

﴿لا رفث ولا فسوق ولا جدال في الحج﴾

"Hacda cinsel ilişki, günaha sapsak, kavga etmek yoktur."⁸⁹

Yukarıdaki ayette fısktan maksat, sınırlı sayıdaki rivayetlerde yer alan yalan söyleme, küfretme ve böbürlenmedir. İmam Kazım (a.s) şöyle buyurmaktadır:

الفسوق الكذب و المفاخرة

88-Kasas, 88.

89-Bakara, 197.

"Füsuk (fisk), yalan söylemek ve böbürlenmektir."⁹⁰

İmam Sadık da (a.s) şöyle buyururlar:

الفسوق الكذب و السباب

"Füsuk (fisk), yalan söylemek ve küfretmektir."⁹¹

Şeyh Tusî (r.a) şöyle yazar:

"Ashabımız fiskı, yalan söylemek olarak nakletmişlerdir. Ancak daha evla olan ise, (fisktan kasıt) ihrama giren kimseye haram kılınan bütün her şeydir."

Elbette İmam (a.s) ayette yer alan fiskı tanımlama ve beyan makamında olsa da, hiçbir rivayette bu üç şeye (yalan, küfretme ve böbürlenme) bir arada değinmemiştir. Aksine birine ya da ikisine işaret etmiştir. Bu üç şey fiskın üç misal ve örneği olarak tanıtılmıştır ama fakihler arasında meşhur olan da yine bu üç şeydir (yalan, küfretme ve kendini beğenmek-övünmek).

1-1-Davranış Tarzını Haccın Ruhuyla Uyumlu Hale Getirmek

Bu üç günahın etkilerine dikkat edildiğinde ve haccın genel felsefesiyle karşılaştırıldığında, aralarında hiçbir uyumun olmadığı görülür. İmam Bakır (a.s) yalan hakkında şöyle buyurur:

ان الكذب خراب الايمان

"Şüphesiz yalan, imanı tahrip edip yıkar."⁹²

90-*Vesâilu's-Şia*, c.9, h.4.

91-*Biharul-Envar*, c.96, s.173, h.18.

92-*Usul-u Kâfi*, c.2, s.339, h.4.

Allah Resulü de (s.a.a) küfretmek hakkında şöyle buyurmaktadır:

اياكم و الفحش فان الله عزوجل لا يحب الفاحش المتفحش

"Küfretmekten kaçınm. Şüphesiz Allah (c.c), çok küfredeni ve küfrü alışkanlık haline getireni (ağzı bozuk kimseyi) sevmez."⁹³

İmam Seccad (a.s) ise övünmek ve böbürlenmek hususunda şöyle buyuruyor:

و هب لي معالى الاخلاق و المضى من الفخر

"Bana yüce ahlak hediye et (bahşeyle) ve övünmekten korusun."

İmam Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır:

الله الله عباد الله فى كبر الحمية و الفخر الجاهلية

"Allah için, Allah için büyükleme kibrinden ve cahiliye övücünden vazgeçin."⁹⁴

Ancak Kurân-ı Kerim, hac hakkında şöyle buyurur:

﴿مَا تَعْلَمُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَ تَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ

التَّقْوَى﴾

(Ahiret için) azık toplayın. Kuşkusuz, azığın en hayırlısı takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma)dır. Ey akıl sahipleri, bana karşı gelmekten sakının."⁹⁵

93-Vesâilu's-Şia, c.9, h.11478.

94-Gureru'l-Hikem, c.4, s.435.

95-Bakara, 197.

İmam Sadık da (a.s) buyurur ki:

إذا احرمت فعليك بتقوى الله و ذكر الله و قلة الكلام الا بخير فان
تمام الحج و العمرة ان يحفظ المرء لسانه الا من خير

"İhrama girdiğinde Allah'a karşı takvalı olman ve Allah'ı anman, bir hayrı söyleme dışında az konuşman senin üzerinde yükümlülüktür. Şüphesiz hac ve umrenin bütünü-kemali, şahsın hayır bir iş dışında dilini muhafaza etmesindedir."⁹⁶

Fısk ve günaha mürtekip olmak, takva ve Allah'ın zikriyle (ki haccın ruhudur) çelişmektedir. Hakikatte bir hacı ihrama girerek itaat ve kulluk elbisesi giyer ve haccın manevi havasıyla uyum içinde hareket eder. Allah'a itaat eden insan, Allah karşısında korku ve alçakgönüllü bir ruha sahiptir. Ancak yalancı, küfreden ve övünen bir insan saldırgan, inatçı ve haktan uzaklaşan bir ruha sahip olur ve bu ikisi asla bir araya gelemez.

1-2-Düşmanlık Zeminini Ortadan Kaldırma

Hac, bir anlamda sevgi ve dayanışma alıştırmasıdır ve her bir hacının üzerinde ahlakî etkilerine ilave olarak, aralarında sevgi, vahdet ve dayanışma ortamını hazırlar. Bunun aksine fısk, haccın bu yüce felsefesinin tam karşısında yer alır ve nifak, düşmanlık, ikiyüzlülük, kin ve nefret ortamı hazırlar.

2-Cidal (Münakaşa Yapmak)

Tartışma ve münakaşa, karşılıklı olarak sözlü kavgaya

96-*Vesâilu's-Şia*, c.9, s.108.

ya da sözlü çekişmeye denir. Diğer bir tabirle inatçılık ve husumetli şekilde sözlü savaştır. *Mecmau'l-Bahreyn* kitabının yazarı şöyle der: "Cidal, inat ve düşmanlık içeren karşılıklı delillerin karşılaştırılmasıdır."⁹⁷

Lisanu'l-Arap adlı kitapta da şöyle gelmiştir: "Cidal, düşmanlıkta ileri gitme manasında kullanılır."⁹⁸

Müfredat kitabının yazarı ise şöyle tanımlamıştır: "Cidal, karşılıklı üstünlük sağlama ve anlaşmazlık yoluyla kurulan diyalogdur."

Bu tanımlara göre cidal, karşılıklı sohbet ve bir tarafın kendi sözünü ispat etme veya karşı tarafın görüşünü batıl kılmak için bir konunun ispatı ya da nefyi üzerinde yapılan diyalogdur. Ancak karşılıklı sohbetin ve diyalogun tabii seyirinin dışına çıkılır ve inatçılık ve düşmanlıkla sonuçlanır. Rivayetlerde cidal hakkında başka bir özellik de belirtilmiştir ve o da, bu düşmanlıkta Allah'ın adının vesile ve araç olarak kullanılmasıdır. İmam Sadık (a.s) şöyle buyurur:

و الجدل هو قول الرجل لا والله و بلى والله و سباب الرجل الرجل

"Cidal, bir kimsenin 'Allah'a ant olsun evet veya Allah'a ant olsun hayır!' cümlesini kullanması ve (ta-raflardan) birinin karşısındakine küfretmesidir."⁹⁹

Hadiste zikredilen "küfürlü konuşmak" şartından, cidalin husumetle birlikte olduğu anlaşılır ve "Allah'a ant olsun evet ve Allah'a ant olsun hayır" cümlesinden de kişinin kendi sözlerinin ispatında ısrar ve karşısındakinin

97-*Mecmau'l-Bahreyn*, c.5, s.336.

98-*Lisanu'l-Arap*, c.11, s.103.

99-*Vesâilu's-Şia*, c.9, s.108.

sözlerini 'Allah' kelimesini kullanarak nefyetmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Elbette güzel bir üsluba sahip olan tartışma ve cidal teyit edilmiştir.

﴿ادع الى سبيل ربك بالحكمة و الموعظة الحسنة و جادلهم

بالتى هى احسن﴾

*"(Ey Muhammed!) Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et."*¹⁰⁰

Ancak sözlü kavga, inat, öfke uyandıran, küfür ve böbürlenme gibi haramlara mürtekip olunan, üstünlük sağlamak amacıyla doğru veya yalan yere yemin etme şeklindeki tartışmalar kınanmış ve hacda haram kılınmıştır.

﴿فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي

الْحَجِّ﴾

*"Kim o aylarda hacca başlarsa, artık ona hacda cinsel ilişki, günaha sapmak, kavga etmek yoktur."*¹⁰¹

Elbette yasaklanan batıl cidalde her iki tarafın da batılı uyması söz konusu değildir. Aksine bir taraf batıl bir tartışmaya mürtekip olsa dahi karşı taraf (hak üzere olsa da) karşılıklı diyalog ve sohbetten kaçınmalı ve sohbeta devam etmemelidir. Bu anlamda şu birkaç hikmete değinebiliriz:

100-Nahl, 125.

101-Bakara, 197.

2-2-Tefrika ve Düşmanlığı Ortadan Kaldırmak

Hac ortamı, anlamsız diyaloglardan, konuşmalardan ve çekişmelerden arı olmalıdır. Zira hac ibadet, ihlâs, sevgi ve şefkat mekânıdır. İnsanın ruhu bu durumdan güç almalı ve aynı zamanda Müslümanlar arasında sevgi ve kardeşlik sağlamlaşmalıdır. Bu yüzden, bu duruma aykırı her eylem yasaktır. Elbette inançsal sahada diyalog kurma ve konuşma veya müşrik ve kâfirlerden beraat ilanı içeren "güzel şekilde tartışma" (ki inanç temellerini sağlamlaştırır ve batıl ve tağüt düşüncelerini nefyetme hedefi taşır), yasaklanan tartışmanın dışındadır.

2-3-Harem'e, Kâbe'ye ve Sahibine Yapılacak Saygısızlığın Önüne Geçmek

Hac, haram aylarda karar kılınmış ve Mekke, Kâbe, Mescidü'l-Haram ve Harem de özel saygınlığa sahiptir. Bir hadiste şöyle yer almıştır:

المحرمات خمس: البيت الحرام و المسجد الحرام و البلد الحرام و
الاشهر الحرام و الحرم

"Beş yere saygı ve tazim vaciptir; Beytü'l-Haram, Mescidü'l-Haram, Beledü'l-Haram, haram aylar ve Harem."¹⁰²

Onların saygınlığını korumak özel bir önem taşır.

﴿وَمَنْ يُعْظَمْ حُرْمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ﴾

"Her kim, Allah'ın emir ve yasaklarına saygı gösterir-

102-Tefsir-i Keşşâf, c.3, s.154.

se, bu, Rabbinin katında kendisi için daha hayırlıdır."¹⁰³

Bu durumda hacda haram olan şeyler haccın, Harem'in ve haram ayların yüceliğinden kaynaklanan hürmet ve saygınlığından dolayıdır. Hacda, hayırlı ve haccın saygınlığına uygun yerine getirilen bir amel, güzel ve makbuldür. Ancak nefsanî heveslere uyararak, düşmanlığa ve husumete yol açacak ve ilahî dergâhta saygısızlığın açık bir örneği sayılacak olan tartışma gibi hürmeti korumamak ve saygısızlık etmek yasaktır.

3-Şehvetsel Lezzetler

Kadın ve erkeğin karşılıklı olarak birbirlerinden her türlü bedensel ve şehvetsel lezzet almaları (hatta şehvetle bakış veya şehvetsel temas) ihramda haram kılınan şeylerdendir. Bunların mukaddimesi olan akit okuma veya kadının akdi kabul etmesi ve hatta bu duruma şahitlik etmek de haramdır. Kendini tatmin etme ve her türlü istimna da ihramdaki haramlardan sayılır ve bu günaha mürtekip olan kimselere (tövbenin gerekliliğine ek olarak) ağır kefaretlar yüklenmiştir.

3-1-Kemal Yolculuğunda Manilerin Ortadan Kaldırılması

Hacılar, ihrama girmekle manevî bir sefer ve Allah'a doğru seyre başlarlar. Bu yolculukta tavsiye edilen her şey ruhun kemali, ilahî buluşmaya nail olma ve madde âleminden ve hayvani isteklerden uzaklaşmaya yöneliktir. Bu hayvanî şehvetler, dünyevî cilvelerdir.

﴿زَيْنَ النَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ . . . ذَلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾

"Nefsin şiddetle arzuladığı şeyler insana süslü gösterildi... Bunlar dünya hayatının geçimliğidir."¹⁰⁴

Bu ziynetler ve dünyevî cilveler, insana hayvanî âlemlerle meşgul olması için verilmemiştir. Aksine ilahî bir imtihandır:

﴿إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لِّهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا﴾

"İnsanların hangisinin daha güzel amel yaptığını deneyelim diye şüphesiz biz yeryüzündeki şeyleri ona bir ziynet karar kıldık."¹⁰⁵

İmam Ali (a.s) şehvet hakkında şöyle buyuruyor:

"Şehvetler, şeytanların av yerleridir/ kapanlarıdır."

Hac yolculuğu ile (ki manevî ve melekutî bir seferdir), nefsanî şehvetlerle meşgul olmak arasında hiçbir uyumsuz konu değildir ve şehvet insanın manevî kemal-yükselmesinin önünde bir engeldir.

3-2-İnsanın Kendisi ile Meşgul Olması

İhramlı kimse "Senin için saçımı, bedenimi vs. kadınlara haram kıldım" söylemiyle, ilk adımda Allah'tan başkasıyla meşgul olmayacağına ve bedenini İsmail (a.s) gibi maşuğa takdim edeceğine ve gerek saçlarını kısaltarak, gerekse kurban keserek bunları tekrar kendi iradesi altına alacağına dair ahitte bulunur. Cinsel ilişki ve bedensel lezzetler, bedenden en çok faydalanma ve ona tasarruf

104-Âl-i İmrân, 14.

105-Kehf, 7.

etmektir ki insanın ruhunu tasallut altına alır ve en bariz şekilde ahdi bozar. Bu yüzden ihramlı kimseye boşama izni verilmiştir ama akit okuma ve evlenme izni verilmemiştir:

المحرم يطلق ولا يتزوج

"İhramlı kimse boşayabilir ama evlenemez."¹⁰⁶

3-3-Manevî Lezzetlere Daha Fazla Dikkat

İnsan, maddî lezzetlerle ünsiyet bulması ölçüsüyle, manevî lezzetleri derk etmekten ve maneviyatla irtibattan ve ülfetten yoksun kalır. İhramlı halde şehvetli lezzetlerle meşgul olan kimseler o ölçüde haccın lezzetini idrak etmekten mahrum kalırlar. Öyle ki bu amel (hac), onun için özel bir lezzet ve tat olmaktan çıkar.

Buna ilaveten eğer bizler hacda, Allah için ve O'nun hatırına dünyevi lezzetleri terk eder ve onun (haccın) tadını alırsak, ömür boyu bu yöntem ve geleneği devam ettirir veya dünyevî lezzetlerden de Allah'ı yâd ederek istifade ederiz.

4-İnsanın Bedeni Üzerindeki Tasarrufu

Tırnak kesmek, kıl-tüy almak, bedenden kan çıkarmak ve diş çekmek, 'insanın bedeni üzerindeki tasarruf etmesi' unvanı kazandığı için ihram boyunca haramdır. Bu haramları şu şekilde sıralayabiliriz:

a-El ve ayak tırnaklarını ne miktarda olursa olsun kesmek ve kırmak.

106-*Vesâilu's-Şia*, c.9, bab.7, h.1.

b-Yüz kıllarını ve saçları hatta beden kıllarını koparmak veya tıraş etmek: Kişi ne kendi bedeninden, ne de ihramlı olmasa dahi başkasının bedeninden kıl-tüy koparamaz veya tıraş edemez.

c-Dişleri fırçalayarak veya bedeni kaşıyarak da olsa bedenden kan çıkarmak.

d-Kan akmasa dahi diş çekmek.

Bu haram kılınan şeyler, aşağıda birkaçına işaret edeceğimiz bazı sırlara sahiptir:

4-1-İhramdan Çıkmaya Sebep Olan Şeylerden Kaçınma

Tırnak kesmek ve saç koparmak, ihramdan çıkış için (taksir) belirtilen unsurlar arasında yer alır. Öyle ki bunlar ihram halinde ve ameller bitmeden yapılırsa, gerçekte ihramdan çıkmaya sebep olan unsurları yapmakla aynı sayılır.

4-2-Küçük veya Büyük Haramları Terk Etme Zorunluluğu

Saç koparma, bedenden kan akıtma ve diş çekmenin haram olmasının, cinsel ilişki, fiske ve tartışma gibi haram kılınan şeylerin yanında ele alınması şu hakikatin beyanıdır ki insan, kulluk ve itaat elbisesi içinde büyük veya görünürde küçük sayılabilecek meseleler ve günahlar arasında fark koymamalıdır. Aksine haram veya farz olan her şeye karşı itaatkâr olmalıdır. Bu nedenle küçük günahları önemsememenin kendisi büyük bir günahdır ve diğer taraftan genellikle görünürde küçük olan hayırlı bir iş, manevî kemal yolunda insanın önüne değerli ve güzel bir kapı açar.

4-3-Bedene En Az Şekilde Teveccüh Etme

Bir hacı ihrama girmekle kendi bedeni üzerindeki tasarruf hakkını kenara iter, bütün vücudunu kendine haram kılar ve onu harîm-i hakka dâhil eder.

احرم لك شعري و بشرى و لحمى و دمنى و مخى و عصبى

"Senin için saçımı, cildimi, etimi, kanımı, beynimi ve damarımı ihrama koyuyorum. (Kendime haram ediyorum)."

Bu beden Allah'a ait olur. Bu sebeple hacılar umrenin sonunda saçları kısaltarak ve haccın sonunda kurban keserek bedendeki tasarruflarını tekrar kazanırlar. Ancak bedene teveccüh yani, Allah'tan gaflet etmek ve hac yolculuğunda her türlü gaflet yasaklanmıştır.

و احرم عن كل شيء يمنعك من ذكر الله

"Seni Allah'ın zikrinden alıkoyan her şeyi kendine haram kıl."

5-Asayiş ve Emniyet Peşinde Olmak

Erkeğin başını örtmesi (her ne kadar başına bir şey koysa veya başını su gibi şeylere daldırıp da) ve kadının da bir kısmı da olsa yüzünü örtmesi ihram halindeyken haramdır. Aynı şekilde hareket halindeyken başın üzerine bir gölgelik bırakmak ve ayakların üstünü tamamen kapatmak, erkeklere özel kılınan haramlardan biridir. Bu yasakların felsefe ve hikmeti şunlardır:

5-1-Boyun Eğmek ve Teslimiyet

Rivayetlerde şöyle gelmiştir: **"Erkeğin ihramı ba-**

şındadır."¹⁰⁷

Bu hadis bir hacının ihram için kafasını ve zihnini her türlü ilahî olmayan şeylerden boşaltması mükellefiyetinin öneminin beyanıdır.

Bir hacı ihram esnasında; **"Saçımı, cildimi, etimi, kanımı, beynimi ve damarımı ihrama bürüyorum."** derken hakikatte bütün bedenini, örneğin başını ihrama bürür ve kendi harimînden çıkarak ilahî harîme dâhil olur. Bu ise bir hacının Allah'a karşı boyun eğmesinin ve teslim olmasının nişanesidir. Aynı zamanda dost ile buluşma yolunda baştan dahi geçmektir.

5-2-Böbürlenmek ve Üstünlük Taslamaktan Uzak Durmak

İhram bütün ayrımcılıkların silinmesi demektir ve bir hacı iki sade parçayı giyinmekle, diğer hacılarla aynı renge ve şekle bürünür. Başın yalın olması da bu önemli felsefeyi desteklemektedir. Bir taraftan beyaz renge ve ihramın sadeliğine vurgu yapılırken diğer taraftan, başın örtülmesi yasaklanmıştır. Bu ortam ve altyapı, bu hac için oluşan büyük toplulukta her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmıştır. Eğer bu men ve yasak olmasaydı genel anlamda herkes, kendine özel bir giyim tarzıyla büyük hac kongresini tek vücut olmaktan ve uyumluluktan çıkarırdı ve her bir fert veya grup, bu yolla kendisi için bir üstünlük girişiminde bulunurdu!

5-3-Zorluklara Katlanmak ve Visal İçin Meşakkat

Haccın özelliklerinden biri de, dost (Allah) yolunda rahatlık arzusunu terk etmek ve zahmete katlanmaktır.

107-a.g.e.

Hacceden kimse ilahî buluşmaya nail olmak ve O'nun huzuruna yakınlık için, kendi bedenini zahmete ve zorluklara salar ve tüm iştiağıyla bu yorgunluğu benimser. Zorlukları kabullenme ne kadar çoğalırsa, maddi ve dünyevi bağılıklardan kopma da bir o kadar kolaylaşır. Bu yüzden İmam (a.s) başın yalın olmasının felsefesinde şöyle buyurmaktadır:

ليذوق الحر و البرد

" Soğuk ve sıcak tatması için..."

Kadınların yüzü hususunda ise şöyle buyuruyor:

المحرمة لا تنتقب لان احرام المرأة في وجهها

"İhramlı kadın peçe örtmemelidir. Çünkü kadının ihramı onun yüzündedir."¹⁰⁸

Başka bir hadiste şöyle nakledilmiştir:

"...Her ne kadar yüzüne peçe örtsen de rengin değişmeyecektir."¹⁰⁹

Erkeğin başını gölgelendirmesi bahsi ise hadiste şöyle yer almıştır:

سألت ابا الحسن (ع) عن الظلال للمحرم فقال اضح لمن احرمت له، قلت انى محرور و ان الحرّ يشتمّ علىّ فقال اما علمت ان الشمس تغرب بذنوب المجرمين

"İmam Kazım'a (a.s), ihramlı kimsenin başını gölge-

108-a.g.e.

109-a.g.e., h.3.

lendirmesi hususunda soru sorduğumda **'Başını açsın'** buyurdu. Ben, 'Mizacım sıcaktır ve sıcaklık bana ağır geliyor, dayanamıyorum' deyince **'Bilmez misin ki bu amel, güneş battığında, günahkârların günahlarını da kendisiyle birlikte alıp götürür!'** diye buyurdular."¹¹⁰

İmam Ali (a.s) kapsamlı bir bakış açısıyla haccın zorlukları hakkında şöyle buyuruyor:

"Allah-u Teâlâ Kâbe'yi, havası-suyu güzel olan bir yerde bina etmedi ve ibadetleri de, insan için kemal zemini oluşsun diye zorluklarla iç içe karar kıldı."

Sonrasında Hz. Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

"Kalplerindeki kibri çıkarsın, yerine ruhlarına huzu ve huzuru yerleştirsın, yüzlerine rahmet kapılarını açsın ve onlara bağışlama araçlarını kolayca versin diye Allah, kullarını çeşitli zorluklarla imtihan etmekte, sorunlarla ibadete davet etmekte ve çeşitli belalara düşürmektedir."¹¹¹

*Naz ve niyaz içinde olan dosta yol bulmaz
Aşk, zorluğa göğüs geren rindlerin yoludur*

5-4-Tövbe ve Yakarış Edebi

Yüz ve başın yalın oluşu ve saçların dağınıklığı yakarışın, yardım istemenin (yalvarmanın) ve tövbenin nişanesidir.

Hacceden kimsenin ilahî dergâha tövbe ve yakarış halinde olması ve bu dua ve tövbe makamının hac merasimi boyunca devam etmesinden dolayı, haccın dış görünüşü de onun ruh halini yansıtmalıdır.

110-*Vesâilu's-Şia*, c.9, bab.64, h.11.

111-*Nehcü'l-Belaga*, hutbe.192.

5-5-Takva Alıştırması

Yüz ve baş, cazibe ve güzellikte temel bir öneme sahiptir. Buna rağmen ihram halinde her türlü cinsel lezzet (hatta şehvetli bir bakış) haram kılınmıştır. Diğer taraftan ise kadının yüzünü açması emredilmiş ve belki de bu durum, kadın ve erkek, birbirinin görüş alanı içinde oldukları müddetçe kayma ve sapmalara karşı takvalı olsunlar, kendilerini kontrol etsinler, günah karşısında sabırlı olsunlar ve bunu, haccın bir meyvesi olarak kendi hayatlarında karar kılsınlar diyedir.

5-6-Haccın Şiari

Bir kimsenin cüppesi ve şalı olabilir ve onu elbise olarak kullanabilir. (Nasıl ki bazı milletlerde bu tür bir giyim yaygındır). Ancak erkeğin baş ve ayaklarının örtülü olmaması ve kadının da yüzünün açık olması hac elbisesinin özelliğidir. Bu, kadının elbisesi hususunda (ki normal elbiseyle bir farkı yoktur) büyük ölçüde farz oluşur. Merasim esnasında yüzün açık olması gerekliliği, diğerlerine nazaran kadına seçkinlik kazandırır:

*"Ey iman edenler! Allah'ın (koyduğu din) nişanelerine ... ve de Rab'lerinden bol nimet ve hoşnutluk isteyerek Kâ'be'ye gelenlere saygısızlık etmeyin."*¹¹²

6-Süslenmek

Koklamak, güzel kokulu yemek veya kokulu bir şey giymek, göze sürme çekmek ve ziynet olarak yüzük takmak, bedeni yağlamak, aynaya veya saydam bir şeye bakmak, erkekler için dikişli elbise giymek, kadın ve er-

kek için her türlü süs eşyası kullanmak (mücevher, saf ipek elbise, güneş gözlüğü ...) ihramlı haldeyken haram kılınmıştır. Bu yasaklar, bazılarına işaret edeceğimiz üzere esrar ve hikmetlere sahiptir:

6-1-Dünyevi Ziyetlerden Arınmak ve Maneviyatla Süslenmek

Hac, dünyevi ziyetlerin sergi alanı değildir. Aksine orada gerçek güzellikler (batını güzellik ve paklık, dinî kudret ve nihayetinde ilahî bir coşku ve çekicilikler) sergilenmelidir. Hac, visal heyecanını ortaya koyma sahnesidir ve büyük hac merasiminde ortaya çıkan güzellik, hem hacıları, hem de dışarıdan hac merasimini izleyenleri etkisi altına almalıdır. Eğer temel görüşümüz, güzelliğe bakış açısı ve bizim ondan tanımımız, ihramdan önceki bakış açımızsa, hac bizde bir değişime sebep olmamış ve aynı şekilde şeytanın tuzağı ve amelleri ziyetlendirmesi tehlikesiyle yine karşı karşıyayız demektir. Lezzetler, güzellikler ve temayüller ancak ilahî renge büründüklerinde bu bağılıklardan kurtulacağız.

İmam Sadık (a.s) koku ve yüzük hakkında şöyle buyuruyor:

لا ينبغي للمحرم ان يتلذذ بريح طيب

"Şüphesiz ihramlı kimsenin güzel kokudan lezzet alması beklenmez (yasaktır)."¹¹³

İmam Sadık ihramlı kimsenin yüzük takması hakkında şöyle buyuruyor:

لا يلبسه (الخاتم) للزينة

113-*Vesâilu's-Şia*, c.9, h.5.

"Ziyet için yüzük takmaz."¹¹⁴

Kadınların giyimi hakkında ise şöyle buyuruyor:

المحرمة تلبس الحلى كله الا حليا مشهور

"Kadınlar ihram halindeyken meşhur süs eşyaları dışında bütün süs eşyalarını takabilirler."¹¹⁵

Sürme çekme konusunda şunları buyuruyor:

لا بأس ان يكتحل و هو محرم الم يكن فيه طيب يوجد رجه فاما

للزينة فلا

"İhramlı kimsenin, güzel kokulu olmaması şartıyla sürme çekmesinin sakıncası yoktur. Ancak bu ziyet için ise sakıncalıdır."¹¹⁶

Tüm bunlar, hacda batının zahire öncelikli olduğunu ve hacıların zahirî işlerden dolayı değil de batını işlerden dolayı kaygılanmaları gerektiğini anlatır.

Zahirle bir şey ölçülmez de çözülmaz de

Batından yana bir şey varsa elinde, getir bize

6-2-Bencilliği Terk Etmek

Haccın tamamı ibadetle doludur. İbadet yani, sadece O'nun için olmak, O'nu düşünmek, O'na yönelmektir. Buna engel olan her şey ise, ibadetin ruhundan eksiltir. Sahip olduğu çekicilikle ve şahsı kendisiyle meşgul eden güzel koku, o ölçüde o kimseyi Allah'a karşı gaflete düşürür ve hac ibadetlerinde Allah'tan başkasına her türlü

114-a.g.e. bab.64, h.4.

115-a.g.e.

116-a.g.e.,h.1

teveccüh (mübah dahi olsa) haram kılınan şeylerdendir.

﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾

"Kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa yararlı bir iş yap-sın ve Rabbine ibadette kimseyi ortak koşmasın."¹¹⁷

6-3-Maddî Lezzetlerin Yasaklanması

Güzel koku ve esans her ne kadar İslam'da methedilse de ("Güzel koku enbiyanın ahlakındandır"), ihramlıy-ken yasaktır. Nitekim rivayette şöyle yer almıştır:

كان على بن الحسين (ع) اذا تجهز الى مكة قال لا هله، اياكم ان تجعلوا في زادنا شيئاً من الطيب و لا الزعفران نأكله و نطعمه

"İmam Zeynelabidin (a.s), Mekke'ye gitmek için ha-zırlanırken aile bireylerine şöyle buyurdu: "Sakin yiye-ceğimize ve başkalarını doyurmak için hazırladığımız aزیğa güzel koku ve safran ilave etmeyin."

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

لا تمس شيئاً من الطيب و لا من الدهن في احرامك و اتق الطيب في طعامك و امسك على انفك من الرائحة الطيبه

"İhramlıyken güzel koku kullanmayın ve yağ sür-meyin. Kokulu yemeklerden de uzak durun ve kendi-nizi güzel kokuyu koklamaktan alıkoyun."¹¹⁸

117-Kehf, 110.

118-İstibsâr, c.2, s.178.

Daha sonra İmam (a.s), bu haramın yasaklamanın sırrını şöyle açıklıyor:

فانه لا ينبغي للمحرم ان يتلذذ بريح طيبة

"Şüphesiz ihramlı kimsenin güzel kokudan lezzet alması beklenmez (yasaktır)."¹¹⁹

Yani hacıların maddi lezzetlerden uzaklaşması ve manevi ve ruhani lezzetleri elde etmeye önem gösterme zorunluluğu, haccın gaflet edilemeyecek gereklilikleridir.

6-4-İnsanın Kendisini Görmemesi

Belki de aynaya bakmanın haram oluşu, kendini görmek ve ihram halinde nefsi ve nefsanियeti bir kenara bırakmaktan kinaye olabilir. İnsanın kendisini görmesi, Allah'ı görmeye engeldir. Bu yüzden bunun kefareti Allah'ı unutmanın telafisi olarak "lebbeyk" söylemi karar kılınmış ve bu zikri söylemekle insanın dikkatini Allah'a odaklaması gerektiği belirtilmiştir. İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

لا تنظر في المرأة وانت محرم فانه من الزينة

"İhramlyken aynaya bakma. Çünkü o bir ziyettir."¹²⁰

İbn-i Ammar'dan nakledilen hasen hadiste şöyle yer almıştır:

"İhramlı kimse ziyet sayıldığı için aynaya bakmamalıdır. Eğer bakarsa da hemen lebbeyk demelidir."

119-*Vesâilu's-Şia*, c.19, bab.34, h.1 ve 4.

120-*Biharu'l-Envar*, c.99, s.168.

7-Başkasının Harîmine Saldırı ve Emniyetsizlik

Harem sınırları içinde bir bitkiyi veya ağacı koparmak, silah taşımak, insanın bedeni üzerinde gezen haşereleri öldürmek veya telef olmalarına sebep olmak, ihramlı kimse için haramdır. Aynı şekilde Harem sınırları içinde ihramlı veya ihramlı olmayan kimsenin avlanması veya avlanmaya yardım etmesi de haramdır. (Elbette bu, evcil hayvanları ve deniz canlılarını kapsamaz). Tüm bunlar birbirinden farklı hikmetlere sahiptir. Örneğin:

7-1-Şiddeti Terk Etmek

Hacceden kimsenin bedenini ihramlı hale getirdiğinde, bütün vücudunu Allah'a bırakmış ve kendi tasarrufundan çıkarmıştır. Böylece ruhunu özgürleştirerek onun yücelmesi için daha fazla ortam sağlamıştır. Bu durumda hacı, "Allah'ın huzuruna varan gürüha dâhil olmuş olur. Onun duası, istekleri, şefaata talebi ve sükûtu yeşerip gül açsın diye, haktan gelen ilahî rahmet, yağmur misali onun üzerine yağmaya başlar. İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

حاج و المعتمر وفدالله، ان سألوه اعطاهم و ان دعوه اجابهم و ان
شفعوا شفعمهم و ان سكتوا ابتدأهم

"Hac veya umre yapan kimseler Allah'ın misafirleridirler. Eğer (Allah'tan) istekte bulunurlarsa onlara verir, çağırdıklarında icabet eder ve şefaata talep ederlerse şefaatte bulunur ve susarlarsa (Allah) onlarla konuşmaya başlar."¹²¹

Böyle bir durumda hacceden kimsenin kendi hayvanî

121-el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne, s.137, h.376.

(cismanî) hayatı için, rahmetin yağdığı bir ortamda bulunan hayvanların canını alması, öldürmesi reva değildir. Bu rahmet simgesinin görünürde de hem silahı bırakmakla, hem yaşam ortamının haklarına riayet etmekle (bitki ve ağaçları koparmamakla) ve hem de başkalarına zarar vermemekle (bedende bulunan haşerele dahi) korunması gerekir. Elbette ihramdan çıktığında insan maddi yönünün bir ihtiyacı olarak avlanmak isteyecektir. Bu sebeple bu ihtiyacın karşılanması için avlanmaya izin verilmiştir:

﴿وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا﴾

"İhramdan çıktığınızda (isterseniz) avlanın."¹²²

Elbette Harem herkes için emniyet yeri olduğundan Harem'in dışında yapılacak bir ava izin verilmiştir.

7-2-Herkes İçin Güvenli Ortam Oluşturmak

Herhangi bir hayvanın avlanması, hem ilahî haremde ve hem de ihram halinde haram kılınmıştır. İmam Sadık (a.s), takipçilerinden birine şöyle buyuruyor:

لا تستحان شيئا من الصيد و انت حرام و لا انت حلال في الحرم و
لا تدلن عليه محلا و لا محرما فيصطاده و لا تشر اليه فيستحل من
اجلك فان فيه فداء لمن تعمده

"İhramlıyken hiçbir avlanmayı ve yine ihram dışında da Harem'de avlanmayı helal bilme. İhramlı ve ihramsız kimseye avlaması için avı gösterme ve senin yüzünden avlanmayı helal bilirler diye işaret dahi et-

122-Mâide, 2.

me (emir verme). Çünkü bunu bilerek yapanın keffaret vermesi gerekir."

Kurân-ı Kerim ise şöyle buyuruyor:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ وَحُرْمٌ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرْمًا يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدِيًّا بِالْبَالِغِ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةً طَعَامٍ مَسَاكِينَ أَوْ عَدْلُ ذَلِكَ صِيَامًا﴾

"Ey iman edenler! İhramlı iken (karada) av hayvanı öldürmeyin. Kim (ihramlı iken) onu kasten öldürürse (kendisine) bir ceza vardır. (Bu ceza), Kâbe'ye ulaştırılmak üzere, öldürdüğünün dengi olup, içinizden iki âdil kimsenin takdir edeceği bir kurbanlık hayvan veya yoksulları yedirmek suretiyle keffaret; yahut onun dengi oruç tutmaktır."¹²³

Kurân-ı Kerim "Oraya kim girerse, güven içinde olur."¹²⁴ buyuruyor. Öyleyse Harem Allah'ın emin kıldığı yerdir ve hacılar da ihramlarıyla ilahî Harem'de yer alırlar ki "**Hacı, Allah'ın (c.c) garantisidir.**"

Harem emin bir yer ve hacılar da güvenli ilahî haremde bulunuyorsa bu emniyet ve güvenlik herkes için olacaktır. İmam Sadık (a.s) ayetin tefsirinde şöyle buyuruyor:

123-Mâide, 95.

124-Âl-i İmrân, 97.

"Vahşi hayvanlardan ve kuşlardan Harem'e girenler, oradan çıkana kadar emniyettedir; korkutulamaz (kanı akıtılamaz) ve eziyet edilemez."¹²⁵

Harem'de güvende olanlar sadece hayvanlar değil, bitki ve ağaçlar hatta haşereler dahi mutlaka güvende olmalıdır. Silah taşımak da (güvenli ortam ve atmosferin çehresini bozduğundan) yasaktır.

7-3-Avlanmanın Teslimiyet Ruhuyla Uyuşmaması

Hayvanların özellikleri birbirinden farklıdır. Evcil hayvanlar boyun eğmiş ve teslim olmuşlardır. Vahşi hayvanlar ise uçup kaçan, ürkek ve emre itaatsizdirler. Ruhun teslimiyetinin zuhuru olan hacda, hacıların vahşi hayvanlarla sevgi bağı ve irtibat kurması uygun değildir. Zira şüphesiz insan ruhu her türlü yiyecek ve giyecekten etkilenmektedir. Bu doğrultuda Kurân-ı Kerim, evcil hayvanları kesmeyi ve yemeyi caiz kılmış ancak vahşi hayvanları yasaklamıştır:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ أَحَلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةَ الْأَنْعَامِ إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ﴾

"Ey iman edenler! Akitlerinizi yerine getirin. İhramlı iken avlanmayı helâl saymamanız kaydıyla, okunacak (bildirilecek) olanlardan başka hayvanlar, size helâl kılındı."¹²⁶

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyorlar:

125-*Vesâilu's-Şia*, bab.88, h.2.

126-Mâide, 1.

لا بأس بان يصيد المحرم السمك. . . قال الله: أَحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ
وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَكُمْ

"Kişinin ihramlı iken balık avlamasında bir sakınca yoktur...Çünkü Allah buyuruyor ki: "Sizin için de yolcular için de bir geçimlik olmak üzere deniz avı yapmak ve deniz ürünlerini yemek sizlere helâl kılındı."¹²⁷

Belki vahşi hayvanları avlamanın tekrarı durumunda kefaret olmamasının sırrı, intikam vadesinin verilmesidir. Tekrar avlanmaya mürtekip olmak hakikatte, teslimiyet ruhundan uzaklaşmak ve insanın inat ve itaatsizliğinin artması olsa gerek ki artık bunun telafisi için bir fidye bulunmamaktadır. Bu sebeple Kurân ilk aşamada şöyle buyuruyor:

﴿وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ
لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ . . . وَ مَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللَّهُ مِنْهُ وَاللَّهُ عَزِيزٌ
ذُو انْتِقَامٍ﴾

"Ey iman edenler! İhramlı iken avı öldürmeyin. İçinizden kim onu kasten öldürürse öldürdüğü hayvanın dengi (ona) cezadır. (Bu) yaptığı işin kötü sonucunu tatması içindir. Fakat kim bir daha böyle yaparsa, Allah ondan intikam alır. Allah, mutlak güç sahibidir, intikam sahibidir."¹²⁸

Burada "(Bu) yaptığı işin kötü sonucunu tatması için-

127-Mâide, 96.

128-Mâide, 95.

dir." tabirinden fidyenin, hacının bizzat kendisine verdiği zararın telafisi olduğunu anlayabiliriz. Ancak bu zarar devam ettiğinde artık telafi edilemez. Aksine bunu ilahî intikam takip eder. Av etini yemekten uzak durmak o denli önemlidir ki İmam Sadık (a.s) bunun hakkında şöyle buyuruyor:

ذا اصاب المحرم الصيد في الحرم و هو محرم فانه ينبغي له ان يدفنه و
لا ياكله احد

"İhramlıyken Harem'de avlanan kimse (hayvanı keserse) o avı defnetmeli ve kimse ondan yememelidir."¹²⁹

Bu teslimiyet ruhu, bitki ve haşerelerin yaşamlarına saygı göstermeyi gerektirmekte ve bundan dolayı dikkate alınmalıdır.

Kefaretlerin Esrarı

Hacceden kimse eğer ihramda haram kılınan şeylerden birine mürtekip olursa suçuna, zamana ve mekâna uygun olarak kefaret (dinî ceza) ödemesi gerekir. Diğer bazı şartlar da kefaretin türünü ve miktarını değiştirebilir. Genel olarak kefaret üçe ayrılır:

- 1-Deve, inek ve koyun kesmek.**
  - 2-Fakirleri doyurmak ve telef olan (yok olan) şeyin karşılığını ödemek.**
  - 3-Telbiye getirmek, istiğfar ve tövbe etmek.**
- Güzel koku kullanmak, doğru veya yalan yere yemin

129-*Vesâilu's-Şia*, c.9, bab.3b, h.2.

etmek ve avlanmak, birinci ve ikinci kısım kefaretləri kapsayan haramlardır. Aynaya bakmak ve fışk işlemekte ise mali kefaret gözetilmeyen unsurlardandır. Kefaret ödemenin farz olmasının esrarı hakkında birkaç noktaya işaret edebiliriz:

1-Hatayı Örtmek ve Günahı Telafi Etmek

Yüce Allah, takvanın etkisi hakkında şöyle buyuruyor:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَ يُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ﴾

*"Ey iman edenler! Eğer Allah'tan korkarsanız O, size iyi ile kötüyü ayırt edecek bir anlayış verir, suçlarınızı örter ve sizi bağışlar."*¹³⁰

Takvanın sonucu, günahın etkilerinin yok oluşu ve ilahî bağışlanmadır. Bazı müfessirler kötülüklerin kefaretini günahların ruhsal ve toplumsal etkileri olarak ve gufranı ise Allah'ın bağışlaması ve uhrevî azaptan kurtuluş olarak tefsir etmişlerdir.¹³¹

Başka bir ayette kısas hakkını açıklarken şöyle buyuruyor:

﴿فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ﴾

*"Kim de bu hakkını bağışlar, sadakasına sayarsa o, kendisi için keffaret olur."*¹³²

130-Enfâl, 29.

131-Tefsir-i Numune, c.7, ayetin tefsiri.

132-Mâide, 45.

İmam Sadık (a.s), bu ayetin tefsirinde şöyle buyurur:

"Affeden kimsenin, affettiği kadar günahları bağışlanır."¹³³

Her iki ayette de kefarete hatayı örtmek, günahı telafi etmek ve ilahî bağışlanma manasına gelmektedir.

Kurân-ı Kerim, diğer bir ayette Allah tarafından haram kılınan şeylerden uzak durmanın önemi hususunda şöyle buyuruyor:

﴿تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾

*"Ve işte bunlar, Allah'ın sınırlarıdır. Küfre sapanlara korkunç bir azap vardır."*¹³⁴

Yani haramlar ilahî sınırlardır ve hiç kimse onunla muhalefete kalkışmamalıdır. Sınırlara riayet etmeyenlerin cezaları ise elemli azaptır. Burada kefaretin rolü açıkça görülüyor ki kefarete, bu zararın telafi edicisidir ve harama mürtekip olan kimse kefareti ödemekle kendini elemli azaptan kurtarır.

2-İman Esaslarının Güçlendirilmesi

Kefarete, ruhun mürtekip olduğu haramın kirliliğini tasfiye etmesine ek olarak, imanın esaslarını ve dini inançları da güçlendirir. İnsanı ise dini kanunlara bağlı ve daha ciddi kılar. Zira eğer bir kimse günaha mürtekip olsa ve kendini kefarete ödemeye mecbur görmezse zamanla haram şeyleri yapmakta daha pervasız davranacak ve sonunda kalbindeki iman esasları zayıflayıp yıkılacaktır.

133-Nuru's-Sakaleyn, c.1, s.637.

134-Mücadele, 4.

Ancak haram işledikten sonra onu telafi etmeye himmet eden kimsenin, bu hata ve yanlışları telafi etmede gösterdiği bu önem, imanının güçlenmesiyle sonlanacaktır. Kurân-ı Kerim, 'Zihar' kefaretinin beyan ettikten sonra kefaretin yerine getirilmesinin etkisi ve bunun farz oluşu hakkında şöyle buyuruyor:

﴿ذَلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ﴾

"Bunlar, Allah'a ve Resûlüne hakkıyla iman edesiniz, diyedir."¹³⁵

Başka bir ayette ise 'Yemini Bozma'nın kefaretinin açıkladığından sonra şöyle buyuruyor:

﴿كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾

"Allah, size âyetlerini işte böyle açıklıyor ki şükredesiniz."¹³⁶

3-Kefaretin Günahı Önleyici Rolü

Bütün kefaretlar, önleyici bir özelliğe sahiptir. Özellikle duruma göre bedensel cezalardan daha fazla etkili olan malî cezalarda bu böyledir. Bu tür cezalar, şahsın harama mürtekip olmadan önce onun sonuçları ve bu dünyada göreceği cezaları düşünmesine sebep olur ve şahıs haramı işlemekten vazgeçer. Hac merasimindeki kefaretların önleyici gücü, özel bir öneme sahiptir ve kefaretların ağır olması, hacda haramlara düşmenin önünü alabilir.

135-Mücadele, 4.

136-Mâide, 89.

4-Hatırlatma Etkeni ve Hatalı Kimsenin Islahı

Birçok kefaretteki mevcut sınıflandırma (ki en ağırdan ve fazladan çoktan başlayarak hatalı kimsenin kefarete tahammül gücünün zayıflığı sebebiyle en hafife ve en azıner.) şunu gösterir ki kefarete sırf cezalandırma amaçlı değildir. Aksine kefarette terbiye etme hedefi gizlidir. Şahıs en çoğa ve en ağıra gücü yetmediğinde sıra bir sonraki merhaleye gelir. Öyle ki şahsın istiğfar ve tövbesi son aşamada kabul edilir ve hakikatte ona, hata yaptığı ve cezayı da kabul ettiği ancak gücünün yetmemesi sebebiyle cezalarının bağışlandığı anlatılır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

MESCİD-İ HARAM'IN SIRLARI VE AMELLERİ

Mekke Şehrinin Sırları

Mekke şehri, Hicaz topraklarında bulunan ve Kâbe'yi parlayan bir yüzük taşı gibi çevreleyen bir şehirdir. Bu şehrin emniyetli ilahî Harem sınırları içinde yer alması, bu şehre özel bazı ayrıcalıklar kazandırmıştır. Bu yüzden bu şehre giriş, orada bulunma ve orada ikamet etmede bazı gizli esrarı barındıran bir takım adap ve düsturlar saklıdır. Bu bölümde yüce manevi makam ve öneme sahip olan kutsal Mekke şehrinin esrarına değineceğiz:

1-Mekke, Allah'ı Arayanların Varış Noktasıdır

Mekke (maksat) yani, likau'llaha tutkun nefislerin bu topraklara girişiyle sükûnet ve durgunluğa ulaştığı mekândır. Tıpkı anne sütünü emme içgüdüğü taşıyarak çırpınan ve anne göğsünden içtiği sütle sakinleşen bebek gibi, ilahî buluşmayı gaye edinenler de maşuku görmeyi arzular ve Mekke'ye ulaşmakla bu buluşmayı elde ederler. İmam Rıza (a.s) buyuruyor ki:

سمیت مکہ مکہ لان الناس كانوا يمکون فيها وکان يقال لمن قصدھا قدما

"(Cahiliye döneminde) insanlar haccettikleri zaman ıslık çalıyorlardı. Bu yüzden haccetmek isteyen kimseye 'gad Mekkâ' diyorlardı."¹

2-Mekke Geçiş Yurdudur

Mekke, dünyevî bir yaşam yeri değildir. Aksine gelişme ve geçiş yeridir. Yani; olduğumuz şeyden, olmamız gerekene geçmektir. Mekke istisna bir şehirdir. Daha kısa zamanda seferi bitirmek için bir yol arayanlar (halktan Hakk'a ulaşmak gayesinde olanlar), bir parça beline ve bir parça omuzuna elbise atıp 'lebbeyk' sesleriyle bu topraklara doğru yola çıkmalıdırlar. Ancak fani dünya hayatı için kalacak bir mekân arayanlar başka bir yeri seçmelidirler. İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmaktadır:

فان المقام بمكة يقسى القلوب

"Mekke'de ikamet etmek kalbi katılaştırır."²

İmam'ın (a.s) tavsiyesi şu şekildeydi: **"Eğer uzun bir müddet Mekke'de ikamet etmek istiyorsanız, ikamet ettiğiniz yıl içinde şehirden çıkın ve ihramlı şekilde girin ki Mekke'de ikamet edenlerden değil de Harem'e dâhil olan kimselerden sayılasınız."**

İmam Bakır (a.s) şöyle buyuruyor:

لا ينبغي للرجل ان يقيم بمكة سنة قلت: كيف يصنع؟ قال يتحول عنها

"İnsanın bir yıldan fazla Mekke'de ikamet etmesi uygun değildir. Ravi "Ne yapması gerekir" diye sordu-

1-Uyun-u Ahbari'r-Rıza (a.s), c.2, s.90.

2-Biharu'l-Envar, c.99, h.26.

ğunda İmam (a.s) cevabında şöyle buyurdu:

"(İkamet ettiği yıl içinde) başka bir şehre gitsin"³

3-Mekke, Hayrın Menbaıdır

Bu âlemde her şeyin bir aslı ve kökeni vardır. Araplar bunu "ümm" yani "ana" kelimesiyle tabir ederler. Bu yerkürede binlerce hayır ve bereket kaynağı olan şehirler ve kıtalar yoktu ve ortaya çıkmaları bir noktadan başladı. Rivayetlerde bu yayılma kaynağının Mekke ve başlama noktasının Kâbe olduğu geçmiştir. İmam Ali (a.s), Şam ehli bir kimsenin 'Neden Mekke Ümmü'l-Kura'dır?' (şehirlerin anası) sorusuna şu cevabı vermiştir:

لان الارض دحيت من تحته

"Çünkü yeryüzü ilk olarak bu mekânın altından genişlemeye başladı."⁴

Yani Mekke, bütün şehir ve köylerin kaynağıdır ve toprak, bütün özellikleri, hayır ve bereketleriyle bu noktadan yeryüzünün tamamına yayılmıştır.

4-Görkemli Tevhit Ehlinin Toplanma Yurdudur

Mekke'nin isimlerinden biri de "Bekke"dir. İmam'a (a.s) "Mekke'ye "Bekke" adının verilmesinin sırrı nedir?" diye sorulduğunda şöyle buyurdu:

"Çünkü insanlar birbirlerini elleriyle iterler."⁵

3-*Vesâilu's-Şia*, c.9 (Tavaf babının mukaddimesi), bab.16, h.5.

4-*Biharu'l-Envar*, c.16, h.17.

5-*Kurbu'l-İsnâd*, s.104.

Yani insanlar, izdihamdan dolayı birbirini iteleyerek kendi maksatlarına ulaşmak isterler. Bu da tevhit ekseninde toplanan tek tanrı inançlı topluluğun azametini göstermektedir.

5-Zalimleri Aşağılama Merkezidir

Tarih boyunca, ne zaman bir zalim Kâbe'yi yıkma ve tahrip etme fikrine kapılmışsa, ilahî azap ve hışma duçar olmuştur. Allah'ın zalimlere olan azabının bir örneği de, fillerle donanmış Ebrehe ordusunun yok olma hadisesidir.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyurmaktadır:

اسماء مكة خمسة ام القرى و مكة و بكة و البساسة كانوا اذا ظلموا
بها بستهم اى اخرجتهم و اهلكتهم، و ام رحم كانوا اذا الزموها رحمو

"Mekke'nin beş farklı adı vardır; Ümmü'l-Kura, Mekke ve Bekke denilmiştir. Besâse ismi ise orada zulmedenlerin şehirden atılmaları ve helak olmaları sebebiyle söylenmiştir. İnsanlar (bu) şehre yerleştiklerinde, buraya gelmeyi farz bildikleri için rahmete nail olmak amacıyla da Ümmü Rahim adı verilmiştir.⁶

Başka bir rivayette ise şöyle yer alır.

و كانت تسمى بكة لانها تبك اعناق الباغين اذا بغوا فيها

"Zalimler, halkı burada boğazlayarak helak ettiği için Bekke denilmiştir.⁷

6-Biharu'l-Envar, c.16.

7-Vesâilu's-Şia, c.9, bab 19 (tavaf babının mukaddimesi), h.51.

6-İbadet ve Ubudiyet Topraklarıdır

İstirahatinin dahi ibadet sayıldığı, yalvarma ve figân (dua) etme yurdu olan ve ibadet için yaratılan mekân çok azdır. Mekke, ibadet ve kulluğun ortaya koyulduğu ve gösterildiği bir yerdir. Orası ağlama, figan etme, tövbe ve Allah'a dönme şehridir. İmam Sadık (a.s) şöyle buyurur:

انما سميت مكة بكة لبكاء الناس حولها و فيها

"Mekke'nin Bekke olarak anılmasının tek nedeni, orada ve çevresinde insanların ağlamasıdır."⁸

Mekke zikir, dua ve Kur'ân şehridir. İmam Bakır (a.s) şöyle buyurur:

الساجد بمكة كالمتشحط بدمه في سبيل الله

"Mekke'de secde eden kimse, Allah yolunda kendi kanına bulanana kimse gibidir."⁹

İmam Seccad da (a.s) şöyle buyurmuştur:

من ختم القرآن بمكة لم يميت حتى يرى رسول الله (ص) و يرى

منزله في الجنة

"Mekke'de Kur'ân'ı hatmeden kimse, ölmeden önce Resulullah'ı (s.a.a) ve cennetteki yerini görür."¹⁰
Ve ayrıca şöyle buyurmuştur:

النائم بمكة كالمتشحط في البلدان

8-Biharul-Envar, c.16, h.8.

9-a.g.e., c.16, h.34.

10-Tehzib, c.5, s.468, h.164.

"Mekke'de uyuyan kimse, başka topraklarda kendi kanına bulanmış (cihat etmiş) kimse gibidir."

7-Ruhu ve Nefsi Olgunlaştırma Şehridir

Hayattaki zorluklar ve huzursuzluklar, insanın ruh ve nefsindeki kötülükleri uzaklaştırmak ve manevî kemali derk etmede yol bulmak için ilahî bir imtihandır. Mekke bir olgunlaştırma ve yapılandırma yeridir ve oradaki zorluklar, hacıların altın misali ruhunu kötülüklerden ve pisliklerden temizler. Peygamberimiz (s.a.a) şöyle buyurur:

من مرض يوماً بمكة كتب الله له من العمل الصالح الذي كان يعمله
عبادة ستين سنة و من صبر على حرّ مكة ساعة تباعدت عنه النار
مسيرة مائة عام و تقربت منه الجنة مسيرة مائة عام

"Allah, Mekke'de bir gün hasta olan kimseye, işlenmiş altmış yıllık sevap verir ve Mekke'nin sıcağına bir saat sabreden kimseden yüz yıllık mesafedeki ateş (cehennem) uzaklaştırılır ve yüz yıllık cennet mesafesi ona yaklaştırılır."¹¹

Ruhun bu şekilde kemale doğru ilerlemesi ve olgunlaşması, zorluklarla karar kılınan Mekke'nin coğrafi konumunun asıl sırrıdır.

8-Temiz Kimselerin Şehridir

Allah (c.c.), İbrahim (a.s) ve oğlu İsmail'e (a.s) hitaben şöyle buyurdu:

11-Biharul-Envar, c.16, h.47.

﴿طهرا بيتي للطائفين و العاكفين و الركع السجود﴾

"Tavaf edenler, kendini ibadete verenler, rükû ve secde edenler için evimi (Kâbe'yi) tertemiz tutun"¹²

İmam Sadık'ın (a.s) buyurduğu gibi:

فينبغي للعبدان لا يدخل مكة الا و هو طاهر قد غسل عرقه و

الأذى و تطهر

"İnsanlar, gusül alarak bütün kir ve pisliklerden temizlenmiş bir halde Mekke'ye girse yeridir."¹³

Hem zahirin temiz olması; beden temizliği, gusül ve abdest vb. hem de ruhu kibir ve gururdan temizlemek ve ruhu tevazu ve huşuyla süslemek gerekir. İmam Sadık (a.s) şöyle buyurur:

من دخلها بسكينة غفر له ذنبه قلت كيف يدخل بسكينة قال

يدخلها غير متكبر ولا متجبر

"Kim oraya (Mekke'ye) sükûnet ile girerse günahı bağışlanır." Ravi: "Oraya sükûnetle nasıl girilir? diye sorduğunda İmam (a.s) cevabında şöyle buyurdu: **"Mütekebbir ve zalim olmadan girerek."**¹⁴

9-Özel Bir Saygınlığa Sahiptir

Kurân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

12-Bakara, 125.

13-Vesâilu's-Şia, c.9, bab.5 (tavaf babının mukaddimesi), h.3.

14-a.g.e., h.1.

﴿وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَادِ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ﴾

"Kim de orada zulmederek haktan sapmak isterse, biz ona elem dolu bir azaptan tattıracağız."¹⁵

Mekke, ilahî Harem olması hasebiyle günah ve Allah'ın emrine itaatsizlik edilmesi, (Allah'ın herkesi güvenli haremde kendi misafiri kabul ettiği bir durumda) buranın saygınlığını korumamak demektir. Bu yüzden orada günaha mürtekip olana daha fazla (elemli) azap vardır.

10-Herkesin Şehridir

Mekke bağımsız bir şehirdir ve bütün Müslümanlar, Mekke ve Harem'in herhangi bir yerini mesken edinebilirler ve hiç kimsenin onları engelleme ve sınırlama hakkı yoktur. Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmaktadır:

مكة مناخ لاتباع رباعها و لاتؤاجر بيوتها

"Mekke yolcuların konaklayacağı yerdir. O halde onun toprağı satılamaz, evlerinden de kimse kira talep edemez."¹⁶

İmam Ali (a.s), Mekke'deki görevlisine hitap ettiği mektubunda şöyle yazar:

مراهل مكة الا يأخذوا من ساكن اجرا فان الله سبحانه يقول
«سواء العاكف فيه و الباد» فالعاكف: المقيم به و البادى الذى يجج اليه
من غير اهله وفقنا الله و اياكم لمحابه والسلام

15-Hacc, 25.

16-Tarih-i Beyhakî, c.6, s.35.

"Mekke halkına, evlerinde konaklayan kişilerden kira almamalarını emret. Çünkü Allah, "Oraya yerleşenle, ziyarete gelen müsavidir" buyurdu. Oraya yerleşen, orada ikamet edendir. Ziyaret eden ise Mekke halkından olmayıp hacetmek için gelendir. Allah, bizi ve sizi sevdiği işleri yapmaya muvaffak etsin."¹⁷

Bu sebeple Mekke, umumi bir mekân sayılır ve orasının tasarruf hakkı Veli-i Emri Müslimin'e aittir. O da mutlaka Müslümanların ve Mekke şehrinin maslahatına uygun hareket etmelidir.

Mekke'nin bağımsız İslami bir bölge olması, Müslümanların hiçbir kısıtlama olmadan bu ibadet mekânından faydalanabilmeleri demektir. Hiçbir özel topluluğun, Müslümanların bu ibadet merkezinde bulunmalarıyla elde edilen ekonomik ve siyasi menfaatler konusunda sulta hakkı taşımaması gerekir. Aksine bu kazanç ve gelirler tüm Müslümanlara hizmet olarak geri dönmelidir.

Mescid-i Haram'ın Esrarı

Mescid-i Haram, Hz. Âdem'im (a.s) Kâbe'yi bina etmesiyle birlikte şekillenmiş ve Hz. İbrahim'in (a.s) Kâbe'yi tadilatı zamanında bu mescidin sınırları belirlenmiştir. Elbette bu sınır halk tarafından korunmamış ve Kâbe'nin etrafında ve Mescid-i Haram sınırları içerisinde evler yapmaya başlamışlardır.

İslam'dan sonra zaman içerisinde mescide sahip olduğu ilk sınırlar kazandırılmıştır ve bazı yerler de ona eklenmiştir. Hüseyin b. Naim şöyle rivayet eder:

17-Nehcü'l-Belaga, mektup.67.

سألت ابا عبدالله (ع) عما زادوا في المسجد الحرام عن الصلاة فيه
فقال: ان ابراهيم و اسماعيل حدا المسجد ما بين الصفاء و المروه فكان
الناس يحجون من المسجد الى الصفاء

İmam Sadık'a (a.s), Mescid-i Haram'a eklenen (yeni) bölümlerde namazı sorduğumda şöyle buyurdu: "**İbrahim ve İsmail Safa ile Merve arasında belirlediler. İnsanlar daha önce Mescid ile Safa arasında hacc ediyorlardı.**"¹⁸

Bu ve bu konuda nakledilen diğer hadisler, mescit sınırlarının önceden tayin edildiğini açıklamaktadır.

Mescid-i Haram, mescitlere ait genel hükümlere ek olarak kendine özel bazı adap ve kurallara sahiptir. Kâbe'nin bu mescidin içinde yer alması, ona özel bir kutsallık kazandırır. Öyle ki oradaki ibadet, namaz, dua ve Kur'ân okunması diğer mekânlarla kıyas bile edilemez.

Mescid-i Haram, kadimi olmasının yanında ve olaylarla dolu bir tarihe sahiptir. Peygamberlerin orada bulunmaları ve müşriklerin bu kutsal mekânı ele geçirip viran etme arzuları, bu mescidi diğer yerlerden ayıran bir başka özelliştir. Bu yazıda ele alacağımız şey, bu kutsal mekânın adap ve özelliklerinde gizli olan sırlardır:

1-Mescid-i Haram, Vuslat İçin Bir Bahanedir

İmam sadık (a.s) şöyle buyuruyor: "Mescid-i Haram'a girerken şunları söyle:

18-*Tehzib*, c.5, s.453, h.1584.

اللهم انى عبدك و البلد بلدك و البيت بيتك جئت اطلب رحمتك و
اؤم طاعتك مطيعا لأمرک راضياً بقدرک اسألك مسأله المضطر اليك
الخائف لعقوبتك اللهم افتح لى ابواب رحمتك و استعملنى بطاعتك و
مرضاتك

"Allah'ım! Ben senin kulun, şehir senin şehrin ve ev senin evindir. Allah'ım! Rahmetini isteyip, itaatini seçip, emrine uyup, kaderine razı bir halde sana geldim.

Allah'ım! Çaresiz kalmış, akıbetinden korkan biri olarak senden istiyorum! Rahmet kapılarını yüzüme aç ve beni razı olduğun kulluk yoluna yönlendir."¹⁹

Bu değerli duanın içerdiği ibareler, Mescid-i Haram'da bulunmanın ilahî rahmete kavuşma bahanesi olduğu hakikatinin beyanıdır:

*Ey hacca giden kavim, neredesiniz?
Maşuk işte burada, haydin geliniz
Komşudur maşuk size, yanı başınızda
Sahrada avare kalan sizler nicesiniz?
Maşukun suretten uzak yüzünü görürseniz
Hem hâce, hem hâne, hem Kâbe sizsiniz
Onlarca defa bu yoldan o eve vardınız
Bir defa da bu evden çatısına çıkınız (Bu evden sahibine yol alınız)*

19-Usul-u Kâfi, c.4, s.401, h.1.

2-Temizler Vadisidir

Kurân-ı Kerim şöyle buyuruyor: Şüphesiz Allah'ın kelamına temiz ve taharet sahibi olmadan ulaşamazsınız. Çünkü pak kelim, pak bir niyet ve düşünce ister.

﴿لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ﴾

"Ona, ancak tertemiz olanlar dokunabilir."²⁰ Temiz kimselerin ortamına girmek de zahiri ve batını taharet ister:

﴿ثُمَّ لِيَقْضُوا تَفَثَهُمْ . . . . وَ لِيَطُوفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾

Sonra kirlerini gidersinler...ve Beyt-i Atik'i (Kâbe-yi) tavaf etsinler".²¹ Müşriklerin Mescid-i Haram'a girmeleri yasaklanmıştır. Zira tevhit nurunun parladığı bir mekânda ve muvahhit kimselerin toplandığı yerde, şirk ve küfrün karanlık ve zulmetine yer olamaz.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا

الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ﴾

"Ey iman edenler! Allah'a ortak koşanlar ancak bir pislikten ibarettir. Artık bu yıllarından sonra, Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar."²²

Hatta mescidin yapımı, dikilmesi ve onarımı dahi temiz olmayan kimselerin eliyle kirlenmemelidir. Zira

20-Vâkıa, 79.

21-Hacc, 29.

22-Tevbe, 28.

mescidin her tarafı nurla kaplıdır ve dolayısıyla taharetle küfür ve şirk arasında bir benzerlik ve uyumluluk düşünülemez.

﴿مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ﴾

"Allah'a ortak koşanlar, Allah'ın mescitlerini imar etmeye layık değildirler."²³

3-Umut Ehli ve Sığınanlar İçin Güven Yurdudur

İmam Rıza (a.s), meşhur 'Silsiletu'z-Zeheb' hadisinde Allah'tan (c.c.) şöyle nakleder:

كَلِمَةٌ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ حَصْنِي فَمَنْ دَخَلَ حَصْنِي آمَنَ مِنْ عَذَابِي

"Lâ ilâhe illallah benim kalemdir. Benim kaleme giren herkes azabımdan güvende olacaktır."

Mescid-i Haram 'tevhit' kelimesinin mazharıdır ve her Müslüman orada güvendedir. Hiç kimsenin sınırı aşma ve orada rahatsızlık vermeye hakkı yoktur.

﴿مَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَادِ بِظُلْمٍ نَذِقَهُ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ﴾

"Kim de orada zulmederek haktan sapmak isterse, biz ona elem dolu bir azaptan tattıracağız."²⁴

Hatta Mescid-i Haram'a girmesi yasak olan müşrikler dahi bir gün bu mescide sığınsalar, orada bulunan müminlere karşı kargaşa, savaş veya zulüm göstermeye kadar bu sığınma taleplerine saygı gösterilmelidir.

23-Tevbe, 17.

24-Hacc, 25.

﴿اَقْتُلُوهُمْ حَيْثُ تَقِفْتُمُوهُمْ . . . وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ حَتَّى يُقَاتِلَكُمُ فِيهِ فَإِنْ قَاتَلَكُمُ فَاقْتُلُوهُمْ﴾

*"Onları nerede yakalarsanız öldürün... Yalnız, Mescid-i Haram yanında, onlar sizinle savaşımadıkça, siz de onlarla savaşmayın. Sizinle savaşarlarsa (siz de onlarla savaşın) onları öldürün."*²⁵

Diğer taraftan Mescid-i Haram'da toplananlar başkalarının haddi aşma ve hakka tecavüzlerinden güvende olmalarının yanı sıra, Allah'ın onlara karşı azap ve galebesinden de güvende olduğu ümidini taşımalıdır. Öyle ki Allah'ın rahmet ve lütuf güvencesine sahip olmalıdırlar. **"Benim kaleme giren herkes azabımdan güvende olacaktır."**

4-Evrensel Şirkle Mücadele Yeridir

Mescid-i Haram sadece bir ibadet yeri değildir. Bunun yanı sıra tevhit, adalet ve şirk, haktan dönme ve küfür ile mücadele feryatlarının merkezidir. Bütün peygamberler [Âdem'den (a.s) son peygambere kadar] orada bulunmuşlar ve tevhit nidasını yükseltmiş ve şirkle mücadeleye baş koymuşlardır. Mescid-i Haram, tüm enbiyanın tevhit ve şirk ile mücadele şiarında ortak merkezleridir. Bu mescit böyle bir geçmişi ve makamı ile stratejik bir konuma sahiptir. Bu yüzden oranın idaresi, ilk olarak tevhide iman etmiş ve pratikte de amelikle bunu ispat etmiş kimselerin elinde olmalıdır. Onlar, şirk ile mücadelede cesaretli olmalı ve Allah'tan gayrısından korkmamalıdırlar.

25-Bakara, 191.

﴿إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ
الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ﴾

"Allah'ın mescitlerini, ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder."²⁶

Yalnızca layık ve uygun muttakiler, Mescid-i Haram'ın yöneticiliğini ve idaresini yürütebilirler:

﴿وَمَا لَهُمْ آلَا يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
وَمَا كَانُوا أَوْلِيَاءَهُ إِنْ أَوْلِيَائُهُ إِلَّا الْمُتَّقُونَ﴾

"Onlar Mescid-i Haram'dan geri çevirip dururken, Allah onlara neden azap etmeyecekmiş? Onlar onun dostları/ koruyucuları da değildirler. Onun dostları/ koruyucuları takva sahiplerinden başkası değildir."²⁷

Kendileri şirkin başını çekenler, başkalarına gönül bağlayanlar ve din ve dünyalarını müşriklere bağımlı kılanlar, tevhit ve şirk ile mücadele merkezinin yönetimini üstlenemezler. Müslümanlara da şirk ve haktan sapmalara karşı mücadelede önderlik edemezler. Mescid-i Haram'ın şirk ile mücadelesinde sahip olduğu özel konum, o kutsal mekâna Benî Şeybe Kapısı'ndan girmenin müstehap oluşuyla aydınlık kazanır. Zira Hubel putunun İmam Ali (a.s) eliyle Kâbe'de indirilip parçalandığında, hacıların tevhit vadisine girdikleri anda ilk olarak şirki ayakları

26-Tevbe, 18.

27-Enfâl, 34.

altında ezmeleri ve bu şekilde tevhit vadisine girmeleri için Allah Resulü'nün (s.a.a) emriyle Hubel putu o mekânda defnedilmiştir:

Şerh-i Me'zemîn kitabında şöyle yazar:

"Çünkü orası putlara ibadet edilen ilk yerdir. Oradan alınan (büyük) taşla Hubel yapıldı. Ali (a.s), Allah Resulü'nün (s.a.a) omzuna ayağını koyarak Hubel putunu Kâbe'nin çatısından aşağı attığında Benî Şeybe kapısına gömdüler. Bundan dolayı Mescid-i Haram'a bu kapıdan girmek müstehaptır."²⁸

5-Irkçılık ve Sınıflandırmanın İptal Yurdudur

Mescid-i Haram'da herkes eşittir ve bununla birlikte vahdet ve bütünleşme burada en üst seviyededir. Hangi ülke, hangi millet ve hangi sınıftan olursa olsun herkes ama herkes burada eşittir.

﴿الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ﴾

"Mescid-i Haram, yerli-misafir bütün insanları eşit kıldığımız yerdir..."²⁹

Hatta Mescid-i Haram'da cinsiyet sınırları da ayrı bir tanıma sahiptir. Ravi, İmam Sadık'a (a.s) şöyle soruyor:

يا بن رسول الله! اقوم اصلى و المرأة جالسة بين يدي او مارة؟

"Ey Allah Resulü'nün oğlu! Ben namaza durmak istediğimde kadın önümde oturabilir veya önümden geçebilir mi?"

28-el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne, s.48, h.109.

29-Hacc, 25.

İmam (a.s) cevabında şöyle buyuruyor:

لا بأس انما سميت بكة لانه ييك فيها الرجال و النساء

"Önemli değil. Zira buranın adı Bekke'dir. Çünkü kadınlar ve erkekler (elleriyle birbirlerini ittikleri için) burada izdiham oluşturlar."³⁰

Diğer mescit ve mahfillerde (hatta düşmanla cihat meydanında) kadınların bulunmaları farz değildir. Ancak Mescid-i Haram'da, hac veya umre ibadetlerini yerine getirmek için kadınların da orada bulunmaları farzdır. Kadın erkek yan yana Kâbe'nin etrafında tavaf ederler ve bu, manevi kemal yolunda ve Allah'a yakınlaşma hususunda cinsiyet, milliyet ve dünyevi sınıflarca önem arz etmez. Mescid-i Haram, Kurb Makamı'na (Allah'a yakınlık makamı) ulaşmada herkesin karargâhıdır. Doğrusu bu farklılıklar, insanlığın kemali yolunda bir asalet taşımaz ve ancak, geçici bir durum olan değersiz gurur madde âlemi içindir, saadet yolu ise herkese açıktır.

6-Başlangıç İçin Bir Sondur

Mescid-i Haram'da bulunmak, hac ibadetlerinin son merhalesidir. Ancak bu son seyr-u süluk için bir başlangıçtır. Allah-u Teâlâ, Resulü'nün (s.a.a) miracını Mescid-i Haram'dan başlatmıştır ki bununla takva ehli kullarına şunu demek istemiştir:

"Kâbe, hareketlerinin son noktası değildir. Kâbe'ye ulaşanlar aslında başlangıç noktasındalar ve bu noktadan yükselerek Miraç yolunu seçmeliler."

30-Biharu'l-Envar, c.16, h.40.

﴿سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا﴾

"Kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir."³¹

7-Herkesin Maksadı ve Hedefidir

Kâbe ve Mescid-i Haram, sadece hacıların maksadı ve hedefi olmayıp, sınırlı bir zamana da has değildir. Aksine her an ve zaman, herkesin maksadı ve sığınağıdır. Kâbe ve Mescid-i Haram, herkesin her yerden ve her halükarda ona teveccüh ettiği anda sükûnete erdiği kible ve dayanaaktır.

﴿قَدْ نَرَىٰ تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ﴾

"Ey Muhammed!) Biz senin çok defa yüzünü göğe doğru çevirip durduğunu görüyoruz. (Merak etme) elbette seni, hoşnut olacağın kibleye çevireceğiz. (Bundan böyle), yüzünü Mescid-i Haram yönüne çevir."³²

Kim her nerede olursa olsun, bütün vücudunu miknatis misali bu tevhit merkezine komşu ve onunla beraber kılsın.

31-İsrâ, 1.

32-Bakara, 144.

﴿وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ﴾

"Siz de nereden olursanız olun, yüzünüzü Mescid-i Haram'a doğru çevirin."³³

Bu yüzden o yöne doğru oturmak, uyumak ve yüzü kibleye doğru çevirmek müstehap ve adaba uygundur. Mescid-i Haram'ın hatta en uzak noktada ve mekânda hürmetini korumak da farzdır ve bazı hallerde kibleye doğru olmak veya sırt dönmek ise haramdır.

8-Hakkı Tanıma Dersi Verir

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

Mescidü'l-Haram'ın kapısında dur ve şöyle oku:

«السلام عليك ايها النبي ورحمة الله وبركاته، بسم الله و بالله ومن
الله و ما شاء الله و السلام على انبياء الله و رسله و السلام على رسول
الله و السلام على ابراهيم و الحمد لله رب العالمين»

Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerine olsun ey Allah'ın Nebisi. Allah'ın adıyla (başlıyorum) ve Allah'tan (yardım diliyorum) ve Allah'tandır (varlığım) ve Allah'ın istediği olur. Allah'ın selamı, nebilerinin ve resullerinin üzerine olsun. Selam olsun Resulullah'a ve İbrahim'e. Hamd, âlemlerin rabbi Allah'a mahsustur."³⁴

Hacceden kimse bilmelidir ki vusul noktasına ulaşmışsa ve Mescid-i Haram'a girmeyi başarmışsa bu,

33-Bakara, 150.

34-Usul-u Kâfi, c.4, s.403, h.1.

Âdem'den (a.s) son peygambere (s.a.a) kadar tüm enbiyanın zahmet ve mücadelelerinin bir sonucudur. Öyleyse tevhit vadisine girişte hak ehli olma geleneğine bağlı olarak peygamberlere has -özellikle tevhidin sancaktarı Hz. İbrahim'e (a.s) ve İslam Peygamberi'ne (s.a.a)- selam ve salât gönderilir. İşte o zaman Kâbe'nin etrafında tavaf izni elde edilir.

9-İmanı Sağlamaştırma İçin Fırsattır

Kurân-ı Kerim tilavet etme, namaz kılma, Kâbe'nin etrafında tavaf etme ve Kâbe'ye bakmak Mescid-i Haram'ın adabındandır ve bunlar manevi irşat ve imanda derinleşme için bir fırsattır. Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyuruyor:

"Mescitler içerisinde hürmet bakımından Allah'ın en sevdiği ve üstün kıldığı mescit, Mescid-i Haram'dır."³⁵

İnsan, kendi manevi boyutlarına derinlik kazandırabilmelidir ve iman ve dini inançlarını tescil etmelidir. Öyle ki bu bölgeden ayrılıp dünyevi günlük işlerine döndüğünde bu manevi nur, insanın ruhunda sağlamlaşmalı ve onu sürçmelerden uzak tutmalıdır.

Tavaf'ın Esrarı, Mukaddimeleri ve Şartları

İhramdan ve ilahî hareme girdikten sonraki ilk farz amel, tavaftır. Bir ziyaretçi Mekke'ye ulaştıktan sonra Mescid-i Haram'a giderek yedi defa Kâbe'yi tavaf etmelidir. Kurân-ı Kerim üç ayette bu tavafa değinmektedir:

35-*el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne*, s.43, s.96.

﴿وَعَهَدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ
وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾

"İbrahim ve İsmail'e şöyle emretmiştik: "Tavaf edenler, kendini ibadete verenler, rükû ve secde edenler için evimi (Kâbe'yi) tertemiz tutun."³⁶

﴿ثُمَّ لِيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلِيُؤَفُّوا نُذُورَهُمْ وَلِيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ
الْعَتِيقِ﴾

"Sonra kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve Beyt-i Atik'i (Kâbe'yi) tavaf etsinler."³⁷

﴿وَوَطَّئُوا بِبَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾

"Tavaf edenler, ayakta ibadet edenler, rükû ve secdeye varanlar için evimi temiz tut."³⁸

Bir rivayette İmam Sadık'tan (a.s) şöyle nakledilir:

الطواف من كبار الحج و من ترك الطواف الواجب متعمدا فلا حج له

"Tavaf, haccın önemli amellerindendir. Kim farz tavafı bilerek terk ederse hac yapmamış sayılır."³⁹

36-Bakara, 125.

37-Hacc, 29.

38-Hacc, 26.

39-Daaimu'l-İslam, c.1, s.312.

Tavaf'ın Geçmişi

Bazı rivayetlere istinaden Hz. Âdem'in (a.s) yeryüzüne inişinden iki bin sene önce, melekler Allah'ın evinin etrafında tavaf ederler ve tavaf esnasında şunları söylerlerdi:

سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله والله اكبر

Subhânallâh, velhamdu lillâh, ve lâ ilâhe illallâh, vallâhu ekber.

[Tenzih ederim Allah'ı, hamd ancak O'na mahsustur, Allah'tan başka ilah yoktur ve Allah (tanımlanabilir her yüce tanımdan) daha büyüktür.]⁴⁰

Kâbe'nin yapımından sonra melekler, tavaf etme şeklini Âdem'e (a.s) öğretiler. Melekler Hz. Âdem'in (a.s) önünde hareket ettiler ve bu sayede Hz. Âdem de yedi defa tavaf etmiş oldu.⁴¹ Âdem'in (a.s) vefatından sonra Şeys de (a.s) aynı şekilde hac yaptı.⁴² Hz. Nuh da (a.s) gemisiyle Kâbe'nin etrafında tavaf yaptı.⁴³

İslam'dan önce cahiliye Arapları tavafı, kutsal bir amel olarak görürlerdi. İslam dini de tavafa önem gösterdi. Öyle ki tavafı namazla eşdeğer saymıştır.

Kâbe'nin tavafı, hac amellerinin eksenidir ve haccın önemli sütunlarından. Bu nedenle haccın felsefe ve esrarı noktasında özel bir konuma sahiptir. Şimdi bunlardan bazılarına işaret edeceğiz:

40-*Tarih-i Mekke*, s.36.

41-*et-Tarihi'l-Kâdim*, c.3, s.14.

42-a.g.e., c.3, s.14.

43-*Vesâilu's-Şia*, c.5, s.386.

1-Beden ve Elbisenin Temizliği

Zahirî kirliliklerden arınmak ve ayrıca abdest ve gusül de, tavafın gerekli ve zaruri şartlarındandır. Bu şart, tavaf eden kimsenin kendisini zahiri pisliklerden (necaset ve namazın sahih olmadığı durumlar) arındırmasıyla yerine getirilmezse, mabudun evini tavaf etmeye layık olmadığı manasına gelir. Buna ilaveten (zahiri temizliğe ek olarak) abdest ve guslün zorunlu olmasıyla, batni temizliğe adım atılmış olur. Çünkü abdest ve gusül zahiri temizliğe ek olarak batni temizliğe başlangıç olarak nitelenir.

2-Tavaf Elbisesi

Tavaf elbisesi mubah olmalı ve helal maldan elde edilmiş olmalıdır. Aksi durumda tavaf batıldır. Bu şartın taşıdığı mesaj ise; helal kazanç ve mubah şekilde giyim olmadan tavafın hakikatine ulaşamayacağı ve yapılan bu tavafın yorgunluk ve fırsatı tepmekten başka bir şey kazandırmayacağıdır.

Aynı şekilde ihram ve tavaf elbisesi saf ipekten de olmamalıdır. Çünkü bu tür bir elbise ziynet, süs ve bazen de üstünlük taslamaya sebep olur.

3-Kadınların Giyim Şekli

Şu çok açıktır ki kadınların giyim tarzı düsturu, gösterişten ve başkalarının dikkatini dağıtmalarını önlemek amacıyla. Zira ortam ne kadar (ibadet, itaat ve Allah'a teveccühe) uygun olursa hedefler de daha kolay gerçekleşir.

Buna ek olarak eğer tavaf eden kimsenin, süs ve ziyetlerini gösterme gibi bir niyeti olursa ibadetten gafil ve onun getirilerinden de mahrum kalır.

4-Sünnetli Olmak

Tavafın şartlarından biri de erkeklerin sünnetli olmalarıdır. Sünnetli olmak, Müslümanlığın nişanesidir ve bu nişaneyi taşımayan kimseye tavaf yasaktır. Başlangıçta insanın kendini gizlide ve açıkta şeriatla mutabık kılması gerekir ki tavaf ve kullukta bulunmaya liyakati olsun.

5-Tavaf Bölgesinden Çıkmamak

Tavafın şartlarından bir diğeri, belirlenen tavaf bölgesinden çıkmamaktır. İster sınırı Makam-ı İbrahim (a.s) olsun, ister tavaf edenlerin oluşturduğu sıra olsun bu sınırlar içinde bulunmak, tavafın kabul şartlarındandır. Tavaf eden kimse eğer belirlenen bu sınırdan çıkarsa tavafı yerine getirmemiş sayılır. Bu şartın taşıdığı mesaj ise şudur: **'Allah'a kulluk iddiasında bulunan kimse, belirlenen sınırı aşamaz.'**

Tavaf, kulluk göstergesi ve Allah'a olan aşktır. Bunu da kulluk için belirlenen sınırdan ve çerçeveden çıkmayan kimse iddia edebilir. Nitekim tavaf sırasında da bu işe gönül vermiş olmanın şartı, maşukun belirlediği sınırı aşmamak ve ona vefa göstermektir.

Diğer taraftan Kâbe duvarına ayak koymak da tavafı batıl eder ve bu davranış aynı zamanda saygınlığı ve hürmeti korumamaktır. Maşukun etrafında tavaf edilmesi gerekir ve onun haremine ayak koymak edep ve hikmet dışıdır.

6-Tavafta Kâbe'yi Sol Tarafa Almak

İnsanın kalbi sol tarafındadır. Sol taraftan tavaf da kalbi mabuda teslim etme nişanesidir.

Aynı şekilde sol taraftan hareket etmek, doğal ve tabiat sistemine uygun bir harekettir. Dünyanın güneş etrafındaki hareketi (güneşe doğru yönelen bir insan için) soldan sağa doğrudur. Geniş uçsuz bucaksız yeryüzündeki hareketler de yaratılış itibariyle genelde bu yöndedir. Oluşan girdaplar da soldan sağa doğrudur.

Bu tür hareketteki bir diğer nokta ise genel anlamda sağ doğruluk ve dürüstlük, sol ise yalan ve yanlışlığa alamettir.

﴿وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ فِي سِدْرٍ مَّخْضُودٍ﴾

"Sağdakiler, ne mutlu o sağdakilere! (Onlar), dikensiz sidir ağaçları(nun yanındadırlar)"⁴⁴

Ancak 'Ashab-ı Şimal':

﴿وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ مَا أَصْحَابُ الشِّمَالِ فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ﴾

"Soldakiler; ne yazık o soldakilere! Kızgın ateş ve kaynar su içindedirler."⁴⁵

Soldan sağa olan hareket, tavaf edenlerin yanlışlıklardan dürüstlüğe, şekavetten saadete, zulümden adalete ve şirkten tevhide yönelmenin nişanesidir.

7-Hacerü'l-Esved'de Başlamak ve Burada Bitirmek

Tavaf, Hacerü'l-Esved'den başlamalı ve orada son bulmalıdır. Bu özellik şu birkaç noktayı izah eder:

a-Hacerü'l-Esved, ilahî bir nişanedir: Başlangıç nokta-

44-Vâkıa, 27 ve 28.

45-Vâkıa, 41 ve 42.

sından ve menşeden harekete başlamak ve aynı noktada sonlandırmak,

﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾

"Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz."⁴⁶ ayetinin sembollerindedir.

Aynı şekilde:

﴿هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾

"O ilktir, sondur, zâhirdir, bâtındır. O, her şeyi bilendir."⁴⁷

Hakeza;

﴿وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ﴾

"Yaratmaya başlayan, sonra onu tekrarlayan O'dur."⁴⁸

b-Hacerü'l-Esved, Adem'in (a.s) onunla ülfet bulması için nazil olan cennet taşıdır. Âdemoğullarının asıl yeri cennet'tir ve o, bu birkaç günlük âlemde tutuklu kalan melekût bağının kuşudur. Ancak kendi cennetine dönebilir.

Tavafa Hacerü'l-Esved'den başlamak, ilk cennetin ve Hacerü'l-Esved'de bitirmek ise tövbe ve kulluk yoluyla vaat edilen cennetin hatırıdır.

46-Bakara, 156.

47-Hadid, 3.

48-Rum, 27.

﴿يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنِكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ﴾

"Ey Âdemoğulları! Ana babanızı cennetten çıkardığı gibi, şeytan sizi de saptırmasın."⁴⁹

Yüce Allah başka bir ayette ise şöyle buyuruyor:

﴿وَوَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا
السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ﴾

"Rabbinizden bir bağışlanmaya ve eni göklerle yer kadar olan cennete doğru yarışır gibi koşuşun. O, takva sahipleri için hazırlanmıştır."⁵⁰

İlginç olan şu ki tavaf esnasında okunan dualarda, Hz. Âdem'in (a.s) ilahî dergâhtan istedikleri gibi günahı ikrar etme ve cenneti isteme ibareleri yer almıştır.

8-Yedi Defa Tavaf Etmek

İnsan ve dünyayla ilgili birçok mesele yedi rakamıyla alakalıdır ve bu da dünyevi işlerde bu rakamın sahip olduğu konum ve öneme işaret eder. Örneğin:

a-Göklerin sayısı yedidir. Kur'ân-ı Kerim birçok yerde göğün yedi kat olduğuna vurgu yapmıştır:

﴿سَبِّحْ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ﴾

"Yedi gök...Allah'ı tesbih ederler."⁵¹

49-Âraf, 27.

50-Âl-i İmrân, 133.

51-İsrâ, 44.

b-Kurân-ı Kerim, yeryüzünü de yedi kat olarak nitelemiştir. Gerçi "*Allah, yedi göğü ve yerden bir o kadarını yaratandır.*"⁵² ayetinin manası açık ve sarih olmasa da maksat, bu yeryüzü gibi yedi adet yer de yaratılış alanında vardır veya birbiriyle iç içe yedi tabaka-katman olabilir.

c-Günlerin ilk ayrılma temeli yedidir ve "hafta" ise günler ve yılların taksiminde herkes tarafından kabul edilmiş evrensel bir temeldir. Hiçbir yerde günleri bir haftadan daha fazla ve ya daha az olarak taksim etmemişlerdir. Anlaşılan bu konu insanın ruhuyla yakın bir ilişkiye sahiptir ki bu tür bir taksimle uyum sağlamış ve onunla yaşamaktadır.

d-İnsanın yaratılış merhaleleri ve onun (insanın) seyri yedi merhaledir; zer alemi, baba sülbü, anne rahmi, dünya, berzah, kıyamet ve cennet ya da cehennem.

e-Arifler, seyir merhalelerinin yedi olduğunu belirtmişlerdir.

*Aşkın yedi şehrini Attar gezip görmüştür
Biz daha dar sokağın kıvrımında kalakalmışız*

f-Cehennem'in yedi kapısı vardır:

﴿لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِّكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَّقْسُومٌ﴾

*"Onun yedi kapısı vardır ve her kapıya onlardan bir grup ayrılmıştır."*⁵³

Buna göre tavaf eden kimse, her bir tavafı cehennem kapılarından birini kendi yüzüne kapatır. Kâbe'nin etrafı

52-Talak, 12.

53-Hicr, 44.

hakkında edilen dualarda da şöyle yer almıştır:

قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ إِذَا فَرَعْتَ مِنْ طَوَافِكَ وَبَلَغْتَ مَوْحَرَ الْكَعْبَةِ وَ
هُوَ بِحِذَاءِ الْمُسْتَجَارِ دُونَ الرُّكْنِ الْيَمَانِيِّ بِقَلِيلٍ فَابْسُطْ يَدَيْكَ عَلَى الْبَيْتِ
وَاصْبِقْ بِطَنِكَ وَخَدَّكَ بِالْبَيْتِ وَقُلِ اللَّهُمَّ الْبَيْتُ بَيْتُكَ وَالْعَبْدُ عَبْدُكَ وَ
هَذَا مَكَانُ الْعَائِدِ بِكَ مِنَ النَّارِ ثُمَّ اقْرَأْ لِرَبِّكَ بِمَا عَمِلْتَ فَإِنَّهُ لَيْسَ مِنْ
عَبْدٍ مُؤْمِنٍ يُعْرِئُ لِرَبِّهِ بِذُنُوبِهِ فِي هَذَا الْمَكَانِ إِلَّا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

"Tavafını tamamlayıp Kâbe'nin arkasına vardığında, her iki elini Kâbe'nin duvarlarına dayayıp karnını ve yüzünü Kâbe'nin duvarına yaslayarak şu duayı oku:

'Allah'ım bu ev senin evindir. Bu kul senin kulundur ve burası ateşten sana sığınanın durduğu yerdir.'

Daha sonra yaptığın (günahları) Rabbine itiraf et. Hiç şüphesiz bu mekânda günahlarını Rabbine karşı itiraf eden mümin kul bağışlanır. İnşallah."⁵⁴

g-Ödül ve cezayı hak edecek olan azalar yedi tanedir. Fikir ve düşünce, göz, kulak, dil, el, ayak ve tenasül organı.

h-Secde esnasında insanın yedi uzvu yere değmelidir: Alın, iki elin avuç içi, iki diz ve iki ayağın başparmakları.

Sayılar arasında göklerle ve birçok diğer şeyle mutabık olan ve insan için kabullenmesi tamamen doğal olan yedi rakamıdır. Bu yüzden tavaf dönüşleri sayısının yedi

54-*Usul-u Kâfi*, c.4, s.411.

olarak seçilmesi çok doğal ve diğer şeylerle de uyumludur. Her ne kadar bu rakamın başka hikmetleri varsa da onları zikretmemiz için fırsatımız yoktur.

Yedi Tavaf Dönüşünün Taşdığı Anlam

Tavaf eden kimse her bir dönüşüyle sanki göklerde bir kat yükselerek üst tabakaya çıkmış ve böylece yedinci dönüşte ilahî arşta tavaf eder duruma gelir:

﴿وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ﴾

*"Melekleri de, Rablerini hamd ile tesbih edip yücelterek Arş'ın etrafını kuşatmış hâlde görürsün."*⁵⁵

İşte bu yüzden tavaftan sonra **"Namaz müminin miracıdır"** misali namaza dururlar.

Tavaf eden kimse tavafın her birinde sanki cehennem kapılarından birini kendi yüzüne örtmektedir. Çünkü cehennemin kapıları yedi tanedir. Tavaf ile ilgili dualarda Kâbe kapısının önündeyken şu ibare yer alır: **"Burası ateşten sana sığınanın durduğu yerdir."**

Bedendeki yedi temel uzuv, günah veya sevap elde etmede direkt olarak ilişkilidir. Kâbe etrafında yedi defa tavaf etme, tüm bu azaların Allah'tan olan emirlere boyun eğdiğinin ve O'na teslim olduklarının bir göstergesidir.

Tavaf'ın Sırları

1-Tevhide ve Tek Tanrıya Tapma Dersi

Uzak ve yakın mesafelerden Mekke'ye gelen hacılar, her türlü şartta Kâbe'nin etrafında tavaf ederler ve Kâbe'-

---

55-Zümer, 75.

yi, dönüşlerinin ekseni karar kılarlar. Bu sürekli dönüş (ki farz tavaf ve Mescid-i Haram'da yapılan en güzel müstehap amel çerçevesinde), âlemin tek bir nizamının ve yaratıcının tekliğinin göstergesidir:

﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾

"De ki: "O, Allah'tır, bir tekdir."⁵⁶

Kelebek misali Kâbe etrafındaki bu dönüş, bütün şirk boyutlarının inkâr ve nefyi ve Allah'ın tek oluşuna ikrar ve itirafır.

Tavafın bu görüntüsü (bir adres etrafında toplanan farklı milliyetlerden, çeşitli kültürlerden ve farklı renklerdeki insanlar) gerçek tevhidin çağrışıdır. Tevhidin nesnellik yönü bir görüntüde anlatılacak olursa bu, tavaf-la olur. Rivayette şöyle yer almaktadır:

"Kâbe dört köşeden oluşur. Çünkü Kâbe gökyüzünde bulunan Beytu'l-Mamur'la aynı hizadadır. Beytu'l-Mamur da dört köşeden oluşur ki Arş'la aynı hizadadır ve Arş'ın da dört köşesi vardır. Çünkü İslam'ın üzerine kurulduğu temel kelimeler dört tane-dir: Subhânallâh, velhamdu lillâh, ve lâ ilâhe illallâh, vallâhu ekber."

[Tenzih ederim Allah'ı, hamd ancak O'na mahsus-tur, Allah'tan başka ilah yoktur ve Allah (tanımlana-bilir her yüce tanımdan) daha büyüktür.]⁵⁷

Bu eşitliğin hakikatinin ne olduğu, mekânsal mı yoksa

56-İhlas, 1.

57-İlelu's-Şerâi, c.2, s.288.

rütbî⁵⁸ bir eşitlik mi? olduğu konusunda söylenecek çok söz vardır. Ancak Kâbe ile onun dört köşe olması arasındaki irtibat şu dört cümleyle fazlaca ilintilidir.

Subhânallâh: Allah'ı her türlü eksiklik ve noksandan tenzih etmek.

Velhamdu lillâh: Bütün sena ve övgüleri Allah'a nispet vermek ve buna tek bir ilahı layık görmektir.

O, cemal sıfatlara sahip olup her türlü övgü ve hamda layıktır..

Lâ ilâhe illallah: Tevhid-i Nazarî (tevhidin delille ispatı) merhalesinde her türlü mabudu inkâr etmektir. Çünkü O zat, bütün kemalî sıfatlara sahip ve her türlü eksiklikten beridir. Varlığın tek layık mabudu O'dur ve ikincisi yoktur.

Allâhu Ekber: Tevhid-i Amelî'nin (ibadet ve işlerde tevhit inancı) beyanıdır ki bu söylemde bulunan kimse hiçbir şeyi ondan daha büyük bilmez. Bu yüzden Allah'ın hakkını gözetmeyi tüm hukuktan üstün görür ve amel makamında da bu hakkı gözetir.

2-Tek Ümmet Olma Örneği

Kurân-ı Kerim ve onun öğretileri Müslümanları, tek bir ümmet ve tük bir vücut olarak benimser:

﴿إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُون﴾

*"Hakikaten bu (bütün peygamberler ve onlara iman edenler) bir tek ümmet olarak sizin ümmetinizdir. Ben de sizin Rabbinizim. Öyle ise bana kulluk edin."*⁵⁹

58-Takaddüm-i rütbî: Makamsal öncelik. *Mütercim.*

59-Enbiyâ, 92.

Bu yüzden her türlü ayrılığı kabul edilemez görüp Müslümanları yersiz tartışmaları terk etmeye davet etmiştir ve vahdet eksenine dayanarak (Kurân, sünnet ve bunların yol göstericileri) Müslümanları tek bir ümmet ve camianın teşkiline davet etmiştir.

Tavaf (ki hac rükunlarının en önemlisidir ve farz miktarına ek olarak tekrarı da müstehaptır), birlikte yaşamın ve omuz omuza vermenin örneğidir. Irklar, renkler, mezhepler, yaratılışlar (tabii davranışlar), kültürler vb. hepsi tavaf dönüşünde uyumun zirvesine ulaşır ve bu farklılıklara rağmen Müslümanlar uyumlu ve düzen içindeki bu harekette yan yana yer alırlar.

Tavaftan her ırk, kabile, kültür, milliyet ve karşılaşılacak her türlü katmandan Müslümanların tevhit ve tek ilahın ubudiyeti eksenine yan yana yer alabileceklerini, kendilerini yekvücut suretiyle dünyaya tanıtabileceklerini ve gönül birliği ve birlikteliğe mani olan şeyleri kenara itebileceklerini öğrenebiliriz.

3-Allah'ı Zikretmek ve Anmak

Allah'ı anmak, tavafın hedeflerinden biridir. İslam Peygamberi (s.a.a) şöyle buyuruyor:

"Hac ve Allah'ın evini tavaf, Allah'ın zikrini ihya ve ikame için teşri olmuştur."

O hazret, tavafın farz oluşunun esrarından birinin de Allah'ı anmak olduğunu belirtmiştir. Çünkü insan tavafı tekrar etmek ve kutlu evin etrafında dönmekle Allah'ı anmayı her zaman için ayakta tutmaktadır.⁶⁰

60-Mehecce'tu'l-Beyzâ, c.2, s.350.

4-İtaat ve Kulluğun İlanı

Askerler tam olarak hazır olduklarını göstermek amacıyla ordu komutanının karşısında tören geçidi yapar ve ona tabi olduklarını haykırırlar. Tavaf edenler de bu tavaflarıyla, yüce Allah'a olan itaat ve kulluklarını O'nun en sevgili evinde O'na ve tüm dünyaya duyururlar.

5-Arş Ehliyle Uyum

Kâbe'nin etrafında tavaf eden kimse bilmelidir ki ilahî arşla uyuşmuştur ve arşta tavaf edenlerle uyumlu hale gelmiştir:

﴿وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ﴾

*"Melekleri de, Rablerini hamd ile tesbih edip yücelterek Arş'ın etrafını kuşatmış hâlde görürsün."*⁶¹

Muhyiddin Arabî şöyle der:

"Kâbe, hal lisaniyla hacıların etrafında tavaf etmeyi arzular. Yani, hacı tavafa hevesli ve istekliyse Kâbe de onun gibi, ona karşı isteklidir."⁶²

6-Bağlılıklardan ve Tağutlardan Kurtulmak

Kurân-ı Kerim iki ayetinde Kâbe'den "Atık Ev (eski ve özgür)" unvanıyla bahseder:

﴿ثُمَّ لِيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلِيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلِيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾

61-Zümer, 75.

62-Futuhât-ı Mekkiyye, Muhyiddin Arabî, bab.72.

"Sonra kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve Beyt-i Atik'i (Kâbe'yi) tavaf etsinler."⁶³

﴿لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَا إِلَىٰ الْبَيْتِ

الْعَتِيقِ﴾

"Sizin için onlarda belli bir zamana kadar birtakım yararlar vardır. Sonra da kurbanlık olarak varacakları yer Beyt-i Atik (Kâbe)'dir."⁶⁴

"Atik" kelimesinin özgür ve bağımsız anlamına gelen manasına dikkat edecek olursak, tavaf eden kimsenin, kendisini Allah'tan gayrı her şeyden bağımsız hale getirip tüm maddî bağılıklardan sıyrılarak yüce Allah'a teslim olması gerekir.

7-Allah'tan Mağfiret Dilemek

Tavafin batını esrarından birisi de insanın Allah'a geri dönüş ve günahlardan arınmasıdır.⁶⁵ İmam Sadık'tan (a.s) şöyle rivayet edilir:

"Babam İmam Bakır'la (a.s) Hicr-i İsmail'deydik. Kendileri namaz kıldığı esnada birisi geldi ve selam verdi. Sonra üç sorusu olduğunu söyledi: İlk olarak 'Bu evin tavafının felsefesi nedir?' diye sordu.

**Babam (a.s) şöyle buyurdu: 'Allah-u Teâlâ melek-
lere Âdem'e (a.s) secde etmelerini emrettiğinde melek-
ler en başında kabul etmedi. Derken Allah onlara ga-**

63-Hacc, 29.

64-Hacc, 33.

65 İlelu's-Şerâi, c.2, s.310

zap etti. Sonrasında melekler Allah'tan bağışlanma dilediler ve tövbelerini kabul etmesini istediler. (Bunun üzerine) Allah da Beytul-Mamur'u (Kâbe'yi) tavaf etmelerini emretti. Âdemoğulları için de Kâbe'yi günahlarının bağışlanması için karar kıldı".⁶⁶

8-Namaz ve Tavaf'ın İlişkisi

Tavaf, aynı namaz gibi iki şekilde yerine getirilen (hareketli ve sabit) bir ibadettir. Aşk, aşığın halinde iki şekilde tecelli eder: Ya sakinlik ve inzivayla ve aşkını söylemekle (namaz), veya kıyam edip hareket etmek ve kendinden geçerek (tavaf). Elbette tavaf, namazın ötesinde bir detaya sahiptir.

Namazda kibleye yani Kâbe'ye yönelmek şarttır. Ancak tavafta salık, Allah'ı tek bir yönde görmez aksine her an her yerde hazır ve nazır bilir. Bu yüzden tavafta kibleye doğru olmak şart değildir ve tavaf eden kimse tüm varlığıyla şu ayeti idrak eder:

﴿وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾

*"Doğu da, Batı da (tüm yeryüzü) Allah'ındır. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü işte oradadır. Şüphesiz Allah, lütfü geniş olandır, hakkıyla bilendir."*⁶⁷

Buna binaen tavaf, Allah'ın varlığını her yerde ve bütün boyutlarıyla idrak etmenin göstergesidir.

66-*Usul-u-Kafi*, c.4, s.188.

67-Bakara, 115.

9-İnanç ve İman Dersi

Tavaf, tevhitten meada kadar tam bir inançsal seyirdir. Hacceden kimse, Kâbe'nin bir köşesinden tavafa başlamasıyla kendi hayatının başlangıcına ve yaratıcısına (Allah'a) teveccüh eder ve tevhidi, amellerinin ve davranışlarının zirvesinde karar kılar. O zaman kendi yolunda Makam-ı İbrahim (a.s) ve Allah'ın evinin arasında inancını, itaat ve tabi oluşunu peygamberlere gösterir. Devamında Hicr-i İsmail (a.s) ve Müstecâr'da dönerken masum önderlerin isimlerini anarak onları yüceltir ve onların velayet ve imametini kendi inancı ve sloganı sayar. Ardından son olarak ilk başladığı mekâna gelir ve bu meada ve asıl maksada geri dönüşü teveccühtür:

﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾

*"Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz."*⁶⁸

Bu manzaraya ek olarak (tavaf yerine sürekli olarak bir grubun girip bir grubun çıkması) tavaf, insanların bu dünyada bulunmalarına (başlangıç) ve oradan çıkışlarına yani meada bir işaret de sayılabilir. Bu noktanın hatırlanması diriliş gününü anmaya ek olarak insanların irşadı hususunda tevhit ve inanç meselelerine bağlılık konusunda hayatsal hissedir.

10-İlahî Rahmete Sığınmak

Tavaf, ilahî dergâha sığınma ve O'nun lütuf ve rahmet makamına iltica etmektir. Bu daire çerçevesinde insan is-

---

68-Bakara, 156.

teklerini, dualarını ve ihtiyaçlarını samimice ve âcizane şekilde beyan eder. Sadece O'ndan yardım ister ve O'nun lütuf ve inayetini en güzel sığınak bilir. O'nun inayet harimine bağlanır ve merhamet kapısına sığınanlardan olur. Sadece O'na iltica eder ve O'nun lütuf ve bağışlama dairesinden ise çıkmaz.

İmam Seccad (a.s) şöyle buyuruyor:

"Kâbe'nin kapısına her ulaştığında Allah'ın Peygamberine (s.a.a) salât et ve tavaf anında şöyle söyle:

"Allah'ım! Sana ihtiyacım var ve ben korkmuş ve sana sığınmışım. Adımı değiştirme ve cismimi başka şekle çevirme ..."⁶⁹

Bu tavafa ilaveten sürekli ve yorulmadan şeytanla mücadele etmek, acziyet ve esaret zincirlerini kırmak gerekir. Tavaf yani, Hz. Hakk'ın (c.c.) dergâhına sığınmak ve uğursuz şeytanın vesvese ve komplolarından kurtulmak için O'ndan medet dilemektir.

İmam Seccad (a.s) Hicr'e her vardığında başını kaldırır ve şöyle dua ederdi:

"Allah'ım! Kendi rahmetinle beni cennetine al... Cinlerin, insanların, Arapların ve Acemlerin fasıklarının şerrini benden uzaklaştır!"⁷⁰

Tavafta manevi ve ruhsal seyir, ibadet ve ahlak meselelerine gerekli teveccüh, şeytanla amansız mücadelenin, günah ve pisliklerden uzaklaşmanın nişanesidir. Şeytanın en az nüfuz edebileceği kimseler de tavaf edenlerdir.

69-*el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne*, s.304, h.536.

70-a.g.e., s.302, h.534.

11-Müslüman Topluluğun Arasında Bulunmak

Tavaf ferdi bir ibadet olmasıyla beraber geniş Müslüman topluluğunun varlığıyla şekillenir ve bu şunu gösterir ki tüm yönü ve heybetiyle, toplulukta yer alma genel anlamda beğenilen bir davranıştır ve köşeye çekilme, inzivada bulunma ve bireysel davranma dinin onayladığı bir durum değildir.

Gerçekte bu ibadetin heybeti ve güzelliği bütün Müslümanların geniş çapta varlığıyla yüz kat artmaktadır ve tavaf Allah'ı tespih, tenzih, daha fazla iştihak ve heyecanla icra edilir. Bu yönüyle tavaf mekânı hiçbir zaman boş kalmaz. Bir topluluk her zaman Allah'ın evini tavaf etmektedir.

ان الله يباهى بالطائفين

"Şüphesiz Allah-u Teâlâ tavaf eden kullarıyla, iftihar eder."

Umulur ki bu vesileyle Allah'ın inayet ve lütfuna nail olurlar ve kesinlikle Allah'ın rahmeti, Müslüman topluluğa daha fazla ve daha yakındır.

12-Mahbuba Aşk ve Gönül Bağlılığı

Tavaf, tam anlamıyla insanın yaratıcısına aşk ve muhabbetini temsil eder ve ayrıca gerçek mahbuba gönül bağlılığı ve hayranlığın son aşamasıdır. Bir hacı tavaf yapmakla ve habibin evinin etrafında dönmekle kendisinin gerçek mahbubuna karşı ilgi ve iştihakını gösterir. Sadece O'nu, sevmeye ve âşık olmaya layık bilir. Gönül ve edep ehli kimselerin katında da bir kimsenin etrafında dönmek, ona olan güçlü aşkın nişanesi ve ona olan derin bağlılık ve ilişkinin beyanıdır.

Yazarlardan biri şöyle der:

"Tavaf ve bir şeyin etrafında dönmek, ilginin son haddine alamet ve insanın kendini mahbuba feda edecek derecede muhabbetinin nişanesidir. Nasıl ki mum ışığına âşık olan kelebek, o kadar mumun etrafında döner ki sonunda kendini yanmış kanatlarıyla muma doğru atar. Gerçek bir hacının da kalbinde Rabbine kavuşma iştiağı ateşi tutuşur ve yollara düşüp bildiği tanıdığı vatandan, evinden, işinden, çocuklarından ve eşinden koparak ve lebbeyklerle kendini mahbubun evinin duvarına ulaştırarak, kelebek gibi tevhit evinin yanan mumunun etrafında döner. Hak evinin etrafında yaptığı dairesel hareketler haktan başka bir şeyi istemediğinin, haktan başka bir şeyi aramadığının ve haktan başka hiçbir şeyin cazibesine kapılmadığının nişanesidir."⁷¹

13-Korku ve Ümidin Göstergesi

Tavaf şaşkınlık ve avareliğin bir tecellisi ve insanın korku ve ümidinin beyanı olabilir. Hacı, bir taraftan kendisinin hoş olmayan amel ve söylemlerini hatırlar ve onu bekleyen kötü sondan korkuya kapılır. Öyle ki mabudun dergâhına koşar ve şaşkın ve korkmuş halde lütfunu cezbetmek ve bu avarelikten kurtulmak için onun etrafında döner.

Diğer taraftan ise maşukun rahmet ve keremini hatırlar ve O'nun bu kutsal ziyafetini, bağışlandığının nişanesi olarak görür ve tavafta gözleri ümitle dolar. Bu korku ve ümit insanın en çok beğenilen hallerindedir ki, o tarihî

71-Hacc-i Makbul, s.114.

evin tavafında açıkça görülebilir. Hacıların bu sükûnete ve kurtuluşa erme çabaları ise övülmeye değerdir.

14-Maşukun Fikrinde ve Zikrinde Olmak

Tavaf, herkesle olmakla beraber hiç kimseyle olmamaktır. Yani, her ne kadar bir hacı görkemli ve azametli bir topluluğun içinde olsa da ve siyahıyla beyazıyla, kadınıyla erkeğiyle, genciyle yaşlısıyla Allah'ın evini tavaf ediyor olsa da, kimselere teveccüh etmeden, kalbi huzur Rabbini tespih eder ve yalnızca O'na ibadet eder ve kalbini onun sevdasına kaptırır. Diğerlerinin varlığı (özellikle namahrem kimseler) onu hakka teveccühten alı koymaz ve aşkına engel olamaz.

O ciddiyetle zikir ve dua ile meşgul olur ve mabuduyla niyazını sunarak münacat eder. Geniş bir Müslüman topluluğuyla hareket etmesine rağmen kalbi ve fikrini hak hazretlerine yöneltir. Bu da tavafın güzel ve kalıcı sırrıdır.

15-Muvahhid ve Salih Kimselerin Birleşme Merkezi

Tavaf, insan yaşamı tarihi boyunca muvahhit ve salih kimselerin buluşma noktası olmuştur. Hz. Âdem'in (a.s) yeryüzüne inmesinden ve Kâbe'nin yapımından bu yana, tek tanrı inançlı ve Allah'a iman etmiş kimseler her zaman bu kutsal evde ibadette bulunmuşlardır. Beytullahi'l-Haram, birçok peygamber (a.s) ve onların vasilerinin ibadete adanmış halisane varlıklarına tanık olmuştur. (Öyle ki onlardan bir kısmı orada defnedilmiştir.)

Bu Allah'a kulluğun, hak arzusunun ve putperestlik ve küfür ile savaşın uzun geçmişinin hatırlanmasıdır. Her

hacı da bu hatıraları yaşatmalı ve bağlılık ve ahdini bütün salihler ve müminlere duyurmalıdır.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

جعلہ محل انبیائہ و قبلة للمصلین الیہ، فهو شعبة من رضوانہ

"Allah orayı peygamberlerin mekânı ve namaz kılanların kıblesi karar kılmıştır. Orası Allah rızasının (onu elde etmenin) bir dalıdır."⁷²

16-İnsanların İmtihan ve Sınanması

Taştan yapılmış evi tavaf etme, bazı zorluklara ve güç anlara (kalabalıkta oluşan izdiham ve baskı gibi) tahammül etme, insanların kulluklarının ve teslimiyetinin ne derecede olduğunun ortaya çıkması için gerçekleşen bir takım imtihan ve sınanmadır. İmam Ali (a.s), Kasia hutbesinde şöyle buyuruyor:

"Allah'ın Âdem'in (a.s) zamanından beri bu dünyada ilk ve son bütün insanları ne kimseye zararı, ne de faydası dokunan, görmeyen ve duymayan taşlarla dendiğini görmüyor musunuz?"⁷³

İmam Sadık (a.s) da kâfir olan Ebu'l-Avcâ'nın 'Ne zamana kadar bu harmanı ayaklarınızla dövecek ve bu taşlara sığınacaksınız ve firar etmiş develer misali bu evde tavaf edeceksiniz?' şeklindeki itirazına cevap olarak şöyle buyurmuştur: **"Bu öyle bir evdir ki Allah-u Teâlâ onun vesilesiyle, kullarının itaatlerinin derecesini sınamak**

⁷²-el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne, s.196, h.283

⁷³-a.g.e., s.190, h.282. Daha fazla bilgi için bkz: *Nehcü'l-Belaga*, el-Kasia hutbesi.

için onları kendine itaat etmeye çağırır... Öyleyse Kâbe, Allah'ın rızasının bir dalıdır ve ilahî bağışlanmaya bir yoldur..."⁷⁴

17-Müslümanların Büyüklük ve Vahdet Merkezi

Tavaf, Müslümanların celal ve azametlerinin doruk noktası ve onların yekvücut, gönül birliği ve vahdet merkezidir. Müslümanların her türlü ülkeden ve ırktan vahdet ve bağlılıkları, tavafta tecelli eder ve düşmanlıklar, bencillikler ve kin beslemeler orada unutulur. İnsan tavafta yalnızlık ve yabancılık hissetmez. Aksine kendini azametli İslam ümmetinin bir unsuru olarak görür. Öyle bir ümmet ki tek bir yolda, uyumlu ve aynı safta sürekli bir hareket içinde, tek bir merkez ekseninde bir araya gelmiş ve tek bir hedef ve maksada sahiptir.

Bu azamet ve gönül birliği, düşmanı sarsar, dostların gönlüne umut nuru doldurur ve İslam ümmetinin üstünlüğünü ve faziletini gösterir.

18-İlahî Sınırların Korunması

Müslümanların vazifelerinden biri de ilahî kanunları ve sınırları yüceltmek, onları küçümsememek ve ilahî haramın sınırlarını aşmaktan uzak durmaktır. Bu emir, tavafta da dikkate alınmıştır. Gerçekte çeşitli meseleler yönüyle tavaf, Müslümanların ilahî kanun ve sınırları gözetmeleri için bir alıştırmadır.

﴿وَلْيَطُوفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ذَلِكَ وَمِنْ يَعْظُمُ حُرْمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ﴾

74-el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne, s.194, h.283

*"Ve Beyt-i Atik'i (Kâbe'yi) tavaf etsinler. Bu böyle. Kim Allah'ın hükümlerine saygı gösterirse, bu, Rabbi katında kendisi için bir hayırdır."*⁷⁵

Tavaf Namazı

Farz tavaftan sonra Makam-ı İbrahim'in (a.s) arkasında kılınması gereken namazın farz oluşu birkaç nokta için bir uyarıdır. Örneğin:

a-İbadetler arasında namazın yeri ve önemini belirtir: Hacceden kimse Allah'ın evinin yanı başında olduğu müddetçe tavaf eder. Ancak evden uzaklaştığında namaza durmalıdır. Öyleyse Kâbe'den uzaklaşıldığında da namaz vasıtasıyla Allah ile irtibat sağlanabilir.

Bu esasa göre Allah-u Teâlâ Kâbe'yi, insanlar için kıyam yeri kılmıştır:

﴿جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ﴾

*"Allah; Kâbe'yi, o saygıdeğer evi, ayakta kalma (ve canlanma) sebebi kıldı."*⁷⁶

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

قَالَ لَا يَزَالُ الدِّينُ قَائِمًا مَا قَامَتِ الْكَعْبَةُ

Kâbe ayakta olduğu müddetçe kaim olan bu din zail olmaz.⁷⁷

b-Bir diğer taraftan namaz da dinin direğidir ve onun

75-Hacc, 29 ve 30.

76-Mâide, 97.

77-Usul-u Kâfi, c.2, s.237.

ayakta kalmasına sebep sayılmıştır: **"Şüphesiz namaz dinin direğidir."**⁷⁸ Bu namazın kiblesi ise Kâbe'dir.

Buna binaen Kâbe ve namaz arasında derin bir bağılık vardır ki bu da tavaf ve tavaf namazının bir biri ardınca olmasında tecelli eder.

Makam-ı İbrahim'in Arkasında Kılınan Namaz

'Makam-ı İbrahim' Hz. İbrahim'in (a.s) nişanesi olan bir taştır. Kur'ân-ı Kerim'in de belirtmesiyle tavaf namazında bu makam, namaz kılan kimse ile Kâbe arasında kalmalıdır:

﴿وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلِّينَ﴾

*"Siz de Makam-ı İbrahim'den kendinize bir namaz yeri edinin."*⁷⁹

Bu hüküm, Kâbe'yi yeniden bina eden ve tevhit kahrâmanı kimseyi anmakla birlikte Allah-u Teâlâ'nın o hazrete karşı şükranlarının bir nişanesidir. Öyle ki Allah'a yakınlaşma arzusunda olanlar için önemli ve temel nişanelerdendir.

Makamın arkasında kılınan namaz şu nüktenin beyanıdır:

"Hakka yakınlığa erişme ve visal, bir yol göstericiye ve 'Dosdoğru Yol' sunana muhtaçtır ve onsuz herkes yolunu kaybeder ve çabaları boşa gider."

Kâbe ve namaz kılan arasındaki bu makamın vasıta

78-Tehzibu'l-Ahkâm, c.2, s.237.

79-Bakara, 125.

oluşu ve Kurân'ın bu konuya vurgusu, insanın Allah'a doğru hidayetinde nübüvvet ve imametini yüce makamını ortaya koyar.

Eğer Kâbe, tevhidin nişanesi ve mihveri ise İbrahim (a.s) makamı da nübüvvet ve imametini nişanesidir. Zira O hazret hem doğru sözlü peygamber;

﴿أَذْكُرُ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا﴾

"Kitap'ta İbrahim'i de an. Gerçekten o, son derece dürüst bir kimse, bir peygamber idi."⁸⁰ hem de seçilmiş imamdır;

﴿وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا﴾

"O zamanlar Rabbi, İbrahim'i bazı sözlerle sınıdı. O, bunları yerine getirip tamamlayınca dedi ki: Ben seni insanlara imam yapacağım."⁸¹

O halde İslam Peygamberi (s.a.a) dahi diğer enbiyanın da Kâbe'de bulunmalarına rağmen, niçin onlardan hiç birinin adı zikredilmemiştir?

Cevap şudur: Hz. İbrahim (a.s) –ilahî peygamberlerin babası ve ilahî dinlerin takipçilerinin kabul ettiği bir şahsiyet unvanıyla- bu konuda daha evrensel bir konuma sahiptir. Ayrıca Kâbe ve hac, tek tanrı inançlı camianın kuruluş eksenini olduğundan bu durum, o büyük hedefe ortam hazırlaması açısından daha uygundur.

80-Meryem, 41.

81-Bakara, 124.

Safa İle Merve Arasında Sa'y

Safa ve Merve, Mescidü'l-Haram'ın yanında biri güney doğusunda ve diğeri kuzeyinde yer alan ve Ebu Kubeys Dağı'nın uzantısı sayılan iki küçük tepedir. Bu iki tepe arası 420 m, Safa tepesi 15 m ve Merve tepesi ise 8 metre yüksekliğindedir. Hacılar ve umreye gelenler, tavaf ve ona ait namazdan sonra bu iki tepeye yönelirler ve yedi defa bu iki tepe arasında gidip gelirler (sa'y ederler)

Safa kelimesi aslında "bulanıklık içermeyen halis olan şey" demektir ve ayrıca "dayanıklı taş" anlamına da gelir.⁸² Hadislerde ise Safa adı "Mustafa Âdem" yani halis seçilmiş adından alındığı yer alır. Çünkü Hz. Âdem'in indiği mekândır.⁸³ Merve kelimesi ise aslında "beyaz taş" demektir.⁸⁴ Sert ve dayanıklı taş anlamına da gelir.⁸⁵

Hadislerde Merve adının "mer'e" yani kadın kelimesinden türediği yer alır. Çünkü Hz. Havva'nın (s.a) indiği mekânın adıdır.⁸⁶

Sa'y kelimesi de aslında çabalama ve hızlı yürüme manasını taşır.⁸⁷

Hadislerde sa'y kelimesinin aslının İbrahimî bir üslup olduğu ve Hacer'in (a.s) gösterdiği tekrar tekrar çabayı temsil eder.⁸⁸

82-Bkz: *Makayisu'l-Lugat, Misbâhu'l-Lugat, et-Tehzib, et-Tahkik fi Kelimati'l-Kurâni'l-Kerim*, c.6 s.260.

83-Biharul-Envar, c.99, s.233.

84-Bkz: *Misbâhu'l-Lugat ve Lisanu'l-Arap*, Merve kelimesi.

85-Tefsir-i Numune, c.1, s.539.

86-Biharul-Envar, c.99, s.233.

87-Bkz: *Müfredat-ı Rağıp, İsfahanî ve et-Tahkik*, c.5, s.131-132.

88-Bkz: *Biharul-Envar*, c.99, s.233 ve 234.

Safa ile Merve arasındaki hareket ve sa'y, bir çeşit tavaftır. Çünkü ister dairesel olsun ve ister iki nokta arasında uzunlmasına olsun tekrarlanan gidiş gelişlere tavaf denir.⁸⁹ Dosta doğru sürekli ve tekrarlanan bir hareket olan Safa ile Merve arasında gidiş geliş gibi.

Safa ile Merve arasında sa'y yapmanın esrarı hakkında şu noktalara değinebiliriz:

1-İlahî Şiarları Hatırlamak

Safa ile Merve, insana Allah'ı hatırlatan alametler olup mukaddes anılardan bir anıyı zihinlerde tekrar canlandırır. Büyük insanların yaşam tarihini okumak ve duymak insanı onların çizgisine kaydırsa da bundan daha sahih ve derin bir yol mevcuttur. O da İlahi şahsiyetlerin mücadeleye atıldığı sahneleri yakından müşahede etmek ve gerçek olayların yaşandığı merkezleri görmektir.

Bu gerçekte, sönen ve cansız kalan tarih kitapları değil de canlı ve cisme bürünmüş bir tarih sayılır. Bu tür merkezlerde insan, zamansal uzaklıkları aradan kaldırarak ve gerçek mekânda bulunduğunun farkında olarak kendini olayın içinde hisseder ve sanki kendi gözleriyle her şeyi görür. Bu konunun insanın eğitimi üzerindeki etkisi asla konuşma, kitap mütalaası ve buna benzer eğitimsel alanlardaki çalışmaların bıraktığı etkiyle mukayese dahi edilemez. Burada söz konusu idrak değil duygulardır. Algı (tasavvur) değil doğrulamaktır (tasdik) ve düşünsel fikir değil gerçekliktir.⁹⁰

Kurân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

89-*et-Tahkik*, c.11, s.80-81.

90-*Tefsir-i Numune*, c.1, s.540

﴿إِنَّ الصَّفَاَ وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ
 اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ
 اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ﴾

"Şüphesiz Safa ile Merve, Allah'ın (dininin) nişanelerindendir. Onun için her kim hac ve umre niyetiyle Kâbe'yi ziyaret eder ve onları da tavaf ederse, bunda bir günah yoktur. Her kim de gönlünden koparak bir hayır işlerse, şüphesiz Allah onu bilir, karşılığını verir."⁹¹

2-Çaba, Ciddiyet ve Dayanıklılığın Gerekliliği

Rivayetlerde şöyle yer almıştır: İbrahim (a.s) Allah'ın emriyle eşi Hacer'i (s.a) ve oğlu İsmail'i (a.s) kurak Mekte topraklarında bırakıp oradan ayrılmıştır. İsmail (a.s) susar ve Hacer (s.a) su peşine düşer. Önce Safa'ya gider ve şöyle nida eder:

"Acaba bu topraklarda bir dost ve arkadaş var mı?"

Sonrasında Merve'ye gider ve bu hareketi yedi defa tekrarlar. O sırada çocuğunun yanına döner ve görür ki bebek ayaklarıyla toprağı aşındırmış ve Zemzem Çeşmesi belirmiştir.⁹²

Evet! Hacer (s.a) bir arkadaş, dost ve susuzluğu giderme peşindeydi. Sonrasında ise öyle bir pınar fişkirir ki binlerce yıldır akar.

91-Bakara, 158.

92-İlelu's-Şerâi, s.432, Biharu'l-Envar, c.99, s.233 ve 234.

*Çok su arama, susuzluğu ele getir
Fıskırsın su, başından ayağından*

Ayetullah Mekarim Şirâzî şöyle yazar:

Safa ile Merve arasında yapılan sa'y bize şunu anlatır:

"Bu tevhit dininin ve merkezinin kadrini bilin! Bazıları, bu tevhit merkezini sizin adınıza korumak için kendilerini ölümün kucığına attılar. İşte bu nedenle Allah-u Teâlâ, evini ziyaret eden herkese muayyen bir kıyafet, özel şartlar kapsamınca ve her türlü üstünlük ve büyüklükten arı olarak bu iki tepe arasındaki o anıları yeniden canlandırmak için yedi defa gidip gelmeyi farz kılmıştır."⁹³

Başka bir yerde sa'y'in tekrarı meselesini beyan ettikten sonra şöyle yazar:

"Geriyeye döndüğümüzde ve o imanlı kadının [Hacer'in (s.a)], o kuru ve yakıcı çölde süt emen oğlu İsmail'i (a.s) kurtarmak için çaba harcadığı hikâyesini hatırladığımızda (ki Allah nasıl da bu çaba ve telaşından sonra onu maksadına ulaştırdı ve Zemzem Çeşmesi yeni doğmuş bebeğinin ayaklarının altından fıskırdı) birden zaman çarkı geriye doğru işler, perdeler kalkar ve kendimizi o anlarda Hacer'in (s.a) yanında buluruz. Onun telaş ve çabasından ortak oluruz. Çünkü Allah yolunda çaba ve telaş olmadan hiç kimse bir yere ulaşamaz."⁹⁴

93-*Tefsir-i Numune*, c.1, s.543.

94-a.g.e., c.9, s.127.

3-Ümit ile Korku Arasında Olmak

Safa ile Merve arasındaki sa'y, korku ve ümit arasındaki yolculuktur. Yani sa'y yapan insan bir taraftan bu mekânda ilahî bağışlanma ve rahmete ümit besler ve diğer taraftan geçmiş amellerinden, hesaptan ve ilahî azaptan korkar.

Bazı büyüklerimizimizin sözlerinde şunlar yer alır:

"Acaba Safa ile Merve arasında sa'y yaptığında kastın (amellerin ilahî dergâhta kabul olup olmadığını keşin bilmediğinden dolayı) korku ve ümit arasında bulunman mıydı?"⁹⁵

Ayetullah Cevadi Amulî bu konuda şöyle yazar:

"Mümin, her ne kadar yaşamının çeşitli aşamalarında artış ve azalış gösterse de her zaman korku ve ümit arasındadır ve bu sır, Safa ile Merve arasında sa'y yaparken ortaya çıkar ve kendini gösterir."⁹⁶

"Safa ile Merve arasında sa'y eden kimse hakikatte, bir padişahın dergâhına gidip gelerek ona karşı hizmetinde ihlâsını göstermesi ve ikinci defa padişah tarafından istihdam ve inayet ümidiyle gittiğinde onun ilk gelişini görmemişse ikincisinde görsün ümidini taşınması bahsidir. Bu gidiş gelişler, tüm varlıkların iniş ve çıkışlarının bir suretidir ve bütün varlıkların bir dönüşü vardır."⁹⁷

95-Müstedreki'l-Vesâil, c.10, s.166.

96-Sehbây-i Hac, s.401.

97-Pertûy-i ez Maş'al-i Hidayet, s.20-21.

4-Cahillerin Amelleri İşinize Engel Olmamalı

Tarihî rivayetlerde şöyle yer alır: "Cahiliye döneminde müşrikler, Safa Tepesi'nin zirvesinde "Esâf" adlı bir put ve Merve tepesinde ise "Nâile" adında bir put yerleştirmişlerdi. Müslümanlar bu mevzu sebebiyle Safa ile Merve arasında yaptıkları sa'y'dan hoşnut değillerdi ve "Bu durumda sa'y yapılmamalıdır" diye düşünüyorlardı.

Bakara suresinin 158. ayeti bu münasebetle nazil oldu⁹⁸ ve Safa ile Merve'nin ilahî nişaneler olduğunu ve bu ikisi arasında sa'y yapılmasının herhangi bir mani oluşturmadığını duyurdu. Müslümanlara; her ne kadar cahil insanlar bu mukaddes mekânı daha önce kirletmiş olsalar da, doğru olanı, yani sa'y'i yerine getirin ve terk etmeyin diyordu. Bu vakıa hicretin yedinci yılında, Umretu'l-Kaza'da vuku buldu.⁹⁹

5-Şeytanla Mücadele

Hadislerde şöyle nakledilmiştir:

"Şeytan kendini İbrahim'e (a.s) gösterdi ve İbrahim (a.s), onunla muhatap olmamak için ondan uzaklaştı."¹⁰⁰

Başka bir hadiste ise şöyle nakledilmiştir: **"Cebrail'in (a.s) emriyle (Allah katından) ona saldırdı ve şeytan uzaklaştı."**¹⁰¹

98-Daha fazla bilgi için bkz: Şii ve Sünni tefsirleri örneğin: *Tefsir-i Kumî*, s.54, *Tefsir-i Numune*, c.1, s.537 ve ayrıca *Biharu'l-Envar*, c.99, s.235.

99-a.g.e., c.99, s.235.

100-a.g.e., c.99, s.237.

101-a.g.e., c.99, s.234.

Elbette bu iki rivayeti bir arada göz önünde bulundurmak mümkündür. Çünkü belki İbrahim (a.s) bir defa şeytandan uzaklaşmış ve sonrasında ise Cebrail'in (a.s) emriyle ona saldırmış ve bu defa da şeytan uzaklaşmış olabilir. Bu yüzden Safa ile Merve arasında hızla yürümek alışlageldik bir durum haline gelmiştir.

6-Ümitsizliğe Kapılmamalı

Safa ile Merve arasında sa'y bize ümitsizlikte de bir ümit olduğunu öğretir. İsmail'in (a.s) annesi Hacer (s.a), hiç su görünmeyen bir yerde çaba gösterdi ve Allah da onun hiç düşünmediği bir yolla susuzluğunu giderdi.¹⁰²

7-Nefisten Kaçarak Allah'a Yönelmek

Erkeklerin, Safa ile Merve arasının bir bölümünde yavaşça koşmaları müstehaptır. Bu bir anlamda nefisten kaçmak ve insanlık gururu ve gücünü ayaklar altına almaktır. İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

هرول هرولة هرباً من هواك و تبرأ من حولك و قوتك

"Koş (hervele yap)! Heva hevesinden kaçarcasına ve gücünden uzaklaşarcasına koş!"¹⁰³

8-Gurur ve Tekebbürle Mücadele

İmam Sadık'tan (a.s) nakledilen bir hadiste şöyle yer alır:

"Allah nezdinde sa'y mahallinden daha iyi ibadet edilen ve sevilen bir mekân yoktur. Çünkü bu me-

102-*Tefsir-i Numune*, c.1, s.543.

103-*Biharu'l-Envar*, c.99, s.124.

kânda her tekebbür sahibi asi zelil olur."¹⁰⁴

9-Sefa ve Yiğitlik, Safa ve Merve'de Kazanılır

İmam Sadık'tan şöyle rivayet edilir:

"Safa'da durmak, kıyamet gününde Allah ile mü-lakat için ruhun ve batının sefasına ortam hazır-lar."¹⁰⁵

Aynı şekilde İmam (a.s) şöyle buyuruyor:

"Merve'ye ulaşmakla Allah için yiğitlik ve cömertlik tedbirini al ve kötü sıfatlarını ortadan kaldır."¹⁰⁶

Ayetullah Cevadi Amulî şunları yazıyor:

"Safa'ya doğru yönelmekle gerçekleşen sa'y, ziya-retçinin kendini arındırması ve ilahî sıfatlara bürün-mesi hasebiyledir. Merve'ye yönelmesi ise yiğitlik ve cömertliği elde etmek için gösterdiği çaba adınadır. Zira Merve, yiğitlik ve cömertliğin simgesi, Safa ise arınma ve ruhun temizlenmesidir...

Evet! Bu işin sırrı, insanın sefaya ermesi ve yiğitlik ve cömertliği elde etmesidir. Yiğit bir insan, artık ha-kirlîğe neden olan işlere kalkışmaz..."¹⁰⁷

10-Safa ve Merve, Terazinin İki Kefesi Gibidir

"Bir hacı uyanık olmalı ve Safa ile Merve arasında yaptığı sa'y ile kıyamet sahrasında terazinin iki kefesi gi-

---

104-*İlelu's-Şerâi*, s.433; *Biharu'l-Envar*, c.99, s.234 ve 235.

105-Bkz: *Müstedreki'l-Vesâil*, c.10, s.173.

106-*Müstedreki'l-Vesâil*, s.173, ve *Misbâhu's-Şeriat*.

107-*Sehbây-i Hac*, s.402.

bi gidiş gelişlerini hatırlamalıdır. Safa'yı güzellik ve iyilik kefesi, Merve'yi ise günah ve kötülük kefesi görmelidir ve bu ikisi arasında yaptığı yolculukla, tercih ettiği amel ile noksan kalan amelini ve ilahî azap ve bağışlanma arasında yolculuk yaptığını göz önünde bulundurmalıdır."¹⁰⁸

11-Kadınların Sa'y Esnasında Koşmalarının Müstehap Olmaması¹⁰⁹

Bu konunun hikmeti şu olabilir: Sa'y esnasında kadın ve erkeğin karışık olması, kadınların koşması durumunda erkeklerin tahrik olabileceğinden ve bu manevi havaya olumsuz bir etki bırakacağındandır. Aynı şekilde cihat ve gayret gösterme erkeklere farzdır (kadınlara değil). Bu yönüyle kadınlardan koşmamaları istenmiştir.

12-Çokluk ve Devamlılık

Sa'y'in yedi defa olması, çokluğa ve devamlılığa işarettir.¹¹⁰ Yani, hacılar oluşan sorunlarda çaba göstermesini ve bu çabaya devamlılık kazandırmasını öğrenmektedir. Gidiş gelişlerde tekrar yaparak maksada ulaşılmalı ve istenilen kulluk seviyesine erişilmelidir.

13-Cehennemın Yedi Katından da Kurtulmak

"Gerçi haftanın günleri, yedi gökyüzü, yedi yeryüzü, sülukta yedi menzil, yedi aşk şehri, yedi defa dö-

---

108-*Pertûy-i ez Maş'al-i Hidayet*, s.21.

109-Allah Resulü (s.a.a): "**Kadınlara Safa ile Merve arasında koşma yoktur.**" (*Hisâl*, c.2, s.287).

110-*et-Tahkik fi Kelimati'l-Kurâni'l-Kerim*, c.11, s.81.

nülen tavaf, Safa ile Merve'de yedi defa sa'y yapma, şeytanı yedi defa taşlama ve yedi cehennem gibi birçok hakikat yedi ile ilişkili olsa da, bu olayların yedi ile ilişkisinin felsefesi bizlere olması gerektiği kadar aydın değildir.

Belki de Safa ile Merve arasında yedi defa sa'y yapma (eğer halis niyet, hal ve maşuka teveccühle yerine getirilirse), cehennemın yedi katından da ilahî rahmet ve lütuf aracılığıyla kurtularak insanın çok nadir elde ettiği yüce menfaatlerden nasiplenmesi demektir. Eğer sa'yın hakikat ve hikmetine dikkatli bir şekilde teveccüh edildiğinde maksadın: Gözü, kulağı, dili, eli, mideyi ve adımları günah ve isyandan kurtarmaksa ve bedenın bu ana yedi uzvunu temiz şekilde korumakla rahmet sahibi Allah ile ahit bağlamak ise yine de, Safa ile Merve'nin sahip olduğu deryalar kadar menfaat insana ulaşmış olur.

Buna ek olarak sa'yın her merhalesinde ipe sapa gelmez şehvetten, onun iki acı meyvesinden (hırs ve cimrilik), cehenneme sebep olacak iki etkisinden (kendini beğenme, kibir ve heva heves) ve üç tehlikeli semeresinden (küfür, bidat ve haset) kurtulmak olsa da en yüce menfaat ve en paha biçilmez fayda ve yarar (vücudun en çirkin ahlaki sıfatlardan kurtulması) insan için hâsıl olur"¹¹

111-*Der Bargâh-i Nur*, s.74-75.

ALTINCI BÖLÜM

MUKADDES MEKÂNLARDA YAPILAN AMELLERİN FELSEFE VE SIRLARI

Arafat Vakfesi'nin Sırları

"Arafat" Mekke ile Taif yolu üzerinde 22. kilometre üzerinde, Mekke'nin güney doğusunda bulunan geniş bir alanın adıdır. 18 kilometre genişliğinde etrafını saran dağlar sayesinde yarım daire şeklini almış ve belirginleşmiş bir bölgedir.¹

Hacılar Arefe günü (Zilhicce ayının dokuzuncu günü) öğleden akşama kadar burada hazır bulunurlar. Zira Arafat'ta beklemek haccın erkânındandır. Elbette hacılar Arefe gününden bir gün önce, yani Zilhicce ayının sekizinci günü olan Terviye gününde Arafat'a doğru yola koyulurlar.

"Arafat" kelimesi bir şeyin tesiri ve etkisi üzerinde tefekür ederek onu idrak etmek manasında olan "a-re-fe"

1-Daha fazli bilgi için bkz: *Âsar-i İslami Mekke ve Medine*, s.129; *Hac, Namaz-i Bozorg*, s.35.

kelimesinden türemiştir. Bu kelimenin de aslı "a-re-fet" kelimesidir.² "Arafat" Mekke yakınlarında bir yerin özel adıdır. Bu isimle adlandırılması hakkında birkaç görüş nakledilmiştir.

1-Cebrail (a.s), öğlen vakti Arefe'de İbrahim'e: "**Ey İbrahim! Günahlarını itiraf et ve (hac) amellerini tanı.**" demiştir ve Cebrail'in (a.s) İbrahim'e (a.s) "İ'tarif" (tanı) demesinden dolayı buraya Arafat denilmiştir.³

2-Âdem (a.s) ile Havva (s.a) bu bölgede birbirlerini tanımışlardır. (Teârefâ: yani birbirlerini yeniden bulmak)⁴

3-Bazı müfessirler bu Arafat'ın bu isimle adlandırılmasında, bu yerin Allah'ı tanımak için çok uygun bir bölge olduğu ihtimalini vermişlerdir.⁵

İslam Peygamberi üç defa şöyle buyurmuştur:

الحج عرفات

"Hac, Arafat'tır."⁶

Bu söylem Arafat'ın hac amelleri arasında sahip olduğu yüce makamı bizlere göstermektedir. Sanki burada beklemek bütün hacla eşdeğerdir. Belki de bunun sebebi bu yerde dua etmenin, Rabbimizin özel bağışlaması ve insanın kemale ve yetkinliğe ulaşmasının özel bir şekilde gerçekleşmekte olmasındandır.

2-Müfredat-ı Rağıp, İsfahanî, "a-re-fe" kelimesi.

3-İlelu's-Şerâi, c.2, s.436, el-Mehâsin, c.2, s.65.

4-Tefsir-i Numune, c.2, s.60.

5-Tefsir-i Numune, c.2, s.60.

6-Sünen-i Tirmizi, c.2, s.65; Mehecetu'l-Beyzâ, c.2, s.204. Daha fazla bilgi için ayrıca bkz: el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne, s.189 ve 190.

İslam peygamberinden (s.a.a) şöyle nakledilmiştir:

"Allah-u Teâlâ, Arefe gününün ikinci vakti Arafat ehlinin hürmetine meleklere karşı övünür ve şöyle der: "Kullarıma bakın! Nasıl da dağınık ve perişan bir halde bana doğru geldiler."⁷

Arafat vakfesinin sırları ve hikmetleri hakkında aşağıdaki noktalara değinebiliriz:

1-Ümit ve Rahmet Mekânı

İmam Ali (a.s) Peygamber Efendimize (s.a.a) şöyle sordu:

"Ey Allah'ın Resülü! Arafat ehlinen hangisinin suçu daha fazladır? Allah'ın Resülü (s.a.a) şöyle cevap verdi: "Arafat'tan döndüğü halde bağışlanmadığına kesin bir şekilde inanmayan kimsenin kusuru herkes-ten büyüktür."

İmam Sadık'ın (a.s) buyruğuyla: **"Yani Allah'ın rahmetinden ümitsiz olan kimse."⁸**

Bu yer günahların bağışlanma yeridir. Hatta İslam Peygamberine göre bazı günahlar Arafat'tan başka bir yerde bağışlanmamaktadır.⁹

Hazret şöyle buyuruyor: **"Hiçbir gün Arefe gününe benzemez. Zira insanların çoğu bugünde cehennem ateşinden kurtulur."¹⁰**

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

7-Biharul-Envar, c.99, s.13, h.42.

8-el-Fakih, c.2, s.211; Usul-u Kâfi, c.4, s.541, h.7.

9-Daaimul-İslam, c.2, s.294.

10-Sunenu'l-Kubra, c.5, s.192.

"Ramazan ayında bağışlanmayan kimse bir sonraki Ramazan ayına kadar bağışlanmaz. Ancak Arefe günü Arafat'ta hazır bulunursa bağışlanır."¹¹

Evet! Arafat'ta yalnızca hacılar bağışlanıp Allah'ın rahmetine şamil olmazlar. Hatta onların aileleri ve yakınları dahi bağışlanırlar:

"Hangi belde ve şehirden Arafat'ta bekleyen bir mümin erkek olursa Allah o belde ve şehrin müminlerini bağışlar. Hakeza bir aileden bir erkek mümin Arafat'ta beklerse (vakfe yaparsa) Allah o aileden mümin olanları bağışlar."¹²

2-Allah'ın İlmî İhatasını Tanımak

Bazı İslam büyüklerinin sözlerinde şu nokta belirtilmiştir:

و عرفت قبض الله على صحيفتك و اطلاعه على سريرتك و قلبك

"(Acaba Arafat'ta beklemekle), bütün varlığımla birlikte Allah'ın kudretinin pençesinde olduğunu ve O'nun tüm açık ve gizli işlerinden haberdar olduğunu anladın mı?"

Ayetullah Cevadi Amulî bu konu hakkında şöyle yazıyor:

"...Hacceden kimse şu noktaya arif olmalıdır (bilmelidir): Allah-u Teâlâ onun kalbinde saklı olanı ve aşikâr olanı, gönlünde yazılı olanı, onun sırlarını hat-ta onun kendisine bile aşikâr olmayan ruhunun derin-

---

11-*Usul-u Kâfi*, c.4, s.66

12-*el-Vâfi*, c.2, s.42.

liklerinden geçeni bilendir. Yani Arafat idrak ve şuhud yeridir. Yüce Allah, Kurân-ı Kerim'de bu konuya işaret etmiştir:

﴿وَإِنْ تَجَهَّرَ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى﴾

"Sen sözü açığa vursan da, gizlesen de Allah için biridir. Çünkü O, gizliyi de bilir, ondan daha gizli olanı da."¹³

Eğer insan kalbinin Allah'ın huzurunda, şahitliğinde olduğunu bilirse nasıl kendisini zahiri günahlara bulaştırmıyorsa, kalbini de içsel ve batını günahlardan beri kılar, temizler.¹⁴

3-Şeytanın Çaresizliği

Hacceden kimse Arafat'ta şeytanın vesveselerine karşı kendisini kontrol etmelidir; zira Arafat Allah'a teveccüh etmenin ve bağışlanmanın mümkün olduğu en güzel yerlerden biridir. İşte bu yüzden şeytan, bütün çabasını insanları Allah'ın bağışlayıcılığından ve rahmetinden uzak kılmaya harcar. Bir hadiste İmam Sadık'tan (a.s) şöyle rivayet edilmiştir:

"Arafat'ta şeytandan Allah'a sığın! Zira şeytan bu mekânda sizin ayağınızı kaydirmaktan çok hoşlanır."¹⁵

Meşhur Kurân müfessiri Meybudî *Keşfu'l-Esrâr* adlı eserinde şöyle yazmaktadır:

13-Tâhâ, 7.

14-*Sehbây-i Hac*, s.416.

15-*et-Tehzib*, c.5, s.192; *Usul-u Kâfi*, c.4, s.463, h.4.

"Bazı rivayetlerde şöyle gelmiştir: Birçok günah vardır; Arafat'ta beklemek dışında kefareti de (bağışlanma yolu) yoktur. Hiçbir zaman Arafat'ta hacıları Allah'ın rahmet ve fazlının yağmuruna tutulduğu an kadar şeytanı böylesine çaresiz ve sapsarı kesilmiş göremezsiniz."¹⁶

4-Marifetin Kemali

Büyük arif merhum mirza Cevat Melikî Tebrizî (r.a) şöyle yazar:

"Arafat'ta marifetin kemaline nail olman için elinden gelen bütün çaba ve ciddiyeti göster. Şunu iyi bil ki, hacıların dua için bir yerde aynı anda toplanmaları, özellikle de salihlerin, gönül ehlinin, abdalların, kâlenderlerin ve diğer kemal ehlinin burada olması (ni-tetim bunlardan bazıları her hac döneminde hazır bulunmuşlardır) en büyük fırsattır. Çünkü ilahî rahmetin nazil olması ve kerem bulutlarının yağması için gönüllerin bir olması, himmetle ellerin semaya yükselmesi, başların eğilip gözlerin O'na dikilmesi çaresizlik, gözyaşı ve kendinden geçme halinin doğması belki de dualara icabet edilmesine tam anlamıyla bir sebep sayılabilir (illet-i tâmmedir)."¹⁷

*Ne mutlu kulluğunu haykıran o gruba
Dünyayı terk edip de herşeyden el çektiler
"Rabbimiz" derler de "Lebbeyk ey kulum" iştiriler
Hepsi de sarhoştur, zira "elest" şarabından içmişler*¹⁸

16-Keşfu'l-Esrâr, c.1, s.525.

17-el-Murâkabât, c.2, s.225.

18-Hâce Abdullah el-Ensârî.

5-Kıyamet Sahnesinin Hatırlanması

"Allah'ın evinin ziyaretçisinin, Arafat'ta ve Meş'ar'da durarak izdihamı, Arap-Acem çeşitli milletlerin ve kavimlerin nasıl da ağlayarak, yalvararak, haykırarak, çaresizce Hak Teâlâ'nın dergâhına sığındıklarını, her kavmin kendi önderinin izinde olmasını başları açık ve kefen giymiş bir halde görmesi onu kıyamet sahnesine, mahşer gününe götürür."¹⁹

6-İlahî Evliyaların Orada Bulunmaları

"Herkesin bu mekânda toplanmalarının sırlarından biri de, insanların ve günahkârların evliya ile irtibata geçmesi ve onların bereketi sayesinde ilahî rahmetin onlara da şamil olmasıdır. Nasıl evliyalar feyzin nazil olmasında vasıta iseler ruhun kavs-i suûda, yani yükselişe geçmesinde ve insanın kemale ulaşmasında da vasıtaadılar."²⁰

7-Arafat Vaktinin Kısa Oluşu

"Arefe gününün güneşi günü güneş batmaya başlayınca çadırlar kaldırılmalı, yükler toplanmalı, henüz açılmamış sofra toplanmalı, yüklerinden kurtulmuş bir ruh, kanatlanmaya hazır bir gönül, baştan aşağı mağfiret ve rahmetle dolmuş bir vücut ile Meş'ar'e doğru hareket edilmelidir.

Bu kısa ikamet ve birkaç saatlik bekleyiş bizlere dünyadaki ikametimizin kısa oluşunun ve insanın bu küçük ve sınırlı evde misafir olduğunun göstergesidir. Yani in-

---

19-Pertûy-i ez Maş'al-i Hidayet, Esrar ve Maârif-i Hac, s.22.
20-a.g.e.

san dünyada öyle yaşamalı ki toplanma zamanı zorluğa ve zahmete düşmemeli ve dünyadan gönlünü koparması kolay ve rahat olmalıdır."²¹

8-İlahî Hareme Giriş İzninin Beklenmesi

İmam Ali'den (a.s) Arafat'ın yerinin neden Mekke'nin dışında olduğu hakkında sorulduğunda hazret cevaben şöyle buyurdu:

"Kâbe Allah'ın odası ve Mekke de evidir.²² Misafirler eve girmek istedikleri zaman kapıda dururlar ve Allah'a yakarıştta bulunurlar."²³

Evet, misafir evin kapısında durur ve eve giriş izni alır. Allah'ın misafirleri de Arafat'ta bekleyerek ilahî rahmete nail olmayı ve bağışlanmayı umarlar. Sonra da temiz bir halde ve marifetle yüklenmiş olarak Allah'ın evine girerler ve O'nun dergâhından faydalanırlar.

9-Arafat'ta Nefsin Temizlenmesi ve Tahareti

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

لا يصلح الوقوف بعرفة على غير طهارة

"Arafat'ta yapılan vakfe, taharet üzere olmazsa sahih değildir."²⁴

21-*Der Bargâh-i Nur*, s.97.

22-"Beyt" kelimesi, uyumak için kullanılan mekân (beytute) demektir. (Türkçede oda denir) ve "dâr" kelimesi bahçe ve ailenin içinde yaşadığı ve duvarı olan "hayat" ve "ev"e denir. Daha fazla bilgi için bkz: *et-Tahkik fi Kelimati'l-Kurâni'l-Kerim*, c.2, "beyt" kelimesi.

23-*Usul-u Kâfi*, c.4, s.224, h.2.

24-*Daaimu'l-İslam*, c.1, s.320.

Arafat, Allah'ın inayet ettiği kutsal bir yerdir. Dua ve Allah'a teveccüh etme yeridir. İşte bu yüzden Arafat ehlinin, zahiri ve batını taharete dikkat etmeleri evladır.

Bedenin ve elbisenin görünürde temiz olması, ihram halinde olunması hasebiyle imkânlar dâhilinde taharetine riayet edilmelidir.

Eğer beden ve elbise necis olmuş ise derhal temizlenmeli, ayrıca abdestli ve gusüllü olunması da o mekânın ve zamanın gereksinimidir. Zira Arafat ehli, genellikle orada dua ve ibadet ile meşguldür. Arafat dua günüdür.²⁵ Evla olan ise duanın taharetle olanıdır.

Ancak ruhun ve kalbin tahareti günahlardan tövbe ve istiğfar suyu ile temizlenmiş şeklidir. Bunun için de bağışlanmanın en münasip yeri Arafat'tır.²⁶

10-Arafat ve Velayet

Arafat ile ilgili Hz. Peygamber (s.a.a) ve İmamlardan (a.s) birçok dua nakledilmiştir.²⁷ Bu dualar insanı, Allah'ı anmanın, Hakk'ın zikrini hacıların diline dökmenin yanı sıra onları Peygamberi (s.a.a) ve Ehlibeyti'ni (a.s) yâd etmeye iter. Elbette bu duaların içinde İmam Hüseyin'e (a.s) ait olan 'Arefe Duası'nın yeri ayrıdır. Çünkü bu duada bulunan tevhidi içerik ve onun yakarışları ve bunların yanında İmam Hüseyin'in (a.s) mazlumiyetinin anılması, ona özel bir anlam kazandırır.

25-Daha fazla bilgi için bkz: *et-Tehzib*, c.5, s.182; *Usul-u Kâfi*, c.4, s.463, h.4.

26-Bkz: *Usul-u Kâfi*, c.4, s.66; *el-Fakih*, c.2, s.211.

27-Bkz: *el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne*, c.191-195.

11-Arafat'ta Dua Etmenin Özel Konumu

Şii ve Sünni bazı rivayetlerde insanlar Arefe günü oruç tutmaktan sakındırılmıştır. Belki de bu emrin hikmeti, dua eden kimsenin dua ve münacat anında cismi ve ruhsal yönden sağlık ve esenlik taşımamasını sağlamak olabilir. Zira oruçlu kimse bu kutsal yerde (özellikle de sıcak havanın altında) dua etme halinden mahrum olabilir. Allah Resulü (s.a.a) de Arefe günü oruç tutmazdı.²⁸

Elbette "Kef'emi" *Misbâh* kitabında şöyle yazar:

"Arefe gününün orucunu tutmak, orucun o günün duasını okumakta kendisini zayıflatmayan kimse için müstehaptır."

Bu nokta, bugün oruç tutmanın mekruh olmasının sebebinin insanın dua okumak için zinde ve sıhhatli olması gerektiği görüşünü teyit eder.

12-Bekleme Zamanının Esrarı

Allah Resulü'nden (s.a.a) "Neden Zilhicce ayının dokuzunda ikinci vakti Arafat'ta bekleme (vakfe) zamanı karar kılındı?" diye sordular.

Allah Resulü (s.a.a) ise şöyle cevap verdi:

"İkinci vakti, Âdem'in (a.s), Allah'ın emrine uymadığı ve evla olanı terk ettiği zamandır. İşte bu yüzden Allah-u Teâlâ ümmetime o vakitte, en güzel yerde beklemelerini, dua ve yakarışla cenneti kazanmalarını mukadder kılmıştır. Arafat'tan çıkış saati Âdem'in

---

28-Ahbâr-i Mekke, Fâkihî, c.5, s.29 ve 33; *Hac der Endişe-i İslami*, s.242.

(a.s) o özel tövbe sözcüklerini Allah-u Teâlâ'dan aldığı-öğrendiği ve tövbesinin kabul olduğu zamandır."²⁹

13-Arafat, Uyumluluğun Zirvesi

Hacılar sıra sıra Mekke'ye girerek tavaf ve umre amel-lerinden sonra Arafat'a gitmek için hazırlanırlar. Bütün hacıların Arefe günü öğlen vaktinde Arafat'ta olmaları gerekir. Aynı zamanda ve aynı mekânda toplanırlar. Bu, beraberliğin ve gönül birliğinin zirve noktasıdır.

14-Toplu Hareket İçin Hazırlanma Kampı

Arafat bütün hacıların ilk olarak bir araya geldikleri yer olması hasebiyle ve buradan Meş'ar'e doğru hareket edecekleri için bütün Müslümanlara bir derstir. Eğer Müslümanların başka mekân ve vakfe yerlerinde bireysel veya grupsal hareketleri varsa bile eninde sonunda birlikte olmaları ve beraber hareket etmeleri ve Meş'ar'e ulaşmaları gerekir.

15-İktisat ve İbadet

Arafat, hac merasiminin zirvesi ve onun en önemli erkânıdır.³⁰ Buna rağmen Kur'ân-ı Kerim bu önemli erkânın yanında Müslümanların ekonomik çabalarını caiz bilmekte ve bu konuya değinmektedir. Bu da İslam dininin bir ruhbanlık dini olmadığını ve Müslümanların geçimine ve ekonomisine, ibadetin içinde yer verdiğine işaret etmektedir:

29-*Vesâilu's-Şia*, c.13, bab.19, h.8.

30-Peygamber (s.a.a): "**Hac Arafat'tır.**"

﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِنْ
عَرَقاتٍ فَادْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ
مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الضَّالِّينَ • ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا
اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

"(Hac mevsiminde ticaret yaparak) Rabbinizin lütuf ve keremini istemekte size bir günah yoktur. Arafat'tan ayrılıp (sel gibi Müzdelife'ye) akın ettiğinizde, Meş'ar-i Haram'da Allah'ı zikredin. O'nu, size gösterdiği gibi zikredin. Doğrusu siz onun yol göstermesinden önce yolunu şaşırmışlardan idiniz. Sonra insanların akın ettiği yerden siz de akın edin ve Allah'tan bağışlanma dileyin. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."³¹

Meş'ar'ın Esrarı

"Meş'ar" Arafat'ın 12 kilometre uzağında Arafat'tan Mekke'ye gidiş yönündedir. Bu yer iki dağın (Me'ze-meyn) arasındaki dar geçit ile Muhassir Vadisi arasında bir düzlüktür. Burada beklemek haccın erkânındandır. Hacılar Zilhicce ayının 9. gününün gecesi güneş battıktan sonra Arafat'tan ayrılarak Meş'ar'e gelirler. Burada kurbet (yakınlaşma) kastıyla geceyi geçirirler. Meş'ar'i "Müzdelife", "Cem" ve "Meşarü'l-Haram" adlarıyla da anarlar.

"Meş'ar" kelimesi, ilahî şiarların ve nişanelerinin tamamen açık olduğu yer anlamına gelir.³² Bu yerin bu

31-Bakara, 198 ve 199.

32-et-Tahkik fî Kelimati'l-Kurâni'l-Kerim, c.6, s.77 (Şe-e-ra) kelimesi ve ayrıca bkz: Hacc-i Makbul, s.144.

isimle adlandırılması konusunda şöyle söylenmiştir: "Burası haccın şiarlarının merkezi ve bu yüce merasimin nişanelerinden biridir."³³ Ayrıca "Meş'ar" kelimesi yol işareti manasına da gelir. Bu yer Allah'a ibadetin ve O'nun mekânının adresidir.³⁴

"Müzdelife" kelimesi, yaklaşma ve toplanma anlamında olan "İzdilâf" kelimesinden türemiştir.³⁵ Buraya "Müzdelife" denilme sebebi insanların Arafat'tan geçerek Meş'ar'e gelmeleri ve böylece Mekke'ye ve Allah'a yakınlaşmış olmalarından dolayıdır. Meş'ar'in toplanma yeri olması hasebiyle buraya "Müzdelife" denmiştir.³⁶

Bir hadiste İmam Sadık'tan (a.s) şöyle rivayet edilmiştir: **Cebrail (a.s), hac amellerini Hz. İbrahim'e (a.s) öğretirken Arefe günü güneş battıktan sonra Meş'ar'e hareket ederken İbrahim'e (a.s) dedi ki: "Meş'arü'l-Haram'a doğru hareket et ve oraya yaklaş."**³⁷

Meş'ar'in esrarı hakkında aşağıdaki noktalara değinebiliriz:

1-İlahî Feyizden Faydalanmak

Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyuruyor: **"Şu dört geceyi ihya eden kimseye (geceyi ibadetle geçirmek) cennet farz olur: Zilhicce ayının sekizinci, dokuzuncu ve onuncu geceleri ve Ramazan bayramı gecesi."**³⁸

33-*Tefsir-i Numune*, c.2, s.31.

34-*el-Kurâ li Kâsid-i Ümmü'l-Kurâ*, s.154.

35-*Mecmau'l-Bahreyn*, Yakut Himevî c.5, s.68.

36-a.g.e., c.5, s.142.

37 *Biharu'l-Envar*, c.96, s.266.

38-*el-Firdevs*, c.3, s.620, h.5937; *el-Câmiu's-Sağir*, c.2, s.557, h.8342; *el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne*, s.224.

Zilhicce ayının dokuzuncu gecesi, hacıların Meş'ar'de oldukları ve sabaha kadar maşuku anıp zikrederek ihya ettikleri gecedir.

İmam Sadık'tan (a.s) bir başka rivayette şöyle geçer: **"Eğer yapabilirsen Meş'ar gecesini ihya et ve (güneş çıkana kadar da uyanık kal). Bize bu gecede göklerin kapısının müminin yüzüne kapatılmadığı ulaştırılmıştır."**³⁹

Allah-u Teâla her istekli kimsenin duasına icabet eder ve günahları bağışlar.

2-İhtiyaçların Giderildiği Yer

Emirülmüminin Hz. Ali'ye (a.s) şöyle soruldu: **"Neden Meşarü'l-Haram, Harem'in içinde karar kılınmıştır?"**

Hazret (a.s) cevapta şöyle buyurdu: **"Çünkü hacılara Mekke'ye giriş izni verildiğinde onları ikinci bir hicapta beklettiler. Sonra Meş'ar'de onların yakarış sesleri yükselmeye başlayınca onlara kurban kesme izni verildi..."**⁴⁰

3-İlahî Bağışlanma ve Rahmeti Elde Etmek

İslam Peygamberi (s.a.a), Meş'ar sabahı Bilal'e şöyle buyurdu: **"İnsanları sustur/ezan oku."** Sonrasında şöyle buyurdular: **"Allah-u Teâlâ bu mekânda sizleri nimetlendirdi ve günahlarınızı, iyilerinizin yüzü suyu**

39-*Usul-u Kâfi*, c.4, s.468, h.1; *El-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne*, s.225.

40-*Usul-u Kâfi*, c.1, s.224, h.4; *et-Tehzib*, c.17, s.448, h.5.

hürmetine bağışladı ve iyileriniz ne talep ettilerse onlara verildi; Allah'ın adı ile hareket edin."⁴¹

Seyit Abdullah Şubber şöyle yazıyor:

"Arefe'den sonra bir geceyi Meş'ar'de geçirmelisin. Zira kendini yarınki Allah'ın düşmanları ile olan mücadeleye hazırlaman gerekir.

Burası Allah'ın hareminin bir parçasıdır, Arafat ise harem dışında kalır. Öyleyse şimdi mevlasının ona yöneldiği ve huzurdan kovulduktan sonra tekrar huzura giriş izni verilen ve rahmet kapısına ulaşmış mevlasının rahmet rüzgârları ruhuna üflenen ve hareme dâhil olmasıyla huzura kabul olma hediyesi alan kimse gibi ol!"⁴²

4-Allah'ı Anmak ve Zikretmek

Hacının Meş'ar'deki görevi Allah'ı yâd etmektir. Elbette Allah'ı yâd etmek bazen gönülden olmalı, bazen dile dökülmeli ve bazen de amelle olmalıdır.

Evet, Meş'ar gecesi Allah'ı anmakla ve O'nu yâd etmekle geçmelidir.

Ayet-i kerimede hatırlatıldığı üzere Allah'ın zikri, düsturlara uygun olarak yerine getirilmelidir. Hacılar, cahiliyet geleneklerinden ve bidat içeren merasimlerden kaçınmalıdırlar. Hacılar ilahî emirler doğrultusunda hareket etmeli ve hidayetinin şükrü yerine getirilmelidir. Bu emirler hacıların kılavuzu olmalıdır.

41-*Sünen-i İbn-i Mace*, h.3024. (Arafat hakkında bu hadisin benzeri Şii kaynaklarda da mevcuttur.)

42-*el-Ahlak*, s.125.

﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فَإِذَا أَفْضْتُمْ
مِنْ عَرَفَاتٍ فَادْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ وَ
إِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الضَّالِّينَ﴾

"(Hac mevsiminde ticaret yaparak) Rabbinizin lütuf ve keremini istemekte size bir günah yoktur. Arafat'tan ayrı-
lıp (sel gibi Müzdelife'ye) akın ettiğinizde, Meş'ar-i Ha-
ram'da Allah'ı zikredin. O'nu, size gösterdiği gibi zikre-
din. Doğrusu siz onun yol göstermesinden önce yolunu
şaşırmışlardan idiniz."⁴³

Bu ayette hacıların Arafat'tan Meş'ar'e hareketlerinin beyanı için "efeztum" kelimesi kullanılmıştır. Manası ise; "bir topluluğun dışarı çıkması"dır.⁴⁴ Yani hacılar bir akarsu gibi Arafat'tan Meş'ar'e dökülmektedir.

5-Takva ve Sakınma Gücünün Kazanılması

Ayetullah Cevadi Amulî, Meş'ar'ın esrarı hakkında şöyle yazıyor:

"Meş'aru'l-Haram'da vakfe yapmanın ve bekleme-
nin sırrı, hacının kalbini takva ile bilinçlendirerek, sa-
kınmayı ve Allah korkusunu kalbine bir şiar olarak iş-
lemesidir. Bu sayede, "her topluluğun tanıtıcısı o
kavmin şiarıdır" sözünden hareketle onun kalbi takva
ile tanınmalıdır. Gerçi takva bütün hac merasimi bo-
yunca söz konusudur; lakin onun özel tecellisi Meş'-

43-Bakara, 198.

44-Bakara, 198.

aru'l-Haram'daki vakfede sırlara aşına kimselere görülür."⁴⁵

6-Tekebbürün Terki, Alçakgönüllülüğün ve İnsan Sevgisinin Öne Çıkması

İmam Sadık'tan (a.s) şöyle rivayet edilmiştir: **"Kim dar geçitten (Meş'ar'ın girişindeki iki dağ arasından) geçer ve kalbinde tekebbür olmaz ise Allah-u Teâlâ ona rahmet gözüyle bakar."**

Ravi, İmam'a (a.s): "Kibir nedir?" diye sorduğunda İmam (a.s) şöyle buyurdu: **"Halka eziyet etmek ve hakkı kabul etmemektir."**⁴⁶

7-Meş'ar Şuur Ve ve Hakk'ın Şuhut Edildiği Yer

Molla Abdurezzak Kaşanî, Bakara suresinin 198. ayetinin tefsirinde şöyle yazıyor:

"Allah'ı, Meş'aru'l-Haram'da anın. Yani Hakk'ın cemalini, ruhun sırrının olduğu yerde müşahede edin. Oranın bir başka adı "Hafî" dir. Zira bu mekânda Allah'ı anmak yani O'nu müşahede etmek gerçekleşir ve Meş'ar de mahrem in cemal ve güzelliğinin hissedildiği şuur mekânıdır. Ve namahrem in bu hakikati idrak edip böyle bir makama ulaşması reva değildir."⁴⁷

Bu durakta vakfeye duranlar bundan önceki ve sonraki duraklarda onlara bildirilen ve hakkında uyarıda bulunulan belli bir idrak ve şuura sahip olurlar:

45-Bkz: *Pertûy-i ez Kur'ân*, c.2, s.80; *el-Mizan*, c.2, s.80.

46-*el-Mehâsin*, c.1, s.141.

47-Mikât-ı Hac dergisi, Esrar ve Maârif-i Hac makalesi, Dr. Seyit Muhammed Bakî Muhibbî, 21. sayı, s.18.

"Sizin aranızda hiçbir farklılık olmadığı gibi hiçbirinizin de bir diğerinize üstünlüğü yoktur..."

Meş'aru'l-Haram'da vakfe yapmanın (beklemenin), özellikle diğer amelerde olduğu gibi bilinçlenme şiarı esasına dayandığının bilinmesi gerekir. Bu bilinçlenmeyi elde etmek için bütün kavimlerin ve ırkların üstünlük öngörülleri reddedilmelidir. Zira daha önce bu düşünceleri yüzünden kendilerini üstün görmekteydiler ve dalalet, sapıklık içinde olup gerekli şuurdan yoksundular.

8-Şeytanla Mücadele Etmek İçin Silah Kuşanma

İmam Sadık (a.s) şöyle nasihat ediyor: **"Çakıl taşlarını "Remy-i Cemerât" için Meş'ar'dan toplayın."**⁴⁸

Hacılar Zilhicce ayının onu, on biri ve on ikisinde Mina'da defalarca şeytana saldırırlar ve hac görevlerinin icrasının engellemesini önlemek için Hz. İbrahim (a.s) gibi ona taş atarlar. Ama bu iş, silahlanmayı gerektirir ve ancak bu şekilde Mina'da düşmana saldırılabilir.

Şeytana atacağı bir avuç çakıl taşı toplamak için Meş'ar toprağını gezmek, dua, namaz, geceleyin münacat etmek, Allah'ı yâd etmek hacceden kimsenin bilinçlenmesini ve kendisini tanımasını sağlar. Böylelikle de artık dostu düşmanı iyi tanımış olur.⁴⁹

9-Allah'ı Bulmanın, Zahirden ve Dünya Sevgisinden Uzaklaşmanın Göstergesi

"Meş'ar" yani Allah sevgisinin, ilahî şiarların ta-

48-*Usul-u Kâfi*, c.4, s.477; *el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne*, s.226.

49-*Hac, Namaz-i Bozorg*, s.52.

mamen açığa çıktığı yerdir. Burada dünya sevgisinden ve dünyanın zahiri güzelliklerinden hiçbir iz yoktur. Ne sergi, ne örtü, ne ateş, ne çeşit çeşit yemekler, ne de güzel manzaralar... Yalnızca toprağın ve taşların güzelliği ve iki milyonu aşmış beyaz giyimli bütün dünyada yalnızca iki parça ihram elbisesinden başka bir şeyleri olmayan insan topluluğu. Meş'ar hepsini kucaklamış ve her biri bir köşede ibadet ve Allah ile münacata meşguldürler..."⁵⁰

10-Meş'ar Dualarının Sırları

Bazen dualar zarif bir şekilde hac amellerinin esrarına işaret eder. İşte bu yüzden Peygamber efendimizin ve İmamların Meş'ar'da okudukları dualara teveccüh etmek, bizim için eğitici rol üstlenir ve bu zarif esrara vakıf olma şansı tanır.

İmam Sadık (a.s) şöyle nasihat ediyor: "**Arafat'tan Meş'ar'e sakın bir şekilde, vakarlı ve istiğfar ederek geçün. Orada da şöyle söyleyin: "Allah'ım! Beni ateşten kurtar."**⁵¹

Başka bir hadiste şöyle geçmektedir: "**Hazret göç ederken benzeri cümleleri tekrarlamaktaydı."**

Ayrıca şöyle tavsiye edilmiştir: "**Allah'ın misafiri olduğunuz için ondan hediye isteyin. Hatalarınızı bağışlasın, özürlerinizi kabul etsin ve takvayı yol azığınız karar kılsın...**"⁵²

Bu duaların bizlere verdiği mesaj; Meş'ar'in bağışlan-

50-Hacc-i Makbul, s.144.

51-el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne, s.225.

52-a.g.e., s.222 ve 225.

ma, inançlarımızın sağlam olmasını isteme, hac amellerimizin kabul edilmesini dileme ve amellerimizin ve rızamızın bereketli olmasını arzulama yeri olduğudur. Yani ilahî rahmet ve bağışlanma kapısı açıktır.

Mina'nın Sırları

Muhassir Vadisi'ni geçtikten sonra başlayan Mina topraklarının uzunluğu yaklaşık 3/5 kilometre ve genişliği de yaklaşık beş yüz metredir. Burası sıralı iki dağın arasında olup Mekke'de sona erer.⁵³ Mekke'nin Mina'ya olan uzaklığı yaklaşık altı kilometredir.⁵⁴ Bu mekân üçlü Cemerat'ın (Remy-i Cemerât) yani şeytan taşlamanın yapıldığı, şeytanı temsil eden üç ayrı sembolün olduğu yerdir.

Hacılar Kurban bayramının sabahı (Zilhicce ayının onu) Mina'ya girerler ve Zilhicce ayının on ikisine kadar, bazıları ise on üçüne kadar orada kalırlar ve diğer bir tabirle vakfeye dururlar.

"Mina" kelimesinin gerçek anlamı bir şeye ölçülü bir şekilde ilgi duymaktır.⁵⁵ Bu yüzden kelime manası arzu etmektir. Yani Mina arzular diyarıdır. Bazıları buraya Mina denilmesinin sebebinin "kurban kesiminin burada mukadder olmasıdır" demişlerdir.⁵⁶

İmam Rıza'dan (a.s) şöyle rivayet edilmiştir: **"Cebrail (a.s) İbrahim'e (a.s) şöyle dedi: 'Rabbinden ne istersen iste' ve İbrahim (a.s) içinden şunu arzuladı: 'Keşke Allah, İsmail'in (zira onu kurban etmekle memur**

53-*Âsar-i İslami Mekke ve Medine*, Resul Caferiyan, s.110, 2.baskı.

54-a.g.e., s.86, 5.baskı.

55-*et-Tahkik fi Kelimati'l-Kurâni'l-Kerim*, c.11, s.185.

56-*Mekayisi'l-Luga*, "Mina" kelimesi.

edilmişti) yerine bir koyun gönderse de İsmail'in yerine onu kurban olarak adasam. Allah-u Teâlâ da onun arzusunu yerine getirdi."⁵⁷

Bu bölümde Mina'nın bazı sırlarına değineceğiz:

1-İnsanların Uyumluluğu ve Eşitliği

Kurân-ı Kerim'deki ayetlerde Meş'ar vakfesinden sonra diğer insanlarla birlikte Mina'ya göç etmeleri emri verilmiştir. Evet! Bu ilahî yolculuk boyunca insanlarla birlikte hareket etmek en güzel şeydir. Hacıların topluca Meş'ar'den Mina'ya hareket etmeleri bu ilahî birlikteliğin tecellisidir.

Ayetullah Taliganî bu konuda şöyle yazıyor:

"Benler ve bizler bir akarsuya dönüştüklerinde ve coşa coşa aktığında, akarsuyun kirlilikleri temizlediği gibi günahın ve cahiliyetin izleri de yok olup gittiğinde iki ilahî sıfatın yanı; gafur ve rahim cazibesine kapılacaklardır."⁵⁸

﴿ثم أفيضوا من حيث أفاض الناس واستغفروا الله ان الله غفور رحيم • فاذا قضيتم مناسككم فاذكروا الله كذركم آباءكم او اشد ذكراً فمن الناس من يقول ربنا آتنا في الدنيا و ما له في الاخره من خلاق﴾

57-Uyun-u Ahbari'r-Rıza (a.s), s.91; İlelu's-Şerâi, c.2, s.435; el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne, s.227.

58-Pertûy-i ez Kur'ân, c.2, s.91.

"Sonra insanların akın ettiği yerden siz de akın edin ve Allah'tan bağışlanma dileyin. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. Hac ibadetinizi bitirdiğinizde, artık (cahiliye döneminde) atalarınızı andığınız gibi, hatta ondan da kuvvetli bir anıyla Allah'ı anın. İnsanlardan, "Ey Rabbimiz! Bize (verceğini) bu dünyada ver" diyenler vardır. Bunların ahirette bir nasibi yoktur."⁵⁹

2-Mina İlahî Zikir Mekânı

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor: "**Müşrikler Mina'da hazır bulduklarında büyüklerinin kahramanlıkları ve övünçleriyle övünürlerdi. Kurân Mina'dayken Allah'ı zikretmemiz emrini verdi. Bu zikir babalarınızı anmanız gibi hatta daha da kuvvetli olmalıdır.**"⁶⁰

Bakara suresinin 203. ayeti hakkında İmam Sadık'tan (a.s) şöyle rivayet edilmiştir: "**Maksat Teşrik günleridir (Zilhicce ayının 10, 11 ve 12. günleri). İnsanlardan bazıları bu günlerde babalarıyla övünmekteydiler. Allah-u Teâlâ kendi zikrinin söylenmesi emrini verdi. Bakara suresinin 200. ayetinde geçen zikirler bu günlerin zikirlerine işarettir:**

الله اكبر، الله اكبر، لاله الاالله، والله اكبر، الله اكبر و لله الحمد، الله

اكبر على ما هدانا، الله اكبر على ما رزقنا من بهيمة الانعام

(Allâhu ekber, Allâhu ekber, Lâ ilâhe illallah,

59-Bakara, 199-200.

60-es-Serâir, c.3, s.565; el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne, s.227.

Vallâhu ekber, Allâhu ekber ve lillâhi'l-hamd, Allâhu ekber alâ mâ hedânâ, Allâhu ekber alâ mâ razaganâ mîn behîmeti'l-Enâm.)

"Allah vasfedilmeyecek kadar yücedir, Allah vasfedilmeyecek kadar yücedir, Allah'tan başka ilâh yoktur, Allah vasfedilmeyecek kadar yücedir, Allah vasfedilmeyecek kadar yücedir, hamd Allah'a mahsustur, Allah vasfedilmeyecek kadar yücedir bizi hidayet ettiği şeyde; Allah vasfedilmeyecek kadar yücedir bizi dört ayaklı hayvanlardan rızıklandığı şeyde; bizi imtihan etmesinden dolayı Allah'a hamdolsun."⁶¹

İmam Sadık ve İmam Muhammet Bakır'dan (a.s) nakledilen bazı hadislerde bu tekbirlerin namazlardan sonra söylenmesi istenmiştir.⁶²

3-Allah'ın Rızasının Kazanılması

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor: **"İnsanlar Mina'dayken bir münadi Allah tarafından şöyle nida eder: Eğer benim rızamı istiyorsanız, bilin ki ben razıyım"**⁶³

4-Yeniden Doğuş ve Yeni Başlangıç

Şeyh Saduk (r.a) şöyle rivayet eder: **"Hacılar Mina'dan Mekke'ye doğru yola çıkar anadan doğdukları günkü gibi günahlarından arınmış olurlar."**⁶⁴

61-*Usul-u Kâfi*, c.4, s.516, h.3 ve s.28.

62-*Usul-u Kâfi*, c.4, s.516, h.1 ve 2; *et-Tehzib*, c.5, s.269, h.921.

63-*Usul-u Kâfi*, c.4, s.626, h.42; *el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne*, s.229.

64-*el-Fakih*, c.2, s.480, h.3019 ve s.230.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

"Hacı Mina'dan çıkarken bir melek elini onun sırtına koyar ve şöyle der: En baştan başla"⁶⁵ (Yani geçmişteki kötü amellerin bağışlandı, öyleyse hayatına yeniden başla.)

5-İlahî Rahmeti Elde Ettikten Sonraki İstikrar

Hacılar Mina'ya girmeden bir gün (akşam ve gündüz) önce Arafat ve Meş'ar'de kısa bir süre beklerler. Ama Mina'da birkaç gece beytute etmeleri (beklemeleri) gerekir. Zira Mina arzuların ve isteklerin gerçekleştiği yer olması hasebiyle hacılar, Arafat ve Meş'ar'de bulunarak ilahî rahmet ve bağışlanmayı kazandıklarından Mina artık onlar için kalma yeridir. Yani insan ilahî bağışlanmaya nail olmadan önce endişe, arayış ve mücadele halinde olmalıdır. Öyle ki buna ulaştıktan sonra tüm vücudu ansızın huzurla kaplanmalıdır. Özellikle Mina'da topluca şeytanla mücadele ettikten sonra kurbanını keserek nefisini öldürdüğü zaman... Bu insanın tam anlamıyla kurtuluşu ve özgürlüğüdür. Cennet de (ki istikrar ve kalma yeridir), ilahî mağfîret ve rahmetin gerçekleşmesinden sonra kazanılır.

6-Arzuların En Güzeli Mina'da

Her ferдин arzuları onun sahip olduğu marifete ve ilme tabidir. Bazıları arzularını bu dünyaya münhasır kılmazlar ve şöyle derler:

﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾

65-el-Mehâsin, c.1, s.141, h.187 ve s.229.

"Ey Rabbimiz! Bize dünyada hasene ver, ahirette de hasene ver ve ateşin azabından bizleri koru."⁶⁶

Allah Resulü (s.a.a) dünya ve ahiret hayrını Allah'ın evini hac etmek bilirdi.⁶⁷

Elbette dünya ve ahiret hayrının başka misalleri de vardır örneğin; salih evlat, ibadet edebilmek için sağlık, Allah yolunda harcanacak bir servet, Kur'ân okuyacak bir göz vs.⁶⁸

7-Mina Gerçek Arzulara Yönelme Yeri

Ayetullah Cevadi Amulî, Mina hakkında şöyle yazar:

"İnsan ebedi olmayı arzular; işte bu yüzden arzusu da her zaman kendisiyle birlikte olup ondan ayrılmayacak bir şeyi hazırlamak ve kazanmak olmuştur. Dünya malı toplama fikrinde olan kimse hatadadır. Kendisi için bela ve vebal toplamaktadır. Akıllı yaşayan kimselerin elleri dolu ve yüzleri aktır. Gitmeye meyillidirler ve kendilerini hafiflemiş hissederek. Kı-sacası ilk grup yeğlenmeyen arzulara, ikincisi ise öv-güye değer temennilere sahiptir. Mina ise, yalan ve revasızca temenniler değil aksine gerçek temennilere meyiletme, nail olma yeridir."⁶⁹

8-Mina Önemli Kararları Almaya Uygun Bir Fırsat

Hacıların dağınık ve farklı farklı şekillerde kendilerini Arafat'a ulaştırmaları ve gecesinde de oradan ayrılmaları,

---

66-Bakara, 201.

67-Vesâilu's-Şia, c.8, s.41.

68-ez Mik'at tâ Arafat, s.114.

69-Sehbây-i Hac, s.437 ve 438.

onlara Mina'dan önce İslam âleminin önemli konularını konuşma ve mevzu bahis etme fırsatı bırakmıyor. Ancak Mina ve Mina'da beytute etmek, bu ihtiyacı gidermek için değerli ve uygun bir fırsattır. İşte bu yüzden Allah Resulü'nün (s.a.a) birçok önemli hutbesi ve İmam Hüseyin'in (a.s) konuşması, birinci ve ikinci akabe antlaşmaları ve İmamların (a.s) düzenledikleri yas merasimleri bu kutsal yerde, Mina da gerçekleşmiştir.

Şeytan Taşlamanın (Remy-i Cemerât) Sırları

Mina'da yerine getirilmesi gereken farz amellerden biri de şeytanı temsil eden sütunların taşlanmasıdır. Bu amel Zilhicce ayının onuncu günü (Kurban Bayramı) Akabe Cemresi'nde (üçüncü taşlama yeri) yedi taş atarak; Zilhicce ayının on birinci ve on ikinci günleri ise Cemre-i Ülâ" (birinci cemre), "Cemre-i Vustâ" (orta cemre) ve "Cemre-i Akabe"ye yedişer taş atılmasıyla yerine getirilmiş olur.⁷⁰

Şeytanı temsil eden bu sütunların taşlanması ibadetsel⁷¹ bir ameldir. Cemrelerin yeri Mina'da belirli ve herkes tarafından bilinmektedir. Hâlihazırda bu mekânlar iki katlı taşlama yerine sahip uzun sütunlardır.

"Remy" kelimesi atmak, fırlatmak anlamına gelir (örneğin; taş atmak, ok atmak).⁷² "Cemarât" kelimesi ise taş-

---

70-Elbette bazı kimseler için Zilhicce ayının 13. gününe ait bazı özel hükümler vardır. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz: *Menâsik-i Hac*, Taklit Mercileri, fıkıh ve hadis kitapları; örneğin: *Tahriru'l-Vesile*, c.1, s.455.

71-Yalnızca Allah rızası güdülerek yerine getirilmesi getiren amel. Çev.

72-*et-Tahkik fi Kelimati'l-Kurâni'l-Kerim*, c.4, s.207.

lama mahalline verilen addır ve Cemre-i Ūlâ, Cemre-i Vustâ ve Cemre-i Akabe olarak bilinen üç ayrı mekândan oluşur.⁷³

İmam Ali (a.s) ve İmam Sadık'tan (a.s) şöyle rivayet edilmiştir:

"Şeytan İbrahim'e (a.s) görüldüğünde Cebrail, İbrahim'den şeytana yedi taş atmasını ve her taşın isabet etmesiyle tekbir söylemesini istemiş ve İbrahim de böyle yapmıştır."⁷⁴

Hz. İbrahim'in (a.s) şeytanı taşıdığı yerlere Cemat adı verilmiştir. Bu bölümde bu amelin bazı esrarına değineceğiz:

1-Şeytanla Mücadele/ Savaş

Şeytanı taşıma, İbrahim'in (a.s) şeytanla mücadelelerinde kullandığı bir yöntemdir. Yukarıda değinildiği gibi şeytan İbrahim'e (a.s) görüldüğünde; Cebrail (a.s) İbrahim'e (a.s) şöyle emir verdi: **"Yedi taşla onu kov."** İkinci ve üçüncü defa şeytan İbrahim'e (a.s) görüldüğünde İbrahim (a.s) tekrar yedi taşla onu kovdu.⁷⁵

İbrahim'in (a.s) bu davranışı, şeytanla (şeytani sıfatlılarla) mücadele etmeleri için üzere sonraki nesiller için

---

73- Mina'da üç cemre vardır. Bunlar:

a-Akabe Cemresi (Cemre-i Akabe veya Cemre-i Kubrâ): Halk arasında "Büyük Şeytan" denir.

b-Orta Cemre (Cemre-i Vustâ): Halk arasında "Orta Şeytan" denir.

c-Küçük Cemre (Cemre-i Ūlâ): Halk arasında "Küçük Şeytan" denir. Çev.

74-Kurbu'l-İsnad, s.532; Kenzu'l-Ferâid, s.82; İlelu's-Şerâi, c.1, s.437; el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne, s.230.

75-el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne, s.230.

bir öğretiler. Allah Resulü (s.a.a) Kurban Bayramı günü Meş'ar'den Mina'ya geçti ve daha sonra Cemre-i Akabe'ye yaklaştı ve ona yedi taş attı. Bu amel böylelikle İslam dininde de bir sünnet haline geldi.⁷⁶

Peygamber (s.a.a) Cemre-i Ūlâ ve Cemre-i Vustâ'da aynı şeyi yaptı.⁷⁷

Kimyay-ı Saâdet kitabının yazarı söyle der:

"Haccın taş atmaktan maksadı halis kulluğunu izhar etmesidir ve kendini İbrahim'e (a.s) benzetmesidir. Eğer zihnine şu şüphe gelirse: 'Şeytan ona kendini gösterdi ama bana göstermedi, neden taş atayım?' Bil ki! Şeytan zihninde kendini zahir etmiştir taş atmakla onun belini kır; bu onun belini bükecektir."

Molla Muhsin Feyzi Kaşanî bu konuda şöyle yazar:

"Bil ki! Bu şeytanın kalbine saldığı ve seni şeytanı taşlamaktan alı koymak için vesvesesidir. Sana bunu çocukça ve boş göstermekte, böylelikle de taş atmakla meşgul olmaman gerektiği hissini verir. Fakat sen şeytan taşlama yerlerinde tam bir ciddiyet ve gayret ile onu yanından kovmalı ve burnunu yere sürmelisin ve bilmelisin ki sen, zahirde bu taşları o sütunlara ataktasın; hakikatte ise şeytanın yüzüne atmakta ve onun belini bükmesin. Zira şeytanı rezil ve kepaze etmenin, ilahî emirlerin yerine getirilmesinden ve bu emirlerin yüceltilmesinden başka yolu yoktur. Bu ise nefsimizi ve (çıkarcı) aklımızı bir kenara bırakmadan ulaşabileceğimiz bir şey değil."

76-*Daaimu'l-İslam*, s.323, h.1.

77-*Sünen-i Daremî*, c.2, s.63; *Sunenu'l-Kubra*, s.241, h.9662.

2-İçimizdeki Şeytanla Mücadele

İmam Cafer Sadık (a.s) şöyle buyuruyor: **"Şeytanı taşlarken, şehvetleri, rezillikleri ve kötü sıfatları kendinden uzaklaştır. Onları kendi taşlarına hedef kararkıl."**⁷⁸

Ayetullah Cevadi Amulî şöyle yazar:

"Remy-i Cemerât ve taşlama olayı gerçekte insanın içindeki ve etrafındaki şeytanları taşlaması; insanlardan ve cinlerden olan şeytanları kovmasıdır. İnsan melek olmayana kadar şeytan insanı terk etmez. Eğer insan melekleşirse şeytanın saldırılarından korunur."

Remy-i Cemerât; şeytani sıfatlarla mücadele ve cihat ruhunu yaşatmak için bilinçli ve yapıcı bir alıştırmadır. İnsanın hayatından ve ruhundan, iblisin vesveselerini, telkinlerini, ahlakdışı davranışları fısıldamasını silip süpürmesi, şirki ve kalpteki siyah lekelerin kökünü kazımasıdır.

3-Remy-i Cemerât'ta Taharet

İmam Sadık'ın (a.s) buyruğu doğrultusunda hacıların Remy-i Cemerât sırasında taharetli olmaları müstehaptır (sünnettir).⁷⁹ Yani abdestli veya gusüllü olmaları ve manevi kusurlardan kendilerini arındırmış olmaları gerekir.

Evet! Şer kaynağı olan şeytanı en iyi o şerlerden arınmış kimse kovabilir.

---

⁷⁸-*Ferhenkname-i Esrar ve Maârif-i Hac*, s. 218-219; *Mizanu'l-Hikmet* c.1, s.538.

⁷⁹-*Usul-u Kâfi*, c.4, s.478.

4-Günahlardan Temizlenmek

Allah Resulü'nden (s.a.a) şöyle rivayet edilmiştir: **"Hacı, Remy-i Cemerât ederken günahlarından temizlenir."**⁸⁰

Başka bir hadiste ise İmam Sadık'tan (a.s) şöyle rivayet edilmiştir: **"Hacıların attığı her taş, büyük günahlarından birinin temizlenmesini sağlar."**⁸¹

Kim şeytanı kendinden uzaklaştırırsa kötülüklerden de uzaklaşır, ilahî lütfun sayesinde de geçmişi de temizlenir.

5-Şeytanla Mücadelede Nuraniyetin Kazanılması

Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyuruyor: **"Şeytanı taş-laman (Remy-i Cemerât), kıyamet günü senin için bir nur olacaktır."**⁸²

Kim şeytanı kendinden uzaklaştırırsa karanlıklardan aydınlığa çıkar, Allah'a yaklaşır ve nurla dolar. Zira Allah yerin ve göğün nurudur.

6-Şeytanla Mücadelenin Sürekliliği

Cemarât bölgesinde şeytan, Âdem'i (a.s) kandırmak istemiştir ama başarılı olamamıştır. Sonraları şeytan üç yerde İbrahim (a.s), Hacer (s.a) ve İsmail'i (a.s) kandırmaya karar verir. İlk yerde İbrahim'in (a.s) ümitsizliğe kapılmayacağını ve oğlunu kurban etme vazifesini yerine getireceğini anlar ve pişman olur. Hacer (s.a) ve İsmail'e

---

80-*Fakih*, c.2, s.214, h.2196.

81-*Usul-u Kâfi*, c.4, s.480, h.7.

82-*et-Terğîb ve't-Terhîb*, s.207; *el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne*, s.234.

(a.s) üç yerde vesvese verir. Onuncu günde yalnızca Cemre-i Akabe'nin ve on birinci ve on ikinci günde her üçünün de taşlanması'nın sırrı bu olabilir. Yani şeytanla mücadele sürekli ve her an olmalı ve bu emirden gaflet ve tembellik edilmemelidir.

7-Allah'ın Azametine ve Şeytanın Zayıflığına İlgi

Birçok hadiste de geçtiği üzere İbrahim (a.s) ve Allah Resulü (s.a.a) şeytan taşlamada her taş atışından sonra "tekbir" getirirlermiş. Buna göre Remy-i Cemerât'ta tekbir getirmek müstehaptır (sünnettir). Şeytanla mücadelede ve onu zayıflatmakta yalnızca Allah'a tevekkül ederek başarıya ulaşabileceğimizin nişanesidir bu davranış. Hacılar şeytanın zilletine tekbir getirirler ve Allah'ın azametini yâd ederler. Böylece herkes bilsin ki şeytanların sonu zillet ve aşağılanmadır. Yücelik, zafer ve ululuk ise Allah'a mahsustur.

Ehlibeyt'ten (a.s) aktarılan rivayetlerde şöyle geçer:

"Şeytan taşlarken Allah'ı anın, O'na hamd-u sena edin, Peygamber'e selam ve salât gönderin ve Allah'tan bu amelinizi kabul etmesini isteyin."⁸³

İslam dininde düşmanlarla savaş bile bilinçli ve hedefli yapılır. Şeytanın kovulması bile Allah için, O'nun yâdı ve düsturuydur.

8-Orta Yolu Koruma ve Haklara Riayet

Allah Resulü (s.a.a) Remy-i Cemerât'ta izdiham olduğunu görünce şöyle buyurdular: **"Birbirinizi öldür-**

83-*Usul-u Kâfi*, c.4, s.480, h.1.

meyin; taşları parmaklarınızın ucuyla fırlatın."⁸⁴

Başka bir hadiste ise şöyle buyuruyor: "**Çakıl taşı, çakıl taşı (atın); dinde aşırıktan kaçının sizden öncekiler dinde ifrat (aşırılık) yüzünden helak oldular.**"⁸⁵

Her işte ifrat ve tefrit, bireylerin ve toplumun zarar görmesine yol açar. İşte bu yüzden atılacak taşların seçiminde itidalli olunması ve taş atarken diğerlerinin haklarının riayet edilmesi gereklidir. İmam Sadık (a.s) şeytanı taşlarken hacılara sakinliği, vakarlı olmayı ve duraksamamayı öğütler.⁸⁶

Bu öğütler çok önemli bir noktayı, yani her vesile ile hedefe ulaşmanın doğru olmadığını bizlere hatırlatmaktadır. Şeytanla mücadelede ve ibadette bile diğerlerinin hakkına riayet edilmesi ve onlara zarar verilmemesi gerektiğini hatırlatmaktadır.

9-Şeytanın Farklı Nüfuz Yollarına Karşı Mücadele

Burada iki mesele söz konusudur: İlk olarak, şeytanın ve nefsanî arzuların yedi yoldan insana musallat olması sebebiyle olabilir. Beş duyumuz; görme, tatma, koklama, duyma, dokunma ve iki nefsanî halet yani; şehvet ve gazap. Öyleyse şeytan yedi ayrı yoldan insanın hüviyetine ve nefesine musallat olmaktadır. Bize düşen bu yolları ona kapamaktır.

84-*Sunen-i Ebu Davut*, c.2, s.200, h.1966; *Müsned-i Ahmed b. Hanbel*, c.10, s.323.

85-*el-Müstedrek ala's-Sahihyn*, c.1, s.637; *el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne*, s.232.

86-*Usul-u Kâfi*, c.4, s.480, h.1.

İkincisi: İnsanın dünyada misafirden başka bir şey olmaması hasebiyle doğuştan, kemale ve insaniyete ulaşmanın son noktasına kadar insan yedi aşamadan geçmelidir: Tabiat, nefis, akıl, ruh, sır, hafi/ gizli, ahfâ/ daha gizli.⁸⁷

10-Cemarât'ın Tekrarı; Hak Yolunda Engellerin Çokluğunun Nişanesi

Cemarât'ın sayısı Allah'a giden yolda engellerin birden çok olduğunun göstergesidir. Belki farklı engeller insanın yolunun üzerindedir. İnsanın hakkın haremine doğru attığı her adımda önüne bir engel veya taş çıkarsa ondan sakınması gerekir...

Şaşırtıcı olan şeytanın insanlığın önüne hep şu üçlü seti çekmesidir: Yahudilikte Musa'nın (a.s) tevhidinde karşı uç zat inancını; Hıristiyanlıkta İsa'nın (a.s) tevhidinde karşı teslis (baba oğul kutsal ruh) inancını, Eski Yunan'da bir başta üç yüz inancını ortaya atarak insanın tekâmülünün önüne geçmeye çalışmıştır.

11-Kibleye Doğru Dönerek Taş Atmanın Müstehap Oluşunun Sırrı

Cemre-i Vustâ (Orta Şeytan), Cemre-i Ūlâ (Küçük Şeytan)'da şeytan Allah'ın evi ile insan arasında engel olduğu için hacıların Kâbe'ye yüzleri dönük olarak şeytanı taşlamaları gerekir. Böylelikle onu yolundan kaldırmaya çalışır. Cemre-i Akabe'de (Büyük Şeytan) ise Harem'e yaklaştığı ve şeytanın girişini engellemek için arkası Kâbe'ye ve yüzü şeytana dönük bir şekilde şeytanı taşlaması gerekir. Ayrıca insan "Büyük Şeytan"la mücadele etme-

---

87-Esrar ve Maârif-i Hac, Sefer-i Dubâre, s.33-35.

den gerçek kıbleye dönemez. Önce bu engeli ortadan kaldırmalı daha sonra hakiki kıbleye yüzünü dönmelidir.

12-Şeytanla Mücadelede Topluca Saldırmanın Gerekliliği

Arafat'ta Meş'ar'de olduğu gibi hacda, birkaç yerde toplanmak ve beraber hareket etmek gerekir. Bunlardan biri de Kurban Bayramı günü Cemre-i Akabe'de (Büyük Şeytanı taşlarken) gerçekleşir. Bu, şeytana karşı gerçekleştirilen birlik ve beraberlik içerisindeki hamle bizlere şu önemli dersi verir: "Bazı durumlarda Müslümanların güçlerini birleştirmeleri ve büyük düşmanın karşısında tek saf olmaları gerekir. Bu toplu ve kapsamlı saldırı sonrasında düşmanı zayıflattıkları için belirli gruplara ayrılarak diğer düşmanlarla ilgilenmeleri mümkün olur. Bu durum bizlere sıcak savaşta, savaşın aşamalarını göz ardı etmememizi ve işleri önem sırasına göre düzenlememiz gerektiğini gösterir."

13-Şeytanla Ciddiyet İçerisinde Mücadele Etmek

Hac amelleri içerisinde en çok tekrar edilen amel Remy-i Cemerât'tır. (49 defa taş atılır). Kâbe'nin tavafından (21 defa) ve Sa'y, Safa ile Merve arasında 14 defa gidip gelmeden miktarca fazladır. Remy-i Cemerât'ın sayısının çokluğu bizlere; Allah'a yakınlaşmanın ve kemale ulaşmanın ancak şeytanla ciddiyet içerisinde ve sürekli olarak mücadele etmekle mümkün olduğunu gösterir. İşte bu yüzden şeytanla amelî mücadele farz kılınmıştır.

Ayrıca Remy-i Cemerât'ın sayısının çok olması bizlere günahların ve ahlaki kusurların çokluğunu da hatırlatmaktadır. Nefsimizi bunlardan temizlemeli ve uzak tutmalıyız.

14-Remy-i Cemerât'ın Yedi Merhalesi

Nasıl tavaf ve sa'y yedi defa ise Remy-i Cemerât da yedi defadır. Her defasında yedi taş atılır. Bu yedi sayısı hayatın birçok merhalesinde kendini gösterir (örneğin insanın hayatının yedi aşaması). Bizlere bütün bu merhalelerde şeytanla mücadele etmemiz gerektiğini, bir an dahi ondan gaflet etmememiz gerektiğini gösterir. Kurân-ı Kerim bizlere şeytan hakkında şöyle buyuruyor:

﴿وَاسْتَفْزُزْ مَنْ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَأَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجْلِكَ وَشَارِكْهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ﴾

*"(Haydi) onlardan gücünün yettiğinin ayağını çağırınla kaydır. Atlıların ve yayalarınla onların üzerine yürü. Onların mallarına ve evlatlarına ortak ol."*⁸⁸

Yani bir insanın nüfesi oluşturulurken dahi insan onun kötülüklerinden güvende değildir. İnsan ölüm anına kadar hazırlıklı ve dikkatli olmalıdır.

Kurban Kesmenin Sırları

Mina'da Remy-i Cemerât'tan sonra her hacıya farz olan amellerden biri de sağlıklı, kusuru olmayan bir deveyi veya bir ineği veyahut da koyunu Allah'ın rızasını elde etmek ve ona yakınlaşmak kastıyla kurban etmektir.

فمن تمتع بالعمرة الى الحجّ فما استيسر من الهدى

"Güvene kavuştuğunuzda, hacca kadar umreden ya-

rarlanmak isteyen, kolayına gelen kurban kessin."⁸⁹

Hacceden kimse Remy-i Cemerât ile şeytandan ve onun vesveselerinden beri olduğunu ilan ettikten sonra aziz ve bağışlayıcı Rabbine böyle bir başarıyı ve nimeti elde etmeyi ona nasip ettiği için şükürlerini sunar. Malının bir kısmını Allah yolunda harcar ve ona kurbanını takdim eder. Kurban kesmek Hz. Âdem (a.s) zamanından kalma bütün semavi dinlerde uygulanmış bir dini mera-simdir. İlk kurban Habil ve Kabile aitti. Kurân-ı Kerim bu konuya şöyle değinmektedir:

﴿وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنِ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتَقَبَّلَ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْآخَرِ...﴾

*"(Ey Muhammed!) Onlara, Âdem'in iki oğlunun haberi-ni gerçek olarak oku. Hani ikisi de birer kurban sunmuşlardı da, birinden kabul edilmiş, ötekinden kabul edilmemişti..."*⁹⁰

Kurân-ı Kerim'de geçen ikinci kurban Hz. Nuh'a (a.s) aittir. Tufan'dan sonra gemide bulunan hayvanların bazı-larını kurban kesmiştir. Üçüncüsü ise Hz. İbrahim'e (a.s) aittir. Allah'ın emri ile oğlunu Allah'a kurban etmiştir:

﴿قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرِي فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانظُرْ مَاذَا تَرِي
قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ﴾

89-Bakara, 196.

90 Mâide, 27-30.

"İbrahim ona, "Yavrurum, ben rüyamda seni boğazladığımı gördüm. Düşün bakalım, ne dersin?" dedi. O da, "Babacığım, emrolunduğun şeyi yap. İnşaallah beni sabredenlerden bulacaksın" dedi."⁹¹

Bu dinî merasim, yüce İslam peygamberinin Veda Haccı'nda 100 deve kurban kesmesiyle devam etmiştir. 100 devenin 66 tanesini kendisi için 34 tanesini Hz. Ali (a.s) için kesmiştir.⁹² Bu köklü ve değerli amelin bazı esrar ve hikmetlerine burada değineceğiz:

1-Allah'a Yakınlaşmak ve Takva

Kurban, insanın Allah'a yakınlaşmak için vesile karar kıldığı bir ameldir. Zilhicce ayının onunda kurban kesme ihlâsla yapılmış bir ibadettir; insanın yaratıcısına daha fazla yakınlaşmasına yol açar ve insanın takvasının ve sakınmasının bir alametidir.

Gerçekte dini merasimler ve ibadetler (özellikle de kurban kesmek) insanı Hakk'a yakınlaştıran sebeplerdir. Kurân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

﴿وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنِ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتَقَبَّلَ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْآخَرِ...﴾

"(Ey Muhammed!) Onlara, Âdem'in iki oğlunun haberini gerçek olarak oku. Hani ikisi de birer kurban sunmuşlardı da, birinden kabul edilmiş, ötekinden kabul edilmemişti..."⁹³

91-Saffat, 102. Daha fazla bilgi için bkz: ez Mikat tâ Miâd, s.633-40.

92-Vesâilu's-Şia, c.10, s.101.

93-Mâide, 27.

Hadiste şöyle geçer: "**Allah yemek yedirilmesini ve kurban kesilerek (kan akıtılmasını) sever.**"⁹⁴

Öyleyse yaratıcısının isteklerine teveccühü olan onun emirlerine amel eder ve ona yakınlaşır. Şüphesiz, Allah'ın bu kurbanın etine ihtiyacı yoktur. Hedef insanın imanın derecelerini kat etmesi ve kâmil insan olma yolunda ilerlemesi ve günden güne Allah'a yakınlaşmasıdır. Molla Muhsin Feyzi Kaşanî şöyle der:

"Kurban kesmek, onun emrini yerine getirme yoluyla Allah'a yakınlaşma vesilesidir. Öyleyse kurbanı kâmil bir şekilde yerine getir."⁹⁵

Kurân-ı Kerim, kurban kesmenin hedefinin insandaki takva düzeyini göstermek olduğunu bildiriyor. Hakikatte Allah'ın kurbanlara ve onların etine ihtiyacı yoktur. Belki de bununla insanların iman ve takvalarını ölçmek istemiştir.

﴿وَالْبَدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومَهَا
وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَى مِنْكُمْ﴾

"Kurbanlık büyük baş hayvanları da sizin için Allah'ın dininin nişanelerinden kıldık. Onların etleri ve kanları asla Allah'a ulaşmaz. Fakat O'na sizin takvanız (Allah'a karşı gelmekten sakınmanız) ulaşır."⁹⁶

Bu ayet ışığında, anlaşıldığı üzere Allah katına ulaşan bu amelin ruhu ve canı olan takvadır. Bu hac amallerinin

94-Vesâilu's-Şia, c.16, s.374.

95-Hacc-i Arifân, s.158.

96-Hacc, 36 ve 37.

nihai gaye ve hedefidir. Yani insanın kurban keserek Allah'a yakınlaşması yücelmesi ve takvanın en üst derecesine ulaşarak kurtuluşa ermesidir. Zira amelden Allah katına ulaşan şey amelin ruhsal ve batını hakikatidir. Öyleyse kurban takva üzere olduğu ve amelin ruhu takvayla şekillendiği sürece kabul görülür. Allah-u Teâlâ hem bu amelde ve hem de diğer amellerde yalnızca takva üzere olan ameli kabul eder.⁹⁷

﴿أَنَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ﴾

"Allah ancak takvâ sahiplerinden kabul eder"⁹⁸

2-Fedakârlık ve Teslimiyetin Tecellisi

"Kurban kesmek" fedakârlık ve özverinin çeşitli açılardan göstergesidir. İnsanın sahip olduklarından Allah yolunda harcaması, malından ve ruhundan O'nun yolunda geçmesi demektir. Allah katında İbrahim (a.s) gibi davranma, evlattan, makam mevkiden, işten, paradan ve hayriyetten geçmektir. İşte budur kurbanın ruhu ve hikmeti. İnsanın kurban kesmesi Allah yolunda her türlü fedakârlığa hazır olduğunun nişanesidir. İnsanın çok ilgi duyduğu şeyler, insanın Allah'a ibadet etmesini engelleyen şeylerdir. Kul kalbinden şöyle geçirir:

"Ey Allah'ım! Bu kurbanı senin yolunda verdiğim gibi bütün varlığımı senin yolunda hiçbir tereddüt ve tembellik göstermeden vermeye hazırım. Hatta kanımı senin dinini korumak için takdim ederim."

97-Cure'yi ez Sehbây-i Hac, s.227.

98-Mâide, 27.

﴿إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا
وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ ﴿قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَ
مَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

"Ben, hakka yönelen birisi olarak yüzümü, gökleri ve yeri yaratana döndürdüm. Ben, Allah'a ortak koşanlardan değilim." "Ey Muhammed! De ki: "Şüphesiz benim namazım da, diğer ibadetlerim de, yaşamam da, ölümüm de âlemlerin Rabbi Allah içindir."⁹⁹

İlahî emirler karşısında Allah'a teslim olmak ve ilahî emirlere itaat ettiği için mutlu olmak, kurban kesme merasiminde önemli bir yere sahiptir. Nasıl yüce peygamberler ilahî emirleri canla başla kabul ettilerse bu emir karşısında da huşu ve huzu ile boyun eğdiler. Bu ulvî yolda Kurân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ
وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا آمِينَ الْبَيْتِ الْحَرَامِ يَنْتَعُونَ فَضْلًا
مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا﴾

"Ey iman edenler! Allah'ın (koyduğu din) nişanelerine, haram aya, hac kurbanına, (bu kurbanlıklara takılı) gerdanlıklara ve de Rab'lerinden bol nimet ve hoşnutluk isteyerek Kâbe'ye gelenlere sakın saygısızlık etmeyin."¹⁰⁰

99-Enâm, 79 ve 162.

100-Mâide, 2.

Aynı şekilde şöyle buyuruyor:

﴿وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيَّ مَا رَزَقَهُمْ
مِن بَيْمَاتِ الْأَنْعَامِ فَإِلَهُكُمْ إِلَهُ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا﴾

*"Her ümmet için, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanlar üzerine ismini anınsınlar diye kurban kesmeyi meşru kıldık. İşte sizin ilâhınız bir tek ilâhtır. Şu hâlde yalnız O'na teslim olun."*¹⁰¹

Ayetler ışığında kurban kesme, kulun kalbinde Allah'a karşı teslimiyet ve rızanın oluşması, aynı şekilde ilahî razılığın ve hoşnutluğun kazanılması içindir. Teslimiyete ulaşmış olanların birkaç alameti vardır. Örneğin; Hakk'ın azametine teveccüh ettiklerinde kalpleri korkuyla dolar, zorluklar ve sorunlar (haccın zorlukları gibi) karşısında sabır gösterirler, Allah'ın onlara verdiği rızıklardan (özellikle kurban eti) ihsan ederler. Gerçek bir hacının kalbi ilahî emirler karşısında teslimiyet gösterdiğinden, saf ve berrak olur. Ruhun bu sefasının alameti Allah'tan başkasını kendine dost aramamak ve Allah'tan başkasının ardınca gitmemektir.

3-Hayvanî Yönün Kurban Edilmesi ve Nefsanî Arzuları Öldürmek

Hayvanları kurban etmek, insanın hayvani boyutundan kurtulmasının nişanelerindedir. Yani bununla bizlere şu öğretilir: "İnsanlığın kemal noktasına ulaşmak için hayvani nefsinin burada öldürmelisin. İnsan böylelikle heva ve heveslerin peşinden gitmez ve kıyamet gününde ce-

hennem ateşinden kurtulur. İmam Seccad (a.s) şöyle buyuruyor: **"Hacceden kimse kurbanlığını kestiğinde, cehennem ateşinden kurtulmuş olur."**¹⁰²

Rabbani âlim **Raffi Kazvinî** şu nükteyi ne de güzel anlatmıştır:

"Bayram günü kurban kesmenin batını yüzü vardır. Zahirî, belirli özelliklere sahip bir hayvanı kesmektir. Batını ise insanın hayvani nefsinin öldürmesidir. Zira insanın hayvanlık mertebesinde hayvandan farkı yoktur. Bayram günü kurban kesmek, hayvani nefsin öldürülmesine işarettir, insanî nefsin öldürülmesine değil. Eğer İsmail (a.s) kurban edilseydi insanın öldürülmesi gerekirdi; seyr-u sülukta yok olması gereken insanın hayvanlık makamıdır, insanlık makamı değil. Zira akıl kutsaldır ve ilahî seyirde engel oluşturmaz ama hayvaniyette birçok engel vardır.

Fıkıhta şöyle bir mesele söz konusudur: 'Eğer hacı kurbanlığa sahip değilse ne yapmalıdır? On gün oruç tutmalıdır. Bunun üç gününü hacda, geriye kalan yedi gününü de vatanına ulaştıktan sonra tutması gerekir. Bu hüküm ise şunu gösterir: Eğer insan hayvani nefsinin yok etme gücüne sahip değilse en azından oruç tutarak onu zayıflatabilir ve güçsüzleştirebilir. Nasıl insandaki akıl etme kudreti güçlenebiliyor ve artabiliyorsa hayvani kuvvetler de öldürülebilir. Ayet-i kerimedeki geçişi üzere: *"Nefislerinizi öldürün."*¹⁰³ İnsan hayvanlık makamını öldürmelidir akıl ve ruhunu değil.'

102-*el-Mehâsin*, c.1, s.67

103-Bakara, 54.

Ey kendi içindeki hayvani boyutunu öldüremeyen insan! Kendi vücudundaki hayvaniyete bedel olarak başka bir hayvanı öldür ki bu asıl manayı anımsatsın. Mina'da şuna teveccüh et; eğer kendi hayvaniyetimi bulsaydım onun başını keserdim; şimdi bu hayvanı onun yerine kesmekteyim."¹⁰⁴

İnsandaki hayvaniyetin tecelli ve nişanelerinden biri de insandaki çeşitli hevesler, onların insana galebe etmesi ve sayısız şehvani arzulardır. Kurban kesme, nefsin tezkiye, ruhu tehzib etmenin şifresi ve insanın kendi nefsinin öldürmesinin ve batını şeytani sıfatlardan arındırmanın göstergesidir.

Öyleyse insan, dünyanın ve şehvani arzuların oyununa gelmemek ve yaratıcısından uzak düşmemek için kurbanlıkla birlikte benlik nefsinin de öldürmelidir. İmam Sadık (a.s), hacılara şöyle öğüt veriyor: "**Kurbanı keserken heveslerinizin, tamahlarınızın da boynunu vurun.**"¹⁰⁵

Hacceden kimse, Mina'da kurban kesmenin yani bütün maddi bağımlılıklardan, nefsin kusurlarından, aşağılık arzulardan, yersiz ve aşırı şehvi isteklerden ve şeytanın vesveselerinden kurtulmak olduğunu bilir. Hacı Mina'yı heva hevesin ve nefsin kötülüklerinin makteli bilmekte ve burada kalbinde Allah'tan gayri her şeyi kendinden uzaklaştırma ve içteki ve dıştaki şeytanı esir etme kararı alır.

Ariflerin gözünde kurban kesmek, nefsi öldürmenin cisme bürünmüş halidir. Şu farkla ki kurban keserek yüce makamlara ulaşılmaz ancak insan nefsinin keserse insani-

---

104-Esrar ve Maârif-i Hac, s.40 ve 41.

105-Misbâhu'ş-Şeria, c.92.

yetin kemaline ulaşır. Böylelikle Allah'a yakınlaşır ve ilahî dergâhın ehli olur. Merhum Molla Ahmet Neragî bu konuda şöyle nasihatte bulunur:

"Bir hacı, kurban keserek şunu bilmelidir ki bu hac sayesinde şeytana ve nefs-i emmareye galip geldim ve onları öldürdüm ve ilahî azaptan kurtuldum."¹⁰⁶

4-Kurban Kesmekle Allah'a Şükretme

Kurban kesmenin esrarından biri de hacının kurban keserek Allah'a şükrünü yerine getirmesidir. Allah'ın sunduğu bütün nimetlere özellikle hac seferini, bütün bu imkânları inayet etmesinden ötürü insanın minnettarlığını sunmasıdır. Ayrıca Allah'ın onu bu eşsiz manevi misafirliğe davet ettiği, Mina ve **Remy-i Cemerât**'ta bulunup şeytani taşlamayı nasip etmesinden dolayı Allah'a şükretmektedir. Allah'a olan hamd ve senasını ona bir kurban keserek sunmasıdır. Kurân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

﴿وَالْبَدْنَ جَعَلْنَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ
فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافَّ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا
وَأَطِيعُوا أَمْرَ الْقَانِعِ وَالْمُعْتَرِّ كَذَلِكَ سَخَّرْنَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾

"Kurbanlık büyük baş hayvanları da sizin için Allah'ın dininin nişanelerinden kıldık. Sizin için onlarda hayır vardır. Onlar saf saf sıralanmış dururken (kurban edeceğinizde) üzerlerine Allah'ın adını anın. Yanları üzerlerine düşüp canları çıkınca onlardan siz de yiyin, istemeyen

fakire de istemek zorunda kalan fakire de yedirin. Şükredesiniz diye onları böylece sizin hizmetinize verdik."¹⁰⁷

Beytullahi'l-Haram hacıları, gerçekte Allah'ın özel misafirleridirler. Koyun, inek ve deve etlerini gerçekte onların rızkı ve onlara ikram etmek için hazırlamıştır. Bu sayede onların kalbine muhabbetini yerleştirmeye ve onları dilde, gönülde ve amelde ibadete şükre ve ilahî terbiyeye hazırlar. Yazarlardan biri şöyle söyler:

Kurbanlık, yüce Allah tarafından insana inayet edilmiş bir şükran konumundadır. Böyle bir inayet ve bağışlama insana nasip olmuştur ve insan, dostun (Allah-u Teâlâ'nın) diyarına varmıştır. Zira bazı fakihler bunu şöyle tabir ederler: "Bu kurbanlık, Allah'ın hidayeti ve inayetinin karşılığında şükürünü yerine getirmek için vardır."¹⁰⁸

Kevser suresinde Allah-u Teâlâ, Peygamberine (s.a.a); ona inayet ettiği Kevser nimetine karşılık namaz kılması ve kurban kesmesi emrini veriyor. Başka bir deyişle kurban kesmek, Kevser nimetine karşılık bir çeşit teşekkür konumundadır.

5-İbrahim (a.s) ve İsmail'i (a.s) Anmak

Kurban kesmek İbrahim'in (a.s) sünnetidir. Hacda bunu gündem etmemek, İbrahim'i (a.s) ve evlatlarını anmamak mümkün değildir. Allah-u Teâlâ İbrahim'e (a.s) rüyasında evladını kurban etmesini emretmiştir. İbrahim de (a.s) bu düstura itaat etmiştir. İsmail de (a.s) Allah'ın bu hükmüne boyun eğmiş ve şöyle söylemiştir:

107-Hacc, 36.

108-*ez Mik'at tâ Arafat*, s.130 ve 131

*"Babacığım, emrolunduğün şeyi yap. İnşaallah beni sabredenlerden bulacaksın" dedi.*¹⁰⁹

İbrahim (a.s) bıçağı gencinin boğazına dayamış halde Allah'ın hükmünü yerine getirmek ister. Ancak Allah-u Teâlâ bıçaktan keskinliğini almış ve bu sırada melek aracılığıyla vahiy nazil etmiştir. Melek, İbrahim'e (a.s) şöyle demiştir:

*"Biz, (İbrahim'e) büyük bir kurbanlık vererek onu (İsmail'i) kurtardık.*¹¹⁰

Böylelikle İbrahim (a.s), bir koyunu kurban etmek için görevlendirilmiştir. Bu vakıa hacıların hacda kurban kesmesinin örneği ve kaynağıdır. Hacılar hacda koyun kurban ederek; tevhit ve fedakârlık kahramanı İbrahim'in (a.s) anısını canlı tutmaktadırlar. İbrahim (a.s) bu vakiada en değerli varlığından geçmiş ve ilahî irade ve isteğe teslim olmuştur. Bazı eserlerde bu hakikat ele alınmıştır:

"Acaba kurban keserken İbrahim'in (a.s) siyer ve sünnetine uymakta olduğunu hiç düşündün mü? Allah'ın rızası için gönlünün meyvesi evladını kurban ederek bu sünneti var etmiş, kendinden sonrakilere de yadigâr bırakmıştır."¹¹¹

*Yar neyi kurban isterse biz İbrahim'in İsmail'i gibiyiz; başkaldırmayız.*¹¹²

Hacılar, İbrahim (a.s) ve İsmail (a.s) gibi ilahî imtihan ve sınanmanın odağındadırlar. Sahip oldukları teslimiyet

---

109-Saffat, 102.

110-Saffat, 107.

111 *Müstedreki'l-Vesâil*, c.1, s.168.

112 Mevlana.

ve fedakârlığı, ihlâsı, imanı ve razılığı göstermeleri ve mallarından geçerek bu yüce insanlara yakın olmak arzusunu taşımalarıdır. İbrahim (a.s), bu ilahî imtihandan anlı açık çıkmıştır. Allah'ın rızasını kazanmak için İsmail'ini (a.s) kurbangâha götürmüştür. İsmail de (a.s) Allah'ın rızasını kazanmak ve babasının ilahî emri daha rahat yerine getirmesini sağlamak için bıçağın altına yatmıştır. Onlar halisane bir şekilde itaatkârlıklarını göstermişlerdir. Allah-u Teâlâ da İsmail'in (a.s) yerine bir koyun göndererek, o koyunu onların bu ilahî sınavdan başarıyla çıktıklarının belirtisi karar kılmıştır.

Ebu Basir şöyle nakleder: İmam Sadık'a (a.s) şöyle arz ettim: "Kurban kesmenin sebebi ve hikmeti nedir?" Hazret şöyle buyurdu: **"Kurbandan yere düşen ilk kandamla kurban sahibinin günahları bağışlanır. Ayrıca Allah, kimin ondan gizlide korktuğunu göstermek için ilmini zahir etmek ister. Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor:**

﴿لَنْ يَنَالَ اللَّهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَىٰ مِنْكُمْ﴾

*"Onların etleri ve kanları asla Allah'a ulaşmaz. Fakat O'na sizin takvanız (Allah'a karşı gelmekten sakınmanız) ulaşır."*¹¹³

Daha sonra Yüce Allah (c.c) Habil ve Kabil'in kurban sunmaları hakkında şöyle buyurmuştur:

﴿وَ اتل عليهم نبأ ابني آدَمَ بالحقِّ اذ قرَّبَا قرباناً فقتبل من أحدهما ولم يُتقبَّل من الآخر...﴾

"(Ey Muhammed!) Onlara, Âdem'in iki oğlunun haberini gerçek olarak oku. Hani ikisi de birer kurban sunmuşlardı da, birinden kabul edilmiş, ötekinden kabul edilmemişti..."¹¹⁴

6-İlahî Şiarları Yüceltmek

Allah-u Teâlâ Kurân-ı Kerim'de kurban kesmeyi ve kurbanlığın kendisini ilahî şiarlardan biri saymakta ve onun faydalı olduğunu dile getirmektedir. Diğer bir taraftan bu şiarları yaşatmayı takva ve imanın bir göstergesi görmektedir.

﴿وَمَنْ يُعْظَمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ • وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ﴾

"Her kim de Allah'ın nişanelerini (kurbanlıklarını) yüceltirse, şüphesiz ki bu kalplerin takvasından (Allah'a karşı gelmekten sakınmasından)dır. Kurbanlık büyük baş hayvanları da sizin için Allah'ın dininin nişanelerinden kıldık."¹¹⁵

Allame Tabatabai'ye (r.a) göre haccın bütün amelleri, ihram, tavaf, namaz... gibi özellikle de kurban kesmek, ilahî şiarlardandır. Öyle ki şiarın manasında şöyle der: "O alamettir ve ilahî şiarlar, Allah'a itaat edilmesi gereken alametlerdir."¹¹⁶

114-Mâide, 27-30; Daha fazla bilgi için bkz: *Hac der Kelam-i Kurân ve İret*, s.195 ve 196; *Biharu'l-Envar*, c.96, s.296, h.17.

115-Hacc, 32 ve 36.

116-Tefsir-i el-Mizan, c.14, s.373.

İmam Sadık (a.s) bir rivayette kurban kesmeyi ilahî şiarlardan biri saymakta ve bu emrin yerine getirilmesini ve yüceltilmesini emretmektedir:

"Remy-i Cemarât'tan sonra deve olsun inek olsun (büyük baş hayvanlardan)... bir kurbanlık satın al ve ilahî şiarları yücelt."¹¹⁷

7-İlahî Rahmeti ve Bağışlanmayı Elde Etmek

Mina'da kurban kesmek, insanın cehennem ateşinden kurtulmasının ve eşsiz ilahî bağışlanmanın karşılığıdır. Kurbandan dökülen her damla kan, haccedenin günahlarının ve hatalarının kefaretidir. Hacceden kimse bilmelidir ki, yerine getirdiği hac amelleriyle özellikle de kurban keserek bağışlanma zeminini kendisi için hazırlamaktadır. Öyleyse bu sonsuz ilahî rahmetin mazharı olmak için son ana kadar murâkabeyi bırakmamalıdır. İmam Ali (a.s) Allah Resulü'nden (s.a.a) şöyle nakleder: **"Kurbandan dökülen ilk damla kan hacının günahlarının kefaretidir."**¹¹⁸

İmam Sadık (a.s) kurbanın felsefesi hakkında şöyle buyuruyor: **"Kurban kesen kimsenin, kurbanın kanın yere düşmesiyle günahları bağışlanmış olur."**¹¹⁹

İmam Seccad (a.s) şöyle buyuruyor: **"Hacının kestiği kurban, onu cehennem ateşinden kurtaran paha-dır."**¹²⁰

117-*Vesâilu's-Şia*, "Zibh" babı, s.32.

118-*Daaimu'l-İslam*, c.1, s.184.

119-*Mehâsin-i Bergî*, s.67.

120-*Hacc-i Arifân*, s.158; *İlelu's-Şerâi*, c.2, s.438.

Molla Muhsin Feyzi Kaşanî açısından kurban kesmek, ilahî emre itaatin sonucu olarak Allah'a yakınlaşma vesilesidir. Kurban kesme merasimi kâmil bir şekilde yerine getirildiğinde, kurbanın her uzvuna karşılık hacının, vücudunun o uzvunun cehennem ateşinden kurtulacağına umutlu olmalıdır. Kurban her ne kadar gelişmiş ve uzuvları kâmil olursa bedeninin ateşten kurtulması o kadar rahat ve kolay olacaktır.¹²¹

8-Hırs ve Tamahtan Uzak Durmak

Kurban kesmek insanda var olan aşırı tamahı yok etme, hırsı ve buna ek olarak dünya ve maddiyata karşı olan aç gözlülüğü azaltmak içindir. Kurban kesmenin esrarı, kurban kesenin takvanın hakikatine sığınarak tamahın boğazını kesmesi ve onu öldürmesidir.¹²²

Hacceden kimse bu hikmetlere teveccüh etmeden sıradan hayata dönecek olursa hacdan yeteri kadar ve daimi olan feyzi alamaz. Bu onu gerçek ziyana uğramışlardan karar kılar. Bazı eserlerde şöyle geçer:

"Kurban keserken hiç takvanın ve sakınmanın hakikatine sığınarak tamahın boğazını kesmeyi düşündün mü?"¹²³

Seyit Abdullah Şubber hacılara şu öğütte bulunur: **"Şimdi sen Mina'dasın ve kurban kesmen gerek. Öyleyse Allah'ın dışındaki her şeyi Allah yolunda kurban et."¹²⁴**

121-Hacc-i Arifân, s.158.

122-Misbâhu'ş-Şeria, s.92.

123-Müstedreki'l-Vesâil, c.1, s.168, h.11770.

124-Hacc-i Arifân, s.156.

9-Zikir ve Allah'ı Anmak

Kurban kesme merasiminin şaşırtıcı sırlarından biri de, onun ilahî zikirlerle olan bağıdır. Öyle ki Kur'ân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

﴿لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ
عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ﴾

"Gelsinler ki, kendilerine ait birtakım menfaatlere şahit olsunlar ve Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği (kurbanlık) hayvanlar üzerine belli günlerde (onları kurban ederken) Allah'ın adını ansınlar..."¹²⁵

Bu ayet İslam ümmetinin manevî menfaatlerinin yanı sıra Allah'ı anmayı da hedef bilmektedir. Bundan daha önemlisi ise kurban kelimesinin yerine Allah'ı anmayı getirmesidir. Böylece kurban kesmede hedefin "tesmiye", yani Allah'ı anmak olduğu, sadece kurban kesmek olmadığı anlaşılmalıdır. Yani "kurbanları kesin" demenin yerine, "Allah'ı ansınlar, çünkü helal hayvanları onlara rızık kılmıştır" tabirini kullanmıştır. Öyle ki hem kurban kesmeye Allah'ı anarak başlanır, hem de insanın hayatı boyunca sahip olduğu nimetlerin gerçekte Allah'ı anma olduğu kastedilir.¹²⁶

Öyleyse kutsal şiarlarda ve hac amellerinde önemli olan, insanın kalben Allah'a teveccüh etmesidir. Bu durum, haccın ve amellerinin esrarıdır. Dil ne kadar çok bu yolculukta kalbe eşlik ederse o kadar güzel ve muazzam

125-Hacc, 28.

126-Cure'yi ez Sehbây-i Hac, s.228.

olur. Kurban kesme merasimi, dil ile yapılan zikrin kalbi zikirle bağlantı içinde olduğu en önemli alanlardan biridir. Haccın yücelmesine ve terakkisine vesile olur.

10-İhtiyaç Sahiplerinin ve Fakirlerin Faydalanması

Kurban kesmenin hikmet ve esrarından biri de ihtiyaç sahiplerinin ve fakirlerin kurban etlerinden faydalanmasıdır. Bunun kurbanın diğer felsefeleriyle hiçbir bağdaşmazlığı yoktur. Ayetullah Cevadi Amulî bu konuda şöyle yazar:

"Kurban kesmenin hikmetlerinden birisinin de ihtiyaç sahiplerinin ve fakirlerin kurban etlerinden faydalanması olması mümkündür. Buna rağmen günümüzde bu ilahî sünnetten yeterli miktarda ve doğru bir şekilde faydalanılmıyor..."

Allah Resulü (s.a.a) kurbanın bu felsefesi hakkında şöyle buyuruyor:

"Allah-u Teâlâ, kurbanı, ihtiyaç sahiplerinin ve fakirlerin kurban etlerinden faydalanması ve doyması için farz kılmıştır. Öyleyse onlara ikramda bulunun."

Başka bir hadiste İmam Sadık (a.s), Allah Resulünden şöyle nakletmektedir:

"Kurbanın farz edilmesinin felsefesi, bu yolla ihtiyaç sahiplerinin ve fakirlerin geçimlerinde bir rahatlamının sağlanmasıdır."¹²⁷

Kurân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

127-İlelu's-Şerâi, s.437.

﴿فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِعُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذَلِكَ سَخَّرْنَاَهَا لَكُمْ
لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾

"Onlardan siz de yiyin, istemeyen fakire de istemek zorunda kalan fakire de yedinin. Şükredesiniz diye onları böylece sizin hizmetinize verdik."¹²⁸

Bu doğrultuda İmam'dan (a.s) şöyle bir hadis rivayet edilir: "**Allah yemek yedirilmesini ve kurban kesilerek (kan akıtılmasını) sever.**"¹²⁹

Şüphesiz imanlı insanlar helal hayvanları Allah'ın adıyla kurban edip ondan bir miktar kendileri yerler ve yine Allah'ın emiri doğrultusunda ondan bir pay dostlarına ve bir pay fakirlere ikram ederler. Böylelikle ihtiyaç sahiplerinin, dostlarının ve kendilerinin de gönülleri Allah'ın muhabbetiyle dolup taşar.

İmam Seccad (a.s) ve İmam Bakır'ın (a.s) kurban bölüştürmede yöntemleri üçte birini komşularına, üçte birini ihtiyaç sahiplerine ve üçte birini de ev ahalisine ayırmak şeklindeydi.¹³⁰

Başı Tıraş Etmenin Sırları

Hacceden kimseye farz olan amellerden biri de Mina'da kurban kestikten sonra 'halk' veya 'taksir' amelini yerine getirmektir. Halk yani saç tıraş etme ve taksir yani saç veya sakalı kısaltmadır. Bazı fakihlere göre tırnakları kesmek taksir hükmündedir. İlk defa hacceden kim-

128-Hacc, 36.

129-Vesâilu's-Şia, c.16, s.374.

130-Vesâilu's-Şia, c.16, 4. Bab, h.12.

seye başını tıraş etmesi (halk) farzdır. Kadınların ise tak-
sir yapmaları gerekir. Kurân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

﴿ثُمَّ لِيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلِيُوفُوا نُدُورَهُمْ﴾

"Sonra kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getir-
sinler."¹³¹

Allah Resulü (s.a.a) halk yapanlar hakkında şöyle bu-
yuruyor:

اللهم اغفر للمحلقين

"Allah başını tıraş edenlere rahmet etsin."

Saçını kısaltan ve tırnağını kesenler hakkında soruldu-
ğunda hazret üç defa şöyle buyurdu: "Allah saçını kısal-
tanlara rahmet etsin." Daha sonra "Allah tırnağını ke-
senlere rahmet etsin."¹³² diye buyurdu.

Allah Resulü'nün (s.a.a) kendisi de bayram günü başı-
nı tıraş ederdi ve tırnaklarını kısaltırdı.¹³³

İbadet olan bu amelin sırları, çeşitli etki ve sonuçları
bulunmaktadır. Biz burada bazılarına değineceğiz:

1-Kulluk Şiarı

Bayram günü saç tıraş etmek Allah'a kul olmanın
göstergesidir. Saç erkeğin güzelliğinin, yakışıklılığının ve
şahsiyetinin nişanesidir ve erkekler saç değer verirler ve
ilgi duyarlar. Erkeklerin toplumsal, siyasî ve iş hayatı

131-Hacc, 29.

132-Biharu'l-Envar, c.99, s.302.

133-Vesâilu's-Şia, c.10, s.180, h.12.

alanlarında saça önem vermelerinin rolü vardır. Ferdin toplumdaki konumu ilerledikçe dış görünümüne verdiği değer de artmaktadır. Hacceden kimsenin çeşitli amelleri yerine getirdikten sonra hem ziyneti, hem de toplumdaki konumunun nişanesi olan saçını teslimiyet ve kulluk gös-tergesi olarak tıraş etmesi, ilahî emirlere itaat eden bir kul olduğunun insanlara ilanıdır.

Hacceden kimsenen zahirde değer ve önem verdiği; büyük olasılıkla diğerlerine karşı övünç ve kıvanç duyduğu saçından geçmesi ve kendini kölelere benzetmesi, makam ve mevkiden geçtiğinin, kendini Allah'ın karşısında aciz ve küçük gördüğünün nişanesidir. İslam'ın ilk yıllarında kölelerin nişanelerinden biri de saçlarını kazıtmasıydı. Bugün hacılar, köleler gibi zahiri güzellik ve cemalden uzaklaşarak şeytanla olan savaşında muzaffer olmak istemektedir.

2-Alaka ve Bağımlılıklardan Kurtulmak

Baş tıraş etmenin hikmetlerinden biri de dünyevi ve maddi bağımlılıklardan kurtulma ve özgür olmaktır. Saçın ziynet olması ona bağlanmamıza yol açabilir. Hacceden kimse ise başını tıraş ederek kendini bu bağımlılıklardan kurtarır ve bağımlılıklardan özgür kılar. Bu durumda '**halk**', dünyadan ve onun güzelliklerinden kurtulmak için bir hazırlık ve antrenmandır.

Hekim Rafii Kazvini'ye göre, saçın ve kadın ile erkek arasındaki fark olan kılın (yüzdeki kıllar) tıraş edilmesi veya kısaltılması gerekir. Bu noktaya vardığımızda bütün uzun arzularımızdan uzak ve onları kovmuş oluruz. Saçı tıraş etmek kısaltmaktan daha iyidir. Zira saç tıraş etmek batında 'Allah'ım! Senden başka arzum yoktur. Bütün ar-

zularımı gönlümden attım, gönlümde onlara artık yer yoktur' demektir."¹³⁴

3-Kusur ve Noksanlıklardan Arınmak

Saçı tıraş etmenin (halk) felsefe ve hikmetlerinden biri de zahiri ve batını kusur ve noksanlıklardan uzaklaşmak; gizli ve aşikâr olan ayıplardan temizlenme ve günahlardan kurtulmaktır. Şeytanla mücadele edip onu taşladıktan ve kurban kestikten sonra saçı tıraş etmek, hacının bu amelle büyük şeytan olan **nefs-i emmareyle** yüzleşmek ve onu mağlup etmek istediğinin nişanesidir. Bununla tamamen tevhit yolunda olmayı arzular. Öyleyse bu amelin batını ve hakikati ruhun temizlenip, ahlaki noksanlıklardan kurtulması ve benliğin son nişanesi olan bencilliğin ve egoistliğin gönülden dışarı atılmasıdır. İmam Sadık (a.s), hacılara şöyle nasihatte bulunuyor:

"Saçını tıraş ederken zahiri ve batını ayıplarını da tıraş et (kendinden uzaklaştır)."¹³⁵

Din büyüklerinin sözlerinde ise şöyle geçer:

"Saçlarını keserken niyetin, tüm ruhsal kirlilik ve pisliklerinden temizlenmek, insanlara karşı zulüm ve aşırılıktan kaçınmak ve aynı şekilde anneden doğduğu gün gibi günahlardan arınmak mıydı?"¹³⁶

Hekim Rafii Kazvinî şöyle yazıyor:

Saçları tıraş etmek, hayatın fazlalıklarından kurtulmaktır. Her şeyden kurtul ve ilgin kes. Her şeyin

134-*Esrar ve Maârif-i Hac*, s.53 ve 54

135-*Misbâhu'ş-Şeria*, s.76.

136-*Müstedreki'l-Vesâil*, c.10, s.167, h.11770.

sevgisini kalbinden çıkar. Yalnız Allah'a bağlan. Saçını tıraş et; yani hayatındaki fazlalıkları dışarı at. Rivayette ise şöyle geçer: 'Sırat yolunda yavaş hareket etmenin sebeplerinden biri de diken ve çalıların sırat yolunu doldurması ve yolda yürümeye, adım atmaya izin vermemesidir.'¹³⁷

Gerçekte bunlar insanda var olan kusur ve noksanlardır ve ahirette diken ve çalı şeklinde mücessem olmuşlardır (şekillenmişlerdir).

Ancak saç tıraş etmek insanda var olan heveslerin, şehvetlerin, dünya düşkünlüğünün, bütün çirkin sıfatların yok olmasını ve insanın kendi dünyasını maneviyat nuru ile aydınlatmasını sağlar.

4-Rahmetin Celbi ve Uhrevi Nimetlerden Faydalanmak

Saç tıraş etmenin faydalarından ve hikmetlerinden biri de hacıların, uhrevi nimetlerden faydalanması, rahmetin celbi ve ilahî bağışlanmadır. İnsanın başından Mina'ya dökülen her saç teli kıyamette şahitlik edecek ve onun yerine "telbiye" getirecektir.¹³⁸ Ayrıca hacının saçının her teline karşılık özel bir sevap ve günahlardan bağışlanma olacaktır. İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor: "**Mümin kimse Mina'da saçını tıraş ettiğinde onu gömsün. Zira saçının her bir teli konuşan bir dille mahşere gelerek sahibinin adına lebbeyk diyecektir.**"

İmam Muhammet Bakır'dan (a.s) Allah Resulü'nün (s.a.a) şöyle buyurduğu rivayet edilir: "**Saçını tıraş etti-**

137-*Esrar ve Maârif-i Hac*, s.56.

138-*Men lâ Yahzuruhu'l-Fakih*, c.2, s.214.

ğinde, (kesilen) her saç teli adedince, ömür boyu sana sevap yazılır."¹³⁹

Görüldüğü gibi Allah Resulü (s.a.a) halk yapan hacılar için üç defa dua etmiş ve taksir yapanlar için ise bir defa dua etmiştir.¹⁴⁰ Başka bir rivayette ise şöyle geçer:

"(Hacı saçın dökülmesiyle) annesinden doğduğu gün gibi, günahlarından arınır."¹⁴¹

5-Maneviyat ve Nuraniyet Elde Etmek

Halk ve taksirin bir diğer hikmeti ise zulmetten nuraniyete ulaşmak ile maneviyat ve ruh temizliği elde etmektir. Gerçekte bu amel dünya ve ahirette nur ve nuraniyet elde etme kaynağıdır. Bu sır hakkında şöyle yazılmıştır:

"Hacceden kimse amellerini yerine getirmeye muvaffak olduğunda ve yeniden doğuş ve günahlardan arınmış bir ruh için Allah'a yöneldiğinde başlangıçta zulmetle dolu bir vücutla O'na sığmır. Allah-u Teâlâ bu süre zarfında bazı nimetlerden faydalanmayı ona haram eder. Hac amellerini yerine getirdikten sonra zulmetle dolu olan o vücut nurani bir vücuda dönüşür. Başka bir tabirle hacdan önce insanın nefsi, şeytanın hizmetinde-emrinde ve onun misafiridir. Ama hac amellerini yerine getirdikten sonra nefsi Allah'ın misafiri olur ve nurani bir vücuda dönüşür. Halk ve taksir bu dönüşümün ve ilahî misafirliğinin nişanesidir."¹⁴²

139-Dâiretu'l-Maârif-i Hac, s.626.

140-Men lâ Yahzuruhu'l-Fakih, c.2, s.276; el-Haccu Tarihen ve Adaben ve Farizaten, s.238.

141-el-Haccu Tarihen ve Adaben ve Farizaten, s.238.

142-Pertûy-i ez Esrar-i Hac, s.147.

Evet, Mina'da saç tıraş etmek taharetin, nuraniyetin, temizliğin, ahlaki çöküntülerden ve çirkinliklerden arınmanın, ruhun pasının çözülmesinin ve günahın karanlığından ve ağırlığından kurtulmanın nişanesidir.

Rivayette şöyle geçer:

"Kim Mina'da saçını tıraş ederse, kıyamet günü saçının her bir teli, sahibi için nur olurur."¹⁴³

İmam Sadık da (a.s) şöyle buyuruyor:

"Mümin kul saçını tıraş ettiğinde Allah-u Teâlâ ona kıyamet günü için saçının her bir teline karşılık bir nur yaratmadığı sürece o tel yere düşmez."¹⁴⁴

Saç tıraş etme esnasında okunan dualarda şöyle geçmektedir:

"Ey Allah'ım! Saçımın her teline karşılık kıyamette bana bir nur lütfet."¹⁴⁵

Mina'da saç tıraş etmenin nuraniyetine teveccüh edilmesinin sebebi Hz. Âdem (a.s) hakkındaki rivayet olabilir. Hz. Cebrail'e (a.s), cennetten bir yakutun yeryüzüne indirilmesi emri verildi ve o da onu yeryüzüne indirdi. Hz. Âdem'in (a.s) başına o yakutu koyduğunda Âdem'in (a.s) saçları etrafa saçıldı ve döküldü. Yakutun nuru da etrafa yayıldı; o nurun kapladığı alan bir hareme dönüştü.¹⁴⁶

143-*Men lâ Yahzuruhu'l-Fakih*, c.2, s.139; *el-Haccu Tarihen ve Adaben ve Farizaten*, s.238.

144-*et-Tehzib*, c.5, s.244, h.826.

145-*Vesâilu's-Şia*, c.10, s.190; *Biharu'l-Envar*, c.96, s.304, h.5.

146-*Haccu'l-Enbiya ve'l-Eimme (a.s)*, s.28; *Müsned-i İmam el-Hadi (a.s)*, c.1, s.95.

6-Alçak Gönüllülüğün ve Tevazunun Nişanesi

Saçtan geçmek ve kendini kölelere benzetmek alçak-gönüllülüğün, insanın Allah'ın karşısındaki zilletinin ve kibir, gurur ve enaniyet-bencillikten uzaklığın nişanesidir. İnsanın zahiri güzelliğinin bir göstergesi olan övünç kaynağı saçlarını tıraş etmesi bencillikten kurtulmanın ve gönlünü tevazu ve huşu ile doldurmuş olmanın belirtisidir. Haccın bir ameli olarak halk veya taksiri yerine getiren, ilahî düsturu uygulayan ve haccın hikmetinin ve felsefesinin sunulduğu ilk şahıs Hz. Âdem'dir (a.s). İmam Sadık'tan (a.s) şöyle rivayet edilmiştir:

"Cebrail (a.s), şeytan taşlamadan sonra Âdem'e (a.s) şöyle dedi: 'Şüphesiz Allah-u Teâlâ sana lütfetti ve hac ibadetini sana nefsenden geçmenin bir emaresi olarak öğretti ve kurbanını kabul etti. Öyleyse O'nun bu ihsanının karşılığında tevazu göstergesi olarak saçını tıraş et.' Âdem de (a.s) alçak gönüllülüğünün nişanesi olarak saçını tıraş etti."¹⁴⁷

Öyleyse saç tıraş etmenin sırrının insanın tüm kibir, bencillik ve gururdan uzaklaşmak ve kendini her türlü günah ve isyandan temiz ve tenzih kılmak olduğu söylenebilir.

7-Cesaretin ve Kendine Güvenin Göstergesi

Müslüman'ın ilk haccında saç tıraş etmesinin farz olmasının sebebine gelince; hacceden kimsenin kâfirler karşısında kendine olan özgüven ve cesaretini göstermesi ve korkmadan ve çekinmeden tevhit dinini ve İslami düs-

---

147-Biharu'l-Envar, s.96, s.30, h.5; Vesâilu's-Şia, c.8, s.162, h.20

turları yaşatmak için bu hacca geldiğini onlara ilan etmesi için olabilir.

Kurân-ı Kerim şöyle buyuruyor:

﴿لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ
رُؤُسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ﴾

*"Allah dilerse, siz güven içinde başlarınızı kazıtmuş veya saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz."*¹⁴⁸

Bu ayet hicretin altıncı yılında Kureyş kâfirlerinin Müslümanlara eziyet ettiği, Müslümanlardan kimseyi Kâbe'ye yaklaştırmadığı bir zaman zarfında nazil olmuştur. Allah-u Teâlâ bu ayeti nazil ederek İslam düşmanlarını uyarmakla birlikte İslam'ın ve Müslümanların parlak geleceğinden haber vermektedir. Müslümanlar saçlarını tıraş ederek kendilerini göstermekten en küçük bir korku duymamaktadırlar. Sonuç olarak yaşadığımız çağda saç tıraş etmek bu cesurca hareketin saygınlığını korumak ve ilk Müslümanların sünnetlerini yaşatmak olabilir.¹⁴⁹

8-Kurtuluşun ve Güvende Olmanın Nişanesi

Kurân-ı Kerim saç tıraş etmeyi Allah'ın evinin misafirlerinin güvende olduğunun nişanesi bilmektedir. Görülmüş sadık bir rüyada Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyurmaktadır:

148-Fetih, 27.

149-Bkz: *Tahlil-i ber Menasik-i Hac*, s.272.

"Şüphesiz Allah'ın izniyle-isteğiyle güven içinde Mescidü'l-Haram'a girin. Zira sizler saçlarınızı tıraş ettiniz ve tırnaklarınızı kısalttınız..."

el-Cevâhir kitabının yazarı (r.a), hacca ilk defa müşerref olana Mina'da saç tıraş etmenin farz oluşu hakkında Süleyman b. Mihra'nın rivayetini delil sunarak şöyle diyor:

"Süleyman, İmam Sadık'tan (a.s) "neden halk yani saç tıraş etmek ilk defa hacca gidene farzdır da diğerlerine farz değildir? diye sorduğunda Hazret cevaben şöyle buyurdu:

"Zira (hacca ilk defa giden kimse) saçını tıraş ederek güvende olmanın alametini kendinde göstermiştir." Daha sonra ise şunu ekledi: "Allah'ın şu sözünü duymadın mı?"

﴿لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ﴾

"Allah dilerse, siz güven içinde başlarınızı kazıtmış veya saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz."¹⁵⁰

150-Fetih, 27; *Biharu'l-Envar*, c.10, s.187, h.14.

YEDİNCİ BÖLÜM

ZİYARETİN FELSEFESİ VE SIRLARI

Ziyaretin Sırları

1-İlahî Evliyaları Anmak ve Onları Yüceltmek

Ziyaretin esrar ve hedeflerinden biri de, ilahî evliyaları anma, anılarını ve isimlerini canlı tutma ve onların celal ve azametlerine olan inançtır. Salih ve seçkin kulları yüceltme, ilahî şiarları koruma ve *"Her kim de Allah'ın nişanelerini yüceltirse, şüphesiz ki bu kalplerin takvasından (Allah'a karşı gelmekten sakınmasından)dır."*¹ ayetinin canlı bir tanığıdır.

İlahî evliyaları anmak ve yâd etmek, onların Allah'a karşı kulluk ve gönül bağlılıklarını hatırlamak, hak dini koruma yolunda gösterdikleri gayret ve fedakârlık ve onların eşsiz mücadelelerini, ibadetlerini, yüce Allah'ın huzurunda niyazda bulunmalarını ve dua etmelerini hatırlamak ve canlı tutmak demektir.

Masum önderler nur, hidayet ve maneviyat imamlarıdır. Onları hakkıyla ve ihlâsla ziyaret etmek, yol göstermelerinin karşılığında teşekkür ve takdir etme ve Allah

---

1-Hacc, 32 ve 36.

katında sahip oldukları büyük ve yüce makamlarını itiraf etmektir. Kesinlikle Allah Resulü (s.a.a) ve İmamlar (a.s) izzet, azamet ve şeref sahibidirler. Onların bu üstünlükleri çok aşikâr ve Allah katındaki mahbubiyetleri (sevilir olmaları) sabittir. Allah (c.c) onların nurani varlıklarını diğer tüm varlıklardan üstün ve eşref kılmıştır ve dünya ve ahirette onlara ismet, kudret, güç (yeteneklilik), hikmet ve ödüller bahşetmiştir.

el-Murakibât kitabının yazarına göre Mescid-i Nebi'nin ziyaretçisi, öyle bir padişahın huzuruna çıkar ki onun sarayına temiz kimseler dışında kimse giremez ve onlara izin de verilmez. Nasıl ki Allah, öyle bir Harem irade etmiştir ki enbiya, resuller ve melekler oraya izinsiz girmezler... Peygamber'in (s.a.a) Allah katındaki makamı pek yücedir.²

Ahmet Nerâkî de Masumların (a.s) sırrını açıklarken onların yüce makamlarına dikkat çekerek şöyle tavsiyede bulunuyor:

"Kalbinde onların yüce şan ve yüceliklerini hissetmeli ve ilahî dini yayma, insanları irşad ve hidayete erdirmedeki gerçek haklarını hatırlamalısın."³

2-Taharet ve Temizlik Elde Etmek ve Günahlardan Uzaklaşmak

Masumlarla (a.s) mülakat ve onları ziyaret etmek, (hem yaşarken ve hem de vefatlarından sonra) insanın ruhu ve kalbinde derin izler bırakır ve insanı maneviyata, seçkin ahlaka ve yüce insaniyet değerlerine yönlendirir.

2-*el-Murakibât*, c.2, s.233

3-*Miracu's-Saadet*, s.704

Belki de ziyaretin önemli hikmetlerinden biri de ziyaretçinin maneviyat, dua, zikir ve ilahî evliyaların haremindedir namaza durması, kendini ıslah etmedeki çabası, kalp temizliği elde etme ve onların dergâhına yönelmeye olan teveccühüdür.

Değerli İslam Peygamberi (s.a.a) ve yüce İmamların (a.s) ziyaretinde maneviyat ve onların ruhani cazibeleri, çehremizden sayısız zulmet ve hicapları kaldırır ve kalbimizdeki bulanıklık ve kirliliklerinin ortadan kalkmasına sebep olur. Onlar pak ve tertemizdirler ve kendilerini ziyaret edenleri ve dostlarını temizliğe ve maneviyata yönlendirirler.

﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾

*"Allah sizden kiri/lekeyi gidermek istiyor ey Ehlibeyt, sizi tam bir biçimde temizlemek istiyor."*⁴

Bu esasa göre, Masumların (a.s) kabrinde bulunmanın adap ve bereketlerinden biri de tövbe ve istiğfarla günah ve isyanlardan uzak durmaktır.⁵ Öyle ki büyük makam sahibi Bahârî Hamedanî şöyle söyler: **"Eğer yapabilirse, Peygamber'in (s.a.a) ve İmamların (a.s) huzurunda belirli olan bütün kurallara uygun olarak doğru bir tövbe etsin. O yüce kimseyi kendine şahit ve şafi kılsın. Hedefi şu olsun ki o şerif makama değen ağız ve oraya sürdüğü azaları, o mekânın bereketlerinden elde ettiği nurla, tekrar isyan ve günah kirliliğine bulanmasın. Hatta faydası olmayan anlamsız şeylerden de uzak dursun."**⁶

4-Ahzâb, 33.

5-Usul-u Kâfi, c.4, s.549.

6-Tezkiretul-Muttakin, s.78.

Büyük arif Mirza Cevad Melikî Tebrizî (r.a) bu konu hakkında şöyle der:

"Nurlu Mescid-i Nebî'nin kabrinin ziyaretçisi cismi ve ruhsal taharetle ve o kutsal mekâna tam bir teveccühle ayak basmalıdır. Bu tövbe, onu kesinlikle fiili muhalefetten temizleyerek helaket uçurumundan kurtarır ve mahşer günü geçişte âmânda olur. Eğer bu işte (tövbe) tevfik elde ederse ondan başka bir kapıdan daha geçmelidir ve bu kapılar itiraf, özür, tevessül, istiğfar, sığınma ve çaresizlik kapılarıdır..."⁷

Kurân-ı Kerim de günah işleyen ve kendine zulmeden kimselere Peygamber'in (s.a.a) huzuruna çıkmalarını, ondan mağfiret talep etmelerini ve hazretin de onlar için Allah'tan bağışlanma dilemesini tavsiye eder:

﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا﴾

*"Eğer onlar kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler de Allah'tan günahlarının bağışlanmasını dileseler ve Peygamber de onlara bağışlama dileseydi, elbette Allah'ı tövbeleri çok kabul edici ve çok merhametli bulacaklardı."*⁸

3-Allah'a Yakınlaşmak

Vahiy hanedanını ziyaret etmenin ve onları anıp yüceltmenin esrar ve getirilerinden biri de Allah'a yakınlaşmak, inayetine nail olmak ve Allah'ın özel teveccühü-

7-el-Murakibât, c.2, s.246.

8-Nisa, 64.

ne layık olmaktır. Ziyaret, Allah'ın halis kullarıyla bağılık ve yenilenen bir ahit olmasından dolayı seçkin sıfatları kazanmaya zemin hazırlar, manevi rüşd ve gelişmede etkin rol oynar ve neticesinde Allah'a yakınlaşmakla son bulur. Ziyarete eksik yönlü insan, kemal sahibi insan karşısına çıktığında kemale ulaşma isteği onu Allah'a yönlendirir ve yakınlaşmasına vesile olur:

فأنتكم وسيلتي الى الله و بجمكم و بقرىكم ارجو نجاة من الله. . .

"Sizsiniz benim Allah katındaki vesilelerim ve sizi sevmek, size yakınlaşmakla, Allah'tan kurtuluş ümit ederim."⁹

اتقرب الى الله بموالاةكم

"Sizin sevgi ve muhabbetinizle Allah'a yakınlaşıyorum."¹⁰

Allah'ın evliyalarına olan yakınlık Allah'a yakınlaşmada bir yoldur. Nitekim bu kimseler vesile, yol, rehber ve hidayet meşalesidirler ve ziyaretçilerin Ehlibeyt (a.s) dergâhından temel istek ve duaları, Allah'ın huzurunda ve Allah'a olan yakınlaşmada gerekli zemini oluşturmada vasıta olmalarıdır.

İslam Peygamberi (s.a.a) İmam Ali'ye (a.s) şöyle bu-yuruyor: **"Ey Ebu'l-Hasan! Şüphesiz Allah, senin ve evlatlarının kabrini cennet abidelerinden bir abide ve cennet bahçelerinden bir bahçe karar kılmıştır. Yarıttıklarının ve seçkin kullarının gönüllerini bunlara**

9-Teveşşül Duası.

10-Ziyaret-i Aşura.

meyilli etmiştir. Dolayısıyla onlar bu yolun eziyet ve işkencelerine katlanırlar, kabirlerinizi imar ederler ve Allah'a yakınlaşmak ve Peygamberin sevgisini kazanmak için sizi çokça ziyaret ederler..."¹¹

Belki de bu nedenledir ki Peygamberi (s.a.a) ve diğer Masumları (a.s) ziyaret etmek Allah'ı ziyaret etmek sayılmıştır. Öyle ki Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyuruyor:

"Kim beni hayattayken veya vefatımdan sonra ziyaret ederse, Allah'ı ziyaret etmiş olur."¹²

İmam Rıza (a.s) bu rivayetin açıklamasında şöyle buyururlar:

"Peygamberin (s.a.a) cennetteki makamı, en yüce makamdır. Kim onu cennetteki evinde sahip olduğu makamda ziyaret ederse Allah'ı ziyaret etmiş olur."¹³

Büyük ariflerden Mirza Cevad Melikî Tebrizî (r.a) şöyle yazar:

"Bilesin ki o yüce Allah'ın (c.c) izniyle sana karşı iyi ve şefkatli davranabilir. Eğer keremiyle sana teveccüh edip seni ve ziyaretini kabul etse, selamının cevabını verse ve sözünü dinlerse ne mutlu sana! Yine ne mutlu sana! Çünkü Allah'ı (c.c) ziyaret etmiş sayılırsın. Bu ziyaretinde mukarreb melekler, peygamber ve resullerle ortak olmuşsundur ve bu topluluk en güzel arkadaş topluluğudur."¹⁴

11-*Miracu's-Saadet*, s.703.

12-*Biharu'l-Envar*, c.4, s.3.

13-*Tevhid-i Saduk*, s.117; *El-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne*, s.294.

14-*el-Murakibât*, c.2, s.233.

4-Ehlibeyt'e (a.s) Karşı Sevginin Dışavurumu

Ziyaret, Ehlibeyt (a.s) sevdası ve dostluğunun (veli edinmenin) tecelligahı ve Müslümanların vahiy hanedanına karşı duydukları derin muhabbet ve sevgidir. İlahi evliyalar nezdinde âşik misali huzura çıkma, onların yüce makamlarını anma ve o yüce insanlara duyulan sevgi ve muhabbet kalplerdeki imana ve takvaya nişanedir. Masmum önderlere ve Âl-i Muhammed'e (s.a.a) karşı duyulan bu muhabbet ve onları veli edinme, Allah'ın emridir. Onlar için en yüce makamları dileme, namaz kılma, Kurân okuma ve bunların sevabını onlara hediye etme gibi yapılan amellerin hepsi yukarıda zikredilen Allah'ın emrine ittatten dolaydır.

﴿قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى﴾

"De ki: "Ben, buna karşılık sizden, yakın akrabamı/ Ehlibeyt'imi sevmeniz dışında bir ücret istemiyorum."¹⁵

Ehlibeyt'e (a.s) karşı muhabbet ve tevellanın (veli edinme) oluşması için en güzel tavsiye sık sık onları ziyaret etmektir.

Onları ziyaret, anılarının canlı tutulmasına vesile olur ve bu durum, Allah-u Teâlâ'nın beğendiği ve hoşnut olduğu bir şeydir:

من احبنا فقد احب الله و من ابغضنا فقد ابغض الله و من والانا فقر والى الله

"Kim bizi severse, Allah'ı sevmiş olur; kim bize buğzederse, Allah'a buğzetmiş olur."¹⁶

15-Şûrâ, 23.

16-Emali, Şeyh Saduk, s.384 (Peygamberden (s.a.a) rivayettir).

5-Ehlibeyt'i (s.a) Daha Fazla Tanımak

Ehlibeyt'i (a.s) tanımak, onların yüce makamlarına, güzel ahlaklarına, dinî siretine ve üstün özelliklerine marifet sahibi olmak, ziyaretin bir diğer hikmetlerindedir. Yani pak ve kutsal kabirlerinde bulunma ve Nübüvvet Hanedanı'nın hal ve söylemleri hakkında mütalaa ve tefekkür ışığında o yüce şahsiyetlere karşı birçok marifet hâsıl olur ve onların ruhani ve manevi azametleri daha fazla anlaşılır. İşte bu, yakınlaşmaya ve Allah'ı tanımaya ortam hazırlayacağı gibi ziyaretçilerin de ruhani ve manevi anlamda yücelmelerine ve dine daha fazla tabi olmalarına sebep olur.

Hiç şüphesiz Ehlibeyt'i (a.s) tanıma ve onlarla gönül ve akıl ilişkisi oluşturmadaki en etkili ve en önemli yollardan biri de, onları ziyaret etme ve haremelerinde huzurlarına varmaktır.

Gerçekte ziyaretin sırrı ve ruhu, marifet ve tanımadır ki bu konu hakkında şöyle tavsiye edilmiştir:

"Tam bir ciddiyet ve çabanla ve gücün yettiğinde o hazreti [Allah Resulünü (s.a.a)] ziyaret etmede gayret göstermen gerekmektedir. Zira sen, o yüce şahsiyeti tanıma esaslarını, hukukuna ve rahmetine marifet elde etmeyi sağlamlaştırmış ve buna yakın etmişsindir."¹⁷

Bu esasa göre ziyaretin kemaline ulaştıracak etken, ziyaret edilenin makam ve konumunu tanımaktır... Rivayetlerde yer alan ziyaretin sevabı ve dünyevi etkileriyle, gerçek ziyaret kastedilmiştir.

17-el-Murakibât, c.2, s.288.

6-Şefaât ve Mağfîret Vesilesi

Ziyaretin eşsiz esrar ve etkilerinden birisi, masumların inayet ve teveccühlerini kazanmak ve onların Allah katında şefaât ve bağışlanma dilemeleridir. İnsanı, ilahî rahmetten ümitli kılan şeylerden biri de ilahî dergâha yakın kimselerin şefaati ve onları bu konuda vasita kılma meselesidir. Ehlibeyt (a.s), ilahî dergâhın saygınları ve seçkin evliyalarıdır. Bu nedenle onlara tevessül ederek ve pak türbelerini ziyaret ederek onların şefaatine ümit beslemeli ve sınırsız lütuflarından faydalanmamız gerekir.¹⁸

İslam Peygamberi (s.a.a) şöyle buyuruyor:

من اتانى زائراً كنت شفيعه يوم القيامة

"Kim beni ziyaret ederse, kıyamet günü onun şefaâtçisi olurum."¹⁹

Ayrıca Resulüllah (s.a.a) şöyle buyurmuştur:

من جاءنى زائراً لا يعمله حاجة الا زيارتى كان حقاً على ان اكون

له شفيعاً يوم القيامة

"Her kim, beni ziyaret ederse ve maksadı hiçbir ihtiyaç değil ancak beni ziyaret olursa, kıyamet gününde ona şefaâtçi olmam benim üzerime hak olur." Şefaatin neticesi ise cennete girmektir (cennet ona farz olur).

Rabbani bir âlim olan Bahârî Hamedanî'ye göre, onların lütuflarına ve o yüce insanların parlayan nurları

18-*Usul-u Kâfi*, c.4, s.548, h.3.

19-*el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne*, s.296, h.885.

kendilerini amaçlayan ve ziyaret eden kimselere ulaşır... Öyleyse ne mutlu ziyaretçilere!.. Günahların bağışlanması için şefaata talebinde bulunsunlar ve sonsuz feyizlerine vasıl olma ümidiyle yüzlerini o değerli şahsiyetlere çevirsinler.²⁰

Rabbani âlimlerden merhum molla Ahmet Neragî (r.a) şöyle der:

"Onların pak kabirleri başında ziyaret üzere hazır olan kimselerden onlar haberdardır... Bu durumda şefaata sofralarını açarak Allah'tan hacetlerinin giderilmesini ve ilahî dergâhtan sorunlarının bertaraf edilmesini ve günahlarının bağışlanmasını dilerler. Peygamber (s.a.a) ve İmamların (a.s) ziyaretlerinin teşvik edilmesinin sırrı budur."²¹

Allah Resulü (s.a.a) İmam Hüseyin'e (a.s) ne güzel de buyurmuştur: **"Ey aziz oğul! Kim beni veya baban Ali b. Ebu Talib'i veya kardeşin Hasan b. Ali'yi ya da seni hayattayken veya vefatımızdan sonra ziyaret ederse, kıyamet günü onun mülakatına gitmem ve günahlarından arındırmam benim üzerimde bir hak-tır."**²²

7-Ölümü ve Ahireti Hatırlamak

Kabirleri ziyaret, (özellikle nur dolu Ehlibeit (a.s) kabirlerini) ahiret âleminin, hesap kitabın ve kıyamette sürececek olan sonsuz yaşamın hatırlanmasıdır. O âleme olan inanç hayatı anlamsızlık ve hedefsizlikten çıkarır ve in-

20-*Tezkiretul-Muttakin*, s.76.

21-*Camiu's-Saâdât*, c.3, s.398.

22-*Biharu'l-Envar*, c.97, s.123.

sanın hayatına mana ve derinlik katar. Ziyaret, insanın nasihat ve öğüt almasına ve zihninde her zaman ölümün canlanmasına sebep olur ve bu, insanın ahlaki yönden yetişmesinde çok etkilidir. Örneğin ilahî olmayan arzuların azalması ve insanı katı kalplilikten kurtarması...²³

Peygamber'den (s.a.a) şöyle nakledilmiştir:

قد كنت نهيتكم عن زيارة القبور فزورها فانها تذكرة الاخرى

"Ben sizi kabirleri ziyaret etmekten men etmiştim. Fakat bundan sonra kabirleri ziyaret ediniz. Çünkü şüphesiz kabirlerin ziyareti ahireti hatırlatır."²⁴

Ayrıca Allah Resulü (s.a.a) kabirlerin ziyareti hakkında şöyle buyurmuştur: **"Kabirleri ziyaret ediniz. Çünkü kabirlerin ziyareti kalpleri yumuşatır, gözleri yaşartır, ahireti hatırlatır. Ancak ziyarette boş ve anlamsız şeyler konuşmayın."**²⁵

Ve bir başka hadiste şöyle buyurmuştur: **"(Kabir) ziyareti size ölümü hatırlatır."**²⁶

8-Sayılsız Sevap ve Mükâfattan Yararlanmak

Ziyaretin hikmet ve yararlarından biri de ziyaretçilerin, sayılsız sevap ve mükâfat elde etmeleri, fazilet ve berekete erişmeleridir. Akıl sahibi hiç kimse, yanlış yorumlar ve önyargılı hayali düşüncelerle kendini bu büyük ilahî feyizden mahrum bırakmaz! Cennete girmek (cennet

23-Bkz. Felsefe-i Ziyaret, (Fahri Razi'nin *Ziyaretu'l-Kubûr* kitabının şerhi) s.100 ve 101.

24-*Sünen-i Tirmizi*, c.3, s.37.

25-*Kenzu'l-Ummâl*, c.15, s.646.

26-*Müstedreki'l-Vesâil*, c.1, s.375.

ona farz olur),²⁷ İslam Peygamberinin (s.a.a) komşusu olmak (**Kıyamet günü benim komşum olur),**²⁸ kıyamet gününün şiddet ve zorluklarından kurtulma (**Onu, kıyamet gününün korkusu ve şiddetinden kurtarırım ve benimle aynı derecede olmasını sağlarım),**²⁹ Peygamberle yapılmış hac sevabı (**Allah Resulü ile kabul olunmuş haccı yapmış sayılırsın.)**³⁰ onlarca hac ve umre karşılığı (**Kim sizin kabrinizi ziyaret ederse, Haccetu'l-İslam'a ek olarak yetmiş hac sevabına ortak olur.)**³¹ günahlardan arınmak (**Günahlarından kurtulur ve ziyaretten annesinden doğduğu gün gibi geri döner.)**³² ve bunun gibi sayısız mükâfatlar elde eder. Allah'ın sonsuz inayet ve lütfunun bir kısmı sadece masumların kabrini ziyaret eden kimseler içindir.

Bu teşvik ve özendirme, fert ve toplum için paha biçilmez etkilere sahiptir. Birçok hayır ve kemali ardı sıra getirir. Bunların en önemlisi bu mükâfatları korumak için ahlaki ve ibadet yönünden gayret ve çaba göstermek ve bu mükâfatlardan yararlanmak için davranış ve söylemlere dikkat etmek gerekir.

9-Ehlibeyt'i Örnek Almak ve Takipçileri Olmak

Ziyaret, masumlarla manevi ve ruhsal anlamda kurulan bir ilişki ve onlarla birliktelik ve aynı yönde ve gaye de olmanın nişanesidir. İnsan gerçekleştirdiği ziyarette o

---

27-Biharul'-Envar, c.97, s.140.

28-a.g.e., c.97, s.143.

29-a.g.e., c.97, s.123.

30-Kamilu'z-Ziyarât, s.47.

31-Biharul'-Envar, s.97, s.121.

32 Biharul'-Envar, c.97, s.121.

yüce şahsiyetlerin siret, tefekkür ve adetleriyle, yüce ah-laki ve ruhsal yapılarıyla daha fazla aşına olur ve onlara daha da yakınlaşmak için ortam oluşturur. Gerçek anlamda ziyaret, din büyüklerini ve iyi kimseleri örnek almak, takipçileri olmak ve onların ilahî kaynaklı üslup ve sünnetlerine tabi olmaktır:

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا
اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾

*"Andolsun, Allah'ın Resûlünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kim-seler için güzel bir örnek vardır."*³³

Mukaddes Nebevi Haremi'nde bulunan, ziyaret duası okuyan ve Peygamber'in (s.a.a) emirlerine dikkat eden kimse, o hazrete karşı itaat ve sevgisini göstermiş olur. Aynı zamanda kesinlikle onun tertemiz sünnetine uymuş ve kendini ona yaklaştırmıştır.

Kendine ait adap ve şartlarla yapılan ziyaret (özellikle ziyaret duasındaki öğretiler), masumlarla irtibat kurma yolunda en güzel, en faydalı ve aynı zamanda en mutluluk verici şeydir. Öyle ki insanda, sanki İmam (a.s) ile yüz yüze konuşuyormuş ve her anlamda varlık ihtiyacını ondan istiyormuş gibi onun huzurunda bulunma hissi oluşturur. Bu bakış açısı (ki ziyaret canlı ve derin bir ilişkidir) insanın zaman ve mekânsal uzaklıkları aşarak kendini Allah'ın velisinin döneminde ve huzurunda bulunmayı ve tam anlamıyla o velinin bulunduğu ortam ve havaya girmesini gerektirir... Ziyaret dualarındaki özellik-

lerin, onların sünnetleri ve bakış açılarının beyanının sırrı, insanın kendi isteklerini onların istek ve iradeleriyle mutabık kılması ve onların çizdiği yoldan uzaklaşmaması gerektiğidir.³⁴

10-Ahdi Yenilemek

Rabbani âlimlerden Ahmet Nerâkî (r.a) şöyle diyor:

"Onların ziyareti, ihlâsın ortaya konulması ve velayet ahdinin yenilenmesidir. Bu da onların mutluluğuna, düsturlarının rağbet görmesine ve düşmanların üzülmüne sebep olur..."³⁵

Bir hadiste şöyle yer almıştır: **"Şüphesiz bütün imamların, dostlarının boyunlarında sağlam bir ahit vardır."**³⁶

Mecmau'l-Bahreyn kitabının sahibi şöyle der:

"Ahit, insanın onların kabirlerini ziyaret etmeleriyle tamamlanır ve vefa edilmiş olur."³⁷

Ayrıca ziyaret birçok boyuta sahiptir: İnsanı Allah'ın yolunda kılar ve Allah'a olan teveccühünü artırır. Onu masumlarla uyumlu ve onların takipçisi karar kılar. Ruhunu ve zihnini, günahların ve çirkinliklerin afetinden temizler. Bunların yerine ihlâs ve paklık yerleştirir. Aynı şekilde toplumsal, siyasi ve kültürel işlerde ona rehberlik eder. Hepsinden daha önemlisi nasıl yaşanması gerekti-

34-Daha fazla bilgi için bkz: *Felsefe-i Ziyaret ve Ayin-i Ân*, s.52 ve 53.

35-*Miracu's-Saadet*, s.703.

36-*Biharu'l-Envar*, c.97, s.266.

37-*Mecmau'l-Bahreyn*, c.2, s.246.

ğinin yolunu ve yöntemini insana öğretir. Öyleyse bu durumda bir ziyaretçi imamların huzurunda elini günaha bulaştırmamaya ahdetmelidir ve Allah'ın sadık kulu ve imamların takipçisi olacağına dair anlaşma yapmalıdır.

Büyük ariflerden Mirza Cevad Melikî Tebrizî (r.a), masumların haremının ziyaretçilerine şöyle nasihat eder:

"Öyleyse imanını tazele. Zahiri küfür ve şirkten Allah'a sığın. Fakat ne var ki günahların zulmet ve karanlığı, onun (masumun) ziyaretinin feyzine ulaşmaya mani ve engel olabilir... O halde eğer iyi bir kalbe sahip olur ve akıllı olursan, o hazretin (a.s) müminlere ve Ehlibeyt'ini sevenlere karşı ne denli benzersiz sevgi ve şefkat beslediğini anlarsın. Her ne kadar günahkar dahi olsalar..."³⁸

11-Sayısız Fayda ve Yarar

Masumların (a.s) türbelerini ziyaret etmenin eser ve bereketlerinden birisi, kalp gözü açık ve arif ziyaretçilere nasip olacak sayısız maddi ve manevi faydalardır. Aslında masum evliyaların nurlu kabirleri, Allah'ın özel inayetine sahip olup bereket ve hayırların nüzul mekânı ve melekler, peygamberler ve evliyanın uğrak yerleridir. Bu yüzden onlarda birçok hayır ve eserler görülür. Bu fayda ve bereketlere örnek olarak duaların icabet edilmesi **(Onun kabrinde edilen duaya icabet edilir)**³⁹ dünyevî ve uhrevi hacetlerin giderilmesi **(Onun bin dünya ve ahiret haceti giderilir)**⁴⁰ rızık talebi **(Orada rızık talep**

38-*el-Murakibât*, s.2, s.246.

39-*Vesâilu's-Şia*, c.14, s.423.

40-*el-Vâfi*, c.14, s.1459.

edin),⁴¹ sorun ve problemlerin bertaraf edilmesi (**Allah zorluktan kurtarır ve hacetini giderir**) gibi örnek-
lere işaret edebiliriz.

İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

**"Peygamber'in kabrinin başında dua etmen sona erdiğinde minbere yaklaş, elini üzerine çek ve gözle-
rinin ağrımaması için başını ve yüzünü ayak tarafına
koy. Daha sonra kalk ve hareket et, Allah'ı hamd-u
sena et ve hacetini iste; nasıl ki Peygamber (s.a.a) şö-
yle buyurmuşlardır: Benim evim ile minberim arası,
cennet bahçelerinden bir bahçedir ve minberim, cen-
net kapılarından bir kapı üzerindedir."**⁴²

el-Murakibât kitabının yazarı şöyle der:

"Bütün hastalıkların için ondan derman iste. Onun muhabbetini celp et, şefkat ve ihsan bulutlarından üzerine yağmur yağdırması için hacetlerini gidermesini talep et. Hiç şüphesiz Peygamber (s.a.a) yaratılanların en kerimi ve her cömert ve kerimden daha çok ihsan edenidir."⁴³

Mescid-i Nebevinin Sırları

Peygamber Mescidi (s.a.a) –ki Medine'nin doğusunda yer alır- Mescidü'l-Haram'dan sonra, İslam tarihinin en meşhur ve mukaddes mescididir. Aslında Hz. Muhammed (s.a.a) Medine'ye ulaştıktan sonra ilk işi bir ibadet mekânı, hükümet merkezi, misafirhane, mahkeme, görüş

41-*el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne*, s.294.

42-*Hakâik*, s.545.

43-*el-Murakibât*, c.2, s.228.

alışverişi, rehberlik üssü ve Müslümanlar arasında ülfet ve sevgi merkezi olması için mescit yapmak oldu.

Mescid-i Nebevi'nin yeri, o mekânda hurmalarını kurutan iki yetime aitti. Allah Resulü (s.a.a) orayı bu iki yetimin velisinden on dinara satın aldı ve mescidi oraya bina etti. Mescidin yüzölçümü o gün için 2071 m² idi.

1-Özel Bir Kutsallık ve Fazilete Sahip Olması

Mescid-i Nebevi, Mescidü'l-Haram'dan sonra özel bir asalet ve kutsallığa sahiptir ve orada kılınan namazın sayısız sevap ve faziletleri vardır. Gerçekte bu mukaddes mescit, yeryüzünde Allah'a ibadetin tam olarak tecelligâhı ve onunla özel anlamda münacat ve irtibat kurulan bir yerdir.

Allah Resulü (s.a.a), bu mescitte namaz kılma hakkında şöyle buyuruyor:

لصلاة في مسجدى هذا خير من ألف صلاة فيما سواه من المساجد

إلا المسجد الحرام

"Benim mescidimde bir namaz kılmak, Mescidü'l-Haram hariç, diğer mescitlerde bin namaz kılmaktan daha faziletlidir."⁴⁴

Müslümanların beş vakit namazlarını tüm görkemiyle cemaatle kıldıkları ve namazın saf ve arı öğretilerini Allah Resulünden (s.a.a) öğrendikleri yer işte burasıydı. Öyle ki *Camii's-Saâdât* kitabının yazarı şöyle söylüyor:

44-*Tehzibu'l-Ahkâm*, c.6, s.15; *Vesailu's-Şia*, c.5, s.281; *Müsned-i Ahmed*, c.1, s.184; *Sahih-i Buhari*, c.2, s.57.

"O hazretin mescidine vardığında, ilahî farizaların ihya edilip ayakta tutulduğu ilk mekânın orası olduğunu hatırla. Gerçekte orası, Allah'ın en üstün mah-lûkunun hayatta ve vefatından sonraki makamıdır. Bu kutsal mekâna boynu eğik halde girmekle Allah'ın sa-na rahmet edeceğinden çokça ümitli ol!"⁴⁵

Allah Resulü (s.a.a) şöyle buyuruyor:

ان خير ما ركبت اليه الرواحل مسجدى هذا، والبيت العتيق

"Bineklerin hazırlanıp yola koyulmak için yönlendirildiği en hayırlı mekân benim mescidim ve Allah'ın evidir (Kâbe)."⁴⁶

Bu esasa göre hem bu mescitte bulunmanın kendisi bir değer ve fazilete sahiptir; hem de orada kılınan namaz ve yapılan ibadet için de aynı değer söz konusudur.

2-İslam'ın İlk Çağlarında Gelişen Olaylarının Yâdı

Mescid-i Nebevi, İslam'ın ilk dönemlerine ait birçok anıları hatırlatan ve o dönemde yaşanan farklı olay ve hadiseleri anlatan bir mekândır. Bu mescit, İslam Peygamberi (s.a.a) ve yarenlerinin birlikte yaptığı mescittir. Peygamber Efendimiz (s.a.a) yıllarca orada yaşadı, namaz kıldı, hutbeler okudu, halka önderlik etti ve nihayetinde canını yüce yaratana teslim etti ve sonsuza kadar orası onun (s.a.a) sükûnet yeri oldu. Orası, Peygamberin (s.a.a) yaşam mekânı ve devamlı bulunduğu yerdî. Görkemli cemaat namazları, itikâf, geceleri ibadetle geçirme,

45-Camiu's-Saâdât, c.13, s.500.

46-el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne, s.492, h.856.

Kurân okuma, ihtiyaç sahiplerinin elini tutma, yardımlaşma ve Müslümanlarla gönül birliği gibi yaşanan birçok unutulmaz anıların tamamı bu mescitte en güzel şekliyle gerçekleşti.

İlk misak olan "Müslüman Kardeşliği" bu mescitte gerçekleşti ve Allah Resulü'nün (s.a.a) son veda konuşması da bu mescitteydi.

"Serir Sütunu", Allah Resulü'nün (s.a.a) itikâf günlerini geçirdiği ve o hazret için hurma yapraklarını sererek istirahat ettiği bir mekândır.

"Muhacirler Sütunu", muhacirlerin kenarında oturduğu ve birbirleriyle sohbet ettikleri veya ibadet ettikleri sütunun adıdır.

"Hannâne Sütunu", Allah Resulü'nün (s.a.a) bir hurma ağacına yaslanarak hutbe okudukları yerdir. Allah Resulü (s.a.a) oradan ayrıldıklarında ve yeni yapılan minbere geçtiklerinde bu ağaçtan, yavrusundan ayrılan dişi devenin ağlaması gibi bir feryat sesi yükselir. Bu ses Peygamber'in (s.a.a) ayrılığına yakınmasından dolayıdır.

"Suffe", muhacir Müslümanlardan evi olmayan bir grubun hicretin ilk yıllarında orada sükûnet ettikleri mekânın adıdır. (Bilal, Ebuzer, Mikdat, Huzeyfe vb. kimse-ler).

"Heres Sütunu", Mescidin mukaddes sütunlarından birisi "Hares" veya "Muharris" sütunudur. İmam Ali (a.s) bu sütunun kenarında oturup Peygamber'i (s.a.a) korumuş ve ona bekçilik yapmıştır. Orası aynı zamanda imamın namaz kıldığı yer, ibadet mekânı ve geceleri münacat ettiği yerdir.

3-Cennet ve Melekût Âlemiyle Bağlantı

Mescid-i Nebevî'nin değerli ve faziletli yerlerinden biri de Ravza-i Mutahhara'dır. Peygamber (s.a.a) burası için, **"Benim kabrim ile minberim arası, cennet bahçelerinden bir bahçedir ve minberim, cennet kapılarından bir kapı üzerindedir"**⁴⁷ buyurmuştur.

Ravza-i Mutahhara, mescidin güney doğu bölümünde, kibleye dönük olarak minberle kabir arasında yer alır ve 22 metre uzunluk ve 15 metre genişliğe sahiptir. Bu alanda hazretin türbesi, minber ve mihrap bulunmaktadır. Orada namaz kılmanın sevabı çok fazladır. İnsan, Ravza-i Mutahhara'da kolayca cennetin yolunu bulabilir ve Peygamber'e (s.a.a) tabi olmakla ve o hazretin arkasında yer almakla (Peygamber'in (s.a.a) minber ve mihrabının arkasında durulduğu gibi) cennet ve ilahî melekût âlemiyle bütünleşebilir. Hakeza insan, Allah'ın cennetine ulaşmak için Peygamber (s.a.a) ve onun masum evlatlarına (a.s) biat ederek yer ile gök arasındaki mesafeyi çok kısa zamanda kat edebilir. Kurân-ı Kerim, Müslümanlar hakkında şöyle buyuruyor:

﴿لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ﴾

*"Şüphesiz Allah, ağaç altında sana biat ederlerken inananlardan hoşnut olmuştur."*⁴⁸

Şüphesiz bütün inananlar her zaman burada Peygamber'ine (s.a.a) biat ve itaat elini uzatabilir ve mekânların en nurlusunda Allah'a ve O'nun rıza makamına ulaşabilir.

47-*Usul-u Kâfi*, c.4, s.554, h.3.

48-Fetih, 18.

4-Allah Resulü'nün (s.a.a) Mübarek Kabrinden Feyiz Almak

Mescidin en güzel konumlarından biri de Allah Resulü'nün (s.a.a) defnedildiği yerdir. O öyle bir peygamberdir ki Allah ve mahlûkatının maşukudur ve paha biçilmez mirası olan İslam yirmi üç yıllık onun gayret ve çabasının mahsulüydü. Peygamber (s.a.a), vefat ettiği odasında defnedilmiştir.

Allah Resulü (s.a.a) bu mekândan arşa kanatlarını açtı ve bu oda iftihar, dert, elem ve ayrılığın bir araya geldiği unutulmaz bir mekândır.

Burası, rahmet ve şefkat peygamberinin nurlu makamıdır. Ziyaretçiler tüm varlıklarıyla buranın bereket ve inayetinden nasiplenirler ve İslam Peygamberinin (s.a.a) '**Âlemlere Rahmet**' olduğuna kesin kanaat ederler. Burası tevessül ve şefaata kapısıdır, her kim bilinçli ve ihlâsla onu ziyaret ederse Peygamber'in (s.a.a) şefaatine nail olur:

من أتاني زائراً وجبت له شفاعتي و من وجبت له شفاعتي، وجبت له الجنة

"Kabrimi ziyaret edene şefaetim vacip olur ve şefaatinin vacip olduğu kimseye cennet vacip olur."⁴⁹

İmam Hüseyin (a.s) cedit Resülullah'a (s.a.a) şöyle arz etti: **"Sizi ziyaret edenlerin ödülü ve mükâfatı nedir?"**

Peygamber (s.a.a) şöyle cevap verdi: **"Ey oğlum! Beni, babanı, kardeşini veya seni hayattayken veya vefatımızdan sonra ziyaret edene, kıyamet günü onunla"**

49-*Usul-u Kâfi*, c.4, s.548.

mülakat etmem ve onu günahlarından arındırmam benim üzerime bir haktır."⁵⁰

Evet, Peygamber Mescidi bir kurtuluş, yenilenme ve yükselme mekânıdır. Hatta insanın birçok istek ve hacetleri orada karşılanır. İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

"Çarşamba günü Mescide girdiğinde kabir ile minber arasında yer alan ve kabre yakın olan sütunun yanında namaz kıl ve orada dua et! Allah'tan dünyevi ve uhrevi her ne hacetin varsa iste. İkinci gün Tevbe Sütunu'nun yanında ve üçüncü gün ise güzel kokusu olan (Muhallaka) Sütunu'nun karşısında yer alan Peygamber Makamı'nın yanında (dua et). Bu sütunların yanında her hacetin için Allah'ı an ve bu üç günü oruçla geçir."⁵¹

5-Hükümet ve Siyaset Mahalli

Mescidü'n-Nebi, Müslümanların ibadet, eğitim ve öğretim mekânı olmasının yanında bir toplanma ve hükümet yeridir. Allah Resulü (s.a.a) Medine'de bulunduğu uzun yıllar boyunca, bu mescitten cihat emri vermiş ve burada birçok hükümet kararı almıştır. Hakeza ilahî kanunları uygulamış ve İslam kurallarını insanlara duyurmuştur. Mescidü'n-Nebi, Peygamber Efendimizin (s.a.a) Müslümanlarla bir araya gelip meşveret ettiği, kabile bükleriyle ve etraf beldelerden gelen resmi heyetlerle görüştüğü mekândır. **"Vufûd Sütunu"** ise Peygamber'in (s.a.a) yabancı beldelerden gelen resmî heyet ve kabile reisleriyle görüşme yaptığı mekândır.

50-a.g.e., c.4, s.548.

51-el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne, s.494, h.868.

Evet, Peygamber (s.a.a) İslam hükümetini bu mescitte tesis etti ve İslam dünyasına ait siyasi, toplumsal ve kültürel programlarını o mescitten idare ederdi. Müslümanlarla ve diğer beldelerle önemli anlaşmaları burada karara bağlardı. Tüm bu konuları incelediğimizde açıkça görülebilir ki İslam Peygamber'i (s.a.a) bu mescidi, hükümet merkezi olarak seçmesiyle din ve siyaset arasında derin bir bağ kurdu ve siyasete ahlaki ve manevi bir renk ve hava kazandırdı.

6-Vahyin Nazil Olduğu ve Hidayetin Yayıldığı Yer

Mübarek Mescid-i Nebevi, Kur'ân-ı Kerim'in sürekli orada nazil olduğu, meleklerin ve özellikle vahiy meleğinin inip çıktığı yerdir.

Murabbaatu'l-Kabr veya diğer adıyla Cebrail (a.s) Sütunu, Allah'a yakın meleklerden [Hz. Cebrail'in (a.s)] Peygamber ile (s.a.a) buluştuğu ve hazretin hizmetinde olduğu mekândır. Burada Hz. Fatıma'nın (s.a) evine giriş kapısı da bulunmaktaydı.

Bu esasa göre yakîn ve hidayet nuru, o mekândan parlamıştır. Ve Peygamber'in (s.a.a) Hakk'a davet nidası, ilahî mesajların alımıyla tüm dünyaya yayıldı, küfür ve şirk perdelerini parçaladı ve yeryüzünün ilahî nurlarla aydınlanması adına sapıklık bulutları dağıldı.

Yüce Mescid-i Nebevi'den âlimler ve İslam mübelliğleri ilmî risalet ve barış meşalesini yeryüzünün her nokta ve bölgesine ulaştırmışlar ve bu sayede dünyayı karanlık, cehalet, küfür ve isyan kirliliğinden kurtarmışlardır. Bunun yerine ilim, uygarlık, adalet ve iman nurunu yaymışlardır.

Evet, Müslümanlar bu mescitte Kurân ve dinî öğretileri öğrenerek onları diğer beldelelerde yaşayan insanların eline ulaştırmışlardır.

7-Teheccüt ve Tövbe Mekânı

Mescidü'n-Nebi yapım aşamasından bu zamana kadar birçok Müslümanın ve din büyüklerinin teheccüt, gece ibadetleri mekânı olmuştur ve bu ümmetin içinden bir grup günahkâr da orada tövbe etme şerefine erişmiştir.

"Teheccüt Makamı" Hz. Fatıma Zehra'nın (s.a) evinin yanı başında ve Allah Resulü'nün (s.a.a) gece namazını kıldıkları yerdeydi. Bazı rivayetlere göre tüm halk uykuya daldıklarında Peygamber (s.a.a), Hz. Ali'nin (a.s) evinin arkasında yere bir hasır sererek gece namazı kılarlardı.⁵²

Zaman içerisinde Müslümanların bu mihrabın olduğu yerdeki sütuna ilgileri artmıştır ve şu an ise bu Teheccüt Mihrabı'nın arkasında namaz kılabilmek için toplanmaktadır.

Buna ek olarak Tevbe Sütunu, Allah Resulü'nün (s.a.a) sahabelerinden birinin (Ebu Lübâbe) anısını taşır; o bir defasında Müslümanlara ihanet etti ve sonrasında hatasını anlayıp doğruca mescide yöneldi. Kendini orada bulunan sütunlardan birine bağlayarak ağlayıp yakarmaya başladı. Çokça namaz kıldı ve ellerini yakarmalarla tövbe ederek Allah'a açtı. Allah (c.c) da onun tövbesini kabul etti ve bu sebepten ötürü o sütunun adı Tevbe Sütunu olarak ün kazandı.

52-*Âsar-i İslami Mekke ve Medine*, s.228.

İmam Sadık da (a.s), bu sütunun yanında namaz kılmayı tavsiye buyurmuşlardır.⁵³

8-Ehlibeyt'in (a.s) Tertemiz Oluşunun Anılması

Bu değerli Peygamber (s.a.a) Mescidi, her zaman Ehlibeyt (a.s) ile yakın ve sağlam bir bağlantıya sahiptir. Orası, İmam Ali'nin (a.s) evi dışındaki bütün ev kapılarının (mescidin içine açılan kapılardı) Allah ve Resulü'nün (s.a.a) emriyle kapatıldığı yerdir. Bu, Müslümanların bazen taharet almadan mescide girmelerinden ve bununla da oranın kutsallığı ve şerafeti ile uyuşmamasından kaynaklanıyordu. Ancak bu hüküm Peygamber (s.a.a), İmam Ali (a.s) ve Ehlibeyt'i (a.s) kapsamıyordu. Çünkü onlarda hiç kötülük ve pislik yoktur ve onlar daima ve her hallerinde temiz ve paktırlar.

Ayrıca o mescitte "Murabbaatu'l-Kabr" adında bir makam bulunur. Orası Hz. Fatıma'nın (s.a) evinin kapısıydı ve İmam Ali (a.s) o kapıdan eve girerdi. Bu sütunun fazileti hakkında Ebu'l-Hamra'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"Allah Resulü'nün (s.a.a) kırk gün Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'in (a.s) evlerine geldiğini ve elini kapının eşikine koyarak: **"Siz Ehlibeyt'e selam olsun"** dediğini ve şu ayeti okuduğunu duydum:

﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ

تَطْهِيراً﴾

53-el-Hac ve'l-Umre fi'l-Kitab ve's-Sünne, s.496, h.869.

*"Allah sizden kiri/ lekeyi gidermek istiyor ey Ehlibeyt, sizi tam bir biçimde temizlemek istiyor."*⁵⁴

54-Ahzâb, 33. Daha fazla bilgi için bkz: Mescid-i Şerif-i Nebevi, s.76; Âsar-i İslamî Mekke ve Medine, s.228.